

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

x. A

S. O. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1930: 2
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

JORDBRUKSUTREDNINGENS BETÄNKANDEN II

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

JORDBRUKETS KREDITFÖRHÅLLANDEN

AVGIVET DEN 22 JANUARI 1930

STOCKHOLM
1930

Statens offentliga utredningar 1930

Kronologisk förteckning

1 Jordbruksutredningens betänkanden. 1. Betänkande angående åtgärder för vete- och rågmarknadens stödjande. Beckman. 76 s. **Jo**.

2. Jordbruksutredningens betänkanden. 2. Betänkande angående jordbrukets kreditförhållanden. Beckman. vij, 179 s. **Jo**.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1930: 2
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

JORDBRUKSUTREDNINGENS BETÄNKANDEN II

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

JORDBRUKETS KREDITFÖRHÅLLANDEN

AVGIVET DEN 22 JANUARI 1930

STOCKHOLM 1930
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[38 30]

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Med anledning av inom riksdagens andra kammare väckta motioner (nr 384 och 387) anhöll riksdagen i skrivelse den 8 juni 1928 (nr 375), att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som kunna och böra vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapas för att jordbrukets arbetare må komma i åtnjutande av bättre levnadsvillkor. Vidare anhöll riksdagen i anledning av inom båda kamrarna väckta motioner (I: 119 och 177 samt II: 202) i skrivelse den 9 maj 1928 (nr 9 A) om utredning rörande de åtgärder, kom kunna vara erforderliga för avhjälpande av de i vissa avseenden otillfredsställande förhållanden, som för närvarande råda ifråga om smörexporten, samt, i den mån så kunde finnas erforderligt, om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I anledning av riksdagens ifrågavarande skrivelser bemyndigade Kungl. Maj:t den 18 juli 1928 Herr Statsrådet att tillkalla högst sju utredningsmän att, under beaktande av vad riksdagen anfört och vissa av Herr Statsrådet angivna närmare riktlinjer, verkställa utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som må kunna vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft till förbättrande av deras ställning, som hava sin utkomst av jordbruksarbete. Vidare bemyndigades Herr Statsrådet att beträffande undersökningen av vissa specialfrågor berörande nämnda utredning, där så prövades nödigt, förordna särskilda utredningsmän att vid sagda frågors handläggning biträda vid utredningen.

På grund härav tillkallades den 20 december 1928 såsom utredningsmän ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren D. H. Pettersson, Bjälbo, tillika ordförande, ledamoten av statens egnahemsstyrelse lantbrukaren N. Adler, Nykvarn, direktören i Skånska lantmännens centralförening m. b. p. a. godsägaren C. F. Beckman, Branstagård, Vollsjö,

ledamoten av riksdagens andra kammare friherre S. H. F. Lilliecreutz, Jönköping, ledamoten av riksdagens första kammare godsägaren B. H. von Stockenström, Ånhammar, Dunker, samt ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren G. Strindlund, Skedom, Sollefteå. Sedan Beckman på därom gjord framställning entledigats från uppdraget, tillkallades den 31 maj 1929 såsom ytterligare utredningsmän ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren A. A. Pehrsson, Bramstorp, Södra Åby, samt lantbruksakademiens sekreterare professor Th. V. E. Björkman.

Till utredningsmännens sekreterare förordnade Herr Statsrådet den 1 februari 1929 numera byrådirektören i kommerskollegium S. E. Österberg.

Utredningsmännen hava beslutat bedriva sitt arbete under namn av *Jordbruksutredningen*.

Beträffande sättet för utredningsarbetets bedrivande framhöll föredragande departementschefen vid frågans behandling i statsrådet, att det med hänsyn till ämnets omfattning och den tid, undersökningen i sin helhet kunde komma att taga, syntes lämpligt, att, därest inom viss del av ämnet särskilt förslag tidigare befunnes böra upprättas, detta förslag borde framläggas för sig till möjliggörande av snara åtgärders vidtagande.

Innan de grundläggande utredningar och undersökningar, som av Jordbruksutredningen igångsatts eller planerats, blivit utförda, är Utredningen icke i tillfälle att uttala något omdöme om orsakerna till det nuvarande ogynnsamma ekonomiska läget inom jordbruket eller att framlägga något genomarbetat allsidigt program för de åtgärder från det allmännas sida, som lämpligen böra och kunna vidtagas för jordbrukets stödjande. Emellertid hava redan i utredningsarbetets nuvarande läge på vissa punkter sådana förhållanden kunnat påvisas, som uppenbarligen direkt medverka till en ökning i jordbrukets svårigheter eller verka hämmande på lantmännens strävanden för ett gynnsammare driftsresultat. Bland dessa spörsmål, som sålunda erbjuda mera närliggande möjligheter för att bispringa jordbruket, har Jordbruksutredningen upptagit vissa till omedelbar behandling. Utredningen har redan i betänkande den 18 januari 1930 avgivit förslag till åtgärder för vete- och rågmarknadens stödjande (statens offentliga utredningar 1930: 1) och har för närvarande under beredning vissa förslag till mejerihanteringens och smörexportens befrämjande, vilka förslag komma att inom den närmaste tiden framläggas. I det betänkande, som härmed till Herr Statsrådet överlämnas, behandlas frågan om jordbrukets kreditförhållanden.

I samband med framläggande av dessa betänkanden har Jordbruksutredningen ansett sig böra uttala, att inom Utredningen ingen meningsskiljaktighet råder därom, att lantmännen äga en berättigad fordran att av staten få den hjälp till självhjälp, som kan av förhållandena påkallas och som av skilda hänsyn må befinnas lämplig och ändamålsenlig. Men vid behandlingen av förevarande problem bör, enligt vad Jordbruksutredningen uttryckligen önskar betona, främst hållas i sikte, att det är på

lantmännen själva det ankommer att var och en för sig och — vilket icke är det minst viktiga — under enig inbördes samverkan gå in för ett målmedvetet och framsynt arbete för jordbruksnäringens förkovran både med hänsyn till driftens ordnande och i kommersiellt och organisatoriskt hänseende.

Vid kreditfrågans behandling har Utredningen haft under övervägande bland annat en av centralkassorna för jordbrukskredit hos Kungl. Maj:t gjord framställning rörande dessa kassors inlåningsrätt å kapital- och depositionsräkning, över vilken framställning med däröver av vissa ämbetsverk och länsstyrelser avgivna yttranden, Jordbruksutredningen enligt nådig remiss den 26 september 1929 anbefallts avgiva utlåtande. Remissen torde få anses besvarad genom vad i förevarande betänkande rörande detta spörsmål blivit anfört. Beträffande erforderliga reformer inom jordbrukskasserörelsen hava ett flertal muntliga överläggningar hållits med bland annat representanter från ifrågavarande centralkassor. Under utredningsarbetet har tagits i betraktande ett flertal från skilda delar av landet till Kungl. Maj:t eller till Herr Statsrådet ingivna mötesresolutioner och framställningar rörande bland annat åtgärder för ordnande av jordbrukets kreditförhållanden, vilka resolutioner och framställningar blivit i avskrift till Jordbruksutredningen överlämnade för att tagas i övervägande vid utredningens fullgörande.

I anslutning till vad som i förevarande betänkande anföres får Jordbruksutredningen föreslå

att ett jordbrukskasserörelsens centralorgan, förslagsvis benämnt Svenska jordbrukskreditkassan, må genom statens medverkan inrättas,

att till detta centralorgan må såsom grundfond överlämnas statsobligationer å 30 milj. kronor, på grundval varav kassan berättigas upplåna kapital å tillhopa högst 180 milj. kronor,

att till reglering av jordbrukskreditkassans organisation och verksamhet och för genomförande av vissa reformer inom jordbrukskasserörelsen må utfärdas bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med i betänkandet kap. V innefattade förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor och förordning om rätt för centralkassa för jordbrukskredit att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor,

att den garanti, som från det allmännas sida nu finnes ställd för centralkassornas samtliga förbindelser, må utan begränsning uppåt bibehållas att gälla för dessa kassors inlåning å bankmässiga räkningar och för den upplåning, som de efter medgivande av Svenska jordbrukskreditkassans styrelse må komma att verkställa från annan än denna kassa,

att statsobligationer till ett belopp av 250 000 kronor må till Svenska jordbrukskreditkassan överlämnas såsom en särskild garanti till skydd för tredje man vid genomförande av föreslagen sänkning av den personliga ansvarigheten för medlemmar i jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit,

att anslag å tillhopa 100 000 kronor per år må anvisas för revisionsändamål samt till upplysnings-, instruktions- och organisationsverksamhet för jordbrukskasserörelsens befrämjande,

att ett anslag å 200 000 kronor per år må anvisas såsom förvaltningsbidrag till jordbrukskasseorganisationen, samt

att lagstiftning angående inteckning i jordbruksinventarier må genomföras i huvudsaklig överensstämmelse med det i betänkandets kap. VI innefattade förslag i ämnet.

Utarbetandet av förslaget till lagstiftning om inventarieinteckning har skett under medverkan av revisionssekreteraren Sven Lawski och hovrättsassessorn Gunnar Dahlman, vilka på uppdrag av statsrådet och chefen för justitiedepartementet varit sysselsatta därmed sedan början av nästförflutna november månad. Den i betänkandets kap. IV innefattade redogörelsen för jordbrukets kreditväsende i utlandet har på Utredningens uppdrag sammanställts av e. o. hovrättsnotarien Nils Sehlberg.

En av undertecknad Björkman på en viss punkt i betänkandet uttalad särskild mening bifogas.

Stockholm den 22 januari 1930.

DAVID PETTERSSON

Nils Adler

Thure Björkman,

Fabian Lilliecreutz

Axel Pehrsson

B. v. Stockenström

Gerh. Strindlund

S. E. Österberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Sid.

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet III

Kap. I. Allmänna synpunkter beträffande jordbrukets kapitalbehov ... 1

Kap. II. Återblick på kreditfrågans behandling ... 5

Tidigare åtgärder och utredningar s. 5. Framställning år 1903 och därefter verkställda utredningar s. 6. Proposition till 1915 års riksdag s. 11. För jordbrukskasserörelsen gällande bestämmelser s. 14. Statsgarantiens ökning år 1928 s. 17. Andra förslag och utredningar beträffande jordbrukets kreditväsende s. 19.

Kap. III. Jordbrukets nuvarande kreditförhållanden ... 21

Skuldsättning och lånebehov s. 21. Kapitalströmningen från landsbygden s. 23. Jordbrukskasserörelsens utveckling s. 29.

Kap. IV. Jordbrukskreditväsendet i utlandet ... 31

Tyskland s. 31. Finland s. 33. Danmark s. 34. Storbritannien s. 35. Amerikas Förenta Stater s. 37.

Kap. V. Förslag till åtgärder för förbättring av jordbrukets kreditförhållanden ... 39

Krediten åt enskilda jordbrukare ... 39

Allmänna riktlinjer ... 39

Jordbrukskassor och centralkassor ... 42

Jordbrukskassorna ... 42

Medlemmar s. 42. Delaktigheten s. 43. Insatser s. 46. Ansvarighet s. 47. Uttaxering s. 48. Fondering s. 49. Utlåningen s. 50. Lånemaximum s. 51. Inlåning s. 53. Verksamheten i allmänhet s. 53.

Centralkassorna ... 54

Centralkassornas ställning i allmänhet s. 54. Distrikt s. 55. Medlemmar s. 56. Insatser s. 57. Ansvarighet s. 58. Uttaxering s. 58. Fondering s. 59. Utlåningsverksamhet och lånemaximum s. 60. Upp- och inlåning s. 61. Centralkassornas förvaltning s. 64.

Centralorgan för jordbrukskasserörelsen ... 65

Uppgifter s. 65. Delägare s. 65. Ansvarighet s. 65. Fondering s. 65. Statsgaranti s. 66. Sättet för upplåningen s. 68. Utlåning s. 69. Verksamhet i övrigt s. 69. Förvaltning s. 69.

Kontroll, revision och upplysningsverksamhet ... 70

Kontroll- och revision s. 70. Upplysnings- och organisationsverksamhet s. 72.

Förvaltningskostnader och utlåningsränta ... 73

Andelsrörelsens kreditbehov ... 76

Författningsförslag ... 82

Nya författningar s. 82. Ändringar i gällande författningar s. 83. Övergångsbestämmelser s. 83.

1) Förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor ... 85

2) Förslag till förordning om rätt för centralkassa för jordbrukskredit att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor ... 99

Kap. VI. Förslag till lagstiftning angående inteckning i jordbruksinventarier ... 101

Historik ... 101

Äldre rätt s. 101. Riksdagen 1847—1848 s. 101. Äldre lagberedningen s. 101. Riksdagen 1859—1860 s. 102. Riksdagen 1865—1866 s. 102. Riksdagen 1868 s. 103. 1880 års förlagsinteckningskommitté s. 103. Riksdagarna 1882 och 1883 s. 104. 1886 års kommitté s. 104. Riksdagen

Sid.

1896 s. 105. Riksdagen 1905 s. 105. Riksdagen 1906 s. 105. Framställning från hushållningssällskapens ombud 1903 s. 106. Framställning från centralkassor för jordbrukskredit 1920 s. 106. Lagstiftning om panträtt i spannmål 1924 och 1926 s. 106. Remiss 1925 s. 107.

Utländsk rätt ... 108

Norge s. 108. Danmark s. 108. Finland s. 109. Tyskland s. 111. Schweiz s. 114. England s. 114. Frankrike s. 115. Belgien s. 116.

Säkerhetsrätt i inventarier ett medel till sundare kreditförhållanden ... 117

Principiella spörsmål beträffande den ifrågasatta säkerhetsrättens utformning ... 119

Formen för den ifrågasatta säkerhetsrätten i jordbruksinventarier s. 119. Bör inteckningskrediten förbehållas vissa kreditanstalter? s. 121. Vilka slag av jordbruksverksamhet bör inventarieinteckning omfatta? s. 122. Vilka slag av lösegendom böra svara för inventarieförteckning? s. 122. Inventarieinteckningens plats i förmånsrättsordningen s. 124. Förhållandet mellan inventarieinteckning och försäljning s. 124. Försäkring av intecknad egendom s. 129. Intecknings straffskydd s. 129. Ytterligare skyddsmedel s. 130. Författningsförslag s. 130.

Specialmotivering ... 130

1) Förslaget till lag om inteckning i jordbruksinventarier ... 130
2) Förslaget till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 7 och 13 §§ handelsbalken ... 150
3) Förslaget till lag om ändrad lydelse av 22 kap. 13 § strafflagen ... 150
4) Förslaget till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen ... 152
5) Förslaget till lag om ändring i vissa delar av konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225) 153
6) Förslaget till lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 18 september 1862 (nr 52, sid. 7), huru gäld vid dödsfall betalas skall och om urarvagörelse ... 155
7) Förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 20 november 1845 (nr 50) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva ... 156
8) Förslaget till lag om ändrad lydelse av 54 och 57 §§ i lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal ... 157
9)—10) Förslagen till lag om ändrad lydelse av 2 och 10 §§ i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling och till lag om ändrad lydelse av § 14 i förordningen den 4 mars 1862 (nr 10) om tioårig preskription och om årsstämning 159
11)—12) Förslagen till lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42) angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden och till lag angående ändrad lydelse av 2 § i lagen den 7 maj 1918 (nr 294) om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden ... 159
13) Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 26 § i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker ... 159

Författningsförslag ... 161

1) Förslag till lag om inteckning i jordbruksinventarier ... 161
2) Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 7 och 13 §§ handelsbalken ... 167
3) Förslag till lag om ändrad lydelse av 22 kap. 13 § strafflagen ... 167
4) Förslag till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen ... 168
5) Förslag till lag om ändring i vissa delar av konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225) 171
6) Förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 18 september 1862 (nr 52, sid. 7) huru gäld vid dödsfall betalas skall och om urarvagörelse ... 173
7) Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 20 november 1845 (nr 50) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva ... 173
8) Förslag till lag om ändrad lydelse av 54 och 57 §§ i lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal ... 174
9) Förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 10 §§ i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling ... 175
10) Förslag till lag om ändrad lydelse av § 14 i förordningen den 4 mars 1862 (nr 10) om tioårig preskription och om årsstämning ... 175
11) Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42) angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden ... 176
12) Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § i lagen den 7 maj 1918 (nr 294) om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden ... 176
13) Förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker ... 177

Särskilt yttrande ... 178

Kap. I. Allmänna synpunkter beträffande jordbrukets kapitalbehov.

Tillgång till kapital är för varje slag av näringsrörelse av utslagsgivande betydelse för företagets tillkomst och fortsatta utveckling i gynnsam riktning. Möjligheten till kapitalanskaffning utgör därför en av hörnstenarna i det moderna näringslivet, och en väl utvecklad och smidigt arbetande kreditorganisation räknas som en viktig del av näringslivet såsom sådant.

För den industriella produktionens, handelns och sjöfartens vidkommande betraktas nyss angivna förhållande såsom självfallet. Det är också allmänt känt, att de kreditinstitut, som vuxit upp huvudsakligen till dessa näringsgrenars betjänande, så småningom utvecklats till utomordentligt betydelsefulla organ inom det ekonomiska livet i samma mån som de blivit i stånd att i växande omfattning tillgodose dessa näringars skiftande kreditbehov.

Även inom jordbruksnäringen föreligger motsvarande behov av kapitalanskaffning. Liksom annan ekonomisk företagareverksamhet kräver jordbruket, utöver det egna kapitalet, tillgång till såväl fasta som rörliga krediter. Detta i och för sig självklara förhållande har under senare decennier vid upprepade tillfällen blivit eftertryckligt framhållet från de kretsar, som äga närmare insikt i de ekonomiska betingelserna för jordbrukets skötsel. Tyvärr är det dock långt ifrån allmänt insett, att jordbruket liksom andra näringar har ett kapitalanskaffningsproblem utöver behovet av primär fastighetskredit, och i varje fall hava icke i vårt land sådana åtgärder hittills blivit vidtagna, som i nöjaktig grad kunnat tillgodose jordbrukets behov av driftskredit.

Den invändningen kan då göras, att de nuvarande kreditinstituten bort kunna i större omfattning tagas i anspråk jämväl för jordbrukets vidkommande. En sådan invändning ligger onekligen nära till hands. Man frågar sig, varför så icke skett och varför jordbrukets kreditproblem i stället i skilda länder befunnits påkalla särskilda finansiella dispositioner och speciella kreditorganisationer för kapitaltillförselns säkerställande.

Som svar härpå kan i första hand hänvisas på jordbrukets speciella egenarter i produktivt hänseende, den relativa avskildheten från städerna, de åtminstone i jämförelse med industriella förhållanden mindre utvecklade produktionsformerna o. s. v. Men detta är dock icke tillfyllest för att förklara, varför icke jordbruket kunnat i större utsträckning, än som varit fallet, bliva delaktigt av det ansamlade kapitalet. Det angivna förhållandet måste också ses mot bakgrunden av den utvecklingsriktning, som den kapitalistiska företagsamheten tagit under det senaste århundradet och som under de sista decennierna blivit alltmera markerad. Det utmärkande för denna utveckling

är framför allt övergången från individuell till kollektiv företagsform samtidigt som företagen såsom sådana blivit allt större och större. Utan tvivel har man häri att söka den främsta orsaken till särskilt industriens dominerande ställning i konkurrensen om kapitalet. Det är aktiebolagsinstitutet och driftskoncentrationen — givetvis i förening med de epokgörande tekniska framstegen — som möjliggjort och alltjämt i stigande omfattning möjliggör för den industriella produktionen icke blott att draga till sig sparmedlen genom direkta investeringar, baserade på förhoppning om framtida avkastning och kapitalvinst, utan även att framskapa erforderligt underlag för en omfattande kredit från de för denna produktionsgren speciellt anordnade penninginstituten.

Det behöver icke särskilt framhållas, att jordbruket i nu antydda hänseende icke har att framvisa en med industrien jämförbar utveckling. Till väsentlig del beror detta på de rent fysiska förutsättningarna för jordbruksproduktionen. En koncentration av driften är i stort sett utesluten. Produktionen av lantmannaprodukter är och måste allt framgent förbliva splittrad på ett stort antal små företagsenheter, utspridda över en vidsträckt areal. Den väg, som den industriella produktionen gått genom finansiell och organisatorisk koncentration, är icke i samma utsträckning tillgänglig för jordbruket och en sådan utveckling skulle, även om den vore tänkbar, icke heller vara önskvärd varken ur ekonomiska eller sociala synpunkter.

Men även om det sålunda måste erkännas, att en väsentlig olikhet förefinnes i själva driftsförutsättningarna för jordbruk och industri, är därmed icke sagt, att varje möjlighet till ekonomisk och organisatorisk samverkan mellan jordbrukets utövare skulle vara utesluten. Jordbruket äger i andelsrörelsen ett kraftigt medel att motverka de ogynnsamma konsekvenserna av näringens bristande möjligheter till en effektiv driftskoncentration och därmed förenade svårigheter till kapitalanskaffning. Så vitt kan bedömas, utgör en väl organiserad andelsrörelse i själva verket en oundgänglig förutsättning för att den enskilde odlarens idoga arbete med driftens rationalisering och avsättningens ordnande skall kunna resultera i en förbättrad räntabilitet. Ifrågavarande för jordbruket ytterst betydelsefulla problem har Jordbruksutredningen för närvarande under särskilt övervägande och avsikten är att i en särskild framställning upptaga till behandling, vilka åtgärder från det allmännas sida, som må anses påkallade och lämpliga för befrämjande av andelsverksamheten på jordbruksområdet.

Av det sagda torde framgå, att jordbruksnäringens kapitalanskaffning är ett problem, som kräver särskild uppmärksamhet. Därvid bör emellertid bemärkas, att det till övervägande delen är fråga om ett kreditproblem. Den stora allmänhetens sparmedel investeras nämligen icke direkt i jordbruksföretag såsom i industrien med beräkning om framtida vinst. Vad det industriella företaget i aktiebolagsform tillföres i kapital genom aktieteckningen, måste jordbrukaren till stor del upplåna. Oavsett det ofta obetydliga kapital, som lantmannen själv är istånd att insätta i sitt företag, ser han sig sålunda hänvisad till kredit för erhållande av nödiga rörelsemedel. Må-

hända kan han därvid — åtminstone i enstaka fall — i någon mån räkna med förhandenvaron av ett visst förtroende till hans driftighet och skötsamhet i yrket såsom grundval för krediten. Men till övervägande delen och sannolikt i flertalet fall är han nödsakad att vid kreditsökandet falla tillbaka på de tillgångar han äger i sin jord, sin skog, sina byggnader, sina levande och döda inventarier samt sina lager av produkter och driftsförnödenheter.

Den alltfort skeende övergången från naturahushållning till penninghushållning, vilken varit och alltjämt är utmärkande för jordbruket, skärper naturligen aktualiteten hos jordbrukets kreditproblem. Härtill kommer, att jordbrukets utveckling mot intensivare brukningsformer och tilltagande mekanisering medför ett allt större behov av driftskapital. Slutligen måste, därest en ordnad avsättning av jordbrukets produkter skull kunna komma till stånd i förening med en för producenten mera tillfredsställande avkastning, nödigt kapital ställas till förfogande som rörelsemedel åt jordbrukets andelsföreningar.

Enligt Jordbruksutredningens mening är det av grundläggande betydelse för ett framgångsrikt arbete till jordbruksnäringens höjande i ekonomiskt hänseende, att jordbrukets kreditförhållanden bliva ordnade på ett effektivt och efter denna näringsgrens speciella förhållanden avpassat sätt.

I detta sammanhang kan vara anledning framhålla den åtskillnad, som måste göras mellan å ena sidan möjligheten till erhållande av kredit på rimliga villkor och å andra sidan lämpligheten utav att lån i särskilda fall upptagas ur synpunkten av lånemedlens förräntning genom driften. Den omständigheten, att jordbruket under ogynnsamma konjunkturbetingelser icke förmår förränta det i näringen nedlagda kapitalet, utgör i själva verket i och för sig icke något som helst skäl att ägna mindre uppmärksamhet åt själva kreditorganisationen och lånemöjligheterna. Detta är ett spörsmål, som under alla förhållanden bör lösas så, att kapitaltillflödet till jordbruket icke hämmas genom tillförselkanalernas otillräcklighet. I det nuvarande utvecklingsskedet, som framför allt kännetecknas av kapitalets anhopning till industrien samt till städerna och stadsmannanäringarna, föreligga dessutom alldeles särskilt starka motiv för att söka på lämpliga vägar föra åtminstone landsbygdens sparmedel åter till jordbruket. Härtill återkommer Jordbruksutredningen närmare i kap. III.

En helt annan fråga är det däremot, i vad mån de enskilda jordbrukarna lämpligen böra taga lånemöjligheterna i anspråk. Ytterst bör detta givetvis bero på den enskilde företagarens ekonomiska omdöme och kalkylationsförmåga. Ansvaret för upplåningens storlek i förhållande till förräntningsmöjligheterna måste därför vila på jordbrukaren själv. Han måste veta icke blott vad det upplånta kapitalet kostar honom utan även — och därvidlag torde det ofta brista — vad det avkastar vid användningen i jordbruksdriften. En lantbrukare, som håller sig noggrant underkunning om löpande revers- och växelräntor, men som försummar att skaffa sig erforderlig kännedom om driftens räntabilitet, måste betecknas som en dålig företagare. Men även om ansvaret för lånemedlens förräntning sålunda måste vila på jord-

brukarna själva, är det obestridligt, att det allmänna, i samma mån som staten genom lagstiftningen eller genom finansiella dispositioner söker underlätta jordbrukets kreditmöjligheter, jämväl bör tillse, att utlåningen från början baseras på sunda ekonomiska principer, så att det genom en effektiv kreditorganisation möjliggjorda kapitaltillflödet i allmänhet icke må tagas i anspråk i större omfattning än som betingas av driftens egen förräntningsförmåga.

Jordbrukets speciella kreditbehov pläga uppdelas i tre större kategorier: *den primära fastighetskrediten*, som har till ändamål att förmedla fastighetsomsättningen och underlätta förvärvandet av lämpligt brukningsområde, *den sekundära fastighetskrediten* med huvudsakligt ändamål att bereda tillgång till det kapital, som erfordras för nyanläggningar och förbättringsarbeten, vilka endast under loppet av en längre tidrymd kunna beräknas återgälda nedlagda kostnader, samt slutligen *driftskrediten*, som avser att i första hand täcka de regelbundet återkommande behoven av rörelsekapital, men även att möjliggöra sådana förbättringsåtgärder, vilkas kostnader kunna förväntas mycket snart bliva återgäldade genom ökad avkastning från fastigheten.

Till dessa kreditbehov, som förefinnas hos den enskilde jordbrukaren, kommer, såsom förut antytts, det behov av rörelsemedel, som uppstår genom jordbrukets andelsrörelse. Till övervägande delen är det därvidlag fråga om en kortfristig affärskredit, men, i den mån andelsrörelsen utsträckes till att omfatta även produktion av lantbruksprodukter, t. ex. mejeriprodukter eller kött och fläsk, eller tillverkning av olika förnödenheter för jordbruksdriften, kommer kreditbehovet naturligen även att vidgas till att avse mera fasta lån för tillverkningens finansiering överhuvudtaget.

Jordbruksutredningen upptager i det följande till närmare behandling i första hand frågan om driftskredit åt enskilda jordbrukare. Då någon bestämd gräns icke lämpligen kan uppdragas mellan den mera kortfristiga driftskrediten och den kredit, som jordbrukaren må kunna behöva mot säkerhet i sekundära fastighetsinteckningar, har emellertid ansetts mest ändamålsenligt att i samband med den egentliga driftskrediten även behandla den sekundära fastighetskrediten. Det har funnits så mycket större anledning härtill som ett trängande behov av mera ordnade förhållanden för tillgodoseende av den sekundära fastighetskrediten måste anses vara för handen även för jordbrukets vidkommande. Däremot har den primära fastighetskrediten i detta sammanhang lämnats åsido. Behovet av dylik kredit tillgodoses sedan gammalt i första hand av Sveriges allmänna hypoteksbank med till densamma anslutna hypoteksföreningar. Frågan om ytterligare utveckling av denna kreditrörelse har dessutom gjorts till föremål för särskild utredning genom en kommitté, tillsatt år 1927 i anledning av riksdagens skrivelse nr 196/1927, vari riksdagen anhöll om en allsidig utredning, omfattande även den primära skogskrediten, med hänsyn särskilt till dels frågan om höjning av gränsen för nämnda fastighetskredit, dels ock behovet av ytterligare utveckling av jordbrukshypoteksinstitutionen i syfte att möjliggöra en ökad utlåningsverksamhet. Med denna kommitté, som den 27 de-

cember 1929 avgivit betänkande angående primär jordbruks- och skogskredit (St. off. utr. 1929: 36), har Jordbruksutredningen haft gemensamma överläggningar för klarläggande av arbetsuppgifternas avgränsning gentemot varandra.

Frågan om krediten åt jordbrukets andelsrörelse har i detta sammanhang varit föremål för ingående uppmärksamhet men har på skäl, som närmare utvecklas i kap. V, icke befunnits vara i sådant läge, att något förslag till ordnande av denna kredit kunnat i detta sammanhang framläggas.

Kap. II. Återblick på kreditfrågans behandling.

Tidigare åtgärder och utredningar.

Utlåning mot säkerhet i jordegendom bedrevs tidigare av riksbanken Denna verksamhet fortsattes ända fram till 1860-talet och upphörde först sedan allmänna hypoteksbanken grundats. Emellertid kunde jordbrukets kreditbehov icke nöjaktigt tillgodoses enbart på denna väg och särskilt i början av förra seklet framkommo såväl i riksdagen som i den allmänna diskussionen åtskilliga förslag till kreditfrågans ordnande. Det var också under denna tid som de första hypoteksföreningarna bildades. Dessas ursprungliga uppgift torde visserligen ha varit att skaffa nödiga medel för behovet av primär fastighetskredit, men flera hypoteksföreningar utvidgade sin verksamhet också till att omfatta utlåning mot andra säkerheter och i stor utsträckning även annan bankrörelse. Såsom hypoteksföreningarna på dylikt sätt utvecklade sig kommo de efter hand att ådraga sig en allt starkare kritik, vilken slutligen fick ett sammanfattande uttryck i det betänkande angående förändrad organisation av hypoteksinrättningarna, som avgavs av den av regeringen på 1850-talet tillsatta kommittén för undersökning av landets ekonomiska oeh finansiella ställning. Denna kommitté betonade nödvändigheten utav en centralisering av hypoteksföreningsväsendet och upplåningens handhavande genom en central hypoteksinrättning. Med utgångspunkt från av kommittén framlagt förslag bildades sedermera Sveriges allmänna hypoteksbank för den primära jordbruksfastighetskreditens tillgodoseende. Nu gällande bestämmelser härom återfinnas i förordningarna den 16 maj 1890 angående Sveriges allmänna hypoteksbank och angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända. Hypoteksbanken och hypoteksföreningarna utgöra tillsammans en enhetlig organisation för den ifrågavarande kreditens handhavande. Hypoteksföreningarna äro sammanslutningar av de hos dem låntagande jordbrukarna; hypoteksbanken är centralanstalt för föreningarna och har ej andra delägare än dessa.

Frågan om jordbrukskrediten var emellertid ingalunda slutligt ordnad i och med hypoteksbankens tillkomst. Den nya centralorganisationen fungerade under de första decennierna på ett mindre tillfredsställande sätt, varjämte frågan om de kortfristiga krediterna med eller utan realsäkerhet alltjämt kvarstod olöst. Flera olika utredningar i ämnet verkställdes. Däribland må särskilt nämnas ett år 1887 avgivet betänkande av en året förut tillsatt

kommitté, som hade i uppdrag att föreslå åtgärder, ägnade att underlätta villkoren för jordbrukets och andra näringars bedrivande, eller eljest bidraga till upphjälpande av den ekonomiska ställningen i landet. Denna kommitté ägnade en grundlig behandling åt bland annat frågan om jordbrukskrediten. Med hänsyn till det alltmera överhandtagande skadliga borgenssystemet föreslog kommittén bl. a. införandet av praktiska former för pantsättning och belåning av inventarier. Tyngdpunkten i kommitténs behandling av kreditfrågan låg dock på fastighetskrediten, på vilket område kommittén eftersträvade förändringar i hypoteksbankens utlåningsvillkor. Ehuru kommitténs arbete därutinnan icke ledde till något omedelbart resultat, röjde det dock vägen för den förändring i hypoteksbankens utlåning, som efter ny särskild utredning genomfördes år 1890.

Framställning år 1903 och därefter verkställda utredningar.

Frågan om jordbrukets driftskredit bragtes sedermera å bane genom en år 1903 av hushållningssällskapens ombud gjord framställning hos Kungl. Maj:t om utredning, i vad mån och på vilket sätt kreditförhållandena för jordbruket kunde förbättras, särskilt med avseende å den säkerhet, som från jordbruket kunde lämnas i inventarier ävensom genom föreningsväsendet. Tanken på jordbruksinventariernas utnyttjande såsom säkerhet för lån var ingalunda ny. Som ovan nämnts berördes detta spörsmål i 1887 års kommittébetänkande men redan därförut hade denna möjlighet till vidgad kredit för jordbruket flera gånger varit föremål för uppmärksamhet. En närmare redogörelse härför lämnas i kap. VI.

Den år 1903 gjorda framställningen föranledde utredning i ämnet genom lantbruksstyrelsen, som inhämtade yttranden av hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Enligt dessas mening syntes det i stort vara ganska små utsikter att få till stånd en förbättring i kreditförhållandena. Förslaget om inteckning i jordbruksinventarier avstyrktes huvudsakligen av det skälet, att den personliga krediten därigenom skulle bliva förstörd. Föreningstanken ansågs ha ganska liten jordmån bland de svenska jordbrukarna. Om låneföreningar skulle bildas, ville man i allmänhet icke tillerkänna dem någon inlåningsrätt, utan tänkte sig sådana föreningar i stället såsom förmedlare av statslån. Det tyska Raiffeisensystemet, som grundade sig på inlåning, syntes icke tillämpligt här i landet, huvudsakligen därför att vi i våra sparbanker ägde institutioner, som övertagit större delen av de tyska låneföreningarnas funktioner.

Lantbruksstyrelsen avgav yttrande i ämnet den 1 december 1908. Häri avvisade styrelsen även för sin del tanken på inteckning i jordbruksinventarier. Däremot anslöt sig styrelsen till förslaget att genom anlitande av föreningsväsendet söka åvägabringa möjligheter för de mindre jordbrukarna att anskaffa nödigt driftskapital, och styrelsen uppdrog i sitt utlåtande även vissa riktlinjer för en dylik föreningsorganisation. Kapitalet för lånerörelsen borde enligt lantbruksstyrelsens mening dock icke skaffas genom inlåning, till synes huvudsakligen av det skälet, att man borde undvika konkurrens med sparbankerna. De avsedda låneföreningarna borde icke heller skaffa

sitt kapital genom affärsbankerna eller sparbankerna, vilkas verksamhet mera vore riktad åt annat håll än tillgodoseende av jordbrukets driftskredit. Hur det erforderliga kapitalet skulle anskaffas gjordes icke till föremål för bestämt uttalande från styrelsens sida, till synes av den orsaken, att styrelsen då icke ansåg tidpunkten inne att sätta i gång med en så omfattande organisation. Innan visshet rådde, om lantbrukarna vore benägna åtaga sig kreditsystemets förpliktelser eller centralföreningarna inom kreditorganisationen vore i stånd att upplåna erforderliga medel, borde enligt lantbruksstyrelsens mening staten träda emellan genom tillskjutande av visst rörelsekapital åt för ändamålet särskilt bildade kreditföreningar. I sådant syfte föreslogs, att ett belopp av 10 miljoner kronor skulle ställas till förfogande för åren 1910—1919. Det betonades uttryckligen, att härmed icke avsåges någon slutlig lösning av kreditfrågan. Den föreslagna åtgärden skulle hava till syfte att förbereda en vidare utveckling i riktning mot en mera självständig lånekasseverksamhet.

Lantbruksstyrelsens förslag mötte emellertid betänkligheter från riksgäldsfullmäktiges sida och Kungl. Maj:t fann sig närmast i anledning härav böra tillsätta en särskild kommitté för ytterligare utredning rörande sättet för rörelsekapitalets anskaffande. Härvid skulle särskilt undersökas, huruvida icke såsom långivare åt inom olika orter bildade föreningar skulle kunna anlitas respektive sparbanker samt andra penninginrättningar.

I sitt den 18 januari 1911 avgivna betänkande behandlade kommittén först lämpligheten av en anslutning till affärsbankerna men ansåg sig icke kunna förorda en dylik utväg, enär de av dessa banker använda låneformerna vore för jordbrukarens behov otillfredsställande samt affärsbankerna, som uteslutande dreve sin penningrörelse såsom en vinstgivande affär, till följd därav skulle enligt sakens natur kräva alltför höga räntor. Däremot förordade kommittén, att den nya kreditorganisationen skulle för sin kapitalanskaffning i främsta rummet anknytas till sparbankerna, varvid dock starkt betonades, att den naturligaste och bästa vägen enligt de sakkunnigas åsikt vore, att det erforderliga kapitalet tillskötes av staten. Någon tanke på att medgiva föreningarna rätt till bankmässig inlåning i någon form framträdde ej i betänkandet.

Beträffande förbindelserna med sparbankerna och andra kreditinrättningar föreslogs, att varje jordbrukskreditförening skulle avhandla med kreditinrättning om kredit till visst belopp. Förening skulle icke samtidigt få äga affärsförbindelse med mer än en kreditinrättning. Denna skulle äga deltaga i föreningens revision. Den kreditform, som skulle användas, vore kreditivräkning. Lånen skulle utlämnas genom anvisningar därå och inbetalningar skulle ske direkt å kreditivräkningen. Genom en dylik anordning skulle föreningarna frigöras från kassarörelse.

Jordbrukskreditförening skulle, för att kunna erhålla kredit i sparbank, godkännas av staten. Bidrag från det allmännas sida skulle utgå dels såsom ett förvaltningsbidrag, dels med ett bidrag till gäldande av den kreditivavgift, som vederbörande kreditgivare förutsattes skola betinga sig.

Över nämnda kommittéförslag inhämtades yttranden från länsstyrelserna och hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Den kritik, som därvid framkom, gick i huvudsak ut på, *att* lånen skulle bliva för dyra, eftersom sparbankerna säkerligen komme att fordra lika hög ränta av föreningarna som av andra låntagare, vilka ej kunde erbjuda realsäkerhet, *att* det vore ovisst, om sparbankerna ville träda i förbindelse med kreditföreningarna, *att* svårigheter i varje fall skulle uppstå i de trakter, där sparbanker ej funnes, *att* föreningarna komme att sakna all inbördes förbindelse, samt *att* den av kommittén gjorda beräkningen angående penningbehovet vore för låg.

Frågan om de tillämnade kreditföreningarnas kapitalanskaffning kom emellertid i annat läge genom en år 1911 vidtagen ändring i banklagen, enligt vilken med bankrörelse skulle avses sådan verksamhet, i vilken ingår inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänneligen begagnas. Inlåning från en begränsad krets — t. ex. föreningsmedlemmar — skulle alltså icke vara att hänföra till bankrörelse. Sedan 1911 års riksdag hemställt om utredning rörande sistnämnda slag av inlåningsrätt, avgavs ett betänkande härom den 19 februari 1912. Däri föreslogs, att dylik inlåning skulle begränsas till ekonomiska föreningars inlåning på sparkasseräkning och att vissa säkerhetsföreskrifter skulle iakttagas.

Frågan om jordbrukskreditföreningar bearbetades nu ytterligare inom jordbruksdepartementet och ett nytt förslag framlades den 26 februari 1913.

Beträffande de lokala föreningarnas inre organisation överensstämde detta i huvudsak med 1911 års förslag. Vad den yttre organisationen beträffar märkes emellertid den viktiga olikheten, att man ånyo upptog tanken på centralföreningar som kapitaltillförande och kontrollerande organ.

Ifråga om kapitalanskaffningen innehöll förslaget en ändrad principell ståndpunkt. Tidigare förslag hade avsett, att kreditföreningarna skulle tillföras kapital utan något egentligt arbete från föreningarnas egen sida. Nu framhölls däremot, att erfarenheten från främmande länder, särskilt Tyskland, lade i dagen vikten av de lånesökande lantmännens självverksamhet för fyllande av sina behov, varför statens understöd lämpligen borde få formen av hjälp till självhjälp. I det nya förslaget gick man därför in för en mera fristående och självständig föreningsverksamhet samt föreslog, på grundval av de förändrade bestämmelserna i banklagen, att kreditföreningarna skulle tillerkännas rätt till inlåning på sparkasseräknieg från medlemmarna. Då det emellertid icke kunde förväntas, att föreningarna på denna väg skulle kunna få tillräckligt kapitaltillflöde, föreslogs dessutom att taga i anspråk ett från riksbanken på vissa villkor gjort erbjudande om växelkredit i riksbanken genom förmedling av centralföreningen. På detta sätt kunde behovet av lån på högst nio månader tillgodoses.

Vad beträffar den längre kreditens tillgodoseende ansågs staten böra träda emellan, liksom ock vad beträffar mera kortfristig kredit för sådana trakter, där centralföreningar såsom förmedlare av växeldiskontering i riksbanken icke kunnat bildas. Staten borde för ändamålet upplägga en särskild lånefond.

Då såväl från lantbruksstyrelsens som socialstyrelsens sida anmärkningar framställdes mot de i förslaget anvisade utvägarna till kapitalanskaffning, tillsattes en ny kommitté för frågans ytterligare bearbetning. Denna avgav betänkande den 31 oktober 1913. Däri upptogos de tidigare förordade utvägarna för kapitalanskaffning — kreditföreningarnas inlåning på sparkasseräkning från medlemmar, växeldiskontering i riksbanken och statslån — men härutöver föreslogs, att centralföreningarna skulle i viss begränsad omfattning få rätt till inlåning även från allmänheten. Vidare föreslogs, att centralföreningar och fristående kreditföreningar skulle äga rätt att erhålla kredit i mera än en penninginrättning. Slutligen förordades en sådan ändring i sparbankslagen, att centralföreningarna kunde mottaga sparbanksmedel i deposition och öppna kreditivräkning i sparbank, varigenom skulle möjliggöras för sparbankerna att låta sina oplacerade medel komma jordbrukskreditrörelsen till godo.

Emellertid bragtes frågan även på tal motionsvis i riksdagen och 1914 års senare riksdag hemställde i skrivelse till Kungl. Maj:t, att förslag i ämnet skulle snarast möjligt framläggas på grundval av 1913 års sakkunnigas förslag. I skrivelsen avvisades tanken på att kapitalfrågan skulle ordnas enbart genom statens mellankomst. Ett samarbete med sparbankerna ansågs ovisst och kunde i varje fall icke ensamt leda till resultat. I stället anslöt sig riksdagen till att centralkassorna finge rätt till inlåning från allmänheten. Dock borde även andra möjligheter hållas öppna för kapitalanskaffningen, nämligen växeldiskontering i riksbanken samt lån ur en statslånefond. Inom riksdagen hade också ifrågasatts, huruvida icke anstalter kunde träffas för upprättande av en för hela landet gemensam centralbank, där staten garanterade visst belopp. För ändamålet erforderliga medel kunde erhållas från statens pensionsfond.

Över riksdagens ifrågavarande skrivelse inhämtades yttrande av pensionsstyrelsen och styrelsen för postsparbanken. Pensionsstyrelsen ansåg, att medel till den föreslagna statslånefonden kunde tagas från pensionsfonden, under förutsättning att nöjaktig säkerhet och skälig ränta erhölles. Vad säkerhetsfrågan beträffade ansåges de föreslagna centralföreningarna bliva sådana, att det vid utlåning till dem förefunnes tämligen betryggande säkerhet. I de fall, då lån skulle utlämnas till kreditförening utan förmedling av centralförening, syntes säkerheten mera tvivelaktig. Med hänsyn härtill syntes lämpligast, att staten i sådant fall iklädde sig ansvar för återbetalning. Gällde emellertid frågan helt alltmänt, huruvida medel kunde vara att påräkna från pensionsförsäkringsfonden för utlåning till ifrågavarande föreningar mot deras förbindelser, i regel utan särskild säkerhet, ansåge pensionsstyrelsen för sin del, att sådan utlåning borde kunna äga rum, naturligtvis under förutsättning, att den myndighet, som omhänderhade eller komme att omhänderhava fondens förvaltning, förbehölls att för varje särskilt fall pröva, huruvida lån borde medgivas eller ej, samt, i händelse lån beviljades, bestämma räntan och övriga lånevillkor. Det läte sig dock icke göra att då angiva, i huru stor omfattning sådan utlåning kunde

äga rum. Beträffande den ränta, som för dylika lån borde beräknas, måste naturligtvis denna, åtminstone i viss mån, göras beroende av de ekonomiska konjunkturer, som vore rådande vid lånens utlämnande. Något mera allmängiltigt uttalande angående denna fråga syntes sålunda icke kunna lämnas än att räntan å dylika lån, då desamma erhölles från pensionsfonden, syntes böra beräknas efter ungefär samma grunder som sparbankerna vid ifrågavarande tillfällen tillämpade för utlåning, måhända något lägre.

Styrelsen för postsparbanken ansåg, att betryggande säkerhet förefunnes, om lån utlämnades mot skuldebrev till de föreslagna centralföreningarna samt om dessa föreningar inom vissa gränser av staten erhölle obligationer såsom säkerhet för sina förbindelser. Angående åter lämpligheten att använda de av postsparbanken förvaltade medlen till dylik utlåning tilläte sig styrelsen erinra därom att, även om en utvidgning i avseende å rätten till placering av dessa medel ej kunde vara annat än önskvärd, försiktigheten dock bjöde, att åtminstone den huvudsakliga delen av de valutor, som låge såsom säkerhet för de åt postsparbanken av allmänheten anförtrodda medlen, vore av beskaffenhet att kunna vid behov lätt realiseras. Så syntes emellertid ej vara förhållandet med de förbindelser, som skulle av de föreslagna centralföreningarna utfärdas å till dem utlämnade lån. På grund härav ansåge styrelsen, att allenast en mindre del av de medel, som vore ställda under styrelsens förvaltning, borde få användas till utlämnande av sådana lån, om vilka här vore fråga, styrelsen givetvis förbehållet att för varje särskilt fall pröva, huruvida det sökta lånet borde medgivas eller ej, samt med rätt för styrelsen att betinga den ränta, som vore rådande vid utlämningstillfället. Enligt styrelsens mening vore det följaktligen lämpligt, att de belopp, som av styrelsen komme att utlämnas till de blivande centralföreningarna för förmedling av jordbrukskredit, inrymdes under den del av de under styrelsens förvaltning stående medel, som, enligt då gällande bestämmelser, finge direkt utlånas till kommun mot skuldebrev. Denna del utgjorde högst en fjärdedel av samtliga de förvaltade medlen.

Inom jordbruksdepartementet upptogs nu även frågan, huruvida statens bidrag till kapitalanskaffningen icke lämpligen borde erhålla den form, att staten lämnade av sina obligationer till säkerhet för de medel, som behövde upplånas för ändamålet. Obligationerna skulle — till ett belopp av 100,000 kronor för varje centralförening — av riksgäldskontoret överlämnas till riksbanken, som skulle förvara dem som en gemensam pant för alla centralföreningarnas förbindelser.

Fullmäktige i riksgäldskontoret uttalade emellertid betänkligheter häremot, emedan ingen realsäkerhet låge bakom de lån, som skulle utlämnas av jordbrukskreditföreningarna. På grund härav skulle staten genom en dylik garanti ikläda sig en helt annan risk än som varit förenad med motsvarande anordning ifråga om Sveriges allmänna hypoteksbank och konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Då emellertid behovet av kreditkassor för jordbruket syntes vara stort, då riksdagen uttalat sig för att sådana borde komma till stånd, då det icke torde vara någon möjlighet att nå detta

mål utan att staten skänkte sin medverkan därtill samt då detta lämpligast syntes ske genom att överlämna statsobligationer till säkerhet för centralkassornas förbindelser, så ville fullmäktige oaktat sina betänkligheter icke avstyrka den ifrågasatta åtgärden. Fullmäktige framhöllo dock som en uttrycklig förutsättning, att jordbrukskasserörelsen ställdes under noggrann kontroll.

Proposition till 1915 års riksdag.

Efter dessa mångåriga förarbeten framlades så proposition till 1915 års riksdag angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftskredit åt idkare av mindre jordbruk. I propositionen framhöll föredragande departementschefen, att de dåvarande förhållandena med avseende å det mindre jordbrukets driftskredit icke vore tillfredsställande. Envar, som hade någon kännedom om tillståndet på landsbygden visste, hur borgens- och växelsystemen där florera. En sakkunnig överslagsberäkning hade också givit vid handen, att den ränta den jordbrukande befolkningen finge betala för åtminstone den del av dess rörelsekapital, som måste anskaffas genom upplåning i de allmänna bankerna, i medeltal vida överstege den ränta handelns och industriens företagare få betala för sitt upplånade driftskapital, beroende dels på att jordbrukarna till följd av de produktionsförhållanden, under vilka de arbeta, hittills i allmänhet icke kunnat på lämpligt sätt utnyttja de i vårt bankväsen använda kreditformer, som draga den billigaste räntan, nämligen de mycket korta lånen och växlarna, samt dels möjligen också på den sammanblandning av konsumtionskredit och driftskredit, som blivit en följd av det tillämpade systemet och som väl finge antagas hava medfört, att räntorna å det för driften upplånade kapitalet kommit att undergå en utjämning uppåt mot de högre räntesatser, som av naturliga skäl måste gälla för den mera riskfulla konsumtionskrediten. Vad detta innebär bleve så mycket tydligare, om man samtidigt erinrade sig, att hos oss sedan mitten av förra århundradet en utveckling påginge inom jordbruket från naturalhushållning till penninghushållning, som redan ställt och, i den mån som nämnda utveckling fortskrider, komme att ställa alltjämt ökade krav på driftskapital åt jordbruket.

Vid försök att lösa denna fråga mötte, enligt vad departementschefen framhöll, först frågan, om man borde bygga på en utveckling av realkrediten eller på en bättre organisation av personalkrediten. Av olika skäl ansågs dock, att den senare vägen borde beträdas. Därvidlag framhölls gentemot realkrediten närmast i form av hypotisering av lösegendomen, att olika försök att få till stånd en lagstiftning härom gjorts men icke lett till resultat. I det dåvarande läget vore denna väg än mindre lämplig. Jordbrukarnas kapitalbehov för driftsändamål överstege nämligen avsevärt värdet av inventarierna och en möjlighet till hypotisering av dessa skulle alltså icke tillgodose kreditbehovet. Vidare kunde befaras, att en dylik möjlighet till pantförskrivning av lösegendomen enbart skulle komma att verka som en förstärkning av fastighetshypoteket. Slutligen vore att vänta, att lån med inventarier såsom säkerhet ingalunda skulle bliva särskilt billiga. Per-

sonalkrediten däremot vore ej bunden av andra gränser än förtroendet till kredittagaren och till det sätt, varpå han sköter det företag, för vilket krediten önskas. Personalkrediten vore också i de moderna samhällena ordnad i så många skiftande former, att genom ett lämpligt urval bland dem och en passande utveckling av en del av dessa former alla berättigade krav borde kunna tillgodoses. Ej heller syntes på denna väg oöverstigliga hinder möta att med en lämplig organisation bereda jordbruket den driftskredit det behöver till så billigt pris, som rimligen bör kunna begäras.

Propositionen byggde i huvudsak på det år 1913 inom jordbruksdepartementet utarbetade förslaget med de ändringar däri, som förordats av samma års sakkunniga. Dock föreslogos vissa ytterligare ändringar, avseende bland annat lokalföreningarnas ansvar för centralföreningarnas förbindelser. Vidare föreslogs, att de nya kreditsammanslutningarna skulle erhålla benämningen jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit.

Vad beträffar den nya kreditorganisationens kapitalanskaffning framhölls i propositionen, att det visserligen skulle varit mest förmånligt, att såsom 1910 års kommitté föreslagit kunna bygga enbart på samarbete med sparbankerna. Då denna tanke emellertid stött på bestämt motstånd från de flesta håll och mött betänkligheter även hos riksdagen, hade departementschefen ansett sig böra övergiva densamma. Uppenbart vore dock, att man allt fortfarande måste räkna med ett omfattande samarbete med de redan befintliga penninginrättningarna och särskilt sparbankerna.

Ifråga om övriga möjligheter till kapitalanskaffning framhölls i propositionen beträffande rätten till inlåning, att det tvistiga därvidlag endast vore, huruvida det år 1913 väckta förslaget om rätt för centralkassorna till inlåning jämväl från allmänheten skulle upptagas. Tveksamheten avsåg en befarad konkurrens med sparbankerna. Emellertid ansågs denna konkurrens icke kunna betyda så mycket för dessa banker, särskilt med hänsyn till de relativt obetydliga belopp, varom här vore fråga, i jämförelse med de hos sparbankerna innestående behållningarna och den årliga tillväxten därav. Då denna källa till medelsanskaffning vore av synnerlig betydelse särskilt i tider, då den allmänna lånemarknaden vore hårt anlitad, samt de föreslagna centralkassorna skulle bliva av fullt nöjaktig soliditet, så ansågs förslaget om dylik inlåningsrätt för dessa kassor böra upptagas i propositionen. Inlåningen skulle få ske — utom på sparkasseräkning — jämväl på depositions- och kapitalräkning.

Uppenbart vore emellertid, att det erforderliga rörelsekapitalet icke kunde anskaffas genom inlåning och genom den i utsikt ställda växelkrediten i riksbanken. Andra utvägar måste också anlitas. I det dåvarande läget kunde staten själv icke träda emellan genom tillsläppande av något belopp men för att möjliggöra upplåning från andra håll borde man anlita den ifrågasatta utvägen att stärka centralföreningarnas kreditvärdighet genom att lämna visst belopp i obligationer såsom säkerhet för varje godkänd centralkassas förbindelser. Detta belopp bestämdes till 100 000 kronor för varje centralkassa.

Vad angår frågan från vilka håll penningar skulle kunna erhållas, framhölls som synnerligen önskligt, att ett omfattande samarbete med sparbankerna komme till stånd. För sparbankerna skulle sålunda yppas möjligheter att på ett jämförelsevis säkert och bekvämt sätt finna användning för kapitalbehållningar, som de eljest måhända skulle nödgas insätta i bankinrättningar mot låg ränta eller utportionera i smålån med ty åtföljande ökat förvaltningsbesvär, och för kreditföreningarna skulle härigenom yppas utsikter att erhålla rörelsemedel för jämförelsevis billig ränta och på villkor beträffande sätt och tid för återbetalningen, som skulle göra det möjligt för dem att i sin ordning utlämna lån för tillgodoseende även av sådana kreditbehov, beträffande vilka något längre återbetalningstid är önsklig. Sparbankernas utlåning till centralföreningarna tänktes få formen av stående lån eller amorteringslån. Beträffande lokal kreditkassa, som ej anslutits till någon centralförening, föreslogs dock, att dylik kassa skulle kunna öppna kreditivräkning eller löpande räkning hos sparbank.

Det syntes uppenbart, att även enskilda banker och andra enskilda penninginrättningar borde få anlitas som förlagsgivare. Med hänsyn härtill borde rätten att välja kreditgivare göras så fri som möjligt. Beträffande möjligheten att i denna kreditorganisation placera försäkringsföretagens fonder framhölls, att hinder visserligen enligt gällande bestämmelser förefunnes häremot men att det icke syntes böra ifrågakomma att göra någon ändring däri, innan man vunnit någon erfarenhet om huru kreditrörelsen komme att utveckla sig.

Kapital borde även kunna erhållas från pensionsfonden. Att bestämma, att visst belopp av fondens medel skulle användas för ändamålet syntes icke lämpligt, utan torde det böra få bero av omständigheterna, i vilken utsträckning fondens tillgångar skulle komma att anlitas. Någon garanti från statens sida för de lån, som kunde komma att utlämnas från fonden, utöver det förut omförmälda överlämnandet av visst belopp i obligationer såsom säkerhet för varje centralförenings förbindelser, torde varken vara nödig eller eljest böra ifrågakomma, utan borde det få bero på prövning i varje särskilt fall, om och i vad mån lånesökande förening kan anses värd önskad kredit. Några särskilda åtgärder från statens sida erfordrades i förevarande hänseende icke, blott det tillsåges, att de blivande bestämmelserna angående utlåning från fonden gjordes sådana, att lån till nu ifrågavarande föreningar kunde utlämnas mot endast föreningarnas förbindelser utan ställande av särskild säkerhet.

Även postsparbanksmedel kunde förväntas bliva disponibla för nu ifrågavarande ändamål i och med inträdandet av bättre ekonomiska förhållanden.

Med de nu avgivna möjligheterna till kapitalanskaffning syntes det åtminstone för någon tid framåt vara sörjt för att rörelsen kunde utvecklas under något så när tillfredsställande villkor. Skulle det längre fram visa sig, att tillräckliga medel icke kunna uppbringas på nu angivna sätt, måste uppenbarligen även andra utvägar anlitas, och därvid syntes, enligt vad i propositionen framhölls, den av riksdagen antydda utvägen att inrätta en särskild

central penninginrättning för ändamålet i första hand böra komma under övervägande. Föredragande departementschefen höll för sin del troligt, att utvecklingen en gång komme att göra tillvaron av en för hela landet gemensam centralbank för denna kreditrörelse både önsklig och behövlig. Emellertid vore nödvändigt, att kreditrörelsen först hunne taga en viss omfattning. Dessutom kunde ifrågasättas, om ej inrättandet av en sådan bank borde förbindas med ett försök till lösning jämväl av det större jordbrukets kreditfråga.

I anslutning till nu ifrågavarande proposition föreslogos i särskilda propositioner sådana ändringar i banklagen, sparbankslagen och förordningen angående postsparbanken, som skulle möjliggöra ovan antydda sätt för kapitalanskaffning för jordbrukskasserörelsen.

Riksdagen biföll de framlagda propositionerna.

För jordbrukskasserörelsen gällande bestämmelser.

I den för det mindre jordbruket speciellt avsedda kreditorganisation, som sålunda beslutades, hava sedermera icke gjorts några andra mera genomgripande förändringar än med avseende å beräkningen av medlemmarnas delaktighet och lånerätt. I det följande lämnas en kortfattad översikt över hithörande bestämmelser.

Organisationen består av jordbrukskassor såsom lokalorgan och centralkassor för jordbrukskredit, utgörande sammanslutningar av jordbrukskassor för ett eller flera län. Kassorna hava karaktären av ekonomiska föreningar, som erhålla särskilt godkännande från det allmännas sida, under förutsättning, att de uppfylla vissa krav i fråga om ansvarighet och insatser m. m. Kassorna stå under tillsyn av särskilt förordnade allmänna ombud. Staten lämnar förvaltningsbidrag till både godkända jordbrukskassor och centralkassor. De sistnämnda erhålla därjämte organisationsbidrag.

Jordbrukskassa skall för att kunna vinna godkännande från det allmännas sida vara organiserad som ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet. Kassans verksamhetsområde får ej vara större än att kassans medlemmar kunna förutsättas känna varandras personliga och ekonomiska förhållanden. Kassa är skyldig ingå i centralkassa, om sådan finnes bildad inom länet. Medlemskap kan vinnas av varje i Sverige bosatt svensk undersåte, här i landet registrerad ekonomisk förening, här i landet registrerat aktiebolag, som har till ändamål att idka jordbruk, eller svensk kommun. Medlemsantalet skall vara minst femton.

Delaktigheten i kassan beräknades enligt de ursprungliga bestämmelserna efter antalet hektar odlad jord, för vilket medlem ingått i kassan, dock högst 50 hektar eller en tiondel av den sammanlagda areal, för vilken medlemskap i kassan vunnits. År 1918 utvidgades möjligheten till delaktighet i jordbrukskassa till att omfatta jämväl ängsmark samt skogs- och betesmark inom vissa storleksgränser, varjämte maximiarealen för inträde i kassorna höjdes från 50 till 100 hektar odlad jord. Vissa relationstal bestämdes tillika för omräkning till areal odlad jord av annan jordareal. År 1925 vidtogs den betydelsefulla ändringen i delaktighetsbestämmelserna, att delaktig-

heten i stället beräknas med hänsyn till fastighetens jordbruksvärde enligt gällande taxering. Brukare av jordbruksfastighet, belägen inom kassans verksamhetsområde, får vara delaktig i kassan med högst en andel för varje fullt tal av 500 kronor av nämnda jordbruksvärde hos fastigheten. Om fastighet upplåtits till annan för brukande, begränsas ägarens delaktighet till högst en andel för varje fullt tal av 1 000 kronor av jordbruksvärdet. Som absolut maximum för delaktigheten gäller, att ingen får äga mer än en tiondel av samtliga i kassan tecknade andelar.

Medlems insats skall enligt nu gällande bestämmelser vara minst 10 kronor och får icke understiga 2 kronor per andel. Av insatserna skall minst en tiondel betalas kontant samt resten inom två år efter tecknandet. Insatserna skola sammanföras under benämning jordbrukskassans insatskapital.

Medlems personliga ansvarighet bestämdes ursprungligen till högst ett belopp, motsvarande en och en halv gång hans lånerätt. Numera är ansvarighetens minimum 200 kronor per andel d. v. s. lika med medlems lånemaximum. Medlemmarna skola vid behov vara underkastade uttaxering intill visst belopp per år, som bestämts i stadgarna.

Av årsvinsten skola minst 15 % avsättas till reservfond, till dess denna uppgår till 10 % av det sammanlagda beloppet av medlemmarnas lånemaxima, jämte, därest kassan för egen räkning driver sparkasserörelse, hälften av insättarnas behållning enligt senaste bokslut.

Lånerätten bestämdes ursprungligen till högst 75 kronor för varje hektar odlad jord, för vilken delaktighet vunnits i kassan. Genom år 1918 och 1924 vidtagna ändringar skedde en väsentlig höjning av denna lånerätt. Enligt nu gällande bestämmelser utgör lånemaximum 200 kronor per andel, varmed delaktighet vunnits. Häröver må till ägare av jordbruksfastighet utlämnas lån mot säkerhet av i fastigheten beviljad inteckning, om och i den mån inteckningens kapitalvärde ligger inom 60 % av fastighetens jordbruksvärde.

De ändamål, för vilka lån kunde lämnas till medlemmarna, voro ursprungligen bestämda i förordningen. År 1925 vidtogs häri den ändring att, medan de förut angivna låneändamålen bibehöllos såsom en exemplifiering, samtidigt tillades, att lån finge utlämnas företrädesvis till ifrågavarande eller därmed likartade ändamål.

Som förut nämnts äger jordbrukskassa för egen räkning driva inlåningsrörelse enbart på sparkasseräkning från medlemmarna eller anslutna ekonomiska föreningars medlemmar. Förutsättning för rätt till sådan inlåningsrörelse är, att insatskapitalet uppgår till minst 1 000 kronor och att tillstånd därtill erhållits av länsstyrelsen eller vederbörande centralkassas styrelse. År 1925 uppmjukades denna bestämmelse därmed, att jordbrukskassa även må kunna för vissa ändamål öppna kreditivräkning eller löpande räkning. Drives inlåning på sparkasseräkning, skall viss kassareserv redovisas, placerad i vissa angivna tillgångar. Inlåningen får icke överstiga det belopp,

vartill summan av medlemmarnas lånemaxima uppgår, ökat med dels så stort belopp, som mot inteckningssäkerhet utlånats utöver medlemmarnas lånemaxima, dels två tredjedelar av det inbetalda insatskapitalet och dels fem gånger reservfonden.

Centralkassorna skola — liksom de lokala kassorna — vara föreningar med begränsad personlig ansvarighet. Centralförenings verksamhetsområde, som ursprungligen begränsades till högst tre län, kan enligt en 1918 vidtagen författningsändring nu omfatta högst sex län. För att centralkassa skall vinna godkännande fordras, att minst tio jordbrukskassor anslutit sig till densamma och att den har ett tecknat sammanlagt insatskapital av minst 6,000 kronor.

Ursprungligen kunde endast jordbrukskassor vara medlemmar av en centralkassa, men år 1918 vidtogs däri den jämkningen, att även andra inom centralkassans verksamhetsområde lokaliserade ekonomiska föreningar, vilkas medlemmar äro personligen ansvariga för föreningens förbindelser och som hava till ändamål att befordra jordbrukets eller någon till jordbruket hörande binärings utveckling, eller tillgodogörandet av genom jordbruket med tillhörande binäringar vunna produkter, kunna bliva medlemmar i centralkassa. År 1925 meddelades vissa bestämmelser angående dylika medlemmars insatsbelopp och den omfattning, i vilken de må ingå i centralkassa.

Jordbrukskassa skall vid inträdet i centralkassa teckna insatser för minst 500 kronor. Insatserna skola lyda å minst tio kronor. Annan förening skall ingå med minst 100 kronor. Av tecknade insatser skall minst en tiondel betalas kontant, resten inom två år efter tecknandet. Beträffande insatskapital och reservfond finnas motsvarande föreskrifter som för jordbrukskassorna.

Ansluten jordbrukskassas ansvarighet för centralkassans förbindelser får icke bestämmas lägre än till ett belopp motsvarande trettio gånger det sammanlagda insatsbelopp, med vilket jordbrukskassan ingått i centralkassan. Jordbrukskassa må ej ingå med så många insatser, att det belopp, varmed den blir ansvarig för centralkassans förbindelser, kommer att överstiga fyra femtedelar av sammanlagda beloppet av de särskilda medlemmarnas i jordbrukskassan lånemaxima. Centralkassa kan företaga uttaxering högst med visst i stadgarna per år bestämt belopp.

Jordbrukskassas lånemaximum skall vara lika med halva det belopp, varmed jordbrukskassan ansvarar för centralkassans förbindelser, ökat med två femtedelar av det sammanlagda beloppet av de särskilda medlemmarnas i jordbrukskassan lånemaxima. Härutöver må lån dock utlämnas mot inteckningssäkerhet inom 60 % av fastighetens taxerade jordbruksvärde. Annan ekonomisk förenings lånemaximum är lika med halva det belopp, varmed föreningen ansvarar för centralkassans förbindelser, ökat med en tredjedel av det belopp, varmed föreningens medlemmar i sin tur äro ansvariga för dess förbindelser. Utan särskild fullgod säkerhet får dock dylik förening

icke erhålla högre lån än som motsvarar en tjugondel av samtliga medlemmars i centralkassan sammanlagda lånemaxima.

Centralkassornas uppgift är uteslutande att främja de anslutna jordbrukskassornas gemensamma syfte. För detta ändamål hava centralkassorna huvudsakligen att tillföra jordbrukskassorna nödigt kapital. Som ovan angivits ha centralkassorna rätt till inlåning även från allmänheten. Dessutom kunna centralkassorna upptaga direkta lån från andra penninginrättningar. Till underlättande härav har staten ställt viss garanti genom deponering av statsobligationer. Denna garanti, som ursprungligen bestämdes till 100 000 kronor för varje centralkassa, utgör numera högst 500 000 kronor för varje sådan kassa. De speciella omständigheter, som föranledde denna ökning av garantien, voro följande.

Statsgarantiens ökning år 1928.

I motioner vid 1927 års riksdag gjordes gällande, att den obetydliga utvecklingen av jordbrukskasserörelsen berodde på centralkassornas bristande möjlighet att draga till sig kapital. För en större inlåning från allmänheten fordrades vissa reella i siffror uttryckta värden som säkerhet för kassornas förbindelser. Den dittillsvarande statsgarantien — högst 100 000 kronor för varje centralkassa — vore otillräcklig och borde ökas till 1 million kronor för varje centralkassa jämte ytterligare 200 000 kronor för varje län, som centralkassan omfattade. Riksdagen anhöll i anledning härav i skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning i ämnet.

Utredningen anförtroddes åt 1927 års jordbruksfastighets- och skogskreditsakkunniga, vilka tillsatts för utredning om den primära jordbruksfastighetskrediten. Utlåtande avgavs den 14 januari 1928. Häri anfördes i huvudsak följande.

Ändamålet vore att skapa en kreditform, som toge sikte på sådana jordbrukets speciella förhållanden, vilka kunde betinga en avvikelse från allmänna normer för kreditgivning. Vilken väg härför än valdes, måste det kravet fasthållas, att sunda ekonomiska principer följdes. Givetvis kunde det vara berättigat, att staten trädde emellan för att bereda en dylik kreditrörelse form och stadga ävensom till att börja med lämnade ett handtag i pekuniärt avseende. Men man komme in på en oriktig väg om rörelsen byggdes på fortlöpande statsunderstöd.

De svårigheter varmed denna rörelse i vårt land haft att kämpa vore lantmännens konservatism, vårt utvecklade sparbanksväsende samt det bristande sambandet med en utvecklad jordbrukskooperation i allmänhet. Härtill hade kommit det senaste decenniets krisartade förhållanden inom näringslivet. Nu hölle rörelsen på att avstanna. Centralkassorna tordes icke propagera för bildande av nya föreningar, enär deras lånebehov icke kunde tillfredsställas. Medelsanskaffningen vore det svåraste problemet. Härvid hade man först tänkt sig en statens lånefond. Sedan framkom förslag om ett intimt samarbete med sparbankerna. Till sist blev organisationen sådan, att kassorna blevo fristående penninginrättningar med viss

inlåningsrätt. Samarbetet med sparbankerna hade icke kommit till stånd, utan i stället hade ofta uppstått konkurrens.

Då det i själva grunden hos rörelsen syntes kunna finnas något som borde omläggas, borde enligt de sakkunnigas mening en allsidig och förutsättningslös utredning av problemet företagas, i syfte att bringa rörelsen på den fot, att den kunde för framtiden leva ett självständigt liv och av egen kraft nå den utveckling, som den kunde förtjäna. Den strävan, som förmärkts, att påyrka vittgående statsbidrag, tydde på att en sådan omläggning från grunden av hela rörelsen behövde ske. Därvid borde förhållandet till sparbankerna särskilt uppmärksammas.

Emellertid behövde — såsom ett provisorium — något göras för att avhjälpa de mest påträngande svårigheterna.

Därvidlag funnes en del omständigheter, som talade till förmån för motionärernas förslag om utökad statsgaranti. Men de sakkunniga hade även betänkligheter häremot. Då staten emellertid redan en gång beträtt denna väg, vore det önskvärt, att åtgärden fyllde sitt syfte, och, då det icke kunde bestridas, att den förutvarande garantien icke vore väl avvägd, förordade de sakkunniga ehuru med tvekan en ökning av garantien. Då detta emellertid vore att anse som en extraordinär åtgärd, borde ökningen hållas inom försiktigt uppdragna gränser. Som garantibelopp för varje kassa föreslogs 20 % av kassans upplåning, dock högst en million kronor.

Över förslaget inhämtades yttranden från bl. a. fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret och bank- och fondinspektionen.

Fullmäktige i riksbanken underströko behovet av en allsidig utredning och förordade uppskov med frågan om ökning av garantien till dess denna utredning vore slutförd. Förslag borde kunna framläggas till 1929 års riksdag. Herrar af Jocknick och Widell reserverade sig. En utredning kunde enligt deras mening komma att draga ut på tiden och det vore ovisst, om den kunde resultera i någon omläggning av kassornas verksamhet. Emellertid vore av betydelse, att utvecklingen icke avstannade. Formerna för garantien behövde ej vara så stela. Maximum borde prövas i varje särskilt fall. Ett belopp av 2 millioner kronor kunde för ändamålet till en början disponeras.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ansåg sig, då staten en gång trätt in och då någon tillfredsställande utveckling, utan att staten medverkade, icke under nuvarande förhållanden vore att förvänta, böra tillstyrka, att garantibeloppet ökades. Herrar Hildebrand, Kobb och Andersson i Råstock reserverade sig för maximum 500 000 kronor. Efter den föreslagna utredningen kunde tagas under övervägande, om och i vad mån garantien borde ytterligare ökas.

Bank- och fondinspektionen ställde sig tvivlande till att jordbrukskasserörelsen med sin nuvarande utformning kunde vinna någon framgång i vårt land. Sparbankerna arbetade i viss mån inom samma område. En ingående utredning behövde göras för att få utrönt, vad som kunde åtgöras för att få jordbrukskasserörelsen att bestå utan att anlita understöd av det allmänna.

Inspektionen ville dock ej motsätta sig en ökning av statsgarantien som ett provisorium.

Föredragande departementschefen ansåg, att man i avvaktan på en ifrågasatt vidare utredning beträffande ordnandet av jordbrukets driftskredit borde göra ett försök att medelst ökning av statsgarantien bereda kassorna ökat rörelsekapital. Garantien borde vara 20 % av upplåningen med maximum 500 000 kronor för varje kassa och minimum 100 000 kronor. I enlighet härmed avläts proposition till 1928 års riksdag, som biföll densamma. Närmare bestämmelser rörande statsgarantien finnas meddelade i kungörelse den 29 juni 1928 (nr 296).

Andra förslag och utredningar beträffande jordbrukets kreditväsende.

Oavsett frågan om jorbrukskassorna hava statsmakterna under senare år vid upprepade tillfällen behandlat jordbrukets kreditproblem.

Vid 1918 års riksdag väcktes sålunda flera motioner i syfte att få till stånd förbättrade kreditmöjligheter, och sagda riksdag beslöt att i skrivelse hos Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning, huruvida och i vad mån åtgärder från statens sida kunde vidtagas till den sekundära fastighetskreditens ändamålsenliga ordnande. I anledning av nämnda riksdagsskrivelse tillkallades den 22 juni 1921 särskilda sakkunniga inom jordbruksdepartementet (1921 års fastighetskreditsakkunniga). Dessa upptogo först till behandling frågan om höjning av maximigränsen för den primära jordbruksfastighetskrediten samt frågan om ändring i sättet för fastighetsvärdets bestämmande (införande av s. k. överslagsvärdering vid sidan av hypoteksvärdering). Härom avgavs betänkande den 14 oktober 1922. (St. off. utr. 1922: 35.) Kommittén upplöstes emellertid med utgången av år 1922, innan den hunnit närmare ingå på övriga delar av sitt uppdrag, som omfattade såväl den sekundära fastighetskreditens ordnande och inpassning i penningomsättningen i allmänhet, som ock frågan om erforderliga jämkningar i bestämmelserna för driftskreditföreningarna.

Det av kommittén avgivna betänkandet ledde icke till annat resultat än att den föreslagna överslagsvärderingen godtogs, vilket skedde efter beslut av 1924 års riksdag. I samband därmed framhöll riksdagen emellertid önskvärdheten utav, att förslag om höjning av gränsen för den primära fastighetskrediten snarast möjligt förelades riksdagen. Dessutom uttalade sig riksdagen för utredning om vilka åtgärder lämpligen borde vidtagas i syfte att växande skog må kunna belånas.

Även vid 1921 års riksdag väcktes motioner med hemställan om utredning rörande en reform av jordbrukets kreditväsen. Bankoutskottet tillstyrkte avlåtande av en riksdagsskrivelse i ämnet. Emellertid var utskottet icke enhälligt, i det att ett antal reservanter under erinran bl. a. om ovannämnda av 1918 års riksdag avlåtna skrivelse, hemställde om avslag å motionerna. Första kammaren anslöt sig till reservanterna och andra kammaren till utskottets majoritet, varför frågan förföll.

Vid 1924 års riksdag hemställdes i motioner i båda kamrarna om avlåtande av skrivelse med begäran om skyndsam utredning och, om utred-

ningen därtill gåve anledning, förslag till sådana ändringar av gällande lagstiftning angående jordbrukskrediten och bankerna, att jordbrukarbanken under anknytning till jordbrukskassorna och centralkassorna för jordbrukskredit måtte bliva en verklig jordbrukets bank. Emellertid avstyrktes motionerna av bankoutskottet, huvudsakligen av det skälet, att tillräcklig erfarenhet då ännu icke vunnits utav det på kooperativ grund byggda systemet med kreditinrättningar, varjämte anmärktes, att det icke vore lämpligt avlåta en skrivelse med de av motionärerna angivna oklara riktlinjerna. Ett genomförande av motionärernas förslag skulle för övrigt med nödvändighet förutsätta anskaffande av ett högst betydande kapital, vilket torde vara förenat med så mycket större olägenheter, som redan med nuvarande organisation det syntes hava erbjudit svårigheter att förse centralkassorna med erforderliga medel. I varje fall borde den inom jordbruksdepartementet då pågående utredningen i ämnet avvaktas. — Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Slutligen må erinras om motioner vid 1927 års riksdag med hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande allsidig utredning rörande den primära jordbruksfastighetskrediten, inberäknat den primära skogskrediten. Vid utredningen borde särskild hänsyn tagas till kravet på skälig höjning av gränsen för denna kredit ävensom till att jordbrukshypoteksinstitutionen må så öka sin utlåning och anpassa sin verksamhet, att den kan fylla alla nutida skäliga krav på densamma.

Nyssnämnda motioner blevo av riksdagen bifallna. I sin skrivelse i ämnet framhöll riksdagen, att det icke torde kunna förnekas, att såsom förhållandena numera utvecklat sig, jordbruket kommit i ett sådant läge, att åtgärder från statsmakternas sida snarast borde vidtagas i syfte att bereda detsamma billigare och fördelaktigare kreditmöjligheter. Riksdagen hade också vid flera tillfällen ställt sig välvillig till de krav på förbättrade kreditförhållanden, som tid efter annan framkommit. Vad angår den vid 1924 års riksdag genomförda förändringen, hade denna visserligen medfört fördelar, men tydligt vore, att därutöver särskilda åtgärder måste vidtagas för att utvidga jordbrukskrediten och ordna densamma på ett mera tidsenligt sätt. Bland de åtgärder, som därvid företrädesvis borde ifrågakomma och vilka torde böra göras till föremål för undersökning, intoge förslaget om en höjning av gränsen för hypoteksföreningarnas fastighetsbelåning en framträdande plats, och riksdagen ville i detta avseende erinra, att redan 1924 års riksdag uttalat sig i samma riktning. Det torde ock få anses vara av vikt, att, såsom jämväl i motionerna framhållits, i främsta rummet den ifrågavarande primära krediten, där så erfordras, kan utnyttjas till lämplig höjd och på möjligast gynnsamma villkor, detta så mycket hellre som det väl knappast torde låta sig göra att inom den närmaste framtiden ordna kreditförhållandena beträffande den sekundära jordbruksfastighetskrediten på ett för jordbruksnäringen tillfredsställande sätt. Vid den ifrågavarande utredningen syntes jämväl, i anslutning till vad riksdagen tidigare därom uttalat, frågan om belåning av skog böra göras till föremål för en närmare utredning. Då

enligt riksdagens mening det här föreliggande spörsmålet nu icke längre torde böra undanskjutas, hade riksdagen för sin del under åberopande av vad i ärendet förekommit ansett sig böra besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t i anslutning till det i motionerna framställda förslaget.

I anledning av denna riksdagens hemställan bemyndigade Kungl. Maj:t statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning rörande den primära jordbruksfastighetskrediten m. m. Dessa sakkunniga (1927 års jordbruksfastighets- och skogskreditsakkunniga) förordnades den 28 oktober 1927 och hava, som redan nämnts i kap. I, avgivit betänkande den 27 december 1929. (St. off. utr. 1929: 36.)

Kap. III. Jordbrukets nuvarande kreditförhållanden.

Skuldsättning och lånebehov.

Det tillgängliga statistiska materialet möjliggör icke någon beräkning av jordbrukets skuldsättning. Vad beträffar den på själva jorden vilande skuldbördan har visserligen såsom ett led i tull- och traktatkommitténs utredningar en undersökning gjorts av dr K. Åmark (St. off. utr. 1923: 45, bihang), vilken grundats på rättsstatistikens uppgifter om inteckningar i fast egendom. De erhållna resultaten äro emellertid på grund av primärmaterialets beskaffenhet allenast approximativa, vartill kommer, att några slutledningar icke kunnat dragas för senare tid än 1912, beroende på att möjlighet icke förelegat att med avseende å senare år i rättsstatistiken särskilja enskildas jordegendom från samfälligheters. Enligt ifrågavarande utredning uppgingo inteckningarna i fast egendom på landet, tillhörande enskilda, år 1912 till ett belopp av i runt tal 1 400 milj. kronor. Då taxeringsvärdet samtidigt utgjorde i runt tal 3 500 milj. kronor, innebär detta, att det vid den tidpunkten skulle ha förelegat en intecknad gäld uppgående till 41·5 % av taxeringsvärdet. Undersökningen, som sträcker sig tillbaka till år 1870, då motsvarande procenttal utgjorde 32·8 %, har vidare givit vid handen, att denna skuldbörda befunnit sig i nära nog oavbruten stegring. Totalsumman av den intecknade gälden tillväxte dock starkast under årtiondet 1876—86 samt under tiden efter 1900.*)

Vad beträffar tiden 1913—1918 göres i utredningen det uttalandet — varvid som förut framhållits åtskillnad icke kunnat göras mellan jord, tillhörig enskilda, och annan jord å landet — att en stegring i den intecknade gäldens absoluta belopp ägt rum men samtidigt en avsevärd nedgång i förhållande till taxeringsvärdet. Som förklaring härtill hänvisas till det kända förhållandet, att jordbrukarna genom de i stort sett goda förtjänsterna under krigsåren voro i stånd att i avsevärd omfattning avbetala sina skulder. Härtill anmärkes dock, att detta förhållande sannolikt icke torde erhålla sin

*) Enligt senast, år 1928, verkställd undersökning beträffande taxeringsvärdet för jordbruksfastighet på landsbygden uppgick detta värde till i runt tal 6 300 milj. kronor. Den intecknade gälden i fast egendom på landsbygden utgjorde enligt statistisk årsbok vid utgången av år 1927 4 900 milj. kronor, motsvarande 49·3 % av taxeringsvärdet. Ehuru sistnämnda siffror jämväl avse annan fastighet på landsbygden än jordbruksfastighet, torde de dock utgöra ett visst stöd för att jordbrukarnas intecknade gäld under senare år ökats både absolut och i förhållande till taxeringsvärdet å jordbruksfastighet.

rätta belysning genom siffrorna för inteckningsbeloppen, enär det allmänt lär ha förekommit, att inteckningarna fått kvarstå, trots att skuldbeloppet inbetalats.

Beträffande beloppet av den *icke* intecknade gäld, som vilar på den jordbrukande befolkningen, uttalas i tull- och traktatkommitténs utredning, att det för närvarande icke finnes någon möjlighet att därom vinna någon tillförlitlig kunskap.

Då det nu gäller åtgärder från det allmännas sida av sådan art och omfattning, att jordbrukets kreditbehov skulle i möjligaste mån bliva tillgodosett, kunde det betraktas som önskvärt, att till underlag för sådana åtgärder kunde läggas en statistik om jordbrukets skuldsättning och därmed sammanhängande förhållanden. För en sådan statistisk undersökning skulle olika tillvägagångssätt kunna ifrågakomma.

Till en början skulle man för att vinna närmare kännedom om den intecknade gäldens storlek kunna företaga en särskild bearbetning av inteckningsböckerna. Visserligen skulle man icke på denna väg få reda på storleken av verkställda amorteringslån och ej heller beloppet för de inteckningar, som ligga obelånade. Men man skulle likväl kunna få en relativt god uppfattning av den intecknade gäld, som vilar på de egentliga jordbruksfastigheterna av olika storlek.

För att erhålla kännedom om inteckningslånens typer och räntor och om långivarna vore man nödsakad göra hänvändelse till samtliga penninginrättningar i riket, som utlämna lån mot inteckning i jordbruksfastighet. Härvid borde uppgifter begäras om lånebeloppen, låneformen, säkerhetens beskaffenhet, de belånade fastigheternas läge och taxeringsvärden m. m. En utredning av nu antytt slag skulle emellertid lida av den väsentliga felkällan, att den icke omfattade enskilda långivare, vilka i stor utsträckning torde anlitas, särskilt då det gäller belåning av fastigheter på landet.

Beträffande jordbrukarnas skuldsättning överhuvud skulle undersökningar av ovan antydd art uppenbarligen icke giva några upplysningar, eftersom de begränsats till fastighetskrediten. För att erhålla en ungefärlig bild av skuldsättningen i dess helhet synes knappast finnas annan utväg än att gå till skattedeklarationerna, i vilkas uppställning erforderliga ändringar eventuellt kunde vidtagas för att få fram de uppgifter, som i detta sammanhang avses.

Ett sätt, varigenom man skulle kunna vinna en viss uppfattning om kreditläget, vore att i skilda delar av landet inom begränsade områden göra mera ingående undersökningar rörande de enskilda lantbrukarnas skuldförhållanden och att på grundval härav draga slutsatser av mera allmän räckvidd. Om de bygder, som gjordes till föremål för sådana undersökningar, utvaldes med erforderlig omsorg i syfte att få ett så representativt undersökningsmaterial som möjligt, skulle de på denna väg uppnådda resultaten vara relativt värdefulla även för ett mera allmänt omdöme. I varje fall skulle man därigenom få mera säkra hållpunkter för lägets bedömande än som för närvarande finnas tillgängliga.

Jordbruksutredningen har haft under noggrannt övervägande, huruvida statistiska undersökningar av ovan antytt slag skulle av Jordbruksutred-

ningen behöva utföras för att erhålla tillräckligt underlag för förslag till kreditfrågans ordnande. Därvid har Utredningen kommit till den slutsatsen, att det givetvis skulle med hänsyn till önskemålet om en närmare kännedom om jordbrukets ekonomiska förhållanden i allmänhet vara till gagn, därest man på dylikt sätt eller genom andra statistiska metoder kunde få fram en så riktig bild som möjligt utav jordbrukets skuldförhållanden. Men det har, särskilt med hänsyn till det bekymmersamma läge, vari jordbruket för nävarande befinner sig, icke befunnits lämpligt, att genom sådana vidlyftiga undersökningar, vilka utan tvivel skulle bliva ganska tidsödande, fördröja genomförandet av en reform, som skulle möjliggöra att bättre än hittills kunna tillgodose jordbrukets behov av rörelsekapital. Enligt Jordbruksutredningens mening är det icke heller nödvändigt att på dylikt sätt vinna närmare bekräftelse på det allmänt kända förhållandet, att jordbruket är i behov av gynnsammare kreditmöjligheter.

Då något siffermaterial till belysande av jordbrukets skuldsättning sålunda icke står till förfogande, har man visserligen icke heller några säkra hållpunkter för att beräkna storleken av det kreditbehov, som skäligen bör tillgodoses genom det allmännas medverkan. Men Jordbruksutredningen är för sin del av den övertygelsen, att detta kreditbehov under alla förhållanden är så pass stort, att kraftiga åtgärder jämväl från statens sida måste anses väl motiverade för kreditbehovets tillgodoseende. Ett särskilt stöd för en sådan uppfattning ligger däri, att en kapitalförskjutning, såsom nedan påvisas, otvivelaktigt äger rum till jordbrukets nackdel.

Kapitalströmningen från landsbygden.

I kap. I har Jordbruksutredningen framhållit, att frågan om jordbrukets kreditorganisation och lånemöjligheter under alla förhållanden bör lösas så, att kapitaltillflödet till denna näring icke hämmas genom tillförselkanalernas otillräcklighet. Det anmärktes i anslutning därtill, att i det nuvarande utvecklingsskedet på grund av vissa särskilda omständigheter förelåge alldeles särskilt starka motiv för att söka på lämpliga vägar föra åtminstone landsbygdens sparmedel åter till jordbruket. Därvid åsyftades det förhållandet, att en kapitalförskjutning påtagligen i tilltagande grad äger rum från landsbygden till industrien samt till städerna och stadsmannanäringarna. Till närmare belysande av ifrågavarande företeelse har på Jordbruksutredningens föranstaltande av kontorschefen hos Sveriges allmänna hypoteksbank direktören Erik von Hofsten verkställts utredning beträffande vissa medelförvaltande institutioners penningplacering. Utredningen har omfattat dels pensionsförsäkringsfonden, riksförsäkringsanstalten, ränte- och kapitalförsäkringsanstalten, ett större sakförsäkringsaktiebolag och ett större livförsäkringsaktiebolag samt postsparbanken, dels ock ett antal sparbanker. Syftet med utredningen var att få utrönt, hur stor del av nämnda institutioners totala kapitalplacering, som kommit jordbruket till godo i form av lån mot säkerhet i inteckning i jordegendom samt placering i obligationer, utgivna av Sveriges allmänna hypoteksbank. Resultatet av utredningen beträffande de förstnämnda sex institutionernas kapitalplacering sammanfattas i nedanstående uppställning.

Vissa kapitalförvaltande institutioners kapitalplacering.

Kapitalförvaltande institutioner	1923			1926			1928		
	Total kapitalplacering	Härav mot inteckning i jordbruksegendom och i allm. hypoteksbankens obligationer		Total kapitalplacering	Härav mot inteckning i jordbruksegendom och i allm. hypoteksbankens obligationer		Total kapitalplacering	Härav mot inteckning i jordbruksegendom och i allm. hypoteksbankens obligationer	
	1 000 kronor	1 000 kronor	%	1 000 kronor	1 000 kronor	%	1 000 kronor	1 000 kronor	%
Pensionsförsäkringsfonden	217 875	5 261	2·41	324 998	5 290	1·63	402 609	5 727	1·42
Riksförsäkringsanstalten	31 208	2 739	8·78	47 791	3 199	6·69	56 476	2 267	4·01
Ränte- och kapitalförsäkringsanstalten	52 125	10 914	20·94	54 657	11 231	20·55	56 321	10 872	19·30
Ett liv- och sakförsäkringsbolag	93 390	5 518	5·91	106 736	5 513	5·17	138 238	4 748	3·43
Ett livförsäkringsbolag	89 582	1 650	1·84	111 658	2 409	2·16	126 785	2 431	1·92
Summa	484 180	26 082	5·39	645 840	27 642	4·28	780 429	26 045	3·34
Postsparbanken	143 495	23 910	16·66	189 573	24 690	13·02	230 697	27 874	12·08
Summa	627 675	49 992	7·96	835 413	52 332	6·26	1 011 126	53 919	5·33

Av de lämnade uppgifterna framgår, att ifrågavarande kapitalförvaltande institutioner år 1928 representerade ett belopp av över 1 000 milj. kronor. Härav hade ett belopp av allenast omkring 54 milj. kronor kommit jordbruket tillgodo. Av de sex institutionerna har endast ränte- och kapitalförsäkringsanstalten haft någon avsevärdare del av sina tillgångar placerade i jordbruksinteckningar. Den undersökta tidsperioden utvisar emellertid en procentuell nedgång — visserligen obetydlig — i anstaltens placeringar av denna art. Vad de övriga institutionerna beträffar synes påtagligt, att desamma relativt sett endast haft ett ringa intresse för placering i jordbrukslån och att intresset, vad den undersökta tidsperioden beträffar, dessutom varit i starkt avtagande. Den andel av hela det förvaltade kapitalet, som placerats i hypoteksbanksobligationer och i jordbruksinteckningar, uppgick för de redovisade åren sålunda till icke mer än resp. 7·96 %, 6·26 % och 5·33 %. Om postsparbanken icke medtages, bliva procentsatserna än lägre eller 5·39 %, 4·28 % och 3·34 %. Postsparbanken intager i detta fall en särställning, i det att den har en relativt större del av sitt kapital placerat i jordbruket. Den procentuella andel, som kommit jordbruket till godo, har även för dess vidkommande varit i sjunkande. Beträffande postsparbanken må dock framhållas, att den under år 1929 lär ha ökat sin jordbruksplacering med cirka 40 % i jämförelse med år 1928, så att densamma, i trots av en synnerligen kraftig fondökning, numera har att för jordbrukets vidkommande uppvisa en procentuellt något större del av hela medelsplaceringen än som gällde för 1928.

De lämnade uppgifterna giva vid handen, att endast en relativt obetydlig del av dessa penningförvaltande inrättningars kapitalplacering kommer jordbruket tillgodo. Detta förhållande är redan i och för sig värt att uppmärksamma. Men för att giva en uppfattning om utvecklingens verkliga innebörd, erfordrar materialet naturligen komplettering med uppgifter om, i vilken mån det ansamlade kapitalet härrör från landsbygden. Endast för pensionsfondens vidkommande har dock förelegat möjlighet att därutinnan erhålla material, som kunnat vara till vägledning för frågans bedömande. Tidigare utarbetades inom pensionsstyrelsen en statistik rörande pensionsavgifternas fördelning på jordbrukskommuner, på icke-jordbrukskommuner å landsbygden och på städerna. Det sista år, för vilket sådana uppgifter föreligga, är 1922. Enligt vad Jordbruksutredningen inhämtat fördelade sig avgifterna då på följande sätt, allt i runda tusental.

Pensionsavgifternas ursprung år 1922.

	Påförda grundavgifter		Erlagda tilläggsavgifter		Summa avgifter	I proc. av hela avgiftsbeloppet
	1 000 kronor	I proc. av beloppet påförda grundavgifter	1 000 kronor	I proc. av beloppet erlagda tilläggsavgifter		
Jordbrukskommuner	4 300	41·0	4 400	31·9	8 700	35·8
Icke-jordbrukskommuner på landsbygden	2 900	28·0	3 400	24·6	6 300	26·0
Summa för landsbygden	7 200	69·0	7 800	56·5	15 000	61·8
Städerna	3 300	31·0	6 000	43·5	9 300	38·2
Summa	10 500	100·0	13 800	100·0	24 300	100·0

Av tabellen framgår, att landsbygden i sin helhet bidragit med nära två tredjedelar av hela kapitalbildningen, medan för rena jordbrukskommuner redovisas något mer än en tredjedel därav. Även om en inbördes förskjutning i angivna procenttal ägt rum under den tid, som förflutit sedan år 1922, äro förändringarna med säkerhet icke större än att man kan på de anförda siffrorna grunda ett omdöme beträffande avgiftsintäktens fördelning i allmänhet.

Om nyss anförda siffror beträffande kapitalets ursprung ställas i belysning av förut meddelade uppgifter rörande kapitalplaceringen, framgår uppenbart, att en betydande kapitalförskjutning från landsbygden ägt rum, i vad gäller de till pensionsfonden inflytande medlen. Framhållas bör, att denna fond är den största av de i detta sammanhang behandlade. Ehuruväl motsvarande uppgifter icke stått till buds för övriga kapitalförvaltande institutioner, torde dock med stor sannolikhet kunna antagas, att det påvisade missförhållandet icke är något för pensionsfonden säreget. För sin del finner Jordbruksutredningen i allt fall i de anförda siffrorna ett kraftigt stöd för

den uppfattningen, att en kapitalströmning till jordbrukets nackdel ägt rum och alltjämt pågår.

Emellertid är i detta sammanhang av intresse att även erhålla kännedom om, huru utvecklingen ställt sig hos landets sparbanker. Ett närmare klargörande härav synes vara av så mycket större vikt, som det vid diskussionen om jordbrukets kapitalbehov ofta gjorts gällande, att vi i vårt land med dess utvecklade sparbanksväsende skulle i sparbankerna äga en kreditorganisation, vilken vore alldeles speciellt väl lämpad för tillgodoseende av jordbrukets kreditbehov.

Beträffande sparbankernas kapitalplacering verkställdes av 1921 års fastighetskreditsakkunniga en utredning, vars resultat här må i sammandrag återgivas. Hela antalet sparbanker uppgick år 1922 till 488 med ett sammanlagt förvaltat kapital den 31 december 1921 av i runt tal 2,225 milj. kronor. Vid utredningen erhöllos fullständiga uppgifter från 342 sparbanker, repre-

Vissa sparbanker

Sparbanker	1921				
	Av sparbankerna förvaltade medel	Härav mot inteckning i jordbruksfastighet		Härav innehav av allm. hypoteksbankens obligationer	
	1 000 kr.	1 000 kr.	%	1 000 kr.	%
Stockholms läns sparbank	35 775	3 789	10·59	516	1·44
Nyköpings »	11 427	2 904	25·41	80	0·70
Oppunda härads »	8 700	1 782	20·48	18	0·21
Rekarne härads »	8 189	3 232	39·47	—	—
Linköpings »	25 845	1 560	6·03	767	2·97
Vikbolandets »	9 069	3 240	35·73	—	—
Valdemarsviks »	5 375	1 125	20·93	—	—
Jönköpings stads och läns »	26 060	1 732	6·65	259	0·99
Kronobergs läns »	20 067	1 156	5·76	571	2·85
Sparbanken i Kristatianstad	20 107	2 124	10·56	100	0·50
Grevie sparbank	2 679	1 269	47·37	—	—
Sparbanken i Ystad	28 612	1 648	5·76	—	—
» i Lund	50 104	2 167	4·33	682	1·36
Färs härads sparbank	16 355	4 672	28·56	196	1·20
Oxie härads »	45 512	5 753	12·64	323	0·71
Frosta härads »	18 023	4 729	26·24	336	1·86
Falkenbergs »	8 843	1 518	17·17	—	—
Ulricehamns stads och Redvägs härads sparbank	9 089	1 240	13·65	92	1·01
Sparbanken i Lidköping	14 532	1 835	12·63	346	2·38
Skaraborgs läns sparbank	16 938	3 407	20·11	—	—
Örebro »	51 011	4 975	9·75	1 339	2·63
Karlskoga härads »	6 074	2 725	44·86	20	0·33
Västmanlands läns »	27 768	8 000	28·81	488	1·76
Sparbanken i Härnösand	14 152	1 408	9·95	510	3·60
Uppsala sparbank	30 868	2 576	8·35	692	2·24
Asarums »	2 501	1 020	40·78	—	—
Summa	513 675	71 586	13·93	7 335	1·43
Stockholms stads sparbank	130 665	2 693	2·06	9 106	6·97
Göteborgs och Bohus läns sparbank	87 476	1 394	1·60	2 452	2·80
Summa	731 816	75 673	10·34	18 893	2·58

senterande ett kapital av i runt tal 1 929 milj. kronor, motsvarande 86·7 % av hela det förvaltade kapitalet. För dessa sparbankers vidkommande ställde sig kapitalplaceringen i runda tal på följande sätt.

Utlåning till enskilda mot inteckning i fast egendom ..... 906 milj. kronor
Härav mot inteckning i fastighet i stad ..... 606 » »
» » » » jordbruksfastighet:
å stadsjord ..... 8 » »
å landsbygden ..... 226 » »

Utlåning mot inteckning i jordbruksfastighet, vid denna tidpunkt tillhopa 234 milj. kronor, utgjorde alltså något mer än 12 % av hela det av ifrågavarande sparbanker förvaltade kapitalet. Beträffande inteckningarnas läge i förhållande till de belånade egendomarnas taxeringsvärden fördelade sig jordbrukslånen så, att 141 milj. kronor belöpte å bottenінteckningar (inom 50 % av taxeringsvärdet) och 93 milj. kronor å högre belägna inteckningar.

pitalplacering.

		1928						
Summa inteckning i rdbruksfastighet och nehav av hypoteks-banksobligationer		Av sparbankerna förvaltade medel	Härav mot inteck-ning i jordbruks-fastighet		Härav innehav av allm. hypoteks-bankens obliga-tioner		Summa inteckning i jordbruksfastighet och innehav av hypoteks-banksobligationer	
1 000 kr.	%	1 000 kr.	1 000 kr.	%	1 000 kr.	%	1 000 kr.	%
4 305	12·03	47 275	3 878	8·20	578	1·22	4 456	9·42
2 984	26·11	14 754	3 310	22·44	430	2·91	3 740	25.35
1 800	20·69	14 650	2 730	18·63	41	0·28	2 771	18·91
3 232	39·47	12 327	5 647	45·81	—	—	5 647	45·81
2 327	9·00	34 761	5 233	15·05	1 166	3·36	6 399	18·41
3 240	35·73	9 370	4 220	45·04	—	—	4 220	45·04
1 125	20·93	7 048	1 438	20·40	—	—	1 438	20·40
1 991	7·64	39 227	2 985	7·61	503	1·28	3 488	8·89
1 727	8·61	31 654	2 349	7·42	1 218	3·85	3 567	11·27
2 224	11·06	26 790	3 585	13·38	300	1·12	3 885	14·50
1 269	47·37	3 285	2 112	64·29	—	—	2 112	64·29
1 648	5·76	32 334	2 653	8·20	—	—	2 653	8·20
2 849	5·69	59 084	3 275	5·54	668	1.13	3 943	6·67
4 868	29·76	17 068	4 813	28·20	392	2·30	5 205	30·50
6 076	13·35	61 520	7 851	12·76	321	0·52	8 172	13·28
5 065	28·10	17 966	4 483	24·95	232	1·29	4 715	26·24
1 518	17·17	17 367	4 569	26·31	—	—	4 569	26·31
1 332	14·66	11 878	2 390	20·12	260	2·19	2 650	22·31
2 181	15·01	19 646	3 200	16·29	335	1·70	3 535	17·99
3 407	20·11	21 582	2 787	12·91	—	—	2 787	12·91
6 314	12·38	66 306	6 575	9·91	1 185	1·79	7 760	11·70
2 745	45·19	6 888	1 603	23·27	50	0·73	1 653	24·00
8 488	30·57	35 863	8 885	24·77	505	1·41	9 390	26·18
1 918	13·55	18 966	2 102	11·08	506	2·67	2 608	13·75
3 268	10·59	48 755	4 097	8·40	692	1·42	4 789	9·82
1 020	40·78	3 233	1 306	40·40	—	—	1 306	40·40
78 921	15·36	679 597	98 076	14·43	9 382	1·38	107 458	15·81
11 799	9·03	220 046	3 267	1·48	15 858	7·21	19 125	8·69
3 846	4·40	126 446	2 650	2·10	2 606	2·06	5 256	4·16
94 566	12·92	1 026 089	103 993	10·13	27 846	2·71	131 839	12·85

För att erhålla en bild utav huru utvecklingen gestaltat sig sedan den tid, som avsågs i nyssnämnda utredning, har Jordbruksutredningen låtit införskaffa uppgifter från vissa sparbanker, så utvalda, att de tillsammans få anses utgöra ett representativt undersökningsmaterial för belysande av sparbankernas kapitalplacering i allmänhet. Hänvändelse har gjorts till 40 sparbanker, av vilka 29, representerande omkring en tredjedel av hela det av sparbankerna förvaltade kapitalet, inkommit med de begärda upplysningarna. Dessa avsågo, som ovan nämnts, hur stor del av hela det förvaltade kapitalet, som placerats mot säkerhet i inteckning i jordbruksfastighet och i obligationer, utgivna av Sveriges allmänna hypoteksbank. Uppgifterna, som avse läget vid utgången av år 1921 och år 1928, finnas sammanfattade i tabellen å sid. 26—27.

Av denna tabell framgår, att ifrågavarande sparbankers omslutning under tidsperioden 1921—1928 ökats från 732 milj. kronor till 1 026 milj. kronor eller med 294 milj. kronor, d. v. s. med 40·2 %. Under samma tid har sparbankernas direkta och indirekta utlåning mot säkerhet av inteckning i jordegendom ökats från 95 milj. kronor till 132 milj. kronor eller med endast 37 milj. kronor, d. v. s. med 38·9 %. Fondökningen samt belåningen av jordbruksinteckningar tillsammans med uppköpen av allmänna hypoteksbankens obligationer hava alltså fortskridit i nära nog samma proportion, ehuruväl procenttalet för den ökade placeringen i jordbruksfastighet är något lägre. Man synes visserligen icke kunna påstå, att dessa sparbanker relativt sett visat ett minskat intresse för jordbruksnäringen, i det att utlåningen mot direkt eller indirekt säkerhet i jordbruksfastighet såväl år 1921 som år 1928 uppgick till inemot 13 % av hela kapitalplaceringen — vilket tal ju står i god överensstämmelse med det resultat, som enligt vad ovan angivits i motsvarande hänseende erhölls vid 1921 års utredning. Men då sparbankernas ifrågavarande kapitalplacering icke nått högre, synes — så vitt avser placeringen av kapital mot säkerhet i jordbruksfastighet — i varje fall icke kunna med fog påstås, att sparbankerna utgöra någon på jordbruksnäringens intressen speciellt inriktad kreditinstitution. Då insättningarna i sparbankerna, såsom säkerligen är fallet, inflyta från landsbygden till en större andel av hela insättningsbeloppet än som motsvarar nämnda procenttal, måste sparbankerna tvärtom anses i sin mån medverka till den av Jordbruksutredningen påvisade kapitalförskjutningen till jordbrukets nackdel.

Emellertid skulle ju kunna göras gällande, att sparbankerna genom utlåning mot borgen eller annat hypotek än inteckning skulle i särskilt hög grad låta sitt kapital komma lantmännen till godo. I syfte att erhålla en allmän uppfattning om sparbankernas kreditgivning till jordbruket har Jordbruksutredningen gjort hänvändelse till svenska sparbanksföreningen, som i anledning därav avlåtit ett cirkulär till rikets samtliga sparbanker med anhållan om uppgifter rörande utlåning till jordbrukare mot olika slags säkerheter och därvid betingade räntor. De begärda uppgifterna kunna tyvärr icke förväntas inflyta i sådan tid, att utredningsresultatet kan medtagas i nu förevarande betänkande.

Av intresse i detta sammanhang vore också att erhålla uppgifter från affärsbankerna i de hänseenden, varom nu är fråga, och Jordbruksutredningen har också trätt i förbindelse med svenska bankföreningen, som ställt i utsikt att senare söka tillhandahålla vissa uppgifter beträffande dessa bankers kreditgivning till jordbrukare. Nu avsedda material kommer att så snart ske kan tagas under bearbetning.

Jordbrukskasserörelsens utveckling.

Jordbrukskasserörelsen har icke utvecklats till den omfattning, som man vid organisationens tillskapande ansåg sig kunna förvänta. För närvarande finnas fem centralkassor och 175 jordbrukskassor med tillhopa omkring 12 600 medlemmar. Kassorna fördela sig på skilda delar av landet på sätt framgår av nedanstående tabell.

Centralkassor	Antal jordbrukskassor		Antal medlemmar	
Mälarprovinsernas centralkassa				
Stockholms län	23		1 099	
Uppsala »	20		905	
Södermanlands »	8		240	
Östergötlands »	9		309	
Gävleborgs »	2	62	169	2 722
Södra Sveriges centralkassa				
Kristianstads län	30		3 526	
Blekinge »	2		225	
Kronobergs »	1		21	
Kalmar »	5		291	
Hallands »	8	46	185	4 248
Malmöhus läns centralkassa				
Malmöhus län		22		1 370
Skaraborgs läns centralkassa				
Skaraborgs län	15		750	
Älvsborgs »	4	19	200	950
Mellersta Norrlands centralkassa				
Jämtlands län	9		1 625	
Västernorrlands »	15	24	1 585	3 210
Fristående jordbrukskassor				
Gävleborgs län	1		58	
Gotlands »	1	2	81	139
Summa		175		12 639

Som framgår av tabellen är mer än hälften av hela antalet jordbrukskassor lokaliserade inom de båda Skåneländen samt i Stockholms och Uppsala län. Kristianstads län uppvisar det största antalet kassor med sammanlagt högsta medlemsantalet. Mellersta Norrlands centralkassa, som bildades först år 1924, har under den korta tid, kassan varit verksam, utvecklats relativt gynnsamt. Två jordbrukskassor äro icke anslutna till någon centralkassa, nämligen en i Gävleborgs län och en på Gotland.

Jordbrukskassornas utveckling under tiden 1924—1928 framgår av nedanstående tabell.

	1924	1925	1926	1927	1928
	1 000 kronor				
Utlåning:					
å löp. räkning och kreditivräkning	1 545	1 509	1 581	1 570	1 571
i övrigt	4 106	4 464	4 791	5 689	6 440
Förmedlade växellån	2 486	2 416	2 688	3 115	3 799
Inlåning å bankmässiga räkningar	932	1 026	1 142	1 092	1 227
Tecknat insatskapital	164	174	216	248	285
Andra fonder	99	117	150	163	185

Centralkassornas utveckling under samma tid samt även under år 1929 framgår av nedanstående tabell.

	1924	1925	1926	1927	1928	1929
	1 000 kronor					
Utlåning:						
växellån	2 563	2 492	2 832	3 223	3 930	4 025
i övrigt	5 767	6 304	6 439	7 622	8 202	10 209
Inlåning å bankmässiga räkningar	3 438	3 625	4 113	5 335	6 067	6 662
Tecknat insatskapital	112	104	120	146	172	195
Andra fonder	72	89	101	117	117	140
Antal insättare å sparkasseräkning	3 691	3 977	4 713	5 443	6 074	6 516

Av de lämnade uppgifterna framgår, att jordbrukskasserörelsen har att uppvisa en om ock långsamt fortskridande ökning i sin omslutning. Tillslutningen till kassorna har under de sista åren ökats och såväl utlåningen som inlåningen visar någon stegring från år till år. Centralkassornas hela utlåning uppgår dock icke till högre sammanlagt belopp än något mer än 14 milj. kronor. Inlåningen å bankmässiga räkningar uppgår till sammanlagt 1·1 milj. kronor i jordbrukskassorna. Centralkassornas inlåning å sådana räkningar utgör i runt tal 6·7 milj. kronor enligt följande fördelning: sparkasseräkning 2·8 milj. kronor, depositions- och kapitalräkning 3·7 milj. kronor och checkräkning 0·7 milj. kronor, allt i runda tal. Fonderingen är svag. Tillhopa uppgå central- och jordbrukskassornas egna fonder till icke mer än cirka 325 000 kronor, oavsett medlemmarnas personliga ansvarighet. Insatskapitalet utgör tillhopa omkring 480 000 kronor.

Centralkassornas upplåning av kapital uppgick vid utgången av år 1929 till följande belopp, fördelat på nedanstående penninginrättningar.

Från	pensionsstyrelsen	kronor 3 450 000: —
»	postsparbanken	» 1 300 000: —
»	d:o genom Sveriges förenade centralkassor	» 1 411 830: —
»	riksförsäkringsanstalten	» 200 000: —
»	hushållningssällskap	» 615 000: —

Från sparbanker	kronor	26 000: —
» andra	»	335 000: —
	Kronor	7 337 830: —

De från pensionsfonden beviljade lånen löpa med ett års uppsägning. Räntan är rörlig och står i viss proportion till riksbankens diskonto. För vissa lån är räntan högre, för andra lika med och för en del lån lägre än detta diskonto. Som minimiränta gäller under alla förhållanden 4·3 %. De från postsparbanken utlämnade lånen löpa med $4^3/_4$ % ränta.

Kap. IV. Jordbrukskreditväsendet i utlandet.

Tyskland.

Sedan det tyska jordbruket 1923 genom inflationen under efterkrigstiden blivit nästan skuldfritt, uppnådde skuldsättningen i juni 1929 sammanlagt c:a 12 200 milj. RM., varav 7 342 milj. statistiskt påvisbara och c:a 2 600 milj. tillkomna genom uppvärdering av äldre inteckningslån. Den statistiskt påvisbara skuldsättningen utgjordes av 3 898 milj. RM. realkredit och 3 444 milj. RM. personkredit. Ett halvår tidigare hade realkrediten stannat vid 3 623 milj. RM., varav 25 % utlånats av hypoteksföreningarna (Landschaften), 25 % av Deutsche Rentenbank-Kreditanstalt, 18 % av Sparkassen, 9 % av enskilda hypoteksbanker etc. Grundläggande voro även ur andra länders synpunkt Landschaften, vilka redan under sjuttonhundratalet började inrättas i Preussen med uppgift att inom en viss provins tillgodose medlemmarnas primära fastighetskredit. Sina utlåningsmedel erhålla dessa Landschaften genom att emittera till innehavaren ställda pantbrev, vilka säkerställts genom de till förmån för hypoteksföreningen intecknade fastigheterna. De nyss nämnda Sparkassen äro huvudsakligen sådana, vilka innehas av kommunerna. De anlitas icke endast för jordbrukets realkredit utan även för dess personkredit. Sistnämnda gäller även om den 1925 inrättade Rentenbank-Kreditanstalt, varom närmare i det följande.

Huvudsakligen tillgodoses det tyska jordbrukets personkredit av de kooperativa Spar- und Darlehnskassen. Dessa äro uppdelade på två sammanslutningar, nämligen Generalverband der deutschen Raiffeisen-Genossenschaften och Reichsverband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften. Grundläggande var den förstnämnda sammanslutningen, ursprungligen bildad 1877 i Neuwied av F. W. Raiffeisen, vilken därigenom vid sidan av Schulze-Delitzsch — vars verksamhet huvudsakligen var inriktad på hantverket — blev de tyska kooperativa lånekassornas skapare. Som Raiffeisen övervägande såg sin uppgift ur social synpunkt, uppvisade de ursprungliga jordbrukarlånekassorna vissa särdrag. Sålunda skulle medlemmarnas inbetalda andelar vara så små som möjligt och vinsten avsättas till en Stiftungsfonds, vilken i händelse av lånekassans upplösning icke skulle fördelas bland medlemmarna, utan användas till en ny kooperativ sammanslutning. Endast räkenskapsföraren, men icke de övriga styrelseledamöterna, skulle åtnjuta arvode. Medlemmarna skulle alla känna varandra samt ansvara solidariskt. Det skulle tillses, att utlåningen användes för produktiva ändamål. De till

Generalverband anslutna lånekassornas ledning centraliserades, i samband varmed en enda gemensam centralkassa inrättades, sedermera benämnd Deutsche Raiffeisenbank A. G. Samma lånekassor skulle även verkställa inköp och försäljning åt medlemmarna. Emellertid rönte Raiffeisens grundsatser i vissa avseenden icke allmän anslutning, utan vid sidan av Generalverband uppväxte nyssnämnda, ursprungligen 1883 bildade Reichsverband, i vilket ungefär två tredjedelar av jordbrukarlånekassorna ingått. Sistnämnda lånekassors ledning decentraliserades — är numera uppdelad på 25 provinskassor — varjämte inköp och försäljning åt medlemmarna avskildes från låneverksamheten. Särskilda sammanslutningar inrättades för sistnämnda ändamål, vilka uppdelades på vid sidan av provinskassorna stående Hauptgenossenschaften. Småningom ha skiljaktigheterna mellan Generalverband och Reichsverband väsentligen utjämnats. Sålunda trädde Deutsche Raiffeisenbank A. G. 1929 i likvidation, varigenom dess avdelningskontor i de särskilda provinserna blivit självständiga. Exempel på särskilda sammanslutningar för inköp och försäljning uppvisar numera även Generalverband, medan å andra sidan dylik verksamhet utövas av ett växande antal av de till Reichsverband anslutna lånekassorna. Som en följd av senaste tidens rationaliseringssträvanden ha förberedande åtgärder vidtagits för en sammanslagning av Generalverband och Reichsverband. Huru hastigt än återhämtningen sedan inflationstiden fortskridit, ha de tyska jordbrukarlånekassorna ännu icke återvunnit sin tidigare styrka i finansiellt avseende. En bild därav ger den omständigheten, att insättningarna sjunkit från 2 410.5 milj. RM. 1913 till endast 1 120 milj. RM. 1928.

Enligt nu gällande lagstiftning skola medlemmarna till lånekassorna inbetala visst belopp, men i allmänhet vara berättigade att inneha endast en dylik andel. Genom att inbetalning av en tiondel av andelsbeloppet skall vara tillfyllest för inträde möjliggöres, att andelsbeloppet sättes högt, exempelvis till 1 000 RM. Så länge andelen icke är i dess helhet inbetald, skall däråt uppkommen vinst innehållas. Enligt verkställd uträkning utgjorde medlemmarnas innestående andelstillgodohavanden i medeltal 31 RM. i Reichsverband (1926) och 9 RM. i Generalverband (1925). Medlemsantalet i varje jordbrukarlånekassa uppgår i medeltal till ungefär 100. Som inträdesvillkor erfordras, att medlemmarna skola vara bosatta inom orten; även juridiska personer med säte därstädes kunna vinna inträde. Medlemmarnas ansvarighet är i det långt övervägande antalet jordbrukarlånekassor solidarisk. Endast medlemmar kunna erhålla lån, medan insättningar mottagas även från allmänheten. Minst 10 % av vinsten skola avsättas till en reservfond och likaledes minst 10 % till en driftsfond. Skulle en medlem utträda under lånekassans fortbestånd, utbetalas icke motsvarande del av dess fonder, vilka emellertid fördelas mellan medlemmarna i händelse av lånekassans upplösning.

Sedan behovet av kapitalutjämning mellan provinskassorna inbördes samt mellan dessa och riksbanken blivit allt mera kännbart, hade enligt preussisk lag av 1895 Preussische Zentralgenossenschaftskasse inrättats med uppgift att tillgodose de kooperativa sammanslutningarnas personkredit. Det ursprungliga stamkapitalet, 5 milj. RM., hade tillskjutits av preussiska staten.

Numera uppgår stamkapitalet till 210 milj. RM., varav 175 milj. RM. innehas av preussiska staten (75 milj. RM. inbetalda) och 35 milj. RM. av kooperativa sammanslutningar (16 milj. RM. inbetalda). Bland sistnämnda sammanslutningar räknas icke endast preussiska, utan även sådana från det övriga Tyskland, i samband varmed omvandlingen av »Preussenkasse» till en »Reichskasse» ifrågasatts. Styrelsen utses av preussiska regeringen, men vissa ärenden avgöras av ett av stamkapitalets innehavare utsett utskott. »Preussenkasse» är för erhållande av erforderliga utlåningsmedel berättigad att mottaga insättningar från allmänheten, även av förmyndarmedel. Huvudsakligen komma emellertid i detta avseende rediskontering i riksbanken samt tills vidare kreditgivning av Rentenbank-Kreditanstalt i betraktande. Mestadels utlånar »Preussenkasse» på 9 månaders sikt. En lägre låneränta medges de kooperativa sammanslutningar, vilka förpliktat sig att uteslutande anlita »Preussenkasse», vars inblick i deras kreditvärdighet därigenom utvidgas. Saknas närmare uppgifter, anses vid beräknandet av jordbrukarlånekassornas kreditvärdighet varje medlems solidariska ansvarighet motsvara ungefär 300 RM. Som regel medges kredit endast intill tio gånger medlemsandelarnas sammanlagda belopp. Slutligen berättigades »Preussenkasse» 1923 att inträda som delägare i vissa ekonomiska företag. Genom inköp 1928 tillsammans med Rentenbank-Kreditanstalt av större delen av aktierna i Getreide-Industrie &- Commission A. G. (»Scheuerkonzern») synes »Preussenkasse» och därmed preussiska regeringen eftersträvat utvidgat inflytande på spannmålsmarknaden i agrarpolitiskt syfte.

De föregående uppgifterna om det tyska jordbrukets skuldsättning inbegripa icke de tvångsinteckningar, vilka 1923 pålades näringslivet som säkerhet för den nya Rentenmarkvalutan. Dessa inteckningar grundlade nämligen endast viss räntebetalningsskyldighet. Emellertid hade det tyska jordbruket i samband därmed av valutabanken (Deutsche Rentenbank) erhållit vissa lån, (870 milj. RM.), vilka vid bankens likvidation 1924 icke kunde avvecklas. Med hänsyn därtill inrättades 1925 Deutsche Rentenbank-Kreditanstalt med uppgift att vara en centralbank för det tyska jordbrukets realkredit. Men därutöver skulle under en viss övergångstid även dess personkredit tillgodoses (316 milj. RM. utestående 1928). Slutligen äger, såsom nyss antyddes, även Rentenbank-Kreditanstalt sedan 1928 rätt att inträda som delägare i vissa företag till jordbrukets understödjande.

Finland.

Det finska jordbrukets primära fastighetskredit tillgodoses av Suomen Hypoteekkiyhdistys (Finlands Hypoteksförening), som inrättades 1860. Utlåningsverksamheten måste med anledning av den inhemska valutans sjunkande nästan inställas 1916, då hypoteksföreningen själv måste erlägga låneränta i utländsk valuta med åtföljande kursförlust. Sedan genom lagändring 1925 de nyinträdande medlemmarnas ansvarighet avskilts från de förutvarandes samt ett statslån av 100 milj. mark tilldelats hypoteksföreningen, kunde emellertid utlåningsverksamheten återupptagas. Medlemmarnas utestående skuldsättning till hypoteksföreningen uppnådde 1928 189 milj. mark, varav 146 milj. tillkomna efter 1925 års lagändring.

Som långivare på kortare sikt komma sparbankerna samt i synnerhet andelskassorna i betraktande. Dessa sistnämndas tillkomst är närmast att tillskriva Sällskapet Pellervo (stiftat 1899), vars uppgift är att främja andelsverksamheten bland Finlands lantbefolkning. Som möjligheten att tillhandahålla utlåningsmedel ansågs vara en förutsättning för andelskassornas tillkomst, inrättades 1902 Osuuskassojen Keskuslainarahasto O. Y. (A. B. Andelskassornas Centralkreditanstalt) med ett aktiekapital av 300 000 mark, vartill var att lägga ett till 4 milj. mark uppgående statslån. Större delen av aktierna tecknades ursprungligen av icke-jordbrukare, men denna del skulle småningom inlösas. Så snart underlydande andelskassor tillkommit, skulle nämligen dessa som lånevillkor åläggas att övertaga visst antal aktier i bolaget. Sedan 1925 är även staten aktieägare samt utser 3 av de 12 ledamöterna i förvaltningsrådet. Bolagets statslån uppgingo i slutet av 1928 till 245 milj. mark, varjämte statsgaranti medgivits intill 500 milj. mark. Genom insättningar från andelskassorna samt sedan 1920 från allmänheten erhållas ytterligare utlåningsmedel. Bolaget åtnjuter rediskonteringsrätt i Finlands Bank. Sammanlagda beloppet av bolaget till andelskassornas förfogande ställda lån och krediter steg å andra sidan i slutet av 1928 till 804 milj. mark, vartill var att lägga andelsverksamhet av övriga slag beviljade 50 milj. mark. Slutligen skall bolaget icke endast verka för andelskassornas utbredning utan även utöva tillsyn över dessa mot ersättning av statsmedel (994 000 mark 1928).

De första andelskassorna inrättades 1903 enligt Raiffeisens system; sedan dess har antalet vuxit till 1 539 i slutet av 1928. Mestadels torde de räkna c:a 100 medlemmar, vilkas ansvarighet är solidarisk. Endast en andel — uppgående till 300—600 mark — å vilken högst 5 % ränta åtnjutes, må innehas av varje medlem. Andelskassorna verkställa även inköp och försäljning för medlemmarnas räkning. De uppvisa emellertid särdeles låga förvaltningskostnader (arvoden till räkenskapsförare etc.), nämligen i medeltal c:a 3 300 mark. Statsrådet äger medge en andelskassa tillstånd att mottaga insättningar även från allmänheten enligt lag av 1920 (sammanlagda insättningsbeloppet 274 milj. mark i slutet av 1928).

Danmark. Enligt förebild av de preussiska Landschaften infördes 1851 i Danmark kreditföreningar för jordbrukets realkredit. Mot inteckning i låntagarens fastighet överlämnas till denne av kreditföreningen utställda obligationer att säljas i marknaden. Emellertid ansågs denna utväg icke stå småbrukare (husmænd) till buds, enär dessas fastigheter icke utgjorde tillfredsställande säkerhet. Särskilda småbrukarekreditföreningar inrättades följaktligen 1880, vilkas räntebetalningar skulle garanteras av staten. Som nyssnämnda kreditföreningars uppgift är inskränkt till den primära fastighetskrediten, infördes 1897 särskilda hypoteksföreningar för sekundärlån (intill 75 % av taxeringsvärdet). Hypoteksföreningarnas obligationer löpa givetvis med högre ränta och kortare amorteringstid än kreditföreningarnas. Med uppgift närmast att mot säkerhet av dessas obligationer i större utsträckning tillföra det in-

hemska jordbruket utländskt kapital inrättades 1906 Kongeriget Danmarks Hypoteksbank, vars grundfond tillsköts av staten. Slutligen tillgodose sparkassorna jordbrukets såväl realkredit som dess driftskredit.

Medan i Danmark utvecklingen av andelsföreningarna för jordbrukets produktion och export varit synnerligen anmärkningsvärd, träda andelskassorna mera i bakgrunden. Enligt lag av 1898 ställde staten i syfte att utvidga jordbrukets driftskredit ett lån av 5 milj. kronor till vissa förskottsföreningars förfogande. Emellertid måste detta statslån återbetalas senast 1916, varigenom förskottsföreningarnas verksamhet till största delen upphörde. Sedermera ha vid upprepade tillfällen ytterligare statslån beviljats, vilka huvudsakligen avsett skapandet av småbruk. En lag om statslån till driftslåneföreningar för mindre jordbrukare tillkom emellertid 1925 (ändrad 1928). Sammanlagt skola till och med 1934—35 årligen 1 milj. kronor kunna utlånas till de driftslåneföreningar, vilkas stadgar stadsfästs av jordbruksministern samt överensstämma med vissa i lagen angivna grunder. Sålunda skola driftslåneföreningarna uteslutande avse medlemmarnas inköp av djur och jordbruksredskap. Endast medlemmar ägande eller arrenderande jordbruksegendom intill högst 12 000 kronors värde kunna komma i åtnjutande av lån, vilka icke skola överstiga 1 000 kronor samt återbetalas inom 3 år. Envar av medlemmarna skall teckna garanti intill lägst 25 och högst 500 kronor för driftslåneföreningens förbindelser. Statslånen skola i varje särskilt fall uppgå till högst detta garantikapital — enligt lagens ursprungliga lydelse högst 80 % därav — samt löpa med $4^1/_2$ % ränta. Denna lag följdes 1928 av en lag avseende driftslåneföreningar för jordbrukare i allmänhet. Staten ställde som lån 6 milj. kronor till förfogande att användas till de löpande driftskostnaderna för jordbruket. Som villkor för erhållande av statslån erfordras, att driftslåneföreningen räknar minst 30 medlemmar, vilka äga eller arrendera jordbruksegendomar intill sammanlagt minst 300 000 kronors värde. Statslånen skola i allmänhet icke överstiga 10 % — i undantagsfall 15 % — av nyssnämnda värde. Driftslåneföreningen skall åtnjuta den lägsta ränta, som staten själv måste erlägga. Medlemmarna skola vara solidariskt ansvariga för driftslåneföreningens förbindelser i förhållande till staten. Stadgarna skola ålägga driftslåneföreningarna att i allmänhet inskränka utlåningen till medlemmarna till 15 % — i undantagsfall 20 % — av den jordbruksegendoms värde, som av låntagaren äges eller arrenderas. Slutligen skola vid utbetalning av lån till medlemmarna 5 % innehållas till bildandet av en reservfond.

En särskild bank för de kooperativa sammanslutningarna, Den danske Andelsbank, inrättades 1914.

Storbritannien.

Storbritannien intog till 1928 en särställning därigenom, att sammanslutningar eller banker med huvudsaklig uppgift att på gynnsamma villkor tillgodose jordbrukets fastighetskredit saknades. Stadganden om skapandet av dylika sammanslutningar hade visserligen intagits i 1923 års Agricultural Credits Act, men dessa skulle gälla endast till 1928 samt avse endast be-

låning av under 1917—21 inköpta jordbruksfastigheter, då den brittiska valutan var deprecierad. Såsom nyss antyddes, inrättades emellertid enligt 1928 års Agricultural Credits Act närmast efter amerikansk förebild med uppgift att vara en central hypoteksbank för Englands och Wales' jordbruk Agricultural Mortgage Corporation, Ltd, med ett aktiekapital av £ 650 000. Som delägare med rätt till högst 5 % utdelning inträdde de större bankerna under ledning av Bank of England, varigenom bolaget vann möjlighet att som ombud använda bankernas utbredda nät av avdelningskontor. Bolagets uppgift skall vara att belåna jordbruksfastigheter intill $^2/_3$ av värdet samt att i detta syfte emittera obligationer, vilka intill sammanlagt £ 5 milj. skola garanteras samt intill £ 1·25 milj. övertagas av staten. Slutligen skall bolaget under 60 år åtnjuta ett räntefritt statslån intill samma belopp som dess inbetalta aktiekapital, men icke överstigande £ 750 000, att användas som garantifond.

En lösning av jordbrukets driftskreditfråga har även i Storbritannien eftersträvats på kooperativ väg. Ett anmärkningsvärt steg i denna riktning utgjorde 1923 års Agricultural Credits Act — endast några få lånekassor enligt Raiffeisens system hade dessförinnan tillkommit — samt vissa standardstadgar, vilka i samband med nyssnämnda lag utarbetats för Agricultural Credit Societies. Dessa sistnämnda skulle avvika från Raiffeisens system därutinnan, att medlemmarna icke skulle ansvara solidariskt, utan endast med sitt större eller mindre antal andelar, varje sådan uppgående till £ 1, varav 5 s. måste vara inbetalda. En ytterligare skillnad ligger däri, att nämnda Agricultural Credit Societies skulle mottaga sina utlåningsmedel icke genom insättningar, utan genom statslån mot bankränta. Sålunda stadgades, att tillsvidare till 1926 dylika statslån skulle ställas till förfogande, vilka likväl icke skulle överstiga £ 1 för varje £ 1 av medlemmarnas sammanlagda andelsinnehav. Som medlemmar skulle även kooperativa sammanslutningar för inköp och försäljning kunna intagas. Slutligen uppställdes som villkor, att utlåningen till varje medlem skulle uppgå till högst en tiondel av medlemmarnas sammanlagda andelsinnehav eller £ 5 för varje av låntagaren innehavd andel (£ 1). Emellertid rönte denna lagstiftning icke åsyftad framgång, vilket väsentligen sammanhänger med de brittiska jordbrukarnas motvilja mot kooperativ verksamhet överhuvud. Denna motvilja växer, så snart verksamheten förutsätter, att den ene grannen måste inför den andre uppenbara sitt ekonomiska läge eller ansvara för förbindelser, ingångna av den andre grannen.

En annan väg till lösning av jordbrukets driftskreditfråga inslogs enligt 1928 års Agricultural Credits Act, nämligen utvidgad möjlighet att inteckna lös jordbruksegendom. Engelsk rätt medger visserligen sedan länge pantförskrivning medelst upprättande av »bills of sale» utan att egendomen behöver överlämnas i långivarens besittning. Emellertid motverkas anlitandet av denna utväg därigenom, att den för pantförskrivningens giltighet nödvändiga registreringen av »bills of sale» publiceras. Ett undvikande av denna svårighet möjliggjordes enligt 1928 års lag, som efter amerikansk förebild införde inteckningar av nytt slag (»agricultural charges»). Genom inskränkningen

att en dylik inteckning skulle kunna upprättas endast till förmån för en bank ansågs ett till förtrolig kännedom meddelat utdrag ur inteckningsregistret kunna ersätta dettas publicerande, mot vilket i stället förbud stadgades. En »agricultural charge» grundlägger förmånsrätt framför övriga fordringsanspråk med undantag för skatter och arrende. Som medgivna föremål för dylik inteckning nämnas växande eller inbärgad gröda, levande inventarier, övriga jordbruks- eller trädgårdsalster, utsäden och gödningsämnen, maskiner och redskap för jordbruket m. m. Genom en »agricultural charge» inskränkes icke rätten till försäljning, men den mottagna likviden eller viss överenskommen del därav måste inbetalas till banken. En dylik inbetalning erfordras emellertid i vissa fall icke, då nya inom inteckningens ram liggande inventarier inköpas i stället för de försålda. En förutsättning därvid är givetvis, att inteckningen avfattats såsom »flytande» (dess föremål icke närmare specificerade).

En »agricultural charge» må upprättas endast av jordbrukare, men viss motsvarande inteckningsmöjlighet är medgiven kooperativa sammanslutningar, vilka inneha lös jordbruksegendom av nyssnämnda slag.

Amerikas Förenta Stater.

Det amerikanska jordbrukets fastighetskredit skulle enligt 1916 års Federal Farm Loan Act tillgodoses dels av Federal Land Banks och dels av Joint Stock Land Banks, vilka samtliga ställdes under tillsyn av Federal Farm Loan Board. En bank av förstnämnda slag skulle inrättas i vartdera av de 12 distrikt, i vilka Förenta Staterna för ändamålet indelades. En fastighetsägare måste för att anlita en Federal Land Bank vara medlem av en jordbrukarlåneförening, vilken å sin sida skulle inträda som delägare i banken och i förhållande till denna ansvara för medlemmarnas förbindelser. Såväl låntagarnas inbetalda andelar i jordbrukarlåneföreningarna som dessas andelar i bankerna skulle uppgå till 5 % av de utlånade beloppen. Mot säkerhet närmast av de intecknade fastigheterna bemyndigades Federal Land Banks att emittera obligationer intill 20 gånger aktiekapital och reservfond. Helt enskilda äro däremot Joint Stock Land Banks, vilka utan mellanhänder träda i förbindelse med de lånesökande jordbrukarna. Endast intill 15 gånger aktiekapital och reservfond äga dessa sistnämnda banker emittera obligationslån. Bankerna av båda slagen skulle belåna intill 50 % av fastighetsvärdet.

Systemet med Federal Land Banks utvidgades 1923 därigenom, att till varje dylik bank anknöts en Federal Intermediate Credit Bank. Sistnämnda bankers uppgift skulle vara att ställa jordbrukskredit till förfogande, vars långvarighet skulle överstiga 6 månader men icke 3 år. Bankerna skulle i detta syfte rediskontera jordbruksväxlar mottagna från lokala banker, jordbrukskreditbolag (agricultural credit corporations) eller belåningsbolag för levande inventarier (livestock-loan companies) samt tillgodose de kooperativa jordbrukarsammanslutningarna med lån. Det må i detta sammanhang inskjutas, att centralbankernas (Federal Reserve Banks') rediskonteringsskyldighet likaledes 1923 utvidgades till att avse ända till 9 månaders växlar, när

dessa utställts av jordbrukare eller av kooperativa jordbrukarsammanslutningar för inköp och försäljning. En Federal Intermediate Credit Bank's aktiekapital skulle uppgå till minst 5 milj. dollar, vilka unionsregeringen bemyndigades tillskjuta. Sina utlåningsmedel skulle en dylik bank i övrigt erhålla genom att intill 10 gånger aktiekapital och reservfond emittera obligationer, säkerställda genom solidarisk ansvarighet av samtliga Federal Intermediate Credit Banks.

Ett nät av jordbrukskreditbolag med nyssnämnda rediskonteringsrätt uppgående till 10 gånger aktiekapital och reservfond (varje bolags inbetalta aktiekapital minst 10 000 dollar) har uppvuxit i de särskilda staterna, varvid stiftarna varit banker, kooperativa jordbrukarsammanslutningar för inköp och försäljning, inom orten boende jordbrukare etc.

Som säkerhet för jordbrukskredit på kortare sikt är det i Förenta Staterna brukligt att upprätta inteckning (»chattel mortgage») i växande eller inbärgad gröda, levande inventarier, maskiner och redskap för jordbruket m. m., vilken inteckning måste i viss ordning registreras. Denna lagstiftning är emellertid växlande i de särskilda staterna; en »chattel mortgage» inverkar exempelvis i den ena staten icke på äganderätten, medan i den andra staten äganderätten övergår till långivaren. Mestadels medges dylik belåning till 50 % av varuvärdet.

Den amerikanska lagstiftningen om kooperativa sammanslutningar är likaledes växlande i de särskilda staterna. Som förebild lät unionsregeringen 1921 utarbeta en standardlag för jordbrukarlånekassor, men dessa sakna alltjämt varje betydelse vid sidan av de kooperativa jordbrukarsammanslutningarna för inköp och försäljning. Sistnämnda sammanslutningar tillgodose i stället i betydande utsträckning medlemmarnas kreditbehov.

Sedan det ekonomiska läget 1921 blivit tryckt, bemyndigades den under världskriget inrättade War Finance Corporation ställa erforderliga krediter till jordbrukets förfogande, vilken verksamhet numera avvecklats.

En ny utveckling inledde antagandet av 1929 års Federal Farm Board Act såsom grundläggande för åtgärderna till det amerikanska jordbrukets understödjande. En niomannanämnd, Federal Farm Board, tillsattes med statssekreteraren för jordbruket såsom ordförande, till vars förfogande ställdes 500 milj. dollar. Federal Farm Board skall söka utvidga avsättningen av jordbruks- och trädgårdsalster samt stabilisera priserna å dylika, vilket skall ernås genom samverkan med de kooperativa jordbrukarsammanslutningarna samt utbyggande av dessas verksamhet. Genom 1922 års Capper-Volstead Act hade nämligen de hinder avlägsnats, som antitrustlagarna dessförinnan lagt i vägen för de kooperativa sammanslutningarnas enhetliga organisation. Federal Farm Board skall utlåna erforderliga medel till driftskapital, byggandet av lagerhus, propaganda och dylikt. Meningen är att unionen å dessa lån skall åtnjuta samma ränta, som unionen själv måste erlägga. Slutligen skall Federal Farm Board inrätta clearing för sådana varuslag, vilka äro utsatta för förstörelse, upprätta förslag till försäkring mot prisförluster m. m.

Kap. V. Förslag till åtgärder för förbättring av jordbrukets kreditförhållanden.

Krediten åt enskilda jordbrukare.

Allmänna riktlinjer.

Av den redogörelse, som lämnats i det föregående, framgår, att jordbruksskasserörelsen icke kan anses ha utvecklats på det sätt och till den omfattning, som man hoppades vid tillskapandet av denna jordbrukets särskilda kreditorganisation. Skulden härtill ligger till avsevärd del hos lantmännen själva, i det de genom sin obenägenhet till inbördes sammanhållning och bristande förståelse för de kooperativa idéerna i allmänhet, icke lämnat kreditorganisationen erforderligt stöd i form av mera talrik anslutning till densamma. Men orsakerna till jordbrukskasserörelsens ringa framgång äro otvivelaktigt också att söka såväl i kassornas egen organisation som i de svårigheter för anskaffning av erforderligt kapital, varmed centralkassorna haft att kämpa.

Vad beträffar organisationen har den relativt betydande personliga ansvarighet, som enligt gällande bestämmelser åvila jordbruksskassornas medlemmar, i förening med risken för årliga uttaxeringar av kännbar storlek säkerligen verkat avhållande från anslutning till kasserörelsen. Å andra sidan hava dessa kooperativa sammanslutningar, liksom jordbrukets andelsföreningar i allmänhet i vårt land, på grund av insatsbeloppens alltför ringa storlek, icke kunnat åstadkomma en sådan inre ekonomisk konsolidering, som är en oundgänglig förutsättning för de kooperativa organens utveckling och tillväxt. Rörelsen har också varit i saknad av en enhetlig och sammanhållande ledning. Tillräckliga medel hava icke funnits för bedrivande av en effektiv upplysningsverksamhet för ökad anslutning till organisationen och arbetet har i stor utsträckning hämmats av bristen ute i bygderna på personer med tillräckliga kvalifikationer att omhänderhava den omedelbara skötseln av kasseverksamheten.

Vad angår kapitalanskaffningen har såväl centralkassornas inlåning från allmänheten som jordbrukskassornas inlåning från deras medlemmar icke kunnat uppbringas till något nämnvärt belopp i jämförelse med den inlåning, som sker av affärsbanker och sparbanker. Upplåningen av kapital i större poster har försvårats genom krav på säkerheter utöver vad centralkassorna därvidlag kunnat erbjuda. Något samarbete i större utsträckning med sparbankerna — varom förhoppningar vid skilda tillfällen blivit uttalade — har i allmänhet icke kunnat åvägabringas.

Då Jordbruksutredningen tagit under övervägande, på vilket sätt en tillfredsställande lösning av jordbrukets kreditproblem skulle kunna åstadkommas, har det till en början legat nära till hands att ifrågasätta, huruvida det hittills försökta systemet med kooperativa kreditorgan över huvud taget kan anses hava utfallit så, att man bör gå vidare på den inslagna vägen.

Från skilda håll har därvid den meningen framkommit, att det i vårt land skulle med hänsyn till de talrikt förekommande sparbankerna icke finnas något egentligt behov av dylika kooperativa kreditorgan. Emellertid har Jordbruksutredningen för sin del kommit till den övertygelsen, att en kreditgivning på kooperativ grund genom särskilda kreditföreningar otvivelaktigt är den mest fördelaktiga formen för tillgodoseende av lantmännens behov av kredit. Visserligen är den erfarenhet, som hittills i vårt land vunnits av jordbrukskasserörelsen, i stort sett mindre tillfredsställande. Men oavsett ovan framhållna organisatoriska brister och svårigheter med kapitalanskaffningen, måste därvid beaktas, att den tid, som kreditorganisationen varit verksam, ännu är alltför kort för att några säkra slutsatser om systemets olämplighet i vårt land skulle kunna grundas på hittills gjorda erfarenheter. Därtill kommer, att tidsförhållandena under den gångna verksamhetsperioden varit särdeles ogynnsamma för kreditorganisationens utveckling. Erfarenheten från andra länder — särskilt Tyskland och Finland — varest en på kooperativ grund baserad jordbrukskredit slagit väl ut, giva också stöd för den uppfattningen, att en motsvarande rörelse icke borde vara omöjlig att åstadkomma i vårt land.

Vad särskilt beträffar den ofta framförda synpunkten om sparbankerna såsom speciellt lämpade organ för tillgodoseende jämväl av jordbrukets driftskredit må hänvisas till att det i stora delar av landet endast förekommer ett ringa antal sparbanker. Men även inom sådana landskap, varest sparbankerna äro talrikt företrädda, finnes enligt vad erfarenheten givit vid handen utrymme även för den kooperativa kreditrörelsen. Belysande i detta avseende är Kristianstads län, varest jordbrukskasserörelsen under ledning av Södra Sveriges centralkassa för jordbrukskredit visat sig äga god växtkraft.

Då Jordbruksutredningen alltså stannat vid jordbrukskasseorganisationens bibehållande för tillgodoseende av lantmännens behov av driftskredit, har det på samma gång ansetts uppenbart, att kraftiga åtgärder måste vidtagas, om organisationen skall inom rimlig tid kunna bliva till avsett gagn för jordbruket. Dessa åtgärder böra avse sådana reformer i kassornas organisation och verksamhet, att förutsättningar skapas för en mera allmän anslutning till kassorna från lantmännens sida, vidare beredande av möjligheter till en kraftig ekonomisk konsolidering av kreditorganisationen samt slutligen säkerställande av den för kreditrörelsen erforderliga kapitaltillförseln.

Beträffande de behövliga ändringarna i de för kassorna nu gällande bestämmelserna lämnas i det följande en framställning i detalj rörande hithörande spörsmål. Sammanfattningsvis må här framhållas, att de föreslagna reformerna gå ut på å ena sidan en minskning av medlemmarnas personliga ansvarighet till sådan storlek, som står i bättre motsvarighet till vad som rimligen kan i praktiken uttagas, samt en minskning av den årliga uttaxering, som må kunna beslutas å föreningsstämma, och å andra sidan dels ökning av de kontanta insatserna, dels ock bättre garantier för kassornas

ekonomiska konsolidering genom fondbildning. Vidare har vid förslagets utarbetande hållits i sikte att åstadkomma förenklingar i kassornas organisation och verksamhet, starkare och mera enhetlig ledning av kreditorganisationen i dess helhet samt tillräckliga möjligheter till effektiv kontroll och revision.

Vad angår kapitaltillförseln till kreditorganisationen ifråga lär icke finnas annan utväg än att nu realisera det förut framförda förslaget om en jordbrukets centrala kreditorganisation såsom topporgan till jordbrukskasserörelsen. Den av nu befintliga centralkassor bildade sammanslutningen Sveriges förenade centralkassor m. b. p. a., vilken uteslutande har till syfte att förmedla anskaffning av kapital för utlämnande av lån mot säkerhet i jordbruksfastighet inom 60 % av taxerade jordbruksvärdet, kan uppenbarligen icke fylla behovet av ett sammanhållande och ledande centralorgan för jordbrukskasserörelsen. Vad som fordras är en mera fast organiserad centralanstalt, försedd med tillräckligt ekonomiskt underlag för att i nöjaktig omfattning kunna tillföra jordbrukskasserörelsen det kapital, som erfordras för kreditbehovets tillgodoseende. I enlighet härmed föreslås inrättande av en dylik anstalt, förslagsvis benämnd Svenska jordbrukskreditkassan.

För att säkerställa det centrala kreditinstitutets upplåning av kapital till erforderligt belopp kräves oundgängligen medverkan från det allmännas sida. En dylik medverkan är motiverad i första hand därav, att kreditfrågans lösning utgör en viktig grund till förbättring av jordbrukets ekonomiska läge i allmänhet. Ett ytterligare skäl för det allmännas mellankomst ligger i den omständigheten, som i det föregående närmare belysts, att en kapitalförskjutning påtagligen i tilltagande grad äger rum från landsbygden till städerna och stadsmannanäringarna, till vilken kapitalförskjutning staten genom sina organ i icke ringa mån medverkar. I kap. III ha lämnats närmare uppgifter bland annat om den fortgående kapitalanhopningen i pensionsfonden och hos riksförsäkringsanstalten samt om postsparbankens alltmera stegrade inlåningsrörelse. Till övervägande delen bliva dessa medel placerade i obligationer och stadsfastigheter och, i den mån de utlånas till landskommuner och landsting, betyder utlåningen givetvis icke heller, att kapitalet återföres till jordbruksproduktionen. Tillsammans med den kapitalkoncentration till industrien samt till städerna och stadsmannanäringarna, som sker genom affärsbankerna och de enskilda försäkringsinstitutionerna — även sparbankerna medverka genom sin kapitalplacering till nu angivna utveckling — utgör den ifrågavarande företeelsen ett för jordbruket ytterst allvarligt problem.

Då frågan om ett statsgaranterat centralt penninginstitut för jordbrukets sekundär- och driftskredit sålunda ånyo föres fram, måste det också anses så mycket mera motiverat, som organisationen av den sekundära fastighetskrediten i städerna nyligen fått sin lösning genom statens mellankomst. Härvid åsyftas tillkomsten under år 1929 av Svenska bostadskreditkassan. Erinras må också om bildandet jämväl under föregående år av Svenska skeppshypotekskassan, vars upplåning även blivit garanterad av staten. Att

det allmänna under sådana förhållanden och i betraktande av jordbrukets trängande behov av gynnsammare kreditförhållanden skulle undandraga sig de ekonomiska åtaganden, som skulle påkallas i samband med tillskapande av en motsvarande för jordbrukets kreditbehov särskilt utformad central kreditanstalt, synes varken rimligt eller rättvist.

I samband med frågan om sättet för tillgodoseende av jordbrukets kapitalbehov har Jordbruksutredningen haft under övervägande, huruvida icke, därest genom det allmännas mellankomst kapitaltillförseln säkerställes, åtgärder även borde vidtagas för att söka åstadkomma sundare kreditförhållanden i allmänhet på landsbygden. Härvid åsyftas särskilt det bland lantmännen i alltför stor utsträckning tillämpade borgens- och växelsystemet. En begränsning av dessa kreditformer, vilka som regel draga med sig relativt höga räntekostnader, och en övergång i större omfattning till en på realsäkerhet grundad kredit, synes vara ett angeläget önskemål. Med utgångspunkt härifrån har Jordbruksutredningen ansett sig böra i sitt förslag innefatta jämväl åtgärder med nu berört syfte, och framlägger därför i det följande förslag om särskild lagstiftning rörande hypotisering av jordbrukets levande och döda inventarier.

Jordbrukskassor och centralkassor.

Jordbruks-kassorna. *Medlemmar.*

Enligt § 6 i gällande kungörelse angående jordbrukskassor må till medlem i dylik kassa icke kunna antagas annan än i Sverige bosatt svensk undersåte, här i landet registrerad ekonomisk förening, här i landet registrerat aktiebolag, som har till ändamål att idka jordbruk, eller svensk kommun. Jordbrukskassa skall enligt § 22 i samma kungörelse bestå av minst femton medlemmar för att kunna vinna godkännande från det allmännas sida.

Frågan om ordnande på ett mera tillfredsställande sätt av kreditgivningen åt jordbrukets andelsföreningar upptager Jordbruksutredningen i det följande till särskild behandling. Redan i detta sammanhang må emellertid angivas, att det under alla förhållanden synes mindre lämpligt att låta dylika andelsföreningar ingå som medlemmar i de lokala kassorna. Den kredit, varav andelsföreningarna äro i behov, äger i betydande utsträckning karaktären av ren affärskredit och det synes då mera lämpligt att koncentrera denna kreditgivning till centralkassorna, vilka torde vara bättre rustade att bedöma föreningarnas kreditvärdighet och handhava den löpande kreditgivningen. Att centralkassan — såsom ofta torde bliva fallet — icke har kontor på den ort, där andelsföreningen driver sin verksamhet, torde icke bereda några svårigheter, eftersom de lokala kassorna, enligt vad Jordbruksutredningen förutsätter, skola verka såsom förmedlande organ åt centralkassorna både vid emottagande av insättningar och utlämnande av lån. Med en dylik ordning skulle en lokalt begränsad andelsförening sålunda kunna öppna löpande räkning i närmast belägna centralkassa genom förmedling av ortens jordbrukskassa. Vad beträffar den mera fasta kredit, varav andelsföreningar kunna vara i behov, torde långivningen för dylika ändamål — t. ex. lån mot säkerhet i fastighets- eller förlagsinteckningar — bäst om-

händerhavas av centralkassorna. Som ytterligare skäl mot att kreditgivningen åt andelsföreningar ombesörjes av lokala kassor synes också kunna anföras den omständigheten, att samma personer ofta torde komma att deltaga i ledningen av såväl jordbrukskassan som av på orten bildade andelsföreningar.

På grund av vad sålunda anförts föreslår Jordbruksutredningen, att ekonomiska föreningar icke må ingå som medlemmar i jordbrukskassa.

Vad beträffar möjligheten för svensk kommun att ingå som medlem i dylik kassa torde motivet härtill huvudsakligen ligga däri, att kommunen därigenom skulle få intresse utav att gynna kassan genom insättningar i densamma. Då, såsom nedan föreslås, jordbrukskassornas inlåningsrätt skulle bortfalla, finnas enligt Jordbruksutredningens mening icke tillräckliga skäl att i författningen bibehålla den nu gällande möjligheten för kommuner att vinna medlemskap i kassorna.

Av centralkassornas representanter har framhållits önskvärdheten utav att även icke-jordbrukare, som indirekt arbeta för jordbruket, såsom på landsbygden bofasta hantverkare, borde kunna vinna medlemskap i jordbrukskassorna i större omfattning, än som möjliggöres av gällande bestämmelser, och att dylika medlemmar borde kunna tilldelas lån från kassorna. Den bredare grundval för kassornas verksamhet, som härigenom bereddes, skulle enligt centralkasserepresentanternas mening vara kreditorganisationen till stort gagn. — Jordbruksutredningen har visserligen funnit starka skäl tala för en utvidgning av kasserörelsen i den sålunda angivna riktningen, men har likväl ansett lämpligast att låta med en sådan reform tillsvidare anstå, till dess jordbrukskasserörelsen vunnit större stadga på grundval av anslutning från jordbruksidkarna själva.

I fråga om medlemsantalet har Jordbruksutredningen haft under övervägande, huruvida icke minimiantalet lämpligen borde något ökas, förslagsvis till tjugofem. Härigenom skulle man vinna större garantier för att en icke alltför stor del av medlemsantalet toges i anspråk för styrelse- och revisorsuppdrag i kassan. Emellertid har vid överläggningar med centralkassornas representanter framhållits, att det med avseende å bildandet av nya jordbrukskassor vore till fördel, att minimiantalet icke ökades utöver det nu gällande. Med hänsyn härtill och då Jordbruksutredningen, såsom i det följande närmare utvecklas, förutsätter en väl genomförd kontroll- och revisionsverksamhet, har Utredningen icke ansett sig böra föreslå någon förändring beträffande minimiantalet medlemmar i kassorna.

Delaktigheten.

Enligt § 7 i gällande kungörelse om jordbrukskassor gälla följande bestämmelser om delaktigheten kassorna. Brukare av jordbruksfastighet, belägen inom kassans verksamhetsområde, må vara delaktig i kassan med högst en andel för varje fullt tal av femhundra kronor, vartill fastighetens jordbruksvärde enligt gällande taxering uppgår. Är dylik jordbruksfastighet av ägaren upplåten åt annan till brukande, må ägaren vara delaktig i kassan med högst en andel för varje fullt tal av ettusen kronor, vartill

fastighetens jordbruksvärde uppgår. Sträcker sig brukningsdel över gränsen för kassans verksamhetsområde, må brukningsdelens hela jordbruksvärde tagas i betraktande vid bestämmande av antalet andelar. Annan än ägare eller brukare av jordbruksfastighet skall, enligt de utfärdade normalstadgarna, anses ingå i kassan för en andel. Ingen må äga mer än en tiondel av samtliga i kassan tecknade andelar. Medlem må icke för samma brukningsdel vara medlem jämväl i annan jordbrukskassa. Enligt § 29 i samma kungörelse anses som jordbruksfastighet även fastighet, varå, utan samband med jordbruk, trädgårdsskötsel eller annan därmed jämförlig verksamhet, som avser frambringande av kulturväxter, bedrives såsom självständig näring. Såsom sådan fastighets jordbruksvärde betraktas fastighetens taxeringsvärde.

Vid Jordbruksutredningens överläggningar rörande beräknandet av delaktigheten i jordbrukskassorna har det blivit ifrågasatt, huruvida det vore lämpligt att binda delaktigheten vid fastigheternas på visst sätt uttryckta storlek. Beträffande det taxerade jordbruksvärdet må framhållas, att detta icke sällan står i mindre god överensstämmelse med saluvärdet. I sådana fall verkar ett på jordbruksvärdet grundat maximum för delaktigheten i kassorna till skada för kreditgivningen antingen så, att möjlighet icke föreligger att bevilja lån upp till den gräns, som fastighetens verkliga värde möjliggör, eller ock så att frestelse föreligger att bevilja större lån, än som borde betingas av låntagarens kreditvärdighet. Emellertid har Jordbruksutredningen icke ansett tillrådligt att helt frångå den nu tillämpade delaktighetsgrunden, enär denna är av beskaffenhet att normera kreditgivningen med hänsyn till det huvudsakliga hypoteksvärde, som jordbrukaren innehar, nämligen jorden. För att åstadkomma en så smidig kreditgivning, som förhållandena påfordra, torde dock böra öppnas möjlighet för det kreditgivande organet att frångå taxeringsvärdet såsom grund för delaktigheten och i stället genom särskild värdering bestämma delaktighetsunderlagets storlek. Bestämmanderätten därvidlag torde böra tillkomma centralkassorna.

Som i det föregående angivits grundas delaktigheten i kassorna enligt nu gällande bestämmelser på fastighetens taxerade jordbruksvärde. Då värdet av å fastigheten befintlig skog sålunda icke medräknas vid delaktighetens beräknande, följer härav, att sådana jordbrukare, som äga skog i större utsträckning, komma i sämre läge med avseende å möjligheten att erhålla lån från jordbrukskasseorganisationen än de jordbrukare, som hava mera öppen jord. Detta missförhållande bör enligt Jordbruksutredningens uppfattning tillrättaläggas. Visserligen har, enligt vad i det föregående angivits, 1927 års jordbruksfastighets- och skogskreditsakkunniga nu framlagt förslag om skogsvärdets inbegripande i fastighetens belåningsvärde vid hypoteksbelåning. Men då belåningsgränsen därvidlag givetvis måste sättas relativt lågt — de sakkunnigas förslag innebär en höjning av denna gräns till 55 % av taxeringsvärdet — förefinnes ändock en betydande del av skogsvärdet, som icke skulle, därest delaktigheten i jordbrukskassorna icke finge grundas jämväl på skogsvärdet, kunna utnyttjas i belåningssyfte annorledes än ge-

nom anlitande av allmänna kreditanstalter eller enskilda långivare. På grund härav föreslår Jordbruksutredningen, att skogsvärdet må medräknas vid delaktighetsunderlagets beräknande. Även i taxeringsvärdet ingående tomt- och industrivärde hos jordbruksfastighet synes utan större olägenhet kunna medräknas såsom grund för delaktigheten. Det bör nämligen bemärkas, att det på delaktigheten grundade lånemaximum allenast innebär en högsta gräns för utlåningen och att kassans styrelse har full frihet att inom denna gräns bestämma kreditens storlek. Som regel skulle alltså delaktighetsunderlaget bliva lika med fastighetens taxeringsvärde. Till förebyggande utav att den sålunda föreslagna utvidgningen av delaktighetsunderlaget även skulle kunna tillämpas för sådana fastigheter, som icke äga karaktär av jordbruksfastigheter, torde dock till en eventuell bestämmelse i ämnet böra fogas den inskränkningen, att skogsvärdet ävensom i taxeringsvärdet ingående tomt- och industrivärde sålunda må tagas i betraktande allenast under förutsättning, att fråga är om för jordbruksändamål bebyggd fastighet.

Som framgår av förut återgivna bestämmelser rörande delaktigheten gäller för närvarande, att medlem icke behöver ingå med så många andelar, som motsvarar hela det taxerade jordbruksvärdet. Den omständigheten, att tvång icke förelegat till anslutning till kassan med hela jordbruksvärdet, har enligt Jordbruksutredningens mening varit i hög grad ägnat att försvaga kasserörelsen. Den avsedda bestämmelsen har medfört, att de ekonomiskt mera bärkraftiga jordbrukarna i stort sett undandragit sig att giva kreditorganisation sitt stöd i annan mån än som erfordras för upptagande av de mindre lån, som kunnat vara behövliga. Å andra sidan hava de jordbrukare, som varit sämre ekonomiskt situerade och som haft behov av större lån, helt naturligt sökt vinna så stor delaktighet i kassorna som varit möjligt. Jordbrukskasserörelsen har sålunda i stort sett icke kunnat räkna med något överskott i insatser och ansvarighet i jämförelse med de låneanspråk, som framställts. På grund av angivna missförhållande har inom Jordbruksutredningen varit under allvarligt övervägande, huruvida icke bestämmelse borde meddelas därom, att medlem i jordbrukskassa skall vara pliktig att ingå i kassan med så många andelar, som motsvarar hela delaktighetsunderlaget. Emellertid har vid överläggningar med representanterna för centralkassorna med styrka betonats, att ett stadgande av dylik innebörd skulle vara till synnerlig olägenhet för kasserörelsens utveckling. Vid det upplysningsarbete, som från centralkassornas sida bedrives för kasserörelsens befrämjande genom ökad anslutning bland jordbrukarna, har ofta gjorts den erfarenheten, att mera välsituerade lantmän väl visade sig benägna att ingå med ett mindre antal andelar men att de ställde sig bestämt avvisande, då fråga om större anslutning till kassan fördes på tal. Med hänsyn härtill har Jordbruksutredningen icke ansett sig kunna frångå gällande bestämmelser i nu avsedda hänseende, huru önskvärt det än skulle vara att på denna väg giva kreditorganisationen en starkare ekonomisk ryggrad. Det torde dock böra uttalas en förväntan, att lantmännen i högre grad, än som hittills varit fallet, måtte vinna förståelse för betydelsen utav att genom in-

bördes sammanhållning skapa en solid ekonomisk grund för jordbrukets egen kreditorganisation.

De nu gällande bestämmelserna om den rätt till delaktighet i jordbrukskassa, som tillkommer arrendator och ägaren av den utarrenderade jorden, synas mindre tillfredsställande därigenom, att bådas sammanlagda lånemaximum, som ju hänför sig till en och samma fastighet såsom delaktighetsunderlag, blir 50 % större än vad jordägarens lånemaximum skulle ha varit, därest fastigheten icke varit utarrenderad. Dessutom må bemärkas, att den av delaktigheten betingade lånemöjligheten näppeligen kan av arrendatorn i praktiken utnyttjas, eftersom arrendatorerna i allmänhet icke kunna erbjuda härför tillräckliga säkerheter. Jordbruksutredningen föreslår för sin del, att arrendator må medgivas ingå med så många andelar, som motsvarar halva delaktighetsunderlaget, medan jordägare må ansluta sig till kassan med så många andelar, som motsvarar den andra hälften.

Enligt gällande bestämmelser kan, jämte jordbrukare i egentlig mening, endast trädgårdsodlare eller odlare av andra kulturväxter, vinna delaktighet i jordbrukskassa såsom låneberättigad medlem. Denna bestämmelse synes Jordbruksutredningen vara för snäv. Sådana lantmannanäringar som hönsskötsel, biodling, fiskodling och liknande, bedrivna såsom självständiga näringar, torde jämväl, även om de icke bedrivas tillsammans med jordbruk i egentlig mening, böra få del av de kreditförmåner, som jordbrukskassorna erbjuda. Med hänsyn härtill har ett stadgande av dylik innebörd upptagits i författningsförslaget.

Det nu bestämda maximum för delaktigheten — en tiondel av samtliga tecknade andelar, varmed delaktighet vunnits — torde kunna ur författningen uteslutas, då härigenom kan tänkas uppstå hinder för att vinna anslutning i större utsträckning från större jordbruksidkare. Någon fara för att dessa skulle genom sin dominerande ställning i delaktighetshänseende kunna tillskansa sig alltför stora lån i förhållande till kassans bärkraft och de övriga medlemmarnas personliga ansvarighet torde i verkligheten icke föreligga. Särskilda korrektiv häremot torde, om så erfordras, kunna åstadkommas genom centralkassornas och det centrala penninginstitutets ledande och kontrollerande verksamhet.

Insatser. Enligt § 9 i gällande kungörelse angående jordbrukskassor skall medlems insats vara minst tio kronor och den må icke understiga två kronor för varje andel, medlemmen äger i kassan. Enligt § 10 i samma kungörelse skall minst en tiondel av insatsen kontant inbetalas och återstoden inom två år efter tecknandet.

Ett fel, som genomgående vidlåder den kooperativa rörelsen på jordbruksområdet i vårt land, hänför sig till det ringa kapitaltillskott, som förenings medlemmarna giva till de kooperativa sammanslutningarna. Detta missförhållande kännetecknar också jordbrukskasserörelsen. För att denna rörelse skall kunna vinna någon utveckling och i längden bliva till avsett gagn för jordbruket, fordras oundgängligen, att lantmännen genom ökade insatser

lämna ett verksamt bidrag till föreningsrörelsens kapitalbildning. Endast om så sker, kan kreditorganisationen med tiden väntas få en sådan inre ekonomisk styrka, att den i sin tur kan lämna jordbruket erforderligt bistånd under brydsamma förhållanden utan hjälp från det allmänna.

Jordbruksutredningen anser sig för sin del böra utan tvekan föreslå, att insatsen i jordbrukskassorna höjes till fem kronor per andel och att av denna insats två kronor erläggas kontant vid inträdet i kassan samt återstoden inom tre år därefter, för den händelse icke hela insatsbeloppet kan omedelbart av kassan uttagas i form av avdrag å beviljat lån. Något minimum för insatsen synes icke vara påkallat.

I syfte att åstadkomma en grund för jordbrukskassornas ekonomiska konsolidering föreslår Jordbruksutredningen vidare, att 20 % av insatsbeloppen överföras till kassans reservfond och att ytterligare 10 % av samma insatsbelopp disponeras såsom jordbrukskassans insats i centralkassan ävensom att sistnämnda insatser i sin helhet överföras till en centralkassans säkerhetsfond. Återstoden av insatserna utgör jordbrukskassans insatskapital. Insatsbelopp, som överförts till ovannämnda reserv- och säkerhetsfonder, skulle ej av jordbrukaren återbekommas vid utträde ur kassan och någon utdelning därå skulle ej ifrågakomma. Den del av insatserna, som tillförts kassans insatskapital, skulle däremot av medlem kunna återbekommas vid utträde ur kassan, dock högst med en femtedel därav årligen under fem år från utträdet, såframt ej jordbrukskassans styrelse finner lämpligt återbetala insatsen omedelbart.

Det förslag till skärpning av gällande bestämmelser rörande kassemedlemmarnas insatser, som Jordbruksutredningen sålunda framlägger, kan otvivelaktigt i och för sig anses innebära relativt starka krav på jordbrukarna. Emellertid bör förslaget i denna del för att få sin rätta belysning ses i samband med vad Jordbruksutredningen i det följande föreslår i fråga om kassemedlemmarnas ansvarighet och möjligheten till uttaxering bland dessa för täckande av uppkommande förluster. Oavsett att en ökning av insatsbeloppen, såsom ovan framhållits, utgör en nödvändig förutsättning för en gynnsam utveckling av kasserörelsen, torde en sådan ökning och en därmed förbunden reservering av viss del av insatsbeloppen vara motiverad som en motvikt mot nedan förordade sänkning av den personliga ansvarigheten och av maximum för uttaxeringen bland medlemmarna.

Ansvarighet.

I § 9 i gällande kungörelse om jordbrukskassor stadgas, att medlems personliga ansvarighet icke må bestämmas lägre än till beloppet av hans lånemaximum d. v. s. 200 kronor per andel.

Den sålunda stadgade ansvarigheten för kassemedlemmarna är enligt Jordbruksutredningens mening för högt tilltagen för att möjliggöra en mera omfattande utveckling av kasserörelsen. Bestämmelsen innebär, att en jordbrukare med en fastighet av exempelvis 50 000 kronor taxerat jordbruksvärde, som vunnit delaktighet med hela detta värde, får en personlig ansvarighet å minst 20 000 kronor, d. v. s. 40 % av delaktighetsunderlaget. Härtill

kommer dels ett insatsbelopp å 200 kronor, dels den risk för uttaxering, varmed kassemedlemmarna ha att räkna. I det anförda exemplet och med tillämpning av det i gällande normalstadgar angivna uttaxeringsmaximum av tio kronor per år och andel, skulle denna uttaxeringsrisk uppgå till icke mindre än 1 000 kronor per år. Det är under sådana förhållanden icke ägnat att förvåna, att jordbrukskasserörelsen icke hittills kunnat vinna någon nämnvärd framgång bland lantmännen. Den höga personliga ansvarigheten torde i och för sig knappast heller vara ägnad att öka förtroendet för kreditorganisationen, varken då det gäller inlåning på bankmässiga räkningar eller ifråga om upplåning av kapital på annat sätt. Det är enligt Jordbruksutredningens övertygelse tvärtom sannolikt, att en minskning av den personliga ansvarigheten till sådan storlek, som kan antagas motsvara vad som i verkligheten kan av kassemedlemmen uttagas, därest fråga skulle uppstå om ansvarighetens realiserande, skulle i lika hög grad och säkerligen också bättre vara ägnad att skapa förtroende för jordbrukskasserörelsen från deras sida, som kunna komma ifråga, då det gäller kapitalanskaffningen.

På grund härav har Jordbruksutredningen funnit sig böra föreslå, att den personliga ansvarigheten avsevärt nedsättes och att den må bestämmas till minst fem gånger insatsen (= 25 kronor per andel), d. v. s. i nyss anförda exempel 2,500 kronor, motsvarande 5 % av delaktighetsunderlaget.

Uttaxering. I § 9 i gällande kungörelse angående jordbrukskassor stadgas, att medlemmarna skola vid behov vara underkastade uttaxering intill visst i stadgarna bestämt belopp för år räknat. I gällande normalstadgar angives såsom maximum för den årliga uttaxeringen fem procent av lånemaximum d. v. s. tio kronor per andel.

För sin del har Jordbruksutredningen, på grund av den avhållande verkan mot anslutning till kassorna, som risken för uttaxering onekligen måste innebära, varit mest böjd för att föreslå slopande av möjligheten till uttaxering bland kassemedlemmarna. En lämpligare och för kasserörelsens utveckling mera gynnsam form för täckande av uppkommande förluster vore utan tvivel att därvid anlita kassornas reserverade medel och att såsom en nödfallsutväg falla tillbaka på av centralkassorna bildade säkerhetsfonder. Vid överläggningar med representanter för centralkassorna har emellertid framhållits, att möjligheten till uttaxering medför en trygghetskänsla inom kreditorganisationen, vilken icke bör underskattas. Vidare har betonats, att risken för uttaxering utgör ett verksamt korrektiv mot oförsiktig kreditgivning, i det att uttaxeringen ju också skulle komma att drabba de medlemmar i kassan, som i egenskap av medlemmar i styrelsen hava att fatta beslut om krediternas beviljande. I valet mellan frihet från uttaxering och en högre personlig ansvarighet hava centralkassornas representanter obetingat föredragit möjligheten till uttaxering. Genom denna kunde nämligen uppkommande förluster regleras, utan att konkurs behövde tillgripas, varemot den personliga ansvarigheten hos medlemmarna icke kunde göras gällande annorledes än i konkurs. Erfarenheten hade också visat, att risken för ut-

taxering i mindre grad än den relativt stora personliga ansvarigheten verkade avhållande från anslutning till kassorna.

Med hänsyn härtill och då den fondering, som givetvis är erforderlig, därest uppkommande förluster skola kunna täckas utan tillgripande av uttaxering, kan förväntas bliva av tillräcklig storlek först efter loppet av några år, har Jordbruksutredningen ansett sig böra stanna vid att möjligheten till uttaxering åtminstone tillsvidare hålles öppen. Maximum för uttaxeringen per år torde emellertid böra sänkas till hälften mot vad som finnes angivet i gällande normalstadgar, d. v. s. till fem kronor per andel, och stadgande härom torde lämpligen böra inflyta i den av Kungl. Maj:t i ämnet utfärdade författningen.

Med avseende å sättet för täckande av uppkommen förlust har Jordbruksutredningen tänkt sig den ordningen, att jordbrukskassans egen reservfond i första hand tages i anspråk. Om denna ej förslår, bör uttaxering tillgripas. Endast för det fall, att den uppkomna förlusten icke skäligen kan läggas jordbrukskassans styrelse till last, synes fråga kunna uppstå att låta central kassan övertaga förlusten helt eller delvis, vilket då skulle ske genom avskrivning å centralkassans säkerhetsfond. Härtill återkommer Jordbruksutredningen närmare i det följande.

Fondering.

Enligt § 10 i gällande kungörelse om jordbrukskassor skola insatserna avsättas till jordbrukskassans insatskapital, och enligt § 11 skola minst 15 % av årsvinsten, sedan från föregående år balanserad förlust täckts, avsättas till en reservfond. Då reservfonden uppgår till 10 % av sammanlagda beloppet av medlemmarnas lånemaxima (jämte, där kassan för egen räkning driver sparkasserörelse, hälften av insättarnas behållning enligt senaste räkenskapsavslutning), erfordras icke vidare avsättning till densamma. Nedgår reservfonden under detta belopp, skall avsättning ånyo vidtaga. Till ersättande av förlust, som kan täckas genom den uttaxering, medlemmarna äro skyldiga underkasta sig för det år, under vilket förlusten uppstått, må reservfonden icke anlitas i annan mån än den överstiger nyssnämnda minimum.

Jordbruksutredningen har i det föregående angivit såsom ett av huvudsyftena med de nu ifrågasatta reformerna med avseende å jordbrukskasserörelsen, att bättre garantier må skapas för en starkare ekonomisk konsolidering av kreditorganisationen. De nu gällande bestämmelserna om fondering äro i sådant hänseende icke tillfredsställande. För sin del föreslår Jordbruksutredningen, som redan nämnts i det föregående, att 20 % av insatsbeloppen överföras till kassans reservfond och att den del av insatsbeloppet, som användes såsom jordbrukskassans insats i centralkassan — som ovan angivits skulle denna insats utgöra 10 % av insatsen i jordbrukskassan — i sin helhet överföres till centralkassans säkerhetsfond. Genom en sådan anordning, som innebär, att sålunda överförda belopp icke skulle kunna återbekommas vid utträde ur kasseorganisationen och att utdelning däråt icke heller skulle ifrågakomma, vore en relativt god grund lagd för kasserörelsens konsolide-

ring. Vidare föreslår Jordbruksutredningen, att minst 75 % av årsvinsten, till den del den ej åtgår till täckande av förlust från föregående år, överföras till jordbrukskassans reservfond intill dess fonden uppnått 20 % av sammanlagda beloppet av kassemedlemmarnas lånemaxima. Då en fondering av dylik storlek uppnåtts, bör det få ankomma på jordbrukskassan själv att bestämma, i vad mån den andel av årsvinsten, som avsättes till reservfonden, må understiga 75 %. Om fonden skulle nedgå under nyssnämnda minimum, bör avsättning ånyo vidtaga med minst 75 % av årsöverskottet, till dess minimibeloppet åter uppnåtts.

Vid sina överläggningar i denna fråga har Jordbruksutredningen haft under behandling, huruvida icke den ekonomiska konsolideringen borde påskyndas genom stadgande om ett obligatoriskt räntepålägg på alla utlämnade lån, avsett för fondering. Emellertid har tanken härpå övergivits med hänsyn till de praktiska svårigheter, som skulle vara förenade med en dylik anordning. Dock förutsättes såsom självfallet, att kreditorganisationens räntepolitik även utan ett sådant stadgande må så bedrivas, att tillräcklig marginal erhålles för en nöjaktig fondbildning.

Utlåningen. Enligt gällande bestämmelser ankommer avgörandet beträffande kreditgivningen på vederbörande jordbrukskassa. Utlåningsrörelsen regleras närmare genom bestämmelserna i §§ 13—15 i gällande kungörelse om jordbrukskassor. I § 14 föreskrives, att lån företrädesvis må utlämnas för vissa närmare angivna eller därmed likartade ändamål. Uppräkningen omfattar inköp av husdjur, maskiner, utsäde, foder, gödselmedel och torvströ, vidare beredande av rörelsemedel i övrigt för driften, beredande av medel för bedrivande av lämplig binäring till jordbruket, för anläggning av vatten- eller avloppsledningar, för anordning för gödsels tillv aratagande eller för ekonomiskt utnyttjande av egendomens tillgångar, anläggande av ängsvattning eller förbättringsarbeten, smärre grundförbättringar, uppförande av smärre ekonomibyggnader och skogsodlingsåtgärder av mindre omfattning. Vidare kan lån utlämnas för erläggande av insats för inträde i annan ekonomisk förening, som avser antingen beredande av tillgång till redskap och maskiner, som erfordras för jordbruket, eller utsäde eller foder- och gödselmedel eller torvströ eller avelsdjur eller ock tillgodogörande av produkter av jordbruket eller någon dess binäring.

I § 15 angivas de låneändamål, för vilka kreditivräkning eller löpande räkning må kunna ifrågakomma. Detta kan ske endast för inköp av utsäde, foder, gödselmedel och torvströ samt för beredande av rörelsekapital för själva jordbruksdriften under de tider av året, då fastighetens avkastning är lägst, eller av rörelsekapital för bedrivande av lämplig binäring. Vidare kan sådan räkning anlitas för inköp av husdjur och maskiner, därest fråga icke är om nyuppsättning av jordbruk. I paragrafen angives även sådana låneändamål, för vilka växelkredit icke må givas. Beträffande växelkrediten bestämmes i allmänhet, att den ej må anlitas för längre tid i följd än nio månader för ett och samma ändamål.

Beträffande utlåningsmaximum till en och samma medlem stadgas i § 15, att lån ej må utan medgivande av centralkassans styrelse utlämnas till en och samma medlem till högre sammanlagt belopp än 10 000 kronor.

Nu återgivna bestämmelser synas enligt Jordbruksutredningens mening vara alltför detaljerade och innebära en onödigt snäv begränsning av kreditorganens rörelsefrihet. Vad beträffar låneändamålen hava dessa med hänsyn till stadgandet i första stycket i § 14 egentligen karaktären av en exemplifiering och torde därför lämpligen höra hemma i föreningsstadgarna eller hellre i instruktioner från kreditorganisationens högre led. Huruvida den kredit, som lämnas, bör givas formen av växellån, checkräkning eller fasta lån, synes böra bliva beroende på prövning i varje särskilt fall eller närmare regleras i stadgar eller instruktioner av nyss antytt slag.

Vad gäller checkräkning med kredit må framhållas önskvärdheten utav att denna kreditform må i större omfattning praktiseras även bland lantmännen. Dylik kredit bör kunna beviljas av jordbrukskassa, men checkarna böra av kassans medlemmar dragas på centralkassan, dit också eventuella insättningar å räkningen böra inflyta. Det närmare förfarandet därvid bör på ett enkelt och praktiskt sätt ordnas av kasserörelsens centralorgan.

Vad beträffar det högsta lånebelopp, som jordbrukskassa skall äga självständigt utlämna till en och samma låntagare, torde, för att därvidlag ernå nödig smidighet i kreditgivningen, envar centralkassa böra ifråga om sina kassor allt efter kassornas stabilitet och fondbildning äga att bestämma visst maximibelopp, intill vilket kassa må äga utlämna lån utan medgivande av centralkassans styrelse.

Låne-maximum.

Enligt § 8 i gällande kungörelse angående jordbrukskassor skall maximum för utlåning till en och samma kassamedlem utgöra 200 kronor per andel, varmed medlemmen är delaktig i kassan. Därutöver må dock till sådan medlem, som är ägare av jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde, utlämnas lån mot säkerhet av i fastigheten beviljad inteckning, om och i den mån inteckningens kapitalvärde ligger inom sex tiondelar av fastighetens jordbruksvärde.

Då som förut angivits varje andel motsvarar 500 kronor av fastighetens taxerade jordbruksvärde, innebär nyss återgivna bestämmelse, att lånemaximum utgör 40 % av jordbruksvärdet. Till grund för bestämmelsen ligger tydligen den tankegången, att lån mot säkerhet i fastigheten förutsättes kunna såsom primärkredit på annan väg erhållas upp till 60 % av detta värde. För att täcka en eventuell marginal i denna primärkredit har medgivande lämnats för jordbrukskassa att utöver lånemaximum utlämna lån inom nyss angivna belåningsgräns. Sammanlagt skulle jordbrukaren alltså kunna erhålla kredit till ett belopp, som motsvarar hela det taxerade jordbruksvärdet.

Det kan icke förnekas, att en kredit upp till sådan storlek i förhållande till värdet av jordbrukarens fasta egendom kan synas hög. Jordbruksutredningen har också haft ingående överläggningar om, huruvida det kan anses

tillrådligt att bibehålla ett lånemaximum av sådan storlek. Emellertid måste tagas i betraktande, att det härvid icke gäller enbart jordbrukarens sekundära fastighetskredit. Till det hypoteksvärde, som fastigheten må hava utöver 60 % av fastighetens taxeringsvärde, vilket värde enligt Jordbruksutredningens förslag som regel skulle utgöra delaktighetsunderlag för anslutning till jordbrukskassa, måste läggas den säkerhet, som låntagaren har att bjuda i levande och döda inventarier samt hans personliga kreditvärdighet i övrigt med eller utan borgensförstärkning. Med hänsyn härtill och då ju här är fråga om jordbrukets driftskredit i allmänhet, har Jordbruksutredningen för sin del funnit sig kunna förorda bibehållande av 200 kronor per andel såsom lånemaximum.

Vid tillkomsten av 1915 års författningar rörande jordbrukskasseorganisationen synes man hava tänkt sig, att kredit skulle kunna av jordbrukskassorna beviljas, utan att särskilda säkerheter härför behövde ifrågakomma. Man utgick därvid ifrån, att den ömsesidiga personliga ansvarigheten för medlemmarna skulle utgöra erforderlig trygghet vid kreditgivningen, samt från den för hela den kooperativa kreditrörelsen grundläggande principen, att de lokala kreditföreningarna skola vara av så begränsad storlek, att medlemmarna äga personlig kännedom om varandras ekonomiska förhållanden och kreditvärdighet. Denna kreditföreningarnas organisatoriska egenart ansågs utgöra en alldeles speciell garanti för att förlustrisken vid långivningen skulle bliva relativt liten, i det att kassornas styrelser förutsattes skola begränsa krediten till sådan storlek, som motsvarade vars och ens kreditvärdighet.

Nyss angivna princip för den kooperativa kreditgivningen har emellertid icke upprätthållits inom vårt lands jordbrukskasserörelse och det torde med hänsyn till den relativt begränsade personliga ansvarighet, som finnes stadgad, kunna ifrågasättas, om en dylik grundsats överhuvud kan anses försvarlig. Från centralkassornas representanter har i varje fall blivit framhållet såsom nödvändigt, att kreditgivningen baseras på att nöjaktig säkerhet ställes för utlämnande av lån. Jordbruksutredningen har också för sin del kommit till den övertygelsen, att den kooperativa kreditgivningen måste, därest densamma skall kunna växa ut i önskvärd omfattning, skötas på ett i detta hänseende betryggande sätt. Några allmänna riktlinjer för säkerheternas beskaffenhet kunna visserligen icke angivas, men med hänsyn till den kooperativa kreditorganisationens utformning och den kraftigare ledning av kasserörelsen i allmänhet, som av Jordbruksutredningen föreslås, torde man kunna förvänta, att erforderlig försiktighet iakttages, då det gäller prövning av erbjuden säkerhet. Det förutsättes också, att anordningar träffas, som medföra tillräcklig trygghet i avseende å den erforderliga formella granskningen av låne- och säkerhetshandlingarna.

För att en kreditgivning upp till 200 kronor per andel skall kunna möjliggöras och utvecklas i sund riktning bör emellertid enligt Jordbruksutredningens mening, såsom inledningsvis angivits, tagas under allvarligt

övervägande, huruvida icke ytterligare möjligheter borde beredas till realsäkerhet för utlämnade lån. Särskilt i syfte att underlätta den kooperativa kreditgivningen upp till den gräns, som utgör lånemaximum, och att samtidigt söka åstadkomma sundare förhållanden i kredithänseende i allmänhet på landsbygden, har Jordbruksutredningen därvid upptagit tanken på en särskild lagstiftning angående hypotisering av jordbrukares levande och döda inventarier. Det förslag, som av Jordbruksutredningen i sådant syfte framlägges, finnes närmare motiverat och utformat i kap. VI. Om tillgång funnes till ett inventariehypotek, skulle kunna gälla som en allmän norm för kreditgivningen åt självägande jordbrukare, att vid utlåning till en och samma låntagare av större belopp per andel, exempelvis då utlåningen överstiger hälften av lånemaximum, skulle — åtminstone då låntagaren är delaktig i kassan med större delen av fastighetens taxeringsvärde — såsom villkor krävas, att säkerhet ställes jämväl i form av inteckning i låntagarens levande och döda inventarier. För arrendatorernas vidkommande synes sådan säkerhet som regel böra ställas för erhållande av lån överhuvudtaget från jordbrukskassan.

Inlåning.

Enligt gällande bestämmelser få jordbrukskassorna — efter tillstånd av vederbörande länsstyrelse eller, om kassan är ansluten till centralkassa, av denna centralkassas styrelse — bedriva inlåning å sparkasseräkning från sina medlemmar och från medlemmar i anslutna ekonomiska föreningar. Dessutom kan jordbrukskassan, som i det föregående omnämnts, öppna löpande räkning med medlem i kassan för vissa låneändamål. Bestämmelserna om inlåningsrörelsen återfinnas i §§ 16 och 17 i gällande kungörelse om jordbrukskassor. Jordbrukskassas inlåningsmaximum finnes närmare bestämt i § 18.

I samband med redogörelsen i kap. III för jordbrukskasserörelsens utveckling hava lämnats närmare uppgifter om kassornas inlåning. Det är ovedersägligt, att inlåningsrörelsen under den gångna tiden icke utvecklats till sådan omfattning, som man hade anledning hoppas vid kassornas tillkomst. Sådant läget är, lär man sannolikt icke heller kunna förvänta, att denna inlåningsrörelse skall inom överskådlig tid bliva av sådan storlek, att det kapital, som på denna väg hopbringas, kan bliva av större betydelse vid kreditbehovets tillgodoseende. Med hänsyn härtill och då inlåningsrörelsen i hög grad komplicerar jordbrukskassornas organisation och verksamhet, synas inga skäl tala för, att kassornas rätt till inlåning bibehålles. Enligt Jordbruksutredningens mening torde inlåningen böra koncentreras hos centralkassorna, vilka därvid med fördel borde kunna anlita de till dem anslutna lokala kassorna såsom ortsombud för uppsamling av sparmedel. I praktiken torde detta utan svårighet låta sig ordna såväl i vad gäller sparkasseräkning som andra förekommande inlåningsräkningar.

Kassornas verksamhet i allmänhet.

Till organisationens förbilligande böra jordbrukskassornas verksamhetsformer göras så enkla som möjligt. Sålunda synes beträffande mindre jordbrukskassor kunna ifrågakomma att låta centralkassorna omhänderhava dessa

kassors räkenskapsföring. Detta torde väl låta sig göra, därest ett praktiskt ordnat system med kassarapporter mellan lokal- och centralkassor genomföres. De närmare detaljerna för arbetsformerna böra bestämmas av kasserörelsens centralorgan genom instruktioner och reglementen. En sådan förenkling av jordbrukskassornas verksamhet, som nu avses, behöver ingalunda medföra något minskat intresse för kassorna från medlemmarnas eller styrelsemedlemmarnas sida. Snarare kan man förvänta, att lantmännen skola bliva mera benägna att lämna sin medverkan i kasseorganisation, om därmed icke följer ett alltför tyngande och tidsödande detaljarbete.

Centralkassorna. *Centralkassornas ställning i allmänhet.*

Vid behandlingen av frågan om centralkassornas organisation och verksamhet har Jordbruksutredningen till en början ägnat uppmärksamheten åt huruvida, för den händelse ett centralt penninginstitut tillskapades, det mellanled i organisationen, som centralkassorna skulle komma att utgöra mellan detta penninginstitut och de lokala jordbrukskassorna, lämpligen bör bibehållas samt huruvida centralkassorna i varje fall böra bibehållas såsom självständiga juridiska personer. Inom Jordbruksutredningen har givits uttryck åt den meningen, att den erforderliga fastheten i organisationen med därav följande enhetlighet i ledningen och effektivitet i kontrollen bättre skulle kunna uppnås, därest centralkassorna bleve ombildade till distriktsfilialer under det centrala penninginstitutet. Jordbrukskassorna skulle därvid fördelas på de olika filialerna med hänsyn till kassornas antal och belägenhet. Filialerna kunde antingen tänkas organiserade som direkta ombud för det centrala institutet utan självständig ledning och förvaltning eller också skulle ortsintressena — och det vore i detta sammanhang givetvis att föredraga — i viss utsträckning beredas tillfälle till inflytande på skötseln av distriktsfilialernas verksamhet. Filialstyrelserna skulle i sådant fall böra sammansättas av representanter både för det centrala penninginstitutet och de till distriktet hörande jordbrukskassorna. Vidare borde filialstyrelserna under alla förhållanden tilläggas en viss självständighet i kreditgivningen. Med avseende å inlåningen skulle filialerna fungera såsom ombud för det centrala organet.

Ehuru vissa fördelar onekligen skulle vara förenade med en organisationsform sådan som den nyss antydda, vilken i princip skulle syfta till en stark koncentration av kreditgivningen och av uppsamlandet av lantmännens sparmedel, har Jordbruksutredningen dock funnit sig böra stanna vid att förorda centralkasseorganisationens bibehållande i huvudsakligen oförändrad form. Härvid hava följande omständigheter särskilt tagits i betraktande.

Genom slopande av mellanledets karaktär av provinsiella andelsföreningar, vilkas verksamhet helt ledes av jordbrukskassorna genom deras befullmäktigade ombud, kunde befaras, att intresset för kreditorganisationen skulle slappas ute i bygderna. För den händelse återigen bygde- och ortsintressena skulle givas tillräckligt inflytande på ledningen av eventuella distriktsfilialer, skulle en dylik anordning i själva verket icke mycket skilja sig från vad som är karaktäristiskt för centralkassor med självständig rättskapacitet såsom eko-

nomiska föreningar. Att under sådana förhållanden slopa den nuvarande organisationsformen måste synas mindre välbetänkt, särskilt som det icke möter några större svårigheter att med dennas bibehållande giva det centrala penninginstitutet tillräckligt inflytande över centralkassornas ledning och förvaltning. Härtill blir tillfälle att närmare återkomma i det följande.

Vidare synes man med fog kunna befara, att en viss avtrubbning av ansvarskänslan kunde äga rum både ifråga om utlåningen och medelförvaltningen, om jordbrukskassorna visste sig direkt kontrollerade av ett centralt penninginstitut genom dettas distriktsfilialer, i vilkas ledning de under alla förhållanden måste komma att spela en underordnad roll.

Beträffande inlåningen har från centralkassornas representanter framhållits, att dessa kassor måste äga rätt att själva förfoga över sina inlåningsmedel, enär intresset för sparmedlens placering hos kassorna säkerligen skulle minskas, därest insättarna icke vore medvetna om att kapitalet skulle stanna inom bygden. Om mellanledet i organsationen gåves karaktären av distriktsfilialer till ett centralt penninginstitut, skulle naturligen de sparmedel, som uppsamlades av dessa filialer, tillföras kreditorganisationen i dess helhet. På grund av den hårda konkurrensen om inlåningen måste distriktsorganen inom jordbrukets speciella kreditorganisation för att kunna draga till sig sparkapitalet vara så beskaffade, att de i lika hög grad som andra penninginrättningar av bygdekaraktär bliva ett uttryck för orts- och bygdeintressena. Detta skulle icke i samma mån bliva fallet med distriktsfilialer, lydande under ett centralt penninginstitut, som med självständiga centralkassor, bildade av bygdens alla jordbrukskassor.

Då Jordbruksutredningen sålunda för sin del övergivit tanken på någon mera djupgående organisatorisk reform med avseende å centralkassorna i syfte att åstadkomma en starkare koncentration av kreditrörelsen hos ett centralorgan, har detta till väsentlig del också berott på den omständigheten, att Jordbruksutredningen icke — såsom från början varit avsett — ansett sig böra föreslå en sammankoppling av kreditgivningen till enskilda jordbrukare med tillgodoseendet av kreditbehovet hos jordbrukets affärsandelsrörelse. Detta spörsmål upptages till närmare behandling i det följande. I detta sammanhang må endast framhållas, att kravet på bankmässig koncentration i kreditgivningen i ansenlig grad stegras, därest fråga är om de mera riskfyllda och ofta också betydligt mera omfattande krediter, varav affärsandelsrörelsen kan vara i behov. Ett särskiljande av dessa båda kreditbehov i organisatoriskt hänseende innebär, så vitt angår utformandet av kreditorganisationens mellanled, att möjlighet finnes att i princip vidhålla den för andelsrörelsen såsom sådan grundläggande decentralisationstanken.

Distrikt.

Enligt § 4 i gällande kungörelsen om centralkassor för jordbrukskredit skall centralkassas verksamhetsområde vara sammanhängande och skilt från andra centralkassors. Det skall sammanfalla med gällande länsindelning och må ej omfatta mer än högst sex län. Enligt § 20 i samma kungörelse må godkännande, därest centralkassans verksamhetsområde är avsett att omfatta

mer än ett län, ej lämnas med mindre nämnda område finnes vara lämpligen bestämt. Vid prövningen därav skall hänsyn tagas därtill, att styrelsen må utan större svårighet eller oskäliga kostnader kunna övervaka de anslutna jordbrukskassornas verksamhet. Ej heller må godkännande lämnas, där från något av länen icke så stort antal jordbrukskassor som tio anslutit sig till centralkassan, såvida icke godkännandet tillstyrkts av detta läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

De nuvarande fem centralkassornas verksamhetsområden äro följande.

Mälarprovinsernas	centralkassa:	Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Gävleborgs län.
Malmöhus läns	»	Malmöhus län.
Södra Sveriges	»	Kristianstads, Blekinge, Kronobergs, Kalmar och Hallands län.
Skaraborgs läns	»	Skaraborgs och Älvsborgs län.
Mellersta Norrlands	»	Jämtlands och Västernorrlands län.

Den nu gällande bestämmelsen om verksamhetsområdena är enligt Jordbruksutredningens mening icke tillfredsställande. Det kan knappast vara möjligt för en centralkassa att med erforderlig kraft och på ett framgångsrikt sätt handhava ledningen av kasserörelsen inom ett distrikt av sådan storlek som upp till sex län. De nuvarande centralkassorna, som omfatta alltför stora verksamhetsområden, torde därför böra uppdelas och för nytillkommande centralkassor böra distrikten göras väsentligt mindre. Att på förhand uppställa några regler för distriktens storlek torde knappast vara lämpligt, utan bestämmanderätten därvidlag bör enligt Jordbruksutredningens uppfattning tillkomma det för hela kasserörelsen gemensamma centralorganet. Huruvida centralkassor efter hand böra bildas till sådant antal, att varje centralkassa som regel omfattar allenast ett län med de utvidgningar eller inskränkningar, som betingas av geografiska hänsyn eller av samfärdselförhållandena, får därvid bedömas allt efter utvecklingens krav.

Medlemmar. För att vinna godkännande skall centralkassa enligt § 20 i gällande kungörelse om centralkassor bestå av minst tio jordbrukskassor och ha ett tecknat sammanlagt insatskapital av minst 6 000 kronor.

Då enligt Jordbruksutredningens förslag insatserna i centralkassa helt skulle överföras till kassans säkerhetsfond, får ifrågavarande bestämmelse undergå en häremot svarande jämkning. Med hänsyn till de i förslaget innefattade ändrade grunderna för insatsens beräknande torde dessutom vara erforderligt att sänka det i bestämmelsen angivna minimibeloppet. Jordbruksutredningen föreslår, att det bestämmes till 3 000 kronor.

Enligt § 5 i gällande kungörelse angående jordbrukskassor skall jordbrukskassa vara tillförbunden att, därest centralkassa för jordbrukskredit finnes bildad eller bildas för det län, där kassans styrelse har sitt säte, iakttaga vad på jordbrukskassan ankommer för vinnande av inträde i centralkassan.

Då för uppnående av erforderlig enhetlighet inom och kontroll över kreditorganisationen i dess helhet det synes nödvändigt, att samtliga jordbrukskassor bliva anslutna till centralkassor, torde nyss anförda stadgande böra kompletteras med en bestämmelse om att jordbrukskassa skall, därest centralkassa icke finnes bildad för det län, vari kassans styrelse har sitt säte, vara skyldig att efter anvisning av det centrala penninginstitutet söka anslutning till närbelägen centralkassa. Vidare torde som korrektiv emot försummelse från jordbrukskassornas sida att ingå i centralkassorna böra stadgas, att därest jordbrukskassa icke inom sex månader efter godkännandet vunnit anslutning till centralkassa, godkännandet skall vara förfallet. Bestämmelse härom innehålles i författningsförslaget § 39.

Enligt § 5 i gällande kungörelse angående centralkassor må till medlem i centralkassa endast kunna intagas godkänd jordbrukskassa, vars styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde. — Till denna bestämmelse torde böra göras sådant tillägg, som betingas av nyss föreslagna stadgande i författningsförslaget § 39.

Angående möjligheten för andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor att vara medlemmar i centralkassorna upptages frågan härom till närmare behandling i det följande.

Insatser.

Enligt § 6 i gällande kungörelse angående centralkassor skall jordbrukskassas insats i centralkassa lyda å minst tio kronor. Vid inträdet skola insatser tecknas för minst 500 kronor. Jordbrukskassa må ej enligt § 8 i samma kungörelse ingå med så många insatser, att det belopp, varmed den blir ansvarig för centralkassans förbindelser, kommer att överstiga fyra femtedelar av det sammanlagda beloppet av de särskilda medlemmarnas i jordbrukskassan lånemaxima. En tiondedel av varje tecknad insats skall enligt § 9 kontant inbetalas samt återstoden inom två år efter tecknandet. Insatserna skola sammanföras under benämning centralkassans insatskapital. Utdelning å insatserna kan under vissa villkor ifrågakomma.

Enligt Jordbruksutredningens mening synes för åstadkommande av större enkelhet och reda i organisationen vara lämpligt ordna jordbrukskassornas insats i centralkassa så, att den sättes i viss proportion till den insats, som de enskilda kassemedlemmarna ha att betala till jordbrukskassan. I det föregående har sistnämnda insats föreslagits skola utgöra fem kronor per andel. Härav torde en tiondel bör användas som jordbrukskassans insats i centralkassan. Dessa insatser böra, som redan tididare angivits, oavkortade överföras till en särskild fond, förslagsvis benämnd centralkassans säkerhetsfond, och skulle alltså icke kunna av jordbrukskassan återbekommas. Någon utdelning därå skulle icke ifrågakomma.

För åstadkommande av reda och enkelhet torde med avseende å insatsernas inbetalning lämpligen böra stadgas, att en insats å tio kronor skall erläggas för varje fullt tal av tjugo i jordbrukskassan tecknade andelar. Något högre minimibelopp för insatsen, motsvarande det nu stadgade, synes icke erforderligt.

Med hänsyn till innebörden av nyss framförda förslag erfordras icke några särskilda bestämmelser, motsvarande dem, som innehållas i § 8 andra stycket i nu gällande kungörelse angående centralkassor och som avse en reglering av insatserna på grund av dessas samband med ansvarigheten.

Ansvarigheten.

Enligt § 7 i gällande kungörelse om centralkassor må ansluten jordbrukskassas ansvarighet för centralkassans förbindelser icke bestämmas lägre än till ett belopp motsvarande trettio gånger det sammanlagda insatsbelopp, med vilket jordbrukskassan ingått i centralkassan. Då insatsbeloppets minimum utgör 500 kronor innebär detta en minsta ansvarighet av 15 000 kronor. Som ovan nämnts får ansvarigheten icke bliva högre än fyra femtedelar d. v. s. 80 % av medlemmarnas lånemaxima. Då lånemaximum är 200 kronor per andel, följer härav, att ansvarighetens högsta gräns motsvarar 160 kronor per andel. Detta står i överensstämmelse med vad som i § 12 finnes stadgat beträffande jordbrukskassas lånemaximum, som jämväl är bestämt till 80 % av de enskilda kassemedlemmarnas sammanlagda lånemaxima.

Då Jordbruksutredningen på skäl, som angivits i det föregående, nu gått in för en sänkning av den enskilde kassemedlemmens personliga ansvarighet till en storlek, som bättre kan anses motsvara vad som i praktiken kan tänkas vara realiserbart, följer härav, att jordbrukskassornas ansvarighet för centralkassornas förbindelser även måste undergå en jämkning nedåt. Vid övervägande av huru denna ansvarighet lämpligen bör bestämmas, har Utredningen visserligen ansett skäl tala för att den sattes något lägre än som motsvarar jordbrukskassans hela på medlemmarnas personliga ansvarighet grundade ansvarskapacitet. Men då, såsom nedan närmare utvecklas, jordbrukskassas lånemaximum i anslutning till övriga ändringar i gällande bestämmelser enligt Utredningens mening synes böra höjas till att motsvara summan av de enskilda kassemedlemmarnas lånemaxima, torde häri ligga ett avgörande skäl för att också låta de lokala kassorna bliva ansvariga för centralkassans förbindelser med hela den ansvarskapacitet, som motsvaras av de enskilda kassemedlemmarnas personliga ansvarighet. Härför talar också den omständigheten, att jordbrukskassornas ansvarighet utgör ett väsentligt säkerhetsunderlag för centralkassornas inlåningsverksamhet, särskilt intill dess fondbildning kunnat i erforderlig mån äga rum, och att detta underlag icke torde böra minskas mera än som av förhållandena oundgängligen påkallas. Jordbruksutredningen föreslår alltså, att jordbrukskassas ansvarighet för centralkassas förbindelser må bestämmas till att motsvara 25 kronor för varje i jordbrukskassan tecknad andel.

Uttaxering.

Enligt § 7 i gällande bestämmelser om centralkassor skola till sådan kassa anslutna jordbrukskassor vid behov vara underkastade uttaxering intill visst i stadgarna bestämt belopp för år räknat. I normalstadgarna för centralkassor har angivits såsom årligt maximum för uttaxeringen tre procent av jordbrukskassans ansvarighet för centralkassans förbindelser.

Som ovan angivits ifråga om möjligheterna till uttaxering bland jordbrukskassornas medlemmar skulle Jordbruksutredningen varit mest benägen att förorda borttagande av möjligheten till uttaxering. Av skäl, som angivits vid behandlingen av denna fråga för jordbrukskassornas vidkommande, torde dock vara lämpligt att tillsvidare bibehålla uttaxeringsmöjligheten. Då Jordbruksutredningens förslag beträffande ansvarigheten som regel torde medföra en sänkning av denna, synes den i nu gällande normalstadgar angivna procentsatsen såsom maximum för uttaxeringen lämpligen kunna bibehållas oförändrad. Bestämmelsen torde dock böra överföras till den allmänna författningen i ämnet.

Fondering.

Enligt § 10 i gällande kungörelse om centralkassor skall av årsvinsten, efter avdrag av vad som åtgår till täckande av möjligen förefintlig brist från föregående år, minst 15 % avsättas till reservfond. Då denna fond uppgår till 10 % av medlemmarnas lånemaximum jämte hälften av insättarnas behållning enligt senaste räkenskapsavslutning, erfordras icke vidare avsättning till fonden. Nedgår den under detta minimum, skall avsättning till densamma ånyo vidtaga. Till ersättande av förlust, som kan täckas genom den uttaxering, medlemmarna äro skyldiga underkasta sig för det år, under vilket förlusten uppstått, må reservfonden ej anlitas annat än i den mån den överstiger nyss angivna storlek.

Som ovan angivits vid behandlingen av jordbrukskassornas insatser i centralkassorna skulle enligt Jordbruksutredningens förslag dessa insatser oavkortade överföras till en centralkassans säkerhetsfond. Insatsbeloppen skulle alltså icke kunna av jordbrukskassorna återbekommas och någon utdelning därå skulle ej ifrågakomma. Genom en sådan anordning skulle centralkassorna redan från början tillföras ett visst grundbelopp såsom säkerhetsfond. Denna fond bör sedermera årligen ökas genom överförande till densamma av hela årsöverskottet, sedan balanserad brist från föregående år blivit täckt. Då fonden uppnått en storlek av 10 % av utlåningen jämte hälften av insättarnas behållning enligt senaste räkenskapsavslutning, synes det böra ankomma på centralkassan att bestämma, i vad mån någon del av årsöverskottet skall användas för annat ändamål än fondering.

Syftet med den nu ifrågavarande säkerhetsfonden är givetvis i första hand att därmed skulle kunna täckas eventuellt uppkommande förluster för centralkassorna själva. Härvidlag har Jordbruksutredningen tänkt sig, att fonden skulle tagas i anspråk, innan möjligheten till uttaxering skulle få tillgripas. Men säkerhetsfonden skulle, såsom angivits i det föregående, enligt Jordbruksutredningens mening också kunna tagas i anspråk för att helt eller delvis täcka förlust, som uppkommit för till centralkassan ansluten jordbrukskassa, för den händelse förlusten icke skäligen kunnat läggas jordbrukskassans styrelse till last. Nu avsedda möjlighet skulle innebära, att en centralkassans fordran på jordbrukskassan, som motsvarar den för sistnämnda kassa uppkomna förlusten, skulle kunna avskrivas, utan att centralkassan dessförinnan begagnat sig av tillgängliga remedier för gäldens indri-

vande t. ex. genom jordbrukskassans försättande i konkurs i och för uttagande av medlemmarnas personliga ansvarighet. Innan en centralkassans fordran på dylikt sätt efterskänkes, bör beslutet härom enligt Jordbruksutredningens mening hava godkänts av styrelsen för kreditrörelsens centralorgan.

Utlåningsverksamhet och lånemaximum.

Enligt § 24 i gällande kungörelse om centralkassor må godkänd centralkassa icke bereda lån åt andra än sina medlemmar. Enligt § 13 i samma kungörelse skall centralkassans verksamhet för att bereda de anslutna jordbrukskassorna lån kunna ske dels genom beviljande av direkta lån i mån av tillgång till härför erforderliga medel samt dels genom förmedling åt nämnda kassors medlemmar av växellån. I övrigt gäller, att av medel, som centralkassan anskaffat genom upptagande av lån, högst en fjärdedel må utlämnas såsom lån å längre tid än ett år samt att minst sex tiondelar av de hos kassan insatta medlens sammanlagda belopp skall redovisas i viss närmare angiven kassareserv eller i lån å återbetalningstid, som ej överstiger ett år.

Det högsta belopp, intill vilket centralkassan må äga utlämna lån till ansluten jordbrukskassa (jordbrukskassas lånemaximum), skall enligt kungörelsens § 12 vara i stadgarna bestämt och må ej sättas högre än till halva det belopp, varmed jordbrukskassan ansvarar för centralkassans förbindelser, ökat med två femtedelar av det sammanlagda beloppet av de särskilda medlemmarnas i jordbrukskassan lånemaxima. Härutöver må lån till jordbrukskassa utlämnas mot säkerhet av inteckning i jordbruksfastighet, varför medlem av jordbrukskassa är delaktig i densamma, om och i den mån inteckningens kapitalvärde ligger inom 60 % av fastighetens jordbruksvärde. Såsom jordbruksfastighet anses även fastighet, varå, utan samband med jordbruk, trädgårdsskötsel eller annan därmed jämförlig verksamhet, som avser frambringande av kulturväxter bedrives såsom självständig näring. Såsom sådan fastighets jordbruksvärde betraktas dess taxeringsvärde.

Beträffande centralkassornas utlåningsverksamhet får Jordbruksutredningen, i anslutning till de i det föregående gjorda uttalandena angående skogsvärdets samt tomt- och industrivärdets medräknande, till en början föreslå den förändringen, att vad som sägs om fastighets jordbruksvärde i stället må avse taxeringsvärdet. Vidare torde bestämmelserna om lånemaximum böra ändras. Dessa bestämmelser ha den innebörden, att jordbrukskassas lånemaximum utgör 80 % av de enskilda kassemedlemmarnas sammanlagda lånemaximum. Då jordbrukskassorna enligt föreliggande förslag icke skulle ha någon egen inlåningsrörelse utan uteslutande ha till uppgift att bevilja kredit till de enskilda jordbrukarna, för vilkas vidkommande ett särskilt lånemaximum finnes bestämt, synes en naturlig avgränsning av centralkassornas utlåning till jordbrukskassorna ligga i sistnämnda kassors behov av utlåningsmedel. Jordbrukskassas lånemaximum bör därför enligt Utredningens mening sammanfalla med de enskilda kassemedlemmarnas sammanlagda lånemaxima. Härtill skulle, såsom även är fallet enligt gällande

bestämmelser, komma den utlåning, som betingas av den kassorna medgivna rätten att utöver lånemaximum utlämna lån mot säkerhet i fastighetsinteckning inom viss gräns.

Som regel bör centralkassornas utlåning ske endast till de anslutna jordbrukskassorna. Emellertid har från centralkassornas representanter framhållits önskvärdheten utav att tillfälliga lån finge i särskilda fall utlämnas även till kommuner och andra samfälligheter. Om så bleve fallet, skulle större möjligheter föreligga för centralkassorna att draga till sig inlåning från dessa håll. För sin del får Jordbruksutredningen tillstyrka, att utlåning måtte av angivna skäl få ske även till kommuner och andra samfälligheter.

Upp- och inlåning.

Vad beträffar upplåningen av kapital gäller för närvarande, som naturligt är, att centralkassorna var för sig ha att söka kredit hos penninginrättningar av skilda slag, varest kapital på möjligast förmånliga villkor ställes till förfogande. Detta har, som inledningsvis framhållits, varit en av de svagaste punkterna i den nuvarande organisationen. Då enligt Jordbruksutredningens förslag nu skulle bildas ett centralorgan i och för kapitaltillförselns ordnande och säkerställande, synas centralkassorna böra vara tillförbundna att koncentrera sin upplåning till denna centralanstalt, för såvitt icke dennas styrelse i särskilda fall eller för viss gren av rörelsen, t. ex. växeldiskontering, finner sig böra medgiva, att kredit sökes på annat håll.

Enligt § 14 i gällande kungörelse angående centralkassor kan inlåning ske från anslutna jordbrukskassor å sparkasseräkning, depositionsräkning, upp- och avskrivningsräkning samt löpande räkning. Från anslutna jordbrukskassors medlemmar kan inlåning ske å sparkasseräkning. Enligt lag den 18 juni 1915 (nr 231) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit må Kungl. Maj:t vidare kunna på villkor, som prövats lämpliga, giva godkänd centralkassa tillstånd att från allmänheten mottaga insättningar å sparkasseräkning, så ock, i den mån särskilda omständigheter föranleda därtill, å viss eller vissa andra bankmässiga räkningar av beskaffenhet att icke medföra skyldighet att vid anfordran återbetala insatt belopp. De fem nuvarande centralkassorna hava på grund därav medgivits tillstånd först till inlåning från allmänheten å sparkasseräkning samt därefter till inlåning från allmänheten jämväl å depositions- och kapitalräkningar. Maximibeloppet för insättningar å sistnämnda slag av räkningar har i olika etapper blivit höjt. För närvarande gäller enligt särskilda nådiga brev av den 30 november 1923, den 12 februari 1926 och den 21 mars 1928, att en och samma insättares sammanlagda tillgodohavanden hos vederbörande centralkassa å dessa båda slag av räkning icke må annorledes än genom å kapitalräkning upplupen räntas läggande till å sådan räkning innestående kapital ökas utöver 15 000 kronor.

Enligt § 16 i gällande kungörelse om centralkassor får centralkassas inlåning icke överskrida det belopp, vartill summan av de anslutna jordbrukskassornas lånemaximum uppgår, ökat med *dels* så stort belopp, som av

centralkassan utlånats till ansluten jordbrukskassa mot säkerhet av inteckning i fast egendom inom 60 % av fastighetens taxerade jordbruksvärde, *dels* två tredjedelar av det inbetalda insatskapitalet och *dels* fem gånger beloppet av reservfonden. Enligt § 15 i samma kungörelse skall centralkassa vara skyldig redovisa viss kassareserv i vissa i stadgandet närmare angivna värdehandlingar eller fordringar.

Som angivits i det föregående bör kasseorganisationens rätt till inlåning enligt Jordbruksutredningens mening koncentreras hos centralkassorna. Inlåningsrätten synes därvid böra så utvidgas, att centralkassorna medgivas rätt att mottaga medel å checkräkning även från anslutna jordbrukskassors medlemmar samt från kommuner och andra samfälligheter.

Beträffande rätten att mottaga förmyndarmedel till förvaltning får Jordbruksutredningen förorda, att centralkassorna därvidlag må likställas med sparbanker, och att åtgärder alltså må vidtagas för härav påkallad ändring i lagen om förmynderskap.

I en den 5 juli 1928 gjord gemensam framställning, över vilken Jordbruksutredningen genom remiss den 26 september 1929 anbefallts att avgiva utlåtande, hava centralkassorna hemställt bland annat, att de måtte berättigas mottaga medel från allmänheten å »uppsägningsräkningar». Det synes oklart, vad som därmed åsyftas, då ju tillstånd till inlåning å kapital- och depositionsräkning redan medgivits centralkassorna. För den händelse sådan uppsägningsräkning skulle av dem avses, som numera lär förekomma i affärsbankerna såsom motsättning till checkräkning och som löper med kortare uppsägningstid — från en dag till längre tid — har bank- och fondinspektionen i över framställningen avgivet yttrande avstyrkt bifall till densamma. Även Jordbruksutredningen har på grund av de av bank- och fondinspektionen anförda skälen kommit till den uppfattningen, att en sådan utvidgning av inlåningsrätten icke är önskvärd.

Vad beträffar maximibeloppet för inlåning å kapital- och depositionsräkning från en och samma insättare har i nyssnämnda framställning från centralkassorna hemställts, att detta maximum må, då det gäller insättningar från sparbanker, kommuner och samfälligheter samt jordbrukarnas ekonomiska sammanslutningar, få ökas till 100 000 kronor, samt att, då det gäller insättningar från allmänheten i övrigt, maximum må bestämmas till 30 000 kronor.

I de yttranden, som av Kungl. Maj:t i anledning av nyssnämnda framställning infordrat från länsstyrelserna i de län, varest centralkassornas styrelser hava sitt säte, samt från vissa centrala ämbetsverk, hava olika meningar kommit till uttryck. Medan överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Kristianstads län tillstyrkt framställningen, ställde sig länsstyrelsen i Malmöhus län mera tveksam, ehuruväl den ej ansåg sig böra avråda från att det begärda medgivandet bleve lämnat. Länsstyrelsen i Jämtlands län tillstyrkte allenast rätt till ökad inlåning från sparbanker och länsstyrelsen i Skaraborgs län avstyrkte bifall till framställningen. Lantbruksstyrelsen tillstyrkte förslaget ur synpunkten av de intressen denna styrelse har att be-

vaka, medan bank- och fondinspektionen däremot avstyrkte den begärda ökningen av inlåningsmaximum. Statens egnahemsstyrelse framhöll önskvärdheten utav, att Jordbruksutredningens nu förevarande utredning rörande lantbrukets kreditförhållanden avvaktades, innan ståndpunkt fattades till den gjorda framställningen. Om en slutlig prövning av frågan skulle företagas redan därförut, vore tillrådligt, att en bank- och affärsmässig undersökning av centralkassornas och jordbrukskassornas ekonomiska ställning samt deras upp- och utlåningspolitik företoges. I anledning härav anmodades ovannämnda länsstyrelser att verkställda dylik utredning samt att avgiva förnyat yttrande i ämnet. Utredningarna hava verkställts av respektive allmänna ombud gemensamt med auktoriserade revisorn Einar Cassel.

Den sålunda utförda granskningen har givit vid handen, att kasserörelsen är väl skött. Fondbildningen är dock på grund av alltför liten räntemarginal obetydlig med undantag för Södra Sveriges centralkassa, som förfogar över ett relativt betydande belopp reserverade medel. Granskningsmännen framhålla i fråga om centralkassornas ekonomiska ställning, att denna måste anses tillfredsställande med hänsyn till den i gällande författningar stadgade personliga ansvarigheten. Då dessutom en viss statsgaranti tillkomme, anse granskningsmännen, att det för insättarnas del icke rimligen kan förekomma någon risk.

I sina därefter avgivna förnyade yttranden hava länsstyrelserna vidhållit sina tidigare framförda uppfattningar, länsstyrelsen i Malmöhus län dock med det förtydligandet, att den icke alldeles ville avstyrka den begärda ökningen av inlåningsmaximum utan ansåg medgivande kunna lämnas till ökning till 30 000 kronor på villkor bl. a. att den kortaste uppsägningstiden för depositions- och kapitalräkningar skall utgöra tre månader. Överståthållarämbetet har däremot, med frånträdande av sin tidigare ståndpunkt, avstyrkt bifall till centralkassornas förevarande framställning med hänsyn till den inträdda ökningen i kassornas inlåning och dennas fördelning till övervägande delen på mindre konti samt å andra sidan till vissa under senare tid inträffade händelser, som mana till återhållsamhet i avseende å rätten till inlåning från allmänheten för företag utan den stränga kontroll, som gäller för banker.

För egen del har Jordbruksutredningen med hänsyn till den skärpta kontroll, som i det följande föreslås och som förutsättes bliva genomförd inom kasseorganisationen i dess helhet, icke några betänkligheter ur säkerhetssynpunkt emot att förorda bifall i viss utsträckning till centralkassornas framställning om höjt maximum för inlåningen å depositions- och kapitalräkningar. Åtminstone torde dessa kassor böra därutinnan likställas med sparbankerna och förevarande inlåningsmaximum alltså bestämmas till 30 000 kronor, så framt ej länsstyrelsen, när särskilda skäl därtill föranleda, lämnar tillstånd till större inlåningsbelopp för viss insättare. Till förmån för ett sådant medgivande talar också den omständigheten, att kasserörelsen enligt Jordbruksutredningens förslag skulle få avsevärt större möjligheter till ekonomisk konsolidering. — Det har synts Jordbruksutredningen lämpligt, att be-

stämmelserna om centralkassors rätt till inlåning från allmänheten i samband med den författningsrevision, som nu är ifråga, bliva inarbetade i den allmänna författningen om jordbrukskasserörelsen.

För att i möjligaste mån trygga insättarnas intressen under tiden, intill dess en kraftigare fondbildning inom kasserörelsen kunnat äga rum, torde emellertid, särskilt med hänsyn till den föreslagna minskningen av medlemmarnas personliga ansvarighet, insättarnas tillgodohavanden böra i viss utsträckning säkerställas genom medverkan från det allmännas sida. Jordbruksutredningen föreslår i sådant syfte, att den statsgaranti, som för närvarande står till centralkassornas förfogande — motsvarande 20 % av kassornas in- och upplåning, dock minst 100 000 kronor och högst 500 000 kronor för varje centralkassa — må bibehållas såsom en särskild garanti för säkerställande av insättarnas tillgodohavanden, dock med den förändringen att något absolut maximum icke bestämmes. Då, såsom ovan förutsatts, centralkassa skulle efter medgivande av jordbrukskreditkassans styrelse kunna upplåna medel även från annat håll än denna kassa, torde den ifrågavarande statsgarantien böra bibehållas såsom säkerhet även för dylik upplåning.

För den nu avsedda statsgarantien, som torde böra få formen av deponering av statsobligationer hos Svenska jordbrukskreditkassan, torde med nyss angivna ändringar samma bestämmelser böra meddelas, som enligt kungörelsen den 29 juni 1928 (nr 296) gälla för den nu lämnade statsgarantien.

Bland de värdehandlingar, i vilka centralkassas kassareserv må placeras, bör enligt Jordbruksutredningens mening, medtagas jämväl inteckning i jordbruksfastighet inom halva taxeringsvärdet. Någon olägenhet med avseende å kassans likviditet torde icke härigenom behöva befaras, eftersom dylika inteckningar böra kunna när som helst återbelånas hos Svenska jordbrukskreditkassan.

Vad beträffar centralkassas totala inlåningsmaximum torde detta lämpligen böra bestämmas till fem gånger jordbrukskassornas ansvarighet för centralkassans förbindelser.

Centralkassornas förvaltning.

För att säkerställa ett nära samarbete mellan centralkassorna och det för hela organisationen centrala penninginstitutet synes detta instituts styrelse böra äga att utse en ledamot i centralkassans styrelse jämte suppleant för denne. Jordbruksutredningen har därvidlag icke förbisett det i § 20 i lagen om ekonomiska föreningar förekommande stadgandet, att styrelseledamot skall vara medlem i föreningen eller i till densamma ansluten samfällighet. Någon olägenhet utav att den person, som jordbrukskreditkassan utser till sin representant i centralkassans styrelse, är medlem av en till kassan ansluten jordbrukskassa torde dock näppeligen vara att befara.

Då den kooperativa kreditrörelsens framgång i hög grad är beroende på vilka personer, som ställas i spetsen för centralkassornas arbete såsom föreståndare eller verkställande direktörer, ligger särskild vikt vid att till dessa poster förvärva för ändamålet lämpliga arbetskrafter. Det kan visserligen förväntas, att centralkassorna själva skola härvidlag nedlägga den största

omsorg i personvalet, men för att ytterligare säkerställa, att de bästa tillgängliga krafter för ändamålet tagas i anspråk, torde böra föreskrivas, att föreståndare eller verkställande direktör för centralkassa icke må utses, utan att personvalet på förhand godkänts av styrelsen för svenska jordbruks-kreditkassan.

Centralorgan för jordbrukskasserörelsen.

Uppgifter.

Det centrala penninginstitut, som enligt Jordbruksutredningens mening måste inrättas såsom ett gemensamt spetsorgan för lantmännens speciella kreditorganisation, förslagsvis benämnt Svenska jordbrukskreditkassan, skulle i huvudsak ha följande uppgifter, nämligen

att genom upplåning anskaffa det för kreditrörelsen erforderliga kapitalet utöver vad som må kunna inflyta genom den av centralkassorna bedrivna inlåningen,

att utlåna kapital till centralkassorna,

att medverka vid regleringen av kassornas postremissväxel- och checkrörelse,

att i viss omfattning öva inflytande på centralkassornas förvaltning och verksamhet,

att utöva kontroll över kreditorganisationen i dess helhet, samt

att verka för jordbrukskasserörelsens sunda och kraftiga utveckling i allmänhet.

Delägare.

Svenska jordbrukskreditkassan är avsedd att bildas av samtliga centralkassor, som vunnit godkännande från det allmännas sida.

Ansvarighet.

Till mötande av förluster, som kunna komma att uppstå å jordbruks-kreditkassans utlåning till centralkassorna, torde dessa böra, i den mån jordbrukskreditkassans egna tillgångar icke förslå, vara skyldiga att lämna erforderliga tillskott. Denna ansvarighet synes böra omfatta centralkassornas hela ansvarskapacitet, men den torde på sådant sätt böra proportioneras efter den omfattning, vari resp. centralkassor tagit jordbrukskreditkassans kreditgivning i anspråk, att centralkassorna bliva ansvariga i förhållande till högsta under räkenskapsåret oguldna kapitalbeloppen av sina från jordbruks-kreditkassan erhållna lån. Om en centralkassa icke kan fullgöra den betalningsskyldighet, som till följd av nu föreslagna ansvarighetsregler skulle åligga centralkassan, böra övriga centralkassor efter motsvarande fördelningsgrund vara ansvariga för bristen.

Fondering.

Såsom i det föregående blivit angivet har det synts Jordbruksutredningen vara en av de viktigaste synpunkterna vid jordbrukskasserörelsens omorganisation, att garantier må bliva skapade för att kasserörelsen inom överskådlig tid kan uppnå en mera starkt konsoliderad ställning. Då man här har att räkna med en organisation, bestående av tre skilda led, och då möjligheten till räntepålägg torde bliva skäligen liten, därest jordbrukarna skola kunna erhålla lån på för dem acceptabla villkor, måste där-

vid beaktas, att fondbildningen icke alltför mycket splittras på de olika leden i kreditorganisationen. Enligt Jordbruksutredningens uppfattning torde vara mest lämpligt, att fondbildningens tyngdpunkt förlägges till de lokala jordbrukskassorna, eftersom dessa i första hand ha att taga eventuellt uppkommande förluster. Detta synes också vara den mest ändamålsenliga utvägen för att i möjligaste mån kunna undvika uttaxering bland de enskilda kassemedlemmarna med därav följande hämning i kasserörelsens tillväxt. Hos centralkassorna erfordras fondbildning i främsta rummet för att säkerställa insättarnas tillgodohavanden. Beaktas bör också, att centralkassas säkerhetsfond i särskilda fall skulle — som i det föregående föreslagits — kunna under vissa förutsättningar anlitas till täckande av förlust å lån till jordbrukskassa. Den risk, som centralkassorna härigenom förutsättes skola påtaga sig och som avser att åstadkomma en fördelning på ett bredare underlag av en förlust av ifrågavarande slag, medför naturligen särskilda krav på fondering även hos centralkassorna.

Vad Svenska Jordbrukskreditkassan beträffar synes däremot något krav på särskilt räntepålägg i och för fondbildning näppeligen behöva uppställas för dess vidkommande. Till mötande av tillfälliga förluster, som icke utan särskilda olägenheter för kasserörelsen som helhet betraktad kunnat täckas av centralkassorna, synes jordbrukskreditkassan i stället böra äga möjlighet att i viss utsträckning taga i anspråk de grundfondsobligationer, som enligt vad nedan angives skulle av staten ställas till kassans förfogande. I sådant hänseende torde böra meddelas bestämmelser motsvarande dem, som nyligen utfärdats för Svenska bostadskreditkassan och Svenska skeppshypotekskassan, nämligen att medgivande härtill skall inhämtas av fullmäktige i riksgäldskontoret, att grundfonden snarast eller eventuellt inom viss tid, förslagsvis fem år, skall återställas till sin förutvarande storlek, och att jordbrukskreditkassan skall vara skyldig gottgöra staten, vad staten i följd av kassans åtgärd nödgas utgiva i ränta å obligationerna.

Vad nu sagts om fonderingen hos jordbrukskreditkassan bör enligt Jordbruksutredningens uppfattning icke utgöra hinder för att även denna kassa upplägger en reservfond, om ränteläget skulle visa sig bliva sådant, att kassan kan bereda sig någon räntemarginal utöver vad som erfordras till förvaltningskostnadernas täckande. I sådant syfte torde föreskrift böra meddelas av innehåll, att uppkommande överskott skall tillföras en reservfond. Avkastningen av denna fond synes böra läggas till fonden intill dess denna uppnått en storlek motsvarande 2 % av kassans skulder. Därefter torde fondens avkastning böra kunna användas till beredande av lättnad för centralkassorna i form av räntesänkning eller på annat lämpligt sätt.

Statsgaranti. Då den nu förevarande kreditorganisationens egna fonder och ansvarighet icke torde utgöra tillräckligt underlag för anskaffande av det för kreditrörelsen erforderliga rörelsekapitalet, förutsättes på skäl, som anförts i det föregående, att staten träder in såsom garant för Svenska jordbrukskreditkassans upplåning. Garantien torde böra givas den formen, att staten

genom fullmäktige i riksgäldskontoret såsom en grundfond ställer till kassans förfogande svenska statens obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida. Obligationerna skulle fortfara att tillhöra staten, som dock icke skulle äga att för annat ändamål förfoga över dem, så länge kassans samtliga förbindelser icke äro fullgjorda. Anmärkas må, att den sålunda ifrågasatta anordningen står i överensstämmelse med det arrangement, som sedan gammalt gäller för Sveriges allmänna hypoteksbank och som under senare tid i motsvarande syfte vidtagits först för stadshypotekskassan och sedermera — genom beslut av föregående års riksdag — för bostadskreditkassan och skeppshypotekskassan.

Vad beträffar storleken av den statsgaranti, som sålunda skulle ställas till förfogande, rör man sig självfallet med synnerligen ovissa faktorer, då det gäller densammas beräknande. Vissa hållpunkter kunna dock vinnas genom att ställa det antagliga lånebehovet i viss proportion till taxeringsvärdet av jordbruksfastighet på landet och att taga i betraktande värdet av de hypotek, som lämnas för lånen, samt den på kassemedlemmarna vilande ansvarigheten. Med utgångspunkt härifrån har Jordbruksutredningen verkställt följande beräkning rörande behovet av kapital för nu ifrågavarande kreditrörelse inom de närmaste åren och rörande den för upplåningen härav erforderliga statsgarantien. Anmärkas må, att det i beräkningen icke tagits någon särskild hänsyn till den utlåning, som kassorna må komma att bedriva mot säkerhet i fastighetsinteckningar inom 60 % av taxeringsvärdet.

Taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, tillhörig jordbrukskassornas medlemmar (cirka 10 % av hela taxeringsvärdet å jordbruksfastighet på landsbygden)	kr.	600 000 000: —
På grundval härav beräknat maximum för lån från jordbrukskassorna (40 %)	»	240 000 000: —
Sannolik utlåning inom angivna lånemaximum	»	180 000 000: —
Härför lämnade hypotek beräknas vara fullt betryggande för ett belopp av	kr.	120 000 000: —
Jordbrukskassemedlemmarnas personliga ansvarighet $\left(\frac{600\,000\,000}{500} \times 5 \times 5\right)$	»	30 000 000: —
Erforderlig statsgaranti för säkerställande av kapitalets upplåning	»	30 000 000: —
	Kr.	180 000 000: —

Då den ifrågavarande beräkningen allenast har till syfte att utgöra grund för en uppskattning av statsgarantiens storlek, får därav uppenbarligen icke dragas den slutsatsen, att staten genom ställande av en garanti av angiven storlek skulle behöva räkna med en motsvarande ekonomisk risk. Därvid må till en början erinras om den förut framhållna principen för långivningen även från de kooperativa kreditorganen, att för utlämnade lån skall ställas nöjaktiga säkerheter. Då i kalkylen räknats med en genomsnittlig risk-

marginal å en tredjedel av dessa hypotek, måste detta tydligen i allmänhet utgöra en väsentlig underskattning av det verkliga värdet hos de säkerheter, som skulle av jordbrukskasseorganisationen godkännas. Vidare må framhållas, att det i beräkningen icke tagits någon hänsyn till den fondering, som enligt förslaget skulle äga rum särskilt i jordbrukskassorna och centralkassorna. I samma mån, som konsolideringen av kasseorganisationen fortskrider, kommer givetvis organisationens egen kreditvärdighet att ökas och statens förlustrisk att i motsvarande mån minskas. Slutligen må erinras, att i kalkylen icke heller tagits i betraktande, att uppkommande förluster skulle till viss del kunna täckas genom uttaxering.

Ehuruväl Jordbruksutredningen är starkt medveten om den gjorda beräkningens osäkerhet, har Utredningen dock funnit det uppnådda resultatet innebära ett sådant sannolikhetsvärde, att detsamma borde kunna läggas till grund för bestämmande av jordbrukskreditskassans upplåningsrätt och storleken av den statsgaranti, som skulle vara erforderlig för upplåningens säkerställande. I enlighet därmed föreslås alltså, att Svenska jordbrukskreditkassan berättigas att på grundval av en statsgaranti av 30 milj. kronor upplåna ett belopp av 180 milj. kronor.

Sättet för upplåningen.

Beträffande sättet för uppbringande av det kapital, som jordbrukskreditkassan skulle upplåna, ligger det nära till hands att tänka sig, att detta skulle, i motsvarighet till vad som är fallet med de nu förefintliga kreditinrättningarna av liknande slag, ske på obligationsvägen. Därvid måste emellertid beaktas det i § 5 i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21) angående Sveriges allmänna hypoteksbank meddelade stadgandet, att »ingen, vare sig nu befintlig eller framdeles tillkommande hypoteksförening, eller vilken annan kreditinrättning som helst, än allena den allmänna hypoteksbanken, må utgiva tryckta eller graverade, till innehavaren ställda, på viss årlig avbetalning eller på uppsägning lydande, räntebärande obligationer, i vilka för upplåningen säkerhet i jordegendom på landet utlovas». Det privilegium på utgivande av obligationer mot säkerhet i jordbruksfastighet, som sålunda tillkommer allmänna hypoteksbanken och som har funnits ända från bankens bildande, har visserligen tidvis varit omstritt. För sin del har Jordbruksutredningen dock icke ansett sig böra ingå på någon närmare prövning därav. Även om möjlighet till äventyrs skulle finnas att på ett eller annat sätt kunna lämna medgivande åt den nu föreslagna jordbruksbrukskreditkassan, som ju till viss del har att räkna med fastighetsinteckningar såsom säkerhetsunderlag, att anskaffa kapital genom emission av obligationer, torde enligt Jordbruksutredningens mening andra vägar för kapitalanskaffningen i detta fall vara att föredraga. Härvid åsyftas i första hand möjligheten för jordbrukskreditkassan att upptaga lån i större poster från statens penningförvaltande verk och inrättningar, främst från pensionsfonden, riksförsäkringsanstalten och postsparbanken. Några principiella hinder mot att dessa institutioners kapital placeras i förevarande kreditorganisation torde näppeligen kunna anföras med hänsyn till den goda kreditvärdighet,

som organisationen skulle komma att få vid genomförande av Jordbruksutredningens nu förevarande förslag. Av den i kap. II lämnade historiken framgår också, att varken pensionsstyrelsen eller styrelsen för postsparbanken tidigare ställt sig principiellt avvisande mot att tillhandahålla lån åt centralkassorna. Att kapitalanskaffningen på denna väg sedermera i verkligheten blivit skäligen obetydlig torde särskilt få tillskrivas den omständigheten, att jordbrukskasseorganisationen varit i avsaknad av ett centralorgan såsom förmedlare av krediten med en till detta organ anknuten statsgaranti. Då denna brist nu skulle undanröjas, lär kunna förväntas, att kapital i större omfattning kommer att ställas till förfogande från nu angivna håll.

Jämte de sålunda angivna möjligheterna för kapitalanskaffning torde jordbrukskreditkassan eventuellt kunna erhålla lån jämväl från sparbanker och försäkringsföretag. Ytterligare en utväg, som varit under övervägande inom Jordbruksutredningen, ligger däri, att kassan berättigades att från fonder och penningförvaltande inrättningar på lång uppsägningstid mottaga medel till förräntning. Måhända kan denna möjlighet komma till utnyttjande i mån som förtroende för kreditorganisationen växer fram samtidigt som kasserörelsens inre konsolidering fortskrider.

Utlåning.

Jordbrukskreditkassans främsta uppgift är att tillhandahålla lån åt centralkassorna. Lånen böra kunna beviljas mot skuldförbindelser intill det belopp, som utgör sammanlagda lånemaximum för de till resp. centralkassa anslutna jordbrukskassornas medlemmar, vartill komma lån mot säkerhet i jordbruksfastighet inom 60 % av taxeringsvärdet. Det bör ankomma på jordbrukskreditkassan att bestämma, i vad mån centralkassa skall få utnjuta kredit utan förutgången saklig prövning av de till grund för dess utlåning liggande hypoteken. Likaså bör jordbrukskreditkassan äga meddela närmare bestämmelser om förvaringen av hypoteken. Med hänsyn till arten av den lånerörelse, som här är ifråga och som uppenbarligen icke bör bindas i alltför snäva former, synes nämligen svårt att på förhand lämna några närmare direktiv i angivna hänseenden.

Verksamhet i övrigt.

Jordbrukskreditkassan bör lämna sin medverkan vid regleringen av centralkassornas postremissväxel- och checkrörelse. Härför eventuellt uppkommande särskilda förvaltningskostnader torde böra täckas genom ett mindre provisionspålägg. Närmare bestämmelser därom synas lämpligen böra meddelas i kassans reglemente.

Beträffande de uppgifter, som skulle ankomma på jordbrukskreditkassan i och för kontroll och revision av kasserörelsen i dess helhet, lämnas här nedan närmare redogörelse. I samband därmed upptages också frågan om kassans upplysnings- och organisationsverksamhet för kasserörelsens befrämjande i allmänhet.

Förvaltning.

I spetsen för jordbrukskreditkassan torde böra ställas en styrelse om högst sju personer med lika många suppleanter. En ledamot och en

suppleant för denne böra för viss tid, förslagsvis tre år, utses av Kungl. Maj:t och likaledes en ledamot och en suppleant för denne för lika lång tid av fullmäktige i riksgäldskontoret. I övrigt bör styrelsen bestå av personer, valda för tre år i sänder vid allmänt ombudsmöte. Styrelsen bör inom sig utse ordförande och vice ordförande.

Styrelsen för jordbrukskreditkassan bör äga utse kassans verkställande direktör.

Allmänna ombudsmötet bör bestå av representanter för varje centralkassa till det antal, som är proportionellt mot antalet till resp. centralkassor anslutna jordbrukskassor, förslagsvis en representant för varje helt tiotal anslutna kassor. Som maximum torde lämpligen böra bestämmas fem representanter för varje centralkassa.

I syfte att bereda samtliga centralkassor möjlighet att mera fortlöpande följa jordbrukskreditkassans verksamhet synes vid sidan av styrelsen lämpligen böra bildas ett förvaltningsråd, bestående av representanter för samtliga centralkassor, förslagsvis en från varje sådan kassa jämte en suppleant för denne.

Angående styrelsens och allmänna ombudsmötets åligganden torde böra meddelas i huvudsak motsvarande bestämmelser, som utfärdats med avseende å Svenska bostadskreditkassan. Förvaltningsrådet bör ha till uppgift att i viktigare frågor stå till styrelsens förfogande för överläggningar. Rådets medlemmar böra fortlöpande få del av styrelsens protokoll, och de böra om minst en tredjedel av hela antalet medlemmar i rådet så påfordrar, av styrelsens ordförande kallas till sammanträde gemensamt med styrelsen. Medlem av förvaltningsrådet bör icke givas rätt att deltaga i styrelsens beslut, men torde berättigas att i protokollet få intagen från beslutet avvikande mening.

Kontroll, revision och upplysningsverksamhet.

Kontroll och revision.

De i gällande bestämmelser om jordbrukskassor och centralkassor meddelade föreskrifterna om utseende av allmänna ombud för tillsyn över kassornas verksamhet torde böra bibehållas i huvudsak oförändrade. Vid sidan av den tillsyn, som från det allmännas sida sålunda må kunna utövas över kasserörelsen, och utöver den revision, som författningsenligt skall äga rum genom kreditföreningarnas egna revisorer, böra enligt Jordbruksutredningens mening särskilda anstalter vidtagas för anordnande av kontinuerlig kontroll över jordbrukskassorna och centralkassorna. Denna kontroll bör icke begränsas till enbart en granskning utav kreditorganens böcker och värdehandlingar utan bör utvidgas till en saklig prövning av kreditrörelsens skötsel ur skilda synpunkter. Härutinnan föreslås följande.

Varje jordbrukskassa bör vara underkastad fortlöpande kontroll av en centralkassans revisor. Likaså bör varje centralkassa på samma sätt stå under tillsyn av en revisor, som är knuten till Svenska jordbrukskreditkassan. I detta sammanhang må också erinras om det redan i det föregående framförda förslaget, att jordbrukskreditkassan skulle äga utse en ledamot jämte suppleant för denne i centralkassas styrelse, ävensom att föreståndare eller

verkställande direktör för centralkassa icke skulle få utses med mindre jordbrukskreditkassans styrelse på förhand lämnat sitt godkännande av personvalet.

Jordbruksutredningen får vidare föreslå, att jordbrukskassa ålägges att till vederbörande centralkassa avgiva månatliga rapporter över beviljade krediter och utlämnade lån och över kassans verksamhet i allmänhet. Före mars månads utgång varje år bör jordbrukskassa vidare ha att till centralkassan avgiva redogörelse för föregående års verksamhet, till vilken redogörelse bör vara fogat yttrande av allmänna ombudet och av den utav centralkassan utsedde revisorn för kassan. På motsvarande sätt böra centralkassorna ha att avgiva månads- och årsrapporter till Svenska jordbrukskreditkassan.

Jordbrukskreditkassan bör stå under fortlöpande tillsyn av tre revisorer med tre suppleanter, av vilka en jämte suppleant för honom förordnas av fullmäktige i riksgäldskontoret och två jämte suppleanter för dem utses å allmänt ombudsmöte. Av sistnämnda två revisorer och suppleanter bör en revisor och en suppleant vara av handelskammare i riket eller på annat av Kungl. Maj:t godkänt sätt auktoriserad.

Beträffande de revisorer, som skulle av centralkassorna utses för att granska jordbrukskassornas verksamhet, förutsätter Jordbruksutredningen, att för ändamålet böra till en början kunna anlitas personer, som i sådan egenskap äro knutna till Sveriges allmänna lantbrukssällskaps nyinrättade föreningsbyrå. I samband därmed får Jordbruksutredningen erinra, att Utredningen i utlåtande den 28 november 1929 över en av lantbrukssällskapet gjord framställning rörande stadsunderstöd för organisations-, revisions- och konsulationsverksamhet med avseende å jordbrukets andelsrörelse tillstyrkt, att för revisions- ooh konsultationsverksamheten skulle för budgetåret 1930/1931 anvisas ett statsunderstöd å 40 000 kronor, vilket vore avsett att användas såsom bidrag till andelsföreningar för utförande av bl. a. revision genom lantbrukssällskapets revisorer. I den plan, som låg till grund för ifrågavarande anslagsäskande, förutsattes emellertid, att vederbörande andelsförening, som sökte lantbrukssällskapets medverkan för revision, skulle själv bidraga med halva kostnaden härför. Då Jordbruksutredningen är av den uppfattningen, att revisionen av kreditföreningarna åtminstone till en början bör helt bekostas av statsmedel för att i möjligaste mån nedbringa låneräntan, torde ett särskilt anslag böra beräknas för revisionsarbetet. Utredningen föreslår, att detta anslag bestämmes till 25 000 kronor. Anslaget torde böra ställas till jordbrukskreditkassans förfogande att av dess styrelse disponeras enligt av Kungl. Maj:t godkända grunder.

Jordbruksutredningen förutsätter, att genom Svenska jordbrukskreditkassans försorg upprättas enhetliga formulär för ovannämnda månads- och årsrapporter. Likaså böra enhetliga formulär fastställas för räkenskapsböcker, för låne- och säkerhetshandlingar samt för medlemsansökningar m. m. De nu gällande normalstadgarna för jordbruks- och centralkassor böra givetvis omarbetas till överensstämmelse med de ändrade bestämmelser för kreditorganisationen, vilka kunna komma att utfärdas i anledning av förevarande förslag.

De närmare föreskrifter, som erfordras för att normera jordbrukskreditkassans kontrollerande inflytande över kreditorganisationen, torde, till den del de icke innefattas i bestämmelserna om jordbruks- och centralkassor, böra meddelas i ett reglemente för jordbrukskreditkassan. Här må sammanfattningsvis angivas de viktigaste av de funktioner, som i sådant hänseende skulle ankomma på kreditorganisationens centralanstalt.

Jordbrukskreditkassan skulle äga bestämma centralkassornas distrikt, vari skulle innefattas befogenhet att föranstalta om uppdelning av befintliga centralkassor och bildande av nya sådana kassor. Vidare skulle centralorganet omhänderhava de statsobligationer, som skulle lämnas som garanti för centralkassornas inlåning, varav skulle följa befogenhet att kontrollera denna inlåningsrörelses skötsel och omfattning. Vidare skulle jordbrukskreditkassan äga giva direktiv för räntepolitiken, insätta en representant i varje centralkassas styrelse, godkänna valet av centralkassas föreståndare eller verkställande direktör, utse revisor att granska centralkassas förvaltning och räkenskaper, mottaga månatliga rapporter och årsredogörelser från centralkassorna, fastställa enhetliga formulär för rapporter och räkenskaper samt låne-, säkerhets- och ansökningshandlingar m. m., ävensom utfärda normalstadgar för jordbrukskassor och centralkassor.

Upplysnings- och organisationsverksamhet.

Centralkassorna för jordbrukskredit hava vid upprepade tillfällen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om anvisande av statsbidrag för bedrivande av upplysningsverksamhet rörande jordbrukskasserörelsen. Av de representanter för centralkassorna, med vilka Jordbruksutredningen haft överläggningar under utredningsarbetets gång, har ånyo med styrka framhållits behovet av en effektiv och omfattande upplysningsverksamhet för kasserörelsens utveckling. Det har — och sannolikt med fog — gjorts gällande, att bristande insikt bland lantmännen om jordbrukskasserörelsens värde torde vara en av huvudanledningarna till att rörelsen icke erhållit sådan framgång, som man hoppats och väntat. Man har erinrat att, då nya former arbeta sig fram på ett visst socialt område, de omskapande idéerna till en början omfattas med verkligt intresse endast av ett fåtal. Detta förhållande hade även gjort sig märkbart ifråga om jordbrukskasserörelsen. Då denna organisation tillskapades år 1915, förefanns visserligen hos statsmakterna en klar insikt om både behovet och nyttan av jordbrukskasserörelsen och om de fördelar, som därigenom skulle tillföras såväl den enskilde jordbrukaren som näringen i gemen. Men bland den stora massan av lantmän hade jordbrukskasseidén ännu icke blivit klart uppfattad eller i varje fall icke trängt igenom i sådan grad, att tillräckliga förutsättningar skapats för rörelsens utveckling. En grundlig och målmedveten upplysningsverksamhet anses därför vara en oundgänglig förutsättning för att kreditorganisationen skall kunna växa ut till önskvärd omfattning.

Denna uppfattning angående behovet av en effektiv upplysningsverksamhet för jordbrukskasserörelsens utveckling delas av Jordbruksutredningen. Upplysningsverksamheten bör avse icke blott att vinna ökad anslutning till

jordbrukskassorna bland lantmännen utan också att bibringa de personer, som i egenskap av medlemmar i kassornas styrelser eller såsom föreståndare för verksamheten hava att omhänderhava kreditrörelsen, erforderliga kunskaper om rätta sättet att fullgöra sina funktioner och om vikten utav att kasseverksamheten skötes efter sunda och planmässiga principer. Vad som kräves är alltså såväl allmän upplysningsverksamhet i form av föredrag och broschyrer som ock anordnandet av kurser och föreläsningar för utbildning av kasserörelsens funktionärer. Hand i hand med upplysningsverksamheten bör arbetet med kassornas organiserande bedrivas.

Den nu avsedda upplysnings- och informationsverksamheten bör stå under ledning av Svenska jordbrukskreditkassan, som därvid givetvis bör söka medverkan av de olika centralkassorna var och en för sitt distrikt. De närmare riktlinjerna för verksamhetens planerande torde det få ankomma på jordbrukskreditkassans styrelse att utarbeta under samarbete med förvaltningsrådet.

För bedrivande av nu avsedda verksamhet i effektiv omfattning erfordras tillgång till relativt betydande penningmedel. Åtminstone bör under vart och ett av de närmaste åren ett belopp av 75,000 kronor finnas för ändamålet disponibelt. Av detta belopp, som enligt Jordbruksutredningens uppfattning bör av det allmänna ställas till Svenska jordbrukskreditkassans förfogande, bör även kunna utlämnas erforderliga understöd åt under bildning varande centralkassor och jordbrukskassor såsom organisationsbidrag. Sådant bidrag torde böra utgå med 100 kronor till envar nybildad jordbrukskassa. Beträffande organisationsbidrag till centralkassor torde nu gällande bestämmelser kunna oförändrade bibehållas. Enligt dessa, som innehållas i kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 234) med däri genom kungörelsen 592/1918 gjord ändring, skall centralkassa erhålla organisationsbidrag å 2,000 kronor jämte ett tillägg för varje län utöver ett, varav verksamhetsområdet består, av 1,000 kronor för ett län och 500 kronor för varje ytterligare län.

Jordbruksutredningen förutsätter även, att av nämnda anslag ett belopp av intill 8,000 kronor må kunna användas för täckande av Svenska jordbrukskreditkassans organisationskostnader.

Förvaltningskostnader och utlåningsränta.

Vid övervägande utav, med vilka förvaltningskostnader man bör räkna vid en organisation sådan som den förevarande, måste tagas i betraktande, att dessa kostnader i stort sett hålla sig konstanta även vid en ganska ansenlig ökning i utlåningssumman. Procentuellt sett ställa sig förvaltningskostnaderna därför gynnsammare, i mån som kreditrörelsen utvecklas. För att få några hållpunkter för att bedöma storleken av den räntemarginal, som skulle behöva beräknas för förvaltningskostnadens täckande, räknas i det följande med två alternativ, nämligen dels en utvidgning av organisationen till sex centralkassor och 250 jordbrukskassor med en sammanlagd utlåning å 25 mill. kronor, dels en ökning till tio centralkassor och 500 jordbrukskassor med 50 mill. kronors utlåning. Under förutsättning *att* jordbruks-

kreditkassans rena förvaltningskostnader skulle hålla sig omkring 35,000 kronor — oavsett personal- och andra kostnader för clearingen av checkar och postremissväxlar, för vilkas täckande särskild avgift skulle debiteras —, *att* centralkassornas förvaltningskostnader i genomsnitt för varje kassa kunna hållas nere vid samma belopp 35,000 kronor, och *att* jordbrukskassornas förvaltningskostnader icke skulle i genomsnitt överstiga 250 kronor per år och kassa, skulle erhållas följande resultat.

Alternativ I.

Svenska jordbrukskreditkassan	kr. 35 000:	—	= 0·14 %	av	25 milj.	kr.
Centralkassorna 6 st. à 35 000:	» 210 000:	—	= 0·84 %	»	25 »	»
Jordbrukskassorna 250 st. à 250:	» 62 500:	—	= 0·25 %	»	25 »	»
			Summa 1·23 %	av	25 milj.	kr.

Alternativ II.

Svenska jordbrukskreditkassan	kr. 35 000:	—	= 0·07 %	av	50 milj.	kr.
Centralkassorna 10 st. à 35 000:	» 350 000:	—	= 0·70 %	»	50 »	»
Jordbrukskassorna 500 st. à 250:	» 125 000:	—	= 0·25 %	»	50 »	»
			Summa 1·02 %	av	50 milj.	kr.

Med hänsyn till ovanstående beräkningar och på grund av de upplysningar, som inhämtats om centralkassornas nuvarande förvaltningskostnader, anser sig Jordbruksutredningen böra räkna med en sammanlagd förvaltningskostnad för hela kreditorganisationen av i genomsnitt 1·2 % av utlåningen under de närmaste åren.

Med utgångspunkt härifrån och under hänsyntagande till erforderlig räntemarginal för fondering m. m. skulle vid en utlåning av omkring 25 milj. kronor kunna för de närmaste åren uppställas följande räntekalkyl, vari förutsättes, att jordbrukskreditkassan kan upplåna kapital till i genomsnitt 4·5 %.

Upplåningsränta	4·50 %
Fondering hos centralkassorna	0·25 %
Fondering m. m. hos jordbrukskassorna	0·35 %
Förvaltningskostnader	1·20 %
	6·30 %

I vad mån den angivna räntesatsen skulle kunna nedbringas, beror av storleken av det förvaltningsbidrag, som kan vara att påräkna från det allmännas sida.

Jordbrukskasserörelsen har alltifrån sin tillkomst varit i åtnjutande av förvaltningsbidrag. För budgetåret 1929/1930 utgår för ändamålet ett belopp av 25 000 kronor. Bestämmelser rörande bidragens tillgodonjutande finnas meddelade i kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 234) med däri genom kungörelserna 592/1918 och 172/1920 gjorda ändringar. Enligt dessa bestämmelser kan jordbrukskassa erhålla årligt förvaltningsbidrag med tre kronor per medlem under vart och ett av de första fyra åren och med två kronor per medlem under vart och ett av de därefter följande sex åren.

Bidraget beräknas efter det antal medlemmar, som kassan under sin verksamhetstid närmast föregående år städse haft. Centralkassa kan erhålla förvaltningsbidrag med 4 000 kronor under vart och ett av de första två åren och därefter under vart och ett av de först följande fyra åren med 2 000 kronor samt med 1 000 kronor under vart och ett av de därpå följande fyra åren. Härtill kommer för varje län utöver ett, varav kassans verksamhetsområde består, ett tillägg å 1 000 kronor om året för ett län och 500 kronor om året för varje ytterligare län. Dessutom kan centralkassa, som redan i det föregående angivits, komma i åtnjutande av organisationsbidrag.

För att en lättnad skall kunna beredas åt jordbruket genom minskning i räntebelastningen anser Jordbruksutredningen angeläget, att medelräntan nedbringas åtminstone till 5·5 %. Härför skulle, under förutsättning att ovan gjorda beräkning visar sig hålla streck, såsom förvaltningsbidrag erfordras ett statsunderstöd, motsvarande 0·8 % å en utlåning av 25 milj. kronor, d. v. s. 200 000 kronor. Jordbruksutredningen är givetvis fullt medveten om, att ett sådant statsbidrag skulle innebära en subvention åt jordbrukarnas kreditorganisation. Emellertid är enligt Utredningens mening ett sådant stöd åt jordbruket från det allmännas sida icke blott av behovet påkallat utan även att anse som en relativt fördelaktig form för det allmännas medverkan till lindring av de svårigheter, med vilka jordbruket har att kämpa. Jordbruksutredningen förordar därför, att ett statsanslag av angivna storlek må för ändamålet anvisas. Anslaget bör ställas till Svenska jordbrukskreditkassans förfogande för att av dess styrelse fördelas enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

I samband härmed må nämnas, att det under Jordbruksutredningens överläggningar på denna punkt jämväl framkommit förslag om att staten skulle, i stället för att lämna årligt förvaltningsbidrag, gå in för ett kapitaltillskott på en gång av sådan storlek, att räntan däråt motsvarade det ifrågasatta årliga statsbidraget. För detta syfte skulle erfordras ett engångsanslag å 4 à 5 milj. kronor. Eventuellt kunde också ifrågasättas, att ett belopp av denna storlek ställdes till jordbrukskreditkassans förfogande såsom räntefritt lån. Vid övervägandet av ifrågavarande uppslag har Jordbruksutredningen dock ansett ett årligt anslag såsom bidrag till förvaltningskostnaderna vara att föredraga.

Beträffande de grunder, efter vilka förvaltningsbidragen skulle utgå, torde böra hållas i sikte, att det här ifrågasatta stödet från det allmännas sida bör äga karaktären av en tillfällig hjälp för att bispringa jordbruket under nuvarande svåra ekonomiska förhållanden och för att giva jordbrukskasserörelsen en stöt framåt. Enligt Jordbruksutredningens mening böra strävandena inom kasserörelsen inriktas på att, så snart förhållandena medgiva, frigöra sig från det ekonomiska beroendet av det allmänna. För att påskynda en sådan utveckling, torde — såsom för övrigt är fallet även med nu gällande bestämmelser angående förvaltningsbidragen — grunderna för tilldelandet av sådana bidrag givas sådant innehåll, att bidragen efter hand minskas.

Jordbruksutredningen föreslår, att förvaltningsbidragen skola, i vad gäller jordbrukskassor och centralkassor, utgå dels med ett fast grundbelopp, dels med ett tilläggsbelopp, beräknat på grundval av kassans sammanlagda utlåning enligt senaste bokslutet. Förvaltningsbidraget till Svenska jordbruks-kreditkassan synes böra utgå enbart efter sistnämnda grund. För jordbruks-kassorna torde grundbeloppet böra bestämmas till 100 kronor och tilläggs-bidraget till 0·05 % av utlåningen. Centralkassa synes böra erhålla ett grundbelopp å 200 kronor för varje till kassan ansluten jordbrukskassa samt ett tilläggsbidrag å 0·4 % av centralkassans utlåning. Svenska jordbruks-kreditkassans förvaltningsbidrag torde böra bestämmas till 0·05 % av kassans utlåning.

Om man för en beräkning utav till vilka resultat nu angivna grunder för förvaltningsbidragen skulle leda med avseende å bidragens storlek och det för ändamålet erforderliga statsanslaget, utgår från den ovan antagna utlåningen av 25 milj. kronor, förmedlad av 250 jordbrukskassor och sex centralkassor, erhålles följande kalkyl.

			I genomsnitt per kassa kronor
Jordbrukskassor			
250 st. à 100: —	kr. 25 000: —		
0·05 % å 25 milj.	» 12 500: —	37 500: —	150: —
Centralkassor			
250 st. jordbrukskassor à 200: —	kr. 50 000: —		
0·4 % å 25 milj.	» 100 000: —	150 000: —	25 000: —
Svenska jordbrukskreditkassan			
0·05 % å 25 milj.	kr. 12 500: —	12 500: —	
		Kronor 200 000: —	

Nu avsedda förvaltningsbidrag bör enligt Jordbruksutredningens mening tilldelas samtliga nu befintliga kassor från och med det år, under vilket de efter erforderliga stadgeändringar, vunnit anslutning till den nya organisationen. Nybildade kassor böra erhålla förvaltningsbidrag från och med det år, under vilket de erhållit godkännande från det allmännas sida.

Med avseende å förvaltningsbidragens successiva minskning föreslår Jordbruksutredningen, att bidragsbeloppen från och med det sjätte året minskas till tre fjärdedelar, från och med det elfte året till hälften och från och med det sextonde året till en fjärdedel av vad som enligt ursprungligen gällande grunder skulle ha utgått. Efter tjugo års förlopp skulle förvaltningsbidrag icke vidare utgå.

Andelsrörelsens kreditbehov.

I kap. I har Jordbruksutredningen framhållit, att därest en ordnad avsättning av jordbrukets produkter skall kunna komma till stånd i förening med en för producenten mera tillfredsställande avkastning, nödigt kapital måste ställas till förfogande som rörelsemedel åt jordbrukets andelsföreningar.

Det kreditbehov, som föreligger särskilt för jordbrukets inköps- och försäljningsföreningar, är för närvarande högst avsevärt, beroende dels på att den enskilde lantmannen å ena sidan själv begär kredit vid sina inköp genom andelsföreningarna och å andra sidan måste kräva kontant likvid vid avyttring av sina produkter genom för detta ändamål bildade försäljningsföreningar, dels på den omständigheten att andelsföreningarna själva arbeta med otillräckliga egna medel. I sistnämnda hänseende råder inom jordbrukets andelsrörelse verkliga missförhållanden, i det att medlemmarnas kontanta insatser i föreningarna oftast stanna vid en ren obetydlighet, medan den övervägande delen av de tecknade insatserna gäldas medelst s. k. ansvarsförbindelser. Dessa förbindelser, som ofta löpa utan ränta, måste av föreningarna belånas för anskaffande av erforderligt rörelsekapital.

Det är givet, att andelsföreningarnas behov av kredit skulle komma att minskas i samma mån som de enskilda jordbrukarna kunde genom en välordnad och med tillräckligt rörelsekapital försedd kreditorganisation erhålla nödigt driftskapital. Vad man på detta sätt skulle vinna, vore en större koncentrering av kreditgivningen till *ett* företag — jordbrukskassan — som vore i stånd att få en överblick över den enskildes kreditvärdighet och ägde möjlighet att närmare följa hans verksamhet. Men även om så kunde ske genom reformer inom jordbrukskasserörelsen, vilka hade till följd att lantmännen i större omfattning anslöto sig till kasseorganisationen och därifrån fingo sitt behov av driftskredit tillgodosett, finge man självfallet icke förvänta, att andelsföreningarnas kreditbehov därmed skulle helt bortfalla. Kvar skulle alltid komma att stå behovet av affärskredit i sådan omfattning, som är förbundet med varje slag av affärsverksamhet d. v. s. en sund växelkredit för likvidering av gjorda köp och försäljningar. Dessutom skulle man alltjämt ha att räkna med behovet av mera fasta lån för sådana andelsföreningar, vilkas rörelse omfattar produktions- eller förädlingsverksamhet, t. ex. mejeriföreningar och slakteriföreningar eller föreningar för tillverkning av olika förnödenheter för jordbrukets drift. Behovet av nu avsedda kredit måste fyllas, om den svenska andelsrörelsen på jordbruksområdet skall kunna utvecklas till vad som är önskvärt och möjligt: en effektivt arbetande kommersiell organisation i jordbrukets tjänst.

Vid behandlingen av frågan om reformer inom jordbrukskasserörelsen har det därför varit helt naturligt, att Jordbruksutredningen ägnat synnerlig uppmärksamhet åt, huruvida och på vad sätt andelsrörelsens kreditbehov jämväl skulle kunna i detta sammanhang tillgodoses. Därvid låg nära till hands att tänka sig ett sammanförande i organisatoriskt hänseende av kreditgivningen till andelsföreningarna med den utlåningsverksamhet, som genom särskilda organ äger rum till enskilda jordbrukare. Det förelåge i själva verket så mycket större skäl härför som jordbrukarnas andelsföreningar av skilda slag väsentligen skulle bestå av samma personer, som erhålla kredit från jordbrukskasseorganisationen. Om kreditgivningen bleve förenad på en hand, skulle därvid bättre kontroll kunna hållas över de enskildas kreditvärdighet med hänsyn till den ansvarighet, de åtagit sig för resp. andels-

föreningars förbindelser, liksom bättre förutsättningar skulle uppkomma att bedöma andelsföreningarnas soliditet, då en på personkännedom grundad kunskap om de enskilda föreningsmedlemmarnas ansvarighetskapacitet förefunnes. Det var också i detta sammanhang att beakta, att man genom redan vidtagna åtgärder sökt länka andelsföreningarnas kreditförbindelser in i jordbrukskasseorganisationen, i det enligt gällande bestämmelser medgivande lämnats för såväl jordbrukskassor som centralkassor att såsom medlemmar antaga ekonomiska föreningar, för centralkassornas vidkommande dock med bl. a. den inskränkningen, att endast föreningar med personlig ansvarighet för medlemmarna för föreningens förbindelser kunna ingå i centralkassa. Nu avsedda medgivanden innehållas dels i § 6 i gällande kungörelse om jordbrukskassor, dels i kungörelsen den 11 juli 1918 (nr 597) angående rätt för centralkassa för jordbrukskredit att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor med däri genom kungörelsen 205/1925 vidtagna ändringar. För innehållet i sistnämnda kungörelser lämnas i det följande närmare redogörelse.

Redan vid sina första överläggningar rörande nu förevarande spörsmål kom Jordbruksutredningen emellertid till den uppfattningen, att man vid en sådan kombination av kreditgivningen åt enskilda jordbrukare genom kooperativa kreditorgan med en kreditgivning åt jordbrukets andelsföreningar måste framgå med stor försiktighet på grund av den större risk, som otvivelaktigt är förenad med krediten åt andelsföreningarna. Det stod sålunda klart att, om kreditgivningen åt dessa föreningar skulle i större omfattning omhändertagas av jordbrukskasseorganisationen, detta måste föranleda särskilda bestämmelser, som kunde bereda skydd mot att den enskilde kassemedlemmen med sin personliga ansvarighet skulle få svara jämväl för på andelsföreningarna uppkomna affärsförluster. Likaså borde den fondering, som ägt rum inom jordbrukskassorna och centralkassorna på grundval av kreditrörelsen för de enskilda kassemedlemmarnas del, rimligen hållas fri från att tagas i anspråk för förluster, som uppstått på de kooperativa affärssammanslutningarna. Det kunde också befaras, att en kombinerad kreditrörelse av nu avsett slag skulle medföra svårigheter för kapitalanskaffning till kreditorganisationen på sådana villkor, som vore för den enskilde jordbrukaren till fördel. Som ett resultat av sina överläggningar kom Jordbruksutredningen till den uppfattningen att, därest kreditgivningen åt andelsföreningarna skulle i organisatoriskt hänseende kombineras med utlåningen till enskilda jordbrukare, detta kunde ske allenast under den förutsättningen, att de båda grenarna av kreditrörelsen höllos helt skilda från varandra såväl i vad avser kapitalanskaffningen som ifråga om fonderingen till mötande av uppkommande förluster.

Påtagligt är, att man genom dispositioner av ovan antytt slag skulle i väsentlig mån frångå den kooperativa grundidén. Men även om man kunde bortse härifrån och om nöjaktiga garantier till skydd för de enskilda medlemmarna i jordbrukskassorna kunde i angivna hänseenden uppställas, måste dock enligt Jordbruksutredningens mening framstå som en given förutsätt-

ning för att det allmänna skulle vidtaga särskilda åtgärder för ordnande på angivet sätt av andelsföreningarnas kreditförhållanden, att dessa föreningar till sin organisation och soliditet äro av tillfredsställande beskaffenhet.

För att erhålla närmare kännedom om, huru läget i nyssnämnda hänseende för närvarande är inom det största av de jordbrukskooperativa företagen och huru kreditbehovet där är tillgodosett, har Jordbruksutredningen haft överläggningar med bankinspektören och verkställande ledamoten i kreditkassan av år 1922 samt med representanter för styrelsen för aktiebolaget jordbrukarebanken och styrelsen för svenska lantmännens riksförbund. Vad som därvid framkommit har bibragt Jordbruksutredningen den övertygelsen, att ytterligare åtgärder för uppnående av fastare organisation och starkare ekonomisk konsolidering inom vissa av jordbrukets affärsandelsföreningar otvivelaktigt äro påkallade. Enligt vad som upplysts lär också av styrelsen för lantmännens riksförbund ha träffats anstalter med sådant syfte. Då något resultat härav ännu icke föreligger, har Jordbruksutredningen ansett sig icke kunna i detta sammanhang föreslå några särskilda åtgärder från det allmännas sida för bättre ordnande av ifrågavarande föreningars kreditförbindelser. Även i vad gäller andelsrörelsen i övrigt synes mest lämpligt, att frågan om dess kreditförhållanden upptages till behandling i samband med den utredning om andelsverksamhetens organisation, som Jordbruksutredningen påbörjat.

Emellertid torde i avvaktan härpå knappast vara lämpligt att vidtaga sådan förändring i nu gällande bestämmelser om ekonomiska föreningars möjlighet till anslutning till jordbrukskasseorganisationen, att denna möjlighet helt försvunne. Såsom redan i det föregående angivits skulle enligt Jordbruksutredningens uppfattning ekonomiska föreningar visserligen icke lämpligen kunna bliva medlemmar i jordbrukskassa. Men däremot torde den rätt, som enligt 1918 års ovannämnda kungörelse lämnats centralkassorna att som medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor, böra, ehuruväl till sin innebörd i viss mån ändrad, alltjämt upprätthållas. I huvudsak innehåller denna kungörelse i sin nuvarande lydelse följande bestämmelser.

Till medlem av centralkassa må ej intagas annan ekonomisk förening än sådan, vilkens styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde, ej heller annan förening än sådan, vars medlemmar äro personligen ansvariga för dess förbindelser och som har till ändamål befordrandet av jordbrukets eller någon till jordbruket hörande binärings utveckling eller tillgodogörandet av genom jordbruket med tillhörande binäringar vunna produkter.

Beträffande insatserna finnes föreskrivet, att annan till centralkassan ansluten ekonomisk förening än jordbrukskassa skall vid inträdet teckna insatser för minst 100 kronor. Sådan förening må dock ej ingå med så många insatser, att det belopp, varmed den blir ansvarig för centralkassans förbindelser, kommer att överstiga två tredjedelar av det sammanlagda belopp, till vilket dess medlemmar i sin ordning äro ansvariga för dess förbindelser.

Härtill ansluta sig särskilda föreskrifter om reglering av ansvarigheten för centralkassans förbindelser, så att den angivna gränsen icke överskrides.

Ekonomisk förenings lånemaximum har bestämts till halva det belopp, varmed föreningen ansvarar för centralkassans förbindelser, ökat med en tredjedel av det belopp, varmed föreningens medlemmar i sin ordning äro ansvariga för dess förbindelser. Förening av nu avsett slag må dock — oavsett lånemaximum — icke genom centralkassan beredas lån till högre belopp än som motsvarar en tjugondel av samtliga medlemmars i centralkassan sammanlagda lånemaxima.

I övriga hänseenden än som ovan angivits gälla för ekonomiska föreningar såsom medlemmar i centralkassa samma rättigheter och skyldigheter som för jordbrukskassorna.

Till närmare motivering av de ändringar i nyssnämnda stadganden, som Jordbruksutredningen anser erforderliga, må anföras följande.

Vad till en början angår rätten till inträde i centralkassa var man vid tillkomsten av 1915 års författningar rörande jordbrukskasserörelsen fullt medveten om de fördelar i avseende å rörelsens utveckling, som skulle vinnas genom att bereda möjlighet för även andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor att vinna medlemskap i centralkassorna. Därigenom skulle nämligen omsättningen snabbare kunna upparbetas och kassornas bärighet i samma mån ökas. Emellertid ansåg man oövervinnerliga svårigheter möta mot att inpassa dessa föreningar, vilka i vårt land till största delen vore konstruerade som föreningar utan personlig ansvarighet, i ett system, som allt ifrån grunden är uppbyggt på den personliga ansvarigheten. Visserligen hade de ekonomiska föreningarna i stor utsträckning sökt ersätta den personliga ansvarigheten med särskilda ansvarsförbindelser för medlemmarna, men dessa förbindelser ansågos icke lämna samma fasta grund för organisationen som den personliga ansvarigheten. Det ansågs icke heller lämpligt att medgiva rätt till långivning åt dessa föreningar, utan att de vore medlemmar i kasseorganisationen. En sådan anordning skulle innebära ett minst lika avgjort brytande med det en gång antagna systemet, som att låta föreningar utan personlig ansvarighet ingå som medlemmar i centralkassorna.

Då frågan om ekonomiska föreningars anslutning till centralkassorna återupptogs år 1918, ansågos de anförda svårigheterna för sakens ordnande så pass väsentliga, att de skulle utgjort tillräckligt skäl för att avråda från varje försök i den angivna riktningen, därest icke ett så stort behov förelegat att kunna genom en utvidgning av verksamheten bereda kasserörelsen ökade utvecklingsmöjligheter. Vad som utan att uppriva det en gång antagna systemet kunde göras för att bereda möjlighet för centralkassorna att utsträcka sin verksamhet till att omfatta kreditgivning även åt andra jordbrukarföreningar än jordbrukskassor, ansågs därför böra göras.

Vid reformens genomförande fann man emellertid nödvändigt vidhålla kravet på att sammanslutningarna ifråga skulle vara organiserade såsom ekonomiska föreningar med begränsad personlig ansvarighet. Man var

visserligen medveten om att största delen av de befintliga föreningarna därigenom skulle uteslutas från den öppnade möjligheten till anslutning till centralkassorna, men man hänvisade dels till att nya föreningar alltjämt bildades och att dessa då kunde grundas på personlig ansvarighet, dels till att oöverkomliga svårigheter icke borde möta mot ombildning av redan bestående föreningar utan personlig ansvarighet till att bliva föreningar med begränsad sådan ansvarighet.

Den möjlighet till utvidgning av jordbrukskasserörelsens verksamhet, som avsågs med ifrågavarande reform, har i verkligheten endast i ringa utsträckning kommit att tagas i anspråk. Hittills hava icke mera än nio dylika föreningar vunnit anslutning till centralkassorna. Den förnämsta orsaken härtill torde vara att söka i den omständigheten, som ovan angivits och som påpekades redan vid förslagets framläggande, att vårt lands lantmannaföreningar till övervägande delen äro uppbyggda på principen utan personlig ansvarighet. En ändring därutinnan lärer icke vara lätt att åstadkomma. Beträffande denna personliga ansvarighet må visserligen medgivas, att den kan äga sitt värde som en grund för föreningens kreditvärdighet. Men vad som är av vida större betydelse för andelsrörelsens utveckling är otvivelaktigt, att föreningarna förskaffa sig ett större kontant underlag för sin verksamhet genom insatsernas ökning och kontanta inbetalning samt framför allt genom en kraftig fondering. Det är på de förhållanden, som i detta hänseende kännetecknа en förening och på verksamhetens skötsel i allmänhet som det bör bliva beroende, huruvida föreningen bör vinna anslutning till kasserörelsen och få sitt kreditbehov fyllt genom centralkassornas försorg. Då frågan om jordbrukets andelsrörelse emellertid skall av Jordbruksutredningen upptagas till behandling i annat sammanhang, i anslutning vartill spörsmålet om andelsrörelsens kreditförhållanden skulle närmare övervägas, har Utredningen icke funnit sig böra för närvarande påkalla någon ändring i de gällande bestämmelserna, i vad de uppställa personlig ansvarighet hos föreningsmedlemmarna såsom villkor för anslutning till centralkassor.

Vid prövningen av ekonomisk förenings ansökan om inträde i centralkassa bör emellertid, som nyss nämnts, avseende icke enbart fästas vid den personliga ansvarigheten hos föreningsmedlemmarna. Centralkassans styrelse bör företaga en omsorgsfull granskning av föreningens ekonomiska förhållanden i allmänhet och en inträdesansökning bör endast i sådant fall bifallas, då föreningen visar sig vara grundad på sunda ekonomiska principer och kan anses äga tillräckliga förutsättningar att bedriva sin verksamhet på ett ur ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt. Några närmare direktiv för denna prövning av föreningarnas organisation och ekonomi kunna icke på förhand angivas utan bör det ankomma på centralkassornas styrelser att därvidlag själva besluta. I tveksamma fall bör styrelsen i dylika frågor söka samråd med Svenska jordbrukskreditkassan, som även bör kunna efter hand lämna mera generella anvisningar rörande hithörande förhållanden.

Beträffande ekonomiska föreningars insatser i centralkassorna synes den ändringen lämpligen böra vidtagas, att förening skall ingå med minst en

andel å tio kronor, varjämte delaktigheten och kreditgivningen torde böra ställas i sådant samband med varandra, att kredit må erhållas till högst ett belopp av 1 000 kronor per tecknad andel.

Till undvikande utav den tänkbara möjligheten, att andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor vinna övervägande inflytande vid omröstning inom centralkassa, torde böra föreskrivas, att den rösträtt, som vid föreningssammanträde må tillkomma dylik förening, skall till sitt värde reduceras till en tiondel.

Förenings ansvarighet för centralkassans förbindelser anser Jordbruksutredningen böra bestämmas på samma sätt som föreslagits ifråga om jordbrukskassemedlemmarnas ansvarighet för jordbrukskassas förbindelser d. v. s. ställas i viss proportion till insatsen. Det föreslås, att ansvarigheten sättes till lägst tio gånger insatsbeloppet.

Av insatsbeloppen böra minst 20 % överföras till centralkassans säkerhetsfond. Denna del av insatsbeloppet skulle ej av föreningen kunna återbekommas vid utträde ur kassan. Resten utgör ekonomiska föreningars insatskapital. Endast härå bör utdelning kunna lämnas, dock ej efter högre ränta än som skulle ha åtnjutits, därest insatsbeloppet i stället under det år, varom fråga är, innestått å sparkasseräkning i centralkassan, och i varje fall icke efter högre räntefot än fem procent.

Något absolut lånemaximum torde icke vara erforderligt. Det förutsättes, att lån till andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor under inga omständigheter beviljas annat än mot fullgod säkerhet och begränsningen av krediten torde under sådana förhållanden kunna överlåtas till centralkassans eget bedömande. Till förebyggande av att det för kreditorganisationen avsedda kapitalet till alltför stor del tages i anspråk för kreditgivning åt andelsrörelsen till förfång för långivningen till enskilda jordbrukare, torde ett stadgande om en högsta gräns för utlåning till andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor åtminstone tillsvidare böra bibehållas. Som ovan angivits, är den härutinnan nu gällande bestämmelsen av det innehåll, att lån icke må, annat än mot särskild fullgod säkerhet, beredas viss sådan förening till högre belopp än som motsvarar en tjugondel av samtliga medlemmars i centralkassan sammanlagda lånemaxima, varjämte i § 5 i kungörelsen meddelats bestämmelse angående viss kortare uppsägningstid för lån till sådana föreningar. Enligt Jordbruksutredningens mening bör denna gräns nu bestämmas så, att lån sammanlagt icke må beviljas ekonomiska föreningar, varom nu är fråga, till högre belopp än som motsvarar en tjugondel av det sammanlagda lånemaximum, som gäller för medlemmarna i de till centralkassan anslutna jordbrukskassorna. Bestämmelsen i § 5 synes böra utgå.

Författningsförslag.

Nya författningar.

I överensstämmelse med vad som i det föregående blivit föreslaget har Jordbruksutredningen utarbetat här nedan (sid. 85) intagna förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor, vilken författning skulle ersätta nu

gällande särskilda kungörelser om jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit. Beträffande möjligheten för centralkassa att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor synas bestämmelserna därom med hänsyn till anordningens provisoriska karaktär alltjämt böra bibehållas i en fristående författning. I enlighet härmed har Jordbruksutredningen utarbetat här nedan (sid. 99) intagna förslag till förordning angående rätt för centralkassa för jordbrukskredit att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor, vilken författning är avsedd att ersätta kungörelsen av den 11 juli 1918 (nr 597) med däri den 6 juni 1925 (nr 205) vidtagna ändringar.

Ändringar i vissa gällande författningar.

På grund av de förslag, som Jordbruksutredningen i det föregående framlagt, erfordras därjämte ändringar dels i kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 234) angående understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftskredit åt idkare av mindre jordbruk med däri den 11 juli 1918 (nr 592) och den 30 april 1920 (nr 172) vidtagna ändringar, dels ock i kungörelserna den 18 juni 1915 (nr 235) och 29 juni 1928 (nr 296) angående överlämnande till Sveriges riksbank av svenska statens obligationer såsom pant för centralkassas för jordbrukskredit förbindelser.

Övergångsbestämmelser.

Jordbruksutredningen utgår ifrån, att Svenska jordbrukskreditkassan skall träda i funktion, så snart ske kan efter det beslut fattats om kassans tillkomst. För sådant ändamål torde intill dess de nuvarande centralkassorna hunnit vidtaga erforderliga åtgärder för anslutning till centralorganet, för detsamma böra tillsättas en interimsstyrelse, på vilken det skall ankomma att i enlighet med de närmare föreskrifter, som må meddelas av Kungl. Maj:t, handhava kassans angelägenheter och ordna för centralkassornas anslutning och de organisatoriska förändringarnas genomförande enligt i författningen meddelade föreskrifter.

Med hänsyn till bestämmelserna i §§ 42 och 44 i lagen om ekonomiska föreningar torde det dröja relativt lång tid, innan centralkassorna kunnat i full utsträckning vidtaga sådana stadgeändringar, som betingas av de utav Jordbruksutredningen föreslagna ändrade bestämmelserna för dessa kassor. På grund härav och då centralkassorna och jordbrukskassorna enligt dessa bestämmelser icke förutsättas skola erhålla större formell ansvarighetskapacitet än den de för närvarande äga, torde intet hinder föreligga, att centralkassorna redan med sina nuvarande stadgar provisoriskt ingå som delägare i jordbrukskreditkassan. Likaså anser Jordbruksutredningen, att denna kassas interimsstyrelse omedelbart må kunna gå i författning om upplåning av kapital och utlämnande av lån till centralkassor, som sålunda provisoriskt ingått i kassan. Centralkassornas ömsesidiga ansvarighet för dylika lån bör dock regleras enligt de grunder, som innehållas i de nya bestämmelserna.

Vad angår den nya ordningens genomförande för bestående centralkassor och jordbrukskassor torde med hänsyn till nyss anförda stadganden i lagen om ekonomiska föreningar en relativt lång övergångstid bliva erfor-

derlig. Under förutsättning att de nya författningarna kunna träda i kraft under innevarande år, föreslår Jordbruksutredningen för redan bestående kassors vidkommande, att undantag från bestämmelserna må i vad avser sådana förhållanden, som omförmäles i nyssnämnda stadganden i föreningslagen, medgives för tiden intill den 1 januari 1933.

Vid övergången till den nya ordningen torde följande böra iakttagas.

Inbetalningen av den för enskilda kassemedlemmar stadgade ökade insatsen bör kunna fördelas på en tid av tre år. Då jordbrukskassorna icke vidare skulle äga rätt till inlåning, torde dessa kassor böra inrikta sig på att få insättarnas medgivande till medlens överförande till motsvarande räkningar i vederbörande centralkassa. Vad beträffar centralkassorna synes den del av deras insatskapital, som överstiger vad anslutna jordbrukskassor skola enligt de nya bestämmelserna erlägga i insatser, böra återgäldas till jordbrukskassorna.

Vad särskilt gäller den minskning i den personliga ansvarigheten, som av Jordbruksutredningen föreslås, torde i motsvarighet till vad som ägde rum vid den år 1925 genomförda minskningen i samma ansvarighet, särskilda åtgärder böra vidtagas till skydd för tredje mans rätt. Då man i 44 § i lagen om ekonomiska föreningar stadgat, att beslut, som innefattar upphävande av medlemmarnas personliga ansvarighet för förenings förbindelser, icke må träda i kraft förrän ett år förflutit från det beslutet registrerats, torde man hava åsyftat att sätta föreningens borgenärer i stånd att före berörda tids utgång göra sina fordringar gällande och sålunda undgå förlust i följd av upphävandet. En nedsättning av den personliga ansvarigheten torde också innefatta en sådan ändring av de förutsättningar, som förelågo vid vederbörande fordrans tillkomst, att borgenären är berättigad att uppsäga sin fordran. En dylik konsekvens av de nya reglerna skulle emellertid vara mycket otillfredsställande och kunna bereda centralkassorna avsevärda svårigheter. Det är därför nödvändigt att tillse, att någon möjlighet för kassorna att på formella skäl uppsäga sina fordringar icke inträder i följd av ändringarna. För sådant ändamål ansågs år 1925 staten böra träda emellan och påtaga sig all den förlust, som tilläventyrs kunde uppkomma för den, som förvärvat fordran hos jordbruks- eller centralkassa, innan registrering verkställts av beslut, varigenom i enlighet med de bestämmelser, som då antogs, minskning skett av medlemmarnas personliga ansvarighet för vederbörande kassas förbindelse. För ändamålet medgav riksdagen, att från riksgäldskontoret finge till riksbanken överlämnas obligationer till ett belopp av 100 000 kronor att på vissa villkor användas till täckande av förlust, som i följd av nedsättningen i ansvarigheten kunde tillfogas någon, som, då beslutet därom registrerades, ägde fordran hos kassan. I nu förevarande fall torde saken böra ordnas på liknande sätt. Den ansvarighet, som statsverket därigenom skulle påtaga sig, torde med största sannolikhet aldrig behöva tagas i anspråk. Då minskningen i den formella personliga ansvarigheten nu skulle bliva större än som var fallet vid 1925 års författningsändring, torde dock garantibeloppet böra tillmätas i motsvarande mån högre. För

sin del får Jordbruksutredningen föreslå, att obligationer må för ändamålet ställas till förfogande till ett belopp av 250 000 kronor. Obligationerna torde, liksom de obligationer, vilka enligt vad ovan föreslagits skulle utgöra särskild garanti för centralkassornas inlåning och deras upplåning hos andra än Svenska jordbrukskreditkassan, böra av riksgäldskontoret överlämnas till jordbrukskreditkassan. Då den personliga ansvarigheten icke kan göras gällande annat än vid förenings konkurs, skulle dessa obligationer icke heller kunna för ändamålet disponeras utom vid för jordbrukskassa eller centralkassa uppkommande konkurs. Även i övrigt torde för denna garantis ianspråktagande böra gälla bestämmelser av i huvudsak det innehåll, som finnes stadgat i ingressen till kungörelserna den 6 juni 1925 (nr 203 och 204).

---

1) Förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor.

Härigenom förordnas som följer:

Kap. I. Svenska jordbrukskreditkassan.

Om kassans ändamål.

§ 1.

Svenska jordbrukskreditkassan har till ändamål att i enlighet med bestämmelserna i denna förordning och i reglemente, som utfärdas av Konungen, driva lånerörelse genom att lämna kredit åt centralkassor för jordbrukskredit, varom i kap. II stadgas, öva kontroll och tillsyn över sådana kassor och till dem anslutna jordbrukskassor samt verka för jordbrukskasserörelsens befrämjande och utveckling i allmänhet.

Om delägarne i jordbrukskreditkassan och deras ansvarighet för kassans förbindelser.

§ 2.

Jordbrukskreditkassans delägare utgöras av samtliga centralkassor för jordbrukskredit, som vunnit godkännande från det allmännas sida.

Därest jordbrukskreditkassans förbindelser ej kunna infrias med anlitande av dess egna tillgängliga medel, äger kassan infordra erforderliga tillskott från centralkassorna.

För jordbrukskreditkassans förbindelser svare centralkassorna i förhållande till högsta under räkenskapsåret oguldna kapitalbeloppen av sina från jordbrukskreditkassan erhållna lån. Kan centralkassa icke fullgöra den betalningsskyldighet, som till följd av denna ansvarighet åligger centralkassan, vare övriga centralkassor efter nyssnämnda grund ansvariga för bristen.

Om jordbrukskreditkassans fonder och upplåning.

§ 3.

Såsom grundfond för jordbrukskreditkassan ställer staten genom fullmäktige i riksgäldskontoret till förfogande svenska statens obligationer,

ouppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av minst trettio millioner kronor. Grundfondsobligationerna fortfara att tillhöra staten, som dock ej äger att för annat ändamål förfoga över dem, så länge kassans samtliga förbindelser icke äro fullgjorda.

§ 4.

Det för jordbrukskreditkassans lånerörelse erforderliga kapitalet anskaffas genom upplåning eller genom mottagande för längre tid av kapital till förräntning. Sammanlagda beloppet av kassans upplåning och inlåning må icke uppgå till mer än sex gånger beloppet av grundfonden.

§ 5.

Grundfonden, som är avsedd att tjäna som säkerhet för kassans upp- och inlåning, må av kassans styrelse, efter medgivande av fullmäktige i riksgäldskontoret, kunna tillfälligtvis anlitas för fullgörande av kassans förbindelser, därvid dock skall iakttagas, att grundfonden efter plan, som av fullmäktige i riksgäldskontoret bestämmes, inom fem år skall återställas till sin förutvarande storlek. Kassan vare skyldig gottgöra staten vad staten till följd av kassans åtgärd nödgas utgiva i ränta å obligationerna.

Hava grundfondsobligationer tagits i anspråk till belopp av nominellt två millioner kronor, må kassan icke verkställa ytterligare upplåning eller mottaga ytterligare kapital till förräntning med mindre Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret, därtill lämnar tillstånd.

§ 6.

Jordbrukskreditkassans behållna årsvinst skall avsättas till en reservfond. Avkastningen därav lägges till fonden; dock må avkastningen, då fonden överstiger två procent av kassans skulder, kunna användas till beredande av lättnad för centralkassorna.

§ 7.

Reservfonden skall placeras i statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks, konungariket Sveriges stadshypotekskassas, Svenska bostadskreditkassans eller Svenska skepphypotekskassans obligationer eller i obligationer, som till den säkerhet, de erbjuda, kunna anses jämförliga med obligationer av något av nyss angivna slag, eller ock mot säkerhet i fullgod inteckning i jordbruksfastighet.

Om lånerörelsen.

§ 8.

Av centralkassa gjord framställning om kredit från jordbrukskreditkassan prövas av dennas styrelse. Vid beviljande av kredit skola med avseende å tiden för låns återgäldande sådana villkor uppställas, som betingas av jordbrukskreditkassans förpliktelser till återgäldande av kapital, som av den upp- eller inlånats.

§ 9.

Det åligger jordbrukskreditkassans styrelse att tillse, att för den kredit, som av kassan lämnas, erforderlig säkerhet finnes och hålles vid makt. An-

gående förvaringen av dessa säkerheter har kassans styrelse att meddela närmare föreskrifter.

Om förvaltningen m. m.

§ 10.

Jordbrukskreditkassan förvaltas av en styrelse med säte i Stockholm. Styrelsen består av sju personer med lika många suppleanter.

Konungen utser, för en tid av tre år i sänder, en ledamot och suppleant för denne. Fullmäktige i riksgäldskontoret utse, likaledes för en tid av tre år i sänder, en ledamot och en suppleant för denne. Övriga ledamöter och suppleanter väljas å ombudsstämman. Vald ledamot eller suppleant utses för tiden till den ordinarie ombudsstämma, som hålles under tredje året efter det, då valet förrättades.

Styrelsens ordförande och vice ordförande väljas inom styrelsen.

Arvoden för de av Konungen och av fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda ledamöterna bestämmas av Konungen.

Styrelsen utser verkställande direktör samt tillsätter kassans övriga befattningshavare. Beslut, varigenom verkställande direktör utsetts, vare ej gällande med mindre det biträtts av den av Konungen utsedde styrelseledamoten.

Styrelseledamöter, som genom att överträda denna förordning eller med stöd av densamma meddelade bestämmelser eller eljest uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskynda kassan skada, svare för skadan en för alla och alla för en.

§ 11.

Envar centralkassa äger utse en ledamot i ett förvaltningsråd jämte en suppleant för honom. Ledamot av jordbrukskreditkassans styrelse må icke vara medlem av förvaltningsrådet eller suppleant för sådan medlem.

Förvaltningsrådet har till uppgift att i viktigare frågor stå till styrelsens förfogande för överläggningar. Rådets medlemmar skola få del av styrelsens protokoll och i övrigt hållas underrättade om rörelsens utveckling. Rådet sammanträder gemensamt med styrelsen och kallas till sammanträde, då styrelsens ordförande finner så erforderligt. Då medlemmar i rådet till ett antal av minst en tredjedel av hela antalet rådsmedlemmar därom gör framställning, skall sådant sammanträde hållas. Medlem av rådet äger icke deltaga i styrelsens beslut men är berättigad få från beslutet avvikande mening antecknad i protokollet.

§ 12.

För revision av styrelsens förvaltning och kassans räkenskaper skola årligen utses tre revisorer med lika många suppleanter. En revisor och en suppleant för honom utses av fullmäktige i riksgäldskontoret; de övriga väljas å ombudsstämman. Av de sistnämnda skola en revisor och hans suppleant vara av handelskammare i riket eller på annat, av Konungen godkänt sätt auktoriserad revisor.

Hava revisorer i sin berättelse mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift eller uppsåtligen underlåtit göra anmärkning mot dylik uppgift i handling, som av dem granskats, eller vid fullgörandet av sitt uppdrag visat vårdslöshet, vare de, som låtit sådant komma sig till last, kassan ansvariga för all därav uppkommande skada, en för alla och alla för en.

§ 13.

Ombud för centralkassorna skola årligen före utgången av juni månad samlas till ordinarie ombudsstämma i Stockholm å tid, som av jordbrukskreditkassans styrelse bestämmes. Stämman förrättar föreskrivna val av ledamöter i kassans styrelse och revisorer ävensom suppleanter för dessa samt beslutar angående ansvarsfrihet för styrelsen.

Extra ombudsstämma skall styrelsen utlysa, när förvaltningsrådet eller revisorerna sådant påyrka eller styrelsen finner omständigheterna därtill föranleda.

§ 14.

Jordbrukskreditkassans förvaltningskostnader skola, i den mån medel härför icke annorledes ställas till kassans förfogande, täckas genom erforderligt räntepålägg å de lån, som av kassan utlämnas.

§ 15.

Om jordbrukskreditkassans trädande i likvidation och om förfarandet därvid förordnar Konungen.

Vid likvidation må kassans grundfondsobligationer tagas i anspråk allenast i den mån annan tillgång saknas, som svarar för kassans förbindelser.

Rörande användningen av vad som vid likvidationen återstår av kassans tillgångar, efter det skulderna blivit guldna, bestämmer Konungen.

Kap. II. Centralkassor för jordbrukskredit.

Om villkoren för centralkassas godkännande.

§ 16.

Centralkassa för jordbrukskredit skall för att kunna erhålla kredit från Svenska jordbrukskreditkassan hava vunnit godkännande från det allmännas sida. Sådant godkännande må på de villkor, som angivas i §§ 17—37 här nedan, kunna lämnas centralkassa, som är organiserad såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet och som har till uteslutande ändamål att främja de anslutna jordbrukskassornas gemensamma syfte.

§ 17.

I centralkassas stadgar skola meddelas bestämmelser av det innehåll, som angives i §§ 18 första stycket, 19, 21—34 och 37 här nedan.

Om centralkassas verksamhetsområde.

§ 18.

Centralkassas verksamhetsområde skall vara sammanhängande och skilt från andra centralkassors. Verksamhetsområdet bestämmes av jordbruks-kreditkassans styrelse.

Vid prövning av fråga, som nyss sagts, skall hänsyn tagas till att centralkassans styrelse må utan svårighet eller oskäliga kostnader kunna övervaka de anslutna jordbrukskassornas verksamhet samt bedriva en effektiv upplysnings- och organisationsverksamhet för kasserörelsens befrämjande inom verksamhetsområdet.

Om centralkassas medlemmar.

§ 19.

Till medlem av centralkassa må endast kunna intagas godkänd jordbruks kassa, vars styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde, dock att även sådan godkänd jordbrukskassa, vars styrelse har sitt säte å ort, som icke ligger inom någon centralkassas verksamhetsområde, må såsom i § 39 sägs kunna vinna anslutning till närbelägen centralkassa.

§ 20.

Centralkassa må ej vinna godkännande med mindre till densamma äro anslutna minst tio jordbrukskassor inom centralkassans verksamhetsområde med ett sammanlagt insatsbelopp i centralkassan å minst tretusen kronor.

Om insatser, ansvarighet och uttaxering.

§ 21.

För varje fullt tal av tjugo i jordbrukskassa tecknade andelar skall sådan kassa teckna en insats å tio kronor i centralkassan. Insats skall kontant inbetalas. Den tillföres oavkortad centralkassans säkerhetsfond och må icke av jordbrukskassan återbekommas vid utträde ur centralkassan. Utdelning å insats må icke lämnas.

§ 22.

Jordbrukskassa ansvarar för centralkassans förbindelser med tjugofem kronor för varje i jordbrukskassan tecknad andel.

§ 23.

Anslutna jordbrukskassor skola vid behov vara underkastade uttaxering intill visst i stadgarna bestämt belopp för år räknat, dock högst med tre procent av jordbrukskassans ansvarighet för centralkassans förbindelser. Uttaxering må äga rum allenast i mån som kassans säkerhetsfond icke förslår till täckande av uppkommen förlust.

Om centralkassas säkerhetsfond.

§ 24.

Centralkassas behållna årsvinst skall, sedan avdrag skett för täckande av möjligen förefintlig brist från föregående år, i sin helhet tillföras kassans säkerhetsfond.

Då säkerhetsfonden uppgår till ett belopp, motsvarande tio procent av kassans utlåning vid utgången av senast förflutna räkenskapsåret jämte hälften av insättarnas behållning vid samma tidpunkt, ankommer på centralkassan att bestämma, i vad mån någon del av årsvinsten skall för annat ändamål disponeras.

Utan hinder av vad nyss sagts må av årsvinsten efter beslut å föreningsstämma kunna till medlemmarna återgäldas belopp, som under något föregående år å dem uttaxerats till täckande av förlust.

§ 25.

Har jordbrukskassa av orsak, som icke skäligen kan läggas kassans styrelse till last, lidit förlust, som icke kunnat täckas av kassans egna tillgångar och genom skälig uttaxering, må centralkassan, utan att hava vidtagit laga åtgärder för indrivning av sin motsvarande fordran hos jordbrukskassan, kunna besluta om fordringens avskrivning genom anlitande av sin säkerhetsfond. Sådan åtgärd skall, innan den må sättas i verkställighet, hava godkänts av jordbrukskreditkassans styrelse.

Om centralkassas utlåningsrörelse.

§ 26.

Centralkassa må ej idka annan rörelse än penningrörelse eller bereda kredit åt andra än sina medlemmar, dock att tillfällig kredit må kunna i särskilda fall beviljas kommuner eller andra samfälligheter.

Kassans kreditgivning må kunna bestå i utlämnande av reverslån eller beviljande av kredit i räkning eller växeldiskontering.

I övrigt skall gälla, att av medel, vilka centralkassan anskaffat genom upptagande av lån, högst en fjärdedel må utlämnas såsom lån å längre tid än ett år samt att minst sex tiondelar av de hos kassan insatta medlens sammanlagda belopp skall redovisas i sådan kassareserv, som omförmäles i § 30 här nedan eller i lån å återbetalningstid, som ej överstiger ett år.

§ 27.

Jordbrukskassa må icke beredas kredit till högre belopp än som motsvarar det sammanlagda lånemaximum, som gäller för kassans medlemmar. Vad sålunda stadgats skall dock ej utgöra hinder för centralkassa att till jordbrukskassa utöver nyss avsedda maximum utlämna lån mot säkerhet av inteckning i jordbruksfastighet, varför medlem av jordbrukskassan är delaktig i densamma, om och i den mån inteckningens kapitalvärde ligger inom

sex tiondelar av fastighetens taxeringsvärde. Såsom jordbruksfastighet anses för jordbruksändamål bebyggd fastighet ävensom fastighet, varå, utan samband med jordbruk, trädgårdsskötsel, hönsskötsel, fiskodling eller annan därmed jämförlig verksamhet bedrives såsom självständig näring.

Om centralkassas upp- och inlåningsrörelse.

§ 28.

Centralkassa må icke utan medgivande av styrelsen för jordbrukskreditkassan förskaffa sig kredit i annan penninginrättning.

§ 29.

Centralkassa äger av allmänheten mottaga medel till förräntning å sparkasseräkning, depositionsräkning och kapitalräkning. Av anslutna jordbrukskassor och deras medlemmar ävensom av kommuner och andra samfälligheter äger centralkassa dessutom mottaga medel till förräntning å checkräkning.

Med avseende å sparkasseräkning skall iakttagas, att en och samma insättares tillgodohavande på dylik räkning icke må annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver fyratusen kronor. Ej må kassan ikläda sig skyldighet att återbetala på sparkasseräkning insatta medel annorledes än viss tid efter uppsägning; styrelsen dock lämnat öppet att, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, i särskilda fall medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång.

Å depositionsräkning och kapitalräkning må en och samma insättares sammanlagda tillgodohavande icke annorledes än genom å kapitalräkning upplupen räntas läggande till å sådan räkning innestående kapital ökas utöver trettiotusen kronor, med mindre länsstyrelsen, när särskilda skäl därtill föranleda, ifråga om viss insättare lämnar tillstånd till större inlåningsbelopp.

Centralkassas rätt till inlåning från andra än anslutna jordbrukskassor och deras medlemmar kan, om skäl därtill föreligga, av Kungl. Maj:t återkallas. Har så skett, skall kassan träda i likvidation genast efter erhållen del av beslut om återkallandet.

§ 30.

Centralkassa skall vara skyldig att i tillgångar, bestående av statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks, konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller kommuners obligationer eller fordran hos riksbanken eller inländskt bankbolag eller ock i lån mot säkerhet i inteckning i jordbruksfastighet inom hälften av fastighetens taxeringsvärde, redovisa kassareserv, som tillsammans med den inneliggande kassan motsvarar minst en tiondel av insättarnas behållning. I kassareserv må pantsatt tillgång ej inräknas; dock att, där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av centralkassan till fullo begagnats, den må inräknas med det belopp, som kassan enligt avtalet äger ytterligare utbekomma.

Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbringas till föreskrivet belopp.

§ 31.

Centralkassas inlåning å bankmässiga räkningar må icke överskrida ett belopp, motsvarande fem gånger den ansvarighet, som de till centralkassan anslutna jordbrukskassorna hava för centralkassans förbindelser.

Om förvaltningen m. m.

§ 32.

I centralkassas styrelse skall en ledamot jämte suppleant för honom utses av styrelsen för jordbrukskreditkassan.

Föreståndare eller verkställande direktör för centralkassa må icke utses med mindre styrelsen för jordbrukskreditkassan godkänt personvalet.

§ 33.

Centralkassa skall vidtaga erforderliga åtgärder för en i allo sakkunnig uppsikt över och revision av anslutna jordbrukskassors verksamhet och förvaltning.

Centralkassa skall vara pliktig underkasta sig den tillsyn och revision, som styrelsen för jordbrukskreditkassan finner lämpligt anordna, samt till denna kassa avgiva sådana fortlöpande redogörelser om verksamheten, som av kassans styrelse föreskrivas.

§ 34.

Den senaste revisionsberättelsen angående centralkassas förvaltning skall jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning hållas anslagen å lätt tillgänglig plats å centralkassans expeditionslokal samt, därest ansluten jordbrukskassa har särskild expeditionslokal, jämväl å denna. Anslåendet skall äga rum så snart ske kan efter det sammanträde, å vilket revisionsberättelsen framlagts.

§ 35.

Då godkännande meddelas åt centralkassa, skall länsstyrelsen tillika förordna ett ombud att å det allmännas vägnar öva tillsyn över centralkassans och till densamma anslutna jordbrukskassors förvaltning och verksamhet. Förordnande, som nu sagts, gäller tillsvidare och intill dess annorledes beslutas.

Ombudet skall deltaga i den årliga revisionen av centralkassans förvaltning och är dessutom berättigat att även eljest, när ombudet så finner gott, taga kännedom om centralkassans och till densamma anslutna jordbrukskassors protokoll och bokföring samt värdehandlingar och kassabehållning. Ombudet äger tillika att närvara vid styrelsens för centralkassan sammanträden med rätt att där yttra sig och få avvikande mening antecknad till protokollet. Det åligger ombudet att efter varje verkställd undersökning rörande centralkassans ställning och förhållanden i övrigt till länsstyrelsen avgiva berättelse därom ävensom att ofördröjligen underrätta länsstyrelsen, därest anledning synes ombudet hava förekommit, att det centralkassan eller någon till densamma ansluten jordbrukskassa meddelade godkännandet bör återkallas.

Underrättelse om tid och ställe för berörda revision skall styrelsen för centralkassan minst fjorton dagar förut lämna ombudet. Styrelsen skall även i behörig tid kalla ombudet till styrelsens samtliga sammanträden.

Till ombudet utgår av allmänna medel gottgörelse enligt av Kungl. Maj:t bestämda grunder.

§ 36.

Nedgår antalet anslutna jordbrukskassor i godkänd centralkassa under tio och fylles ej detta antal inom två månader efter erinring om förhållandet från länsstyrelsens sida eller iakttager centralkassan icke i vad på den ankommer föreskrifterna i denna förordning eller handhavas dess angelägenheter på ett sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till kassan, kan godkännandet av länsstyrelsen återkallas.

Har godkännandet för centralkassan återkallats, skall genom länsstyrelsens försorg ofördröjligen göras anmälan därom hos Kungl. Maj:t och hos styrelsen för jordbrukskreditkassan samt underrättelse om förhållandet kungöras i den stads tidning, där länsstyrelsen har sitt säte, eller, om flera tidningar där utgivas, i den av dessa, där allmänna påbud för staden vanligen meddelas, ävensom, där kassans styrelse har sitt säte å annan ort, i en tidning å denna ort.

§ 37.

Återkallas i den ordning, som i § 36 sagts, godkännandet från det allmännas sida, skall centralkassan vara pliktig träda i likvidation, så snart beslutet härom vunnit laga kraft.

Kap. III. Jordbrukskassor.

Om villkoren för jordbrukskassas godkännande.

§ 38.

Jordbrukskassa skall för att kunna erhålla lån från centralkassa för jordbrukskredit hava vunnit godkännande från det allmännas sida. Sådant godkännande må på de villkor, som angivas i §§ 39—55 här nedan, kunna lämnas jordbrukskassa, som är organiserad såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet och som har till uteslutande syfte att bereda kredit åt sina medlemmar.

§ 39.

Jordbrukskassa skall vara tillförbunden att iakttaga vad på den ankommer för vinnande av inträde i centralkassa för jordbrukskredit, som finnes bildad eller bildas för det område, inom vilket jordbrukskassans styrelse har sitt säte, eller ock, därest centralkassa icke finnes för området ifråga, i närbelägen centralkassa efter anvisning av jordbrukskreditkassans styrelse. Har jordbrukskassa icke inom sex månader efter godkännandet vunnit anslutning till centralkassa, vare godkännandet förfallet.

§ 40.

I jordbrukskassas stadgar skola meddelas bestämmelser av det innehåll, som angives i §§ 41—55 här nedan.

Om jordbrukskassas verksamhetsområde.

§ 41.

Jorbrukskassas verksamhetsområde skall vara sammanhängande samt skilt från andra jordbrukskassors och ej större, än att kassans medlemmar kunna förutsättas känna varandras personliga och ekonomiska förhållanden.

Om jordbrukskassas medlemmar.

§ 42.

Till medlem i jordbrukskassa må icke antagas annan än i Sverige bosatt svensk undersåte eller här i landet registrerat aktiebolag, som har till ändamål att idka jordbruk.

Jordbrukskassa skall bestå av minst femton medlemmar.

§ 43.

Ägare av jordbruksfastighet, belägen inom kassans verksamhetsområde, må vara delaktig i kassan med högst en andel för varje fullt tal av femhundra kronor av fastighetens såsom delaktighetsunderlag bestämda värde.

Är jordbruksfastighet av ägaren upplåten åt annan till brukande, må ägaren och brukaren var för sig vara delaktiga i kassan med högst en andel för varje fullt tal av ettusen kronor av fastighetens såsom delaktighetsunderlag bestämda värde.

Såsom delaktighetsunderlag gäller fastighets taxeringsvärde, utan så är att annat värde blivit såsom delaktighetsunderlag bestämt genom särskild värdering. Värdering, som nyss sagts, ombesörjes på därom av jordbrukskassan gjord framställning av vederbörande centralkassa, på vilken ock ankommer att fastställa, till vilket värde delaktighetsunderlaget skall i sådant fall bestämmas.

Sträcker sig brukningsdel över gränsen för kassans verksamhetsområde, må brukningsdelens hela delaktighetsunderlag tagas i betraktande vid bestämmandet av det antal andelar, varmed fastighetens ägare eller brukare må vara delaktig i kassan.

Såsom jordbruksfastighet anses för jordbruksändamål bebyggd fastighet ävensom fastighet, varå, utan samband med jordbruk, trädgårdsskötsel, hönsskötsel, fiskodling eller annan därmed jämförlig verksamhet bedrives såsom självständig näring.

Beträffande annan medlem än sådan, som avses här ovan, skola stadgarna angiva det antal andelar, varmed medlemmen högst må vara delaktig i kassan.

Medlem må icke för en och samma brukningsdel vara medlem i mer än en jordbrukskassa.

Om insatser, ansvarighet och uttaxering.

§ 44.

Medlems insats må icke understiga fem kronor för varje andel, medlemmen äger i kassan.

Av varje tecknad insats skola minst två kronor kontant inbetalas och återstoden inom tre år efter tecknandet. Där så ske kan genom avdrag å beviljat lån, bör hela insatsbeloppet av kassan på en gång uttagas.

Av de såsom insatser tecknade belopp skola sjuttio procent sammanföras under benämning jordbrukskassans insatskapital, tio procent användas såsom kassans insats i centralkassan och tjugo procent tillföras jordbrukskassans reservfond.

Insats skall, till den del den tillförts kassans insatskapital, återgäldas vid medlems utträde ur kassan i enlighet med vad därom stadgas i lagen om ekonomiska föreningar, dock högst med en femtedel årligen under fem år med mindre kassans styrelse finner omedelbar återbetalning lämpligen böra äga rum.

Kassan må kunna av sin årsvinst, i den mån den ej, efter vad nedan sägs, skall avsättas till bildande av reservfond eller enligt medgivande i § 48 användas till återgäldande av sådan tidigare uttaxering, som ägt rum till täckande av förlust, efter beslut å föreningssammanträde lämna medlemmarna utdelning å deras insatser, till den del desamma tillförts insatskapitalet, dock ej efter högre räntefot än medlemmen skulle fått åtnjuta, därest insatsbeloppet i stället under det år, varom fråga är, innestått å sparkasseräkning i centralkassan, och i varje fall icke efter högre räntefot än fem procent.

§ 45.

Medlems personliga ansvarighet må icke bestämmas lägre än till tjugofem kronor för varje andel.

§ 46.

Medlemmarna skola vid behov vara underkastade uttaxering intill visst i stadgarna bestämt belopp, dock högst med fem kronor för varje andel för år räknat. Uttaxering må äga rum allenast i mån som kassans reservfond icke förslår till täckande av uppkommen förlust.

Om jordbrukskassas reservfond.

§ 47.

Av årsvinsten, efter avdrag av vad som åtgår till täckande av möjligen förefintlig brist från föregående år, skola minst sjuttiofem procent avsättas till reservfond. Vid beräkning av det belopp, som sålunda minst skall avsättas till reservfonden, må ej från årsvinsten avdragas den andel däri, som kan hava tillerkänts styrelseledamot eller annan såsom arvode. Då reservfonden uppgår till ett belopp, motsvarande tjugo procent av det samman-

lagda beloppet av medlemmarnas lånemaxima, ankommer på jordbrukskassan att bestämma, i vad mån den andel av årsvinsten, som skall avsättas till reservfonden, må understiga sjuttiofem procent. Nedgår reservfonden under vad sålunda stadgats, skall avsättning till densamma ånyo vidtaga i minst sådan omfattning, som nyss sagts.

§ 48.

Av årsvinsten, i den mån den ej åtgår för avsättning till reservfonden, må efter beslut å föreningssammanträde kunna till medlemmarna återgäldas belopp, som under något föregående år å dem uttaxerats till täckande av förlust.

Om jordbrukskassas utlåning och verksamhet i övrigt.

§ 49.

Jordbrukskassa må ej idka annan rörelse än penningrörelse eller bereda kredit åt annan än sådan medlem i kassan, som jämlikt § 43 första och andra stycket äger minst en andel i kassan.

Kassans kreditgivning må kunna bestå i utlämnande av reverslån eller beviljande av växeldiskontering eller av kredit i räkning, som genom kassans förmedling för medlem öppnas hos vederbörande centralkassa.

För kredit skall ställas säkerhet, som av jordbrukskassans styrelse godkännes.

I övrigt skall för kreditgivningen gälla, att för ett och samma ändamål växelkredit ej må anlitas under längre tid i en följd än nio månader; att lån ej må utlämnas på längre återbetalningstid, än den kassan själv åtnjuter; samt att åt en och samma medlem ej må utan medgivande av centralkassans styrelse utlämnas lån till högre sammanlagt belopp än som av denna styrelse bestämts.

§ 50.

Det högsta sammanlagda belopp, intill vilket kredit må av kassan beredas en och samma medlem (medlems *lånemaximum*), skall vara i stadgarna bestämt och må ej sättas högre än till tvåhundra kronor för varje andel, varmed medlemmen är delaktig i kassan; dock må till medlem, som är ägare av fastighet, varom i § 43 första och andra stycket förmäles, utöver lånemaximum utlämnas lån mot säkerhet av i fastigheten beviljad inteckning, om och i den mån inteckningens kapitalvärde ligger inom sex tiondelar av fastighetens taxeringsvärde.

§ 51.

Jordbrukskassa må icke för egen räkning driva inlåningsrörelse, men kan i den ordning, som av jordbrukskreditkassans styrelse bestämmes, såsom ombud för den centralkassa, till vilken jordbrukskassan är ansluten, mottaga medel för insättning hos centralkassan.

§ 52.

Angående kassarörelsen skola stadgarna innehålla sådana föreskrifter, att dels inflytande medel, som icke omedelbart åter utbetalas, i mån ej särskilda hinder däremot möta, genast insättas hos vederbörande centralkassa för jordbrukskredit, dels varje in- och utbetalning på styrelsens ansvar kontrolleras av minst en styrelseledamot utom kassaförvaltaren; och skall vad sålunda stadgats gälla även beträffande medel, som kassan uppbär såsom ombud för vederbörande centralkassa.

Om förvaltningen m. m.

§ 53.

Jordbrukskassa må icke samtidigt vara medlem av mer än en centralkassa för jordbrukskredit och må icke utan medgivande av centralkassans styrelse förskaffa sig kredit i annan kreditinrättning.

§ 54.

Jordbrukskassa skall vara tillförbunden att i fråga om den allmänna skötseln av sin rörelse och sin räkenskapsföring ställa sig centralkassans anvisningar till efterrättelse samt att lämna av centralkassan utsedd revisor de tillfällen att taga del av sina böcker och värdehandlingar m. m., som erfordras för att revisorn skall kunna ordentligt fullgöra sitt uppdrag; allt vid äventyr att eljest kunna uteslutas ur centralkassan.

§ 55.

Nedgår antalet medlemmar i godkänd jordbrukskassa under femton, och fylles ej antalet inom en månad efter erinring om förhållandet från länsstyrelsens sida, eller iakttager kassan icke i vad på den ankommer föreskrifterna uti denna förordning, eller handhavas dess angelägenheter på ett sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till kassan, kan godkännandet av länsstyrelsen återkallas.

Har godkännandet för jordbrukskassa återkallats, skall underrättelse därom genom länsstyrelsens försorg ofördröjligen kungöras i den stads tidning, där länsstyrelsen har sitt säte, eller, om flera tidningar där utgivas, i den av dessa, där allmänna påbud för staden vanligen meddelas, ävensom, där kassans styrelse har sitt säte å annan ort, i en tidning å denna ort.

Kap. IV. För centralkassor och jordbrukskassor gemensamma bestämmelser.

§ 56.

Ansökning om godkännande prövas av länsstyrelsen i det län, där kassans styrelse har sitt säte, och må göras antingen i samband med ansökningen om kassans registrering eller därefter. I sistnämnda fall skall ansökningen vara åtföljd av ett exemplar av kassans stadgar.

§ 57.

Det åligger centralkassa och jordbrukskassa att årligen avgiva statistiska uppgifter i enlighet med de föreskrifter Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

§ 58.

Styrelse för centralkassa och jordbrukskassa skall vara ålagt att vid sin förvaltningsberättelse foga vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret.

Jämte vad i bokföringslagen är stadgat skall i avseende å upprättande av balansräkning iakttagas, att de belopp, vartill fonderna uppgå, samt, i vad gäller jordbrukskassa, även insatskapitalets belopp, skola var för sig i balansräkningen uppföras bland skulderna, ävensom att kostnader för kassans bildande eller organisations- eller förvaltningskostnader ej må uppföras såsom tillgång.

§ 59.

Ändring av stadgarna beträffande jordbrukskassas eller centralkassas ändamål och uti de bestämmelser i stadgarna, vilka skola vara av i denna förordning angivet innehåll, må ej vinna tillämpning, förrän densamma av länsstyrelsen godkänts.

Denna förordning träder i kraft den — — — — —, då kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 236) angående godkännande från det allmännas sida av vissa centralkassor för jordbrukskredit samt kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 237) angående godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskassor upphöra att gälla; dock att nämnda kungörelser, i vad däri stadgas om förhållanden, som avses i §§ 42 och 44 i lagen om ekonomiska föreningar den 22 juni 1911, skola äga fortsatt tillämpning till den 1 januari 1933 å centralkassa eller jordbrukskassa, som före den — — — — — — vunnit godkännande från det allmännas sida. Sådan kassa vare, vid äventyr att godkännandet återkallas, pliktig att före den 1 januari 1933 hos vederbörande länsstyrelse visa, att kassans stadgar överensstämma med vad i denna förordning föreskrives.

I samband med fastställande av reglemente för Svenska jordbrukskreditkassan meddelar Konungen de närmare bestämmelser, som finnas erforderliga för jordbrukskreditkassans bildande och genomförandet av de i förordningen stadgade bestämmelser med avseende å jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit. Konungen äger därvid bestämma, att interimsstyrelse för jordbrukskreditkassan skall utgöras av personer, utsedda av offentlig myndighet, ävensom att revisorer för denna kassa skola, för den första tiden av kassans verksamhet, utses av sådan myndighet.

---

2) Förslag till förordning angående rätt för centralkassa för jordbrukskredit att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Utan hinder av bestämmelserna i förordningen den — — — — — — — — om jordbrukets kreditkassor må på de villkor, som nedan i §§ 2—6 sägs, godkännande från det allmännas sida kunna lämnas centralkassa för jordbrukskredit, enligt vars stadgar även andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor kunna intagas såsom medlemmar. På samma villkor må godkännande ock kunna lämnas å sådan ändring i stadgarna för redan godkänd centralkassa, att till medlemmar må kunna intagas även andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor.

§ 2.

I stadgarna för centralkassa, som i § 1 avses, skola finnas intagna bestämmelser av det innehåll, som i §§ 3—6 här nedan stadgas.

§ 3.

Till medlem i centralkassa må ej intagas annan ekonomisk förening än sådan, vilkens styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde, ej heller annan förening än sådan, vars medlemmar äro personligen ansvariga för dess förbindelser och som har till ändamål befordrandet av jordbrukets eller någon till jordbruket hörande binärings utveckling eller tillgodogörandet av genom jordbruket med tillhörande binäringar vunna produkter.

§ 4.

Annan till centralkassa ansluten ekonomisk förening än jordbrukskassa skall ingå i kassan med minst en andel å tio kronor. Av insatsbeloppen skola tjugu procent överföras till centralkassans säkerhetsfond. I övrigt skola insatserna sammanföras under benämning andelsföreningars insatskapital.

Sådan förening, som nu avses, skall vara ansvarig för centralkassans förbindelser med ett hundra kronor för varje andel, föreningen äger i kassan. Såsom medlem av centralkassa skall föreningen äga deltaga i avgörandet av kassans angelägenheter med allenast en tiondels röst.

§ 5.

Kredit till förening, som i § 4 avses, må icke beviljas annat än mot fullgod säkerhet. Kredit må beredas en och samma förening till så stort sammanlagt belopp, som av centralkassans styrelse med hänsyn till säkerhetens beskaffenhet och andra ifrågakommande omständigheter prövas lämpligt, dock högst till ett belopp av ettusen kronor för varje av föreningen i kassan tecknad andel.

Centralkassas sammanlagda utlåning till sådana föreningar, som nyss sagts, må icke överstiga en tjugondel av det sammanlagda lånemaximum, som gäller för medlemmarna i de till centralkassan anslutna jordbrukskassorna.

§ 6.

I allt, varom ej i enlighet med ovan meddelade bestämmelser särskilt stadgats, skall ekonomisk förening, som i § 4 avses, vara såväl i fråga om rättigheter som beträffande skyldigheter likställd med till centralkassan ansluten jordbrukskassa.

Centralkassa skall vara berättigad att från sådan förening eller från dess medlemmar mottaga medel till förräntning å checkräkning.

§ 7.

Genom vad härovan stadgats göres ej ändring uti vad i § 20 av ovannämnda förordning den — — — — — — föreskrives i fråga om det minsta antal jordbrukskassor, som skola hava anslutit sig till centralkassa, för att denna må vinna godkännande från det allmännas sida, eller uti stadgandet i § 36 av samma förordning därom, att åt centralkassa lämnat godkännande kan återkallas, om antalet anslutna jordbrukskassor nedgår under tio och bristen ej inom viss tid fylles.

Denna förordning träder i kraft den — — — — —, då kungörelsen den 11 juli 1918 (nr 597) skall upphöra att gälla, dock att nämnda kungörelse, i vad däri stadgas om förhållanden, som avses i §§ 42 och 44 i lagen om ekonomiska föreningar den 22 juni 1911, skall äga fortsatt tillämpning till den 1 januari 1933 å centralkassa, som före den — — — — vunnit godkännande från det allmännas sida. Sådan kassa vare, vid äventyr att godkännandet återkallas, pliktig att före den 1 januari 1933 hos vederbörande länsstyrelse visa, att kassans stadgar överensstämma med vad i denna förordning föreskrives.

Kap. VI. Förslag till lagstiftning angående inteckning i jordbruksinventarier.

Historik.

Före tillkomsten av 1734 års lag har i vårt land funnits möjlighet att i lös egendom i allmänhet upplåta underpanträtt, d. v. s. en panträtt utan besittning till det pantförskrivna godset. Dylik panträtt uppkom genom inteckning. Nämnda institut avskaffades dock genom en förordning av den 11 november 1730, enligt vilken de inteckningar, som därefter fastställdes, skulle medföra förmånsrätt endast i gäldenärens fasta egendom. Enligt 1734 års lag krävdes besittning för panträtt i lös egendom. I 17 kap. 7 § handelsbalken föreskrevs emellertid, bland annat, att för förlagslån till bergsbruk och andra sådana verk förmånsrätt skulle åtnjutas i vad som därmed blivit tillverkat. Redan i tidigare lagstiftning hade särskilda stadganden funnits angående detta slags lån. I åtskilliga efter ikraftträdandet av 1734 års lag tillkomna författningar meddelades bestämmelser om förlagsinteckning icke endast med avseende å bergsbruk och brukshantering utan även beträffande manufakturverk och fabriker m. m. Några av dessa författningar — förordningen den 24 februari 1748 om förlag vid bergs- och brukshantering, hallordningen och allmänna manufakturrätten den 21 maj 1739 — innehöllo bestämmelser, enligt vilka genom förlagsinteckning en verklig sakrätt uppkom. Enligt senare utkomna författningar — t. ex. hallordningen den 2 april 1770 — erhöll emellertid förlagsinteckning ej så starkt rättsskydd. *Äldre rätt.*

Mot mitten av 1800-talet väcktes fråga om utsträckande av förlagsinteckningsinstitutet till andra näringar än de nyss nämnda och särskilt till jordbruksnäringen. Då vid riksdagen 1847—1848 proposition framlades med förslag till förordning om förlagsinteckning, avseende bergsbruk och industri samt vissa fisken, anmärktes inom ständerna mot förslaget, bland annat, att alla de undantagslagar, som stadgandena om förlag utgjorde, snarare borde upphävas än vinna ytterligare utsträckning, såvida man ej ville medgiva alla samhällsklasser rätt att erhålla lån genom en likartad förpantning av lös egendom — en rätt, vars medgivande man trodde snart skulle bliva av förhållandena påkallad. Propositionen blev också avslagen. *Riksdagen 1847—1848.*

I sitt år 1850 avgivna förslag till handelsbalk föreslog äldre lagberedningen återinförande av institutet underpant i lös egendom, såsom skäl varför lagberedningen åberopade, bland annat, jordbruksnäringens behov av förlagssäkerhet. Enligt lagberedningens förslag skulle genom inteckning underpant kunna vinnas antingen i viss egendom eller i gäldenärens lösa egendom i allmänhet eller i visst slag av egendom eller egendoms avkomst. I de tre senare fallen skulle pantförskrivningen gälla sådan pantförskriven *Äldre lagberedningen 1850.*

egendom, som tillhörde gäldenären, då fordringen skulle betalas. Även om pantförskrivningen avsåge viss egendom, skulle panträtten icke kunna göras gällande i sådan egendom, som genom köp eller annat fång eller såsom pant på god tro kommit i annans hand eller vartill annan blivit ägare genom lösöreköp, vilket registrerats, innan inteckningen meddelats. Den föreslagna underpanträtten skulle emellertid medföra sämre förmånsrätt än den, som följde med handfången pant. Under det att sådan pant skulle medföra bästa förmånsrätt, skulle den, som hade underpant, erhålla förmånsrätt i den pantförskrivna egendomen först efter alla andra prioriterade borgenärer och således även efter borgenär, som erhållit utmätning i den pantförskrivna egendomen.

Riksdagen 1859—1860. Vid riksdagen 1859—1860 framlade lagutskottet i anledning av väckt motion angående lagstiftning om förlag och om rätt till underpant i lös egendom i allmänhet ett förslag till författning i ämnet, vilket i huvudsak anslöt sig till lagberedningens förslag. I samband därmed föreslogs även upphävande av lösöreköpsförordningen. Utskottets förslag blev antaget av ständerna. Högsta domstolen avstyrkte emellertid detsamma, därvid bland annat framhölls, att det föreslagna underpantsinstitutet komme att framkalla lättsinniga och bedrägliga transaktioner och försvaga gäldenärens kredit, utan att den realsäkerhet, som därmed bjödes, kunde antagas bliva av synnerlig betydelse, då det stode gäldenären öppet att när som helst till annan avyttra godset, varmed pantsäkerheten upphörde. Kungl. Maj:t förklarade härefter, att, ehuru det syntes tvivelaktigt, om en institution av den art som den föreslagna kunde medföra någon väsentlig vinst för krediten, Kungl. Maj:t likväl med hänsyn till ständernas enhälligt uttalade åsikt om sakens nytta icke skulle hava vägrat att därmed göra ett försök, så framt den ifrågasatta institutionen blivit inpassad i vår lagstiftning på ett sätt, som varit betryggande mot oreda och våda i tillämpningen. Med hänsyn till de anmärkningar, som i detta avseende kunde riktas mot förslaget, ansåge Kungl. Maj:t sig emellertid ej böra godkänna detsamma. Likaledes lämnades förslaget om upphävande av lösöreköpsförordningen utan bifall.

Riksdagen 1865—1866. Sedan frågan motionsvis återupptagits vid riksdagen 1865—1866, framlade lagutskottet förslag till förordning om underpant i lös egendom i huvudsaklig överensstämmelse med dess tidigare förslag. Bland ständerna yppades emellertid nu betänkligheter mot en allmän tillämpning av underpantsbegreppet å förhållanden, som dittills varit främmande för detsamma, varför ärendet återremitterades till utskottet. Utskottet utarbetade då ett nytt förslag, vilket i huvudsak byggde på det förslag, som förelagts riksdagen 1847—1848, men även omfattade, bland annat, jordbruket. Enligt utskottets förslag skulle förlagsinteckning medföra förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § handelsbalken i de till rörelsen hörande lösörena ävensom i vissa fordringar. Detta förslag antogs av ständerna. Vid förslagets granskning inför Högsta domstolen anmärktes emellertid mot detsamma, bland annat, att ett ut-

sträckande av rätten till förlagsinteckning till jordbruket icke skulle lända jordbrukarna i allmänhet till nytta, men väl genom den lätthet, varmed lagen kunde av gäldenären missbrukas till svek mot sina fordringsägare, medföra skada för den personliga krediten i allmänhet. I anledning av Högsta domstolens anmärkningar blev förslaget ej godtaget.

Riksdagen 1868.

Vid riksdagen 1868 upptogs frågan ånyo. I anledning av väckta motioner angående förlagslåns intecknande och betalning framlade lagutskottet det förslag till förordning angående underpant i lös egendom, som vid riksdagen 1859—1860 godkänts av ständerna. Utskottet föreslog dock vissa ej oväsentliga ändringar däri. Så skulle enligt det nu framlagda förslaget upplåtelse av underpanträtt medföra förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § handelsbalken och alltså bättre förmånsrätt än enligt det tidigare förslaget. Vidare skulle intecknad panträtt alltid och icke — såsom förut föreslagits — endast då panträtten omfattade viss egendom hava företräde framför lösöreköp, som registrerats efter inteckningens meddelande. Vid frågans behandling i kamrarna stannade dessa i olika beslut. Andra kammaren biföll förslaget, medan första kammaren förkastade detsamma med hänsyn till de betänkligheter, som yppats mot underpanträtt i lösören.

1880 års förlagsinteckningskommitté.

Frågan kom åter upp vid 1879 års riksdag, då riksdagen beslöt att anhålla om revision av samtliga gällande bestämmelser om förlag, därvid jämväl borde tagas i övervägande, huruvida ej rätt till underpant i lös egendom kunde medgivas alla näringar. I anledning härav tillsattes år 1880 en kommitté, åt vilken uppdrogs att utarbeta förslag till revision av samtliga gällande stadganden om förlag, därvid även skulle tagas under övervägande att utsträcka förlagsinteckningsrätten till näringar, vilka icke åtnjöte en dylik förmån. Kommittén, som utgick från att förlagsinteckning borde medföra allenast förmånsrätt, kom vid övervägandet av frågan, huruvida rätten till förlagsinteckning borde utsträckas till jordbruksnäringen, till det resultatet, att så icke borde ske. Beträffande de självägande jordbrukarna anmärktes, bland annat, att dessa i sin fasta egendom ägde ett föremål, vars intecknande vore en mera användbar form för kreditens anlitande än hypotisering av lösegendomen, och att det därför vore antagligt, att fastighetsägarna icke använde sig av förlagsinteckning, förrän fastighetskrediten begagnats till dess yttersta gräns. Att bereda jordägarna tillfälle att därutöver genom erbjudande av förmånsrätt i den lösa egendomen inlåta sig på skuldsättning ansågs ej tillrådligt. Såsom ytterligare skäl mot att utsträcka förlagsinteckningsinstitutet till jordägarna åberopades vidare de principiella invändningar, som tidigare gjorts mot ett införande av underpantssystemet, och särskilt, att personalkrediten därigenom skulle försvåras, så att för låns beviljande inom kort skulle ganska allmänt, även när det gällde mindre krediter, framställas yrkande om förlagsinteckning. I fråga om arrendatorer erkände kommittén visserligen, att det för dem skulle vara en verklig fördel, om ett sätt kunde beredas dem att lämna säkerhet för lån. Emeller-

tid ansåg kommittén, att förlagsinteckningsrättens utsträckande till arrendatorer med hänsyn till denna rätts inverkan på den personliga krediten skulle medföra större olägenhet än fördel. Det förslag till förordning angående förlagsinteckning, som kommittén framlade, kom därför att avse endast bergsbruk, gruvdrift och industri.

Riksdagarna 1882 och 1883.

De av kommittén utarbetade författningsförslagen förelades 1882 års riksdag. Propositionen bifölls av första kammaren men avslogs av andra kammaren, uppenbarligen på grund av att lantmannarepresentanterna ansågo, att den föreslagna lagstiftningen icke tillgodosåge jordbruksnäringens behov av lösegendomens användning som kreditmedel. Vid 1883 års riksdag blev emellertid nu gällande förordning om förlagsinteckning antagen, sedan vederbörande departementschef förklarat, att frågan om jordbrukets förlagskredit komme att särskilt utredas.

1886 års kommitté.

För dylikt ändamål tillsattes också en kommitté, vilken år 1886 avlämnade betänkande i frågan. I detta framhölls, bland annat, att det vore ett önskemål att inskränka jordbrukarnas behov av att anlita den personliga krediten och att detta önskemål icke kunde uppfyllas på annat sätt än genom att man beredde jordbrukare möjlighet att erhålla kredit, grundad på realsäkerhet i hans lösa egendom. Kommittén föreslog därför, att jordbrukare skulle erhålla möjlighet att använda till jordbruket hörande lösören som säkerhet för gäld utan att dessa skildes från hans besittning. Det sålunda föreslagna institutet skulle erhålla olika utformning allt eftersom det gällde självägande eller icke självägande jordbrukare. I det förra fallet skulle säkerhet i lösörena beredas på det sätt, att, om någon i handling, på grund varav inteckning meddelades i hans jordbruksfastighet, utfäste säkerhet jämväl i de till egendomen hörande lösörena, inteckningen medförde — förutom panträtt i fastigheten — förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § handelsbalken i inventarier och annan för fastigheten avsedd lös egendom m. m., som funnes å fastigheten och tillhörde ägaren till denna. Dylik förmånsrätt skulle bestå även för det fall, att fastigheten bytte ägare. I fråga om icke självägande jordbrukare föreslog kommittén, att förordningen om förlagsinteckning skulle utsträckas att omfatta jordbruksrörelse, som dreves av sådan jordbrukare, så att genom förlagsinteckning skulle kunna erhållas förmånsrätt i gäldenärens för hans jordbruk å viss fastighet avsedda inventarier m. m. Till förhindrande av bedrägliga transaktioner med egendom, vari förmånsrätt vunnits, föreslogs dels att den, som fått sådan egendom såsom handpant, icke skulle äga förmånsrätt däri så länge egendomen funnes å fastigheten, dels ock att avtal, varigenom till annan upplåtits äganderätt till dylik egendom, skulle så länge egendomen funnes kvar å fastigheten vara utan verkan, även om lösöreköpsförordningens bestämmelser blivit iakttagna med avseende å köpet.

Kommitténs förslag underställdes Högsta domstolens granskning och blev här föremål för anmärkningar, som riktade sig såväl mot förslagets principer

som mot de föreslagna författningarnas utformning. I förstnämnda hänseende anfördes: Det vore ej troligt, att den ifrågasatta möjligheten för jordbrukare att kunna erbjuda sin till jordbruket hörande lösegendom såsom säkerhet för försträckning skulle underlätta erhållandet av behövlig förlagskredit. Den erbjudna säkerheten skulle med hänsyn till ägarens dispositionsrätt över egendomen och den möjliga förekomsten av andra borgenärer med bättre förmånsrätt i egendomen bliva av tvivelaktigt värde. Jordbrukaren torde därför allt fortfarande bliva hänvisad till den personliga kredit han kunde äga. Med hänsyn därtill, att en gäldenär genom den föreslagna lagstiftningen skulle kunna gynna en borgenär med säkerhet framför övriga, skulle till och med kunna ifrågasättas, huruvida ej nämnda lagstiftning komme att i allmänhet menligt inverka på jordbrukarnas personliga kredit. Det föreslagna institutet skulle komma att medföra skada för andra prioriterade borgenärer. Jordbruket ägde icke i samma mån som industrien förmåga att göra däri nedlagt kapital räntebärande. Även om förlagsinteckningsinstitutet varit till nytta för industrien, kunde man därav icke draga den slutsatsen, att jordbruksnäringen skulle vinna på att institutet utsträcktes att omfatta även jordbruket. — Beträffande det framlagda förslagets utform ning framställde Högsta domstolen i flera hänseenden anmärkningar mot bestämmelsen att göra förmånsrätten i självägande jordbrukares lösören beroende av inteckning i den fasta egendomen, därvid det framhölls, att om lagstiftning skulle komma till stånd i syfte att bereda säkerhet i jordbrukares lösören, denna borde för både jordägande och icke jordägande lantbrukare bliva huvudsakligen lika och överensstämmande med gällande lagstiftning om förlagsinteckning. De av kommittén föreslagna bestämmelserna till skyddande av upplåten förmånsrätt avstyrktes även av Högsta domstolen huvudsakligen på den grund, att dessa bestämmelser kunde tänkas komma att försvåra omsättningen av jordbrukarnas produkter.

Med hänsyn till de invändningar, som Högsta domstolen gjort mot den ifrågasatta lagstiftningen, föranledde förslaget icke någon proposition i ämnet.

Riksdagen 1896.

Vid 1896 års riksdag väcktes en motion med yrkande om sådan ändring i lagen om förlagsinteckning, att även jordbruket bleve inbegripet därunder. Lagutskottet avstyrkte motionen under hänvisning till de skäl, som 1880 års kommitté anfört mot förlagsintecknings användbarhet för jordbruksnäringen. Motionen blev härefter av riksdagen avslagen.

Riksdagen 1905.

Frågan om medgivande till förlagsinteckning i jordbruksinventarier upptogs ånyo i en vid 1905 års riksdag väckt motion. Även nu avstyrkte lagutskottet motionen, därvid utskottet i huvudsak åberopade samma skäl, som tidigare anförts mot en utsträckning av förlagsinteckningsinstitutet till jordbruksnäringen.

Riksdagen 1906.

Vid 1906 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion, vari utredning påkallades angående lämpligaste sättet att bereda jordbruket utväg att anskaffa erforderligt driftkapital. I motionen framhölls åter önskvärdheten av

att jordbrukarna bereddes möjlighet att använda sina jordbruksinventarier som kreditunderlag. Under hänvisning till att hushållningssällskapens ombud år 1903 hos Kungl. Maj:t gjort framställning om utredning angående förbättring av kreditförhållandena för jordbruket, »särskilt med fästat avseende på den säkerhet, som från jordbruket kunde lämnas i inventarier, ävensom genom föreningsväsendet», och att framställningen remitterats till lantbruksstyrelsen för yttrande hemställde vederbörande tillfälliga utskott, att motionen icke måtte föranleda någon åtgärd. Detta blev också kammarens beslut.

Framställning från hushållningssällskapens ombud 1903.

Över nyssnämnda framställning av hushållningssällskapens ombud hördes hushållningssällskapens förvaltningsutskott[1]. I de i anledning härav avgivna yttrandena uttalade sig utskotten med ganska stor samstämmighet mot att medgiva intecknande av jordbruksinventarier. Såsom skäl anfördes huvudsakligen, att tillfälle till lån utöver inteckning i jordbruksfastigheten komme att medföra ökad skuldsättning och följaktligen icke kunde vara annat än till skada, att, då låntagaren skulle fritt disponera inventarierna och därigenom tillfälle till icke blott försämring utan även förskingring av säkerheten uppkomme, denna ingalunda kunde anses tillfyllest samt slutligen att den personliga krediten genom den ifrågasatta anordningen med nödvändighet skulle komma att rubbas, om ej rent av förstöras. Endast tre förvaltningsutskott förordade införandet av inteckning i jordbruksinventarier; jämväl dessa framhöllo dock de svårigheter, som vore förenade därmed, samt vikten och betydelsen av noggranna kontrollföreskrifter i syfte att förekomma befarade olägenheter. Lantbruksstyrelsen förklarade i sitt yttrande, att enligt dess mening så starka skäl blivit framförda mot förslaget, att något försök att i sådan riktning lösa frågan ej borde ifrågakomma. Under den fortsatta utredningen i anledning av berörda framställning avstod man från tanken att införa förlagsinteckning för jordbruket. Utredningen gick i stället ut på att — såsom ganska allmänt förordats — med föreningsväsendets hjälp lösa jordbrukets kreditfråga och resulterade slutligen i 1915 års författningar rörande jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit.

Framställning från centralkassorna för jordbrukskredit 1920.

I december 1920 gjorde rikets centralkassor för jordbrukskredit framställning hos Kungl. Maj:t om lagändring i syfte att förlagsinteckning skulle kunna meddelas i de för jordbrukets drift erforderliga inventarierna. Åt sakkunniga, som i juni 1921 tillkallades av chefen för jordbruksdepartementet för utredning angående ordnandet av den sekundära fastighetskrediten m. m., uppdrogs också att överväga spörsmålet om rätt till inteckning i jordbruksinventarier. De sakkunnigas arbete blev emellertid nedlagt, innan de hunnit framlägga betänkande angående detta spörsmål[1].

Lagstiftning om viss panträtt i spannmål 1924 och 1926.

Genom lag den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål realiserades i viss begränsad omfattning önskemålet, att panträtt skulle kunna upplåtas i jordbrukslösegendom utan att borgenären erhölle besittning av den pant-

[1] Jfr Kap. II.

förskrivna egendomen. Föremål för pantupplåtelse enligt nämnda lag äro vissa slag av tröskad spannmål, som utvunnits i upplåtarens egen jordbruksdrift och befinner sig i upplåtarens besittning eller, om upplåtaren är en sammanslutning, däri delägarne helt eller till övervägande del bestå av jordbrukare, utvunnits i delägares jordbruksdrift och befinner sig i hans eller sammanslutningens besittning. Upplåtelse skall avse visst parti spannmål, vilket, där så erfordras, skall hållas avskilt från annan spannmål. Endast en panträttsupplåtelse av ifrågavarande slag må äga rum i ett och samma spannmålsparti. Upplåtelsen skall hava skriftlig form. Upplåtelsehandlingen skall vara försedd med bevis av två besiktningsmän om *att* ett spannmålsparti av det slag och minst den storlek, som i upplåtelsehandlingen uppgivits, finnes upplagt på i handlingen uppgiven plats och, i förekommande fall, är vederbörligen avskilt samt *att*, så vitt kunnat utrönas, lagens föreskrifter om var spannmålen skall hava utvunnits och om besittningen av densamma iakttagits och spannmålspartiet ej gjorts till föremål för tidigare panträttsupplåtelse. Upplåtelsehandlingen skall för att få gällande verkan inregistreras hos domstolsmyndighet. Pantsättningens verkan upphör den 1 september, som infaller näst efter det 60 dagar förflutit från registreringen. Likaså upphör panträtten i allmänhet, om spannmålen bortföres från vederbörande fastighet. Borgenären kan, om pantupplåtaren underlåter att betala å förfallotiden eller hans rätt på visst sätt kränkts eller satts i fara, tilltvinga sig besittning av den pantsatta egendomen, varefter han äger att enligt reglerna om handpant förskaffa sig betalning för sin fordran ur panten. Jämväl i övrigt gäller såsom regel, att ifrågavarande panträtt medför samma rätt som handpanträtt. Till borgenärens skydd äro vissa av gäldenären eller annan vidtagna åtgärder, vilka kränka borgenärens panträtt, belagda med straff.

Genom lag den 16 april 1926 medgavs panträtts upplåtande jämväl i otröskad spannmål.

Ifrågavarande form av pantsättning har hittills kommit till användning i ganska ringa utsträckning, men siffrorna visa för varje år ökning. Antalet pantsättningar utgjorde sålunda 58 år 1925, 132 år 1926, 182 år 1927 och 426 år 1928, därav respektive 4, 5, 9 och 16 inom rådstuvurätts domvärjo.

Den 21 november 1925 infordrade chefen för justitiedepartementet — under framhållande av att från olika håll gjorts framställning om ändringar i gällande lagstiftning angående förlagsinteckning och att spörsmålet, huruvida till underlättande av jordbrukets kreditförhållanden förlagsinteckningsinstitutet kunde utvidgas till att avse jämväl jordbruksnäringen, sedan längre tid förelåge — från olika myndigheter utlåtande angående behovet av ändrad lagstiftning rörande förlagsinteckning och angående innehållet i de bestämmelser, vilka i sådant hänseende kunde finnas erforderliga. I samband härmed bereddes också ett antal korporationer tillfälle att avgiva yttrande i frågan. I de utlåtanden och yttranden, som i anledning härav inkommo, uttalades angående frågan om lagstiftning i syfte att möjliggöra *Remiss 1925.*

upplåtande av realsäkerhet i jordbruksinventarier olika meningar. Överståthållarämbetet och mer än hälften av länsstyrelserna ställde sig betänksamma eller avvisande, medan de övriga länsstyrelserna uttryckte sympatier för tanken på en dylik lagstiftning. Av hushållningssällskapens förvaltningsutskott yttrade sig de flesta för en sådan lagstiftning, under det att några av utskotten uttalade betänkligheter däremot. Lantbruksstyrelsen förklarade sig vara synnerligen tveksam rörande lämpligheten av att utvidga förlagsinteckningsinstitutet till att omfatta även jordbruksnäringen. Likaså ställde sig Sveriges allmänna lantbrukssällskap tveksamt till frågan om en allmän rätt till förlagsinteckning i jordbruksinventarier. Sällskapet framkastade emellertid tanken på en anordning, enligt vilken dylik inteckning skulle kunna beviljas till säkerhet för jordbrukares lån hos jordbrukskassorna. Av rikets handelskammare yttrade sig nio angående ifrågavarande spörsmål. Flertalet av dessa ställde sig avvisande mot förlagsinteckningsinstitutets tillämpning på jordbruksnäringen.

I samband med nyssnämnda utredning inkom från centralkassorna för jordbrukskredit till chefen för justitiedepartementet en framställning, vari lagstiftning i syfte att möjliggöra upplåtande av panträtt i jordbruksinventarier medelst inteckning förordades.

Utländsk rätt.

Vad angår främmande länders lagstiftning på ifrågavarande område hava upplysningar införskaffats rörande lagstiftningen i Norge, Danmark, Finland, Tyskland, Schweiz, England, Frankrike och Belgien.

Norge. Jordbruksinventarier anses enligt norsk rätt icke utgöra tillbehör till vederbörande fastighet, i följd varav i jordbruksfastighet upplåten panträtt ej omfattar inventarierna. Såsom regel gäller vidare, att underpant ej kan erhållas i lös egendom. Undantag härifrån är ej medgivet beträffande jordbruksinventarier.

Danmark. Enligt dansk rätt kan underpant i lös egendom upplåtas och efter »Tinglysning» vinna giltighet mot tredje man. Dylik panträtt kan dock i allmänhet icke erhållas i annan lösegendom än sådan, som i pantförskrivningen individualiserats, och panträtten kommer följaktligen ej att omfatta vad som sättes i pantförskriven egendoms ställe. Institutet lärer därför icke hava någon större praktisk betydelse med avseende å belåning av jordbruksinventarier. I Danmark är emellertid möjligt att låta inteckning i jordbruksfastighet omfatta till fastigheten hörande levande och döda inventarier, gödningsämnen samt bärgad gröda och andra produkter. Detta har i praxis blivit synnerligen vanligt. Enligt Lov om Tinglysning den 31 mars 1926 gäller, att inteckning, som meddelats i jordbruksfastighet, skall anses omfatta dylik till fastigheten hörande egendom, såvida ej annat föreskrivits i inteckningshandlingen. Enär inteckningen i sådant fall omfattar själva inventariebeståndet, är fastighetsägaren ej berövad dispositionsrätt över de särskilda inventarieföremålen, och även nyförvärvade inventarieföremål komma alltså att häfta

för panträtten. Ansvar kan ådömas fastighetsägare som i bedräglig avsikt missbrukar sin dispositionsrätt över pantförskriven egendom.

Finland.

I Finland har genom en lag den 17 februari 1923 om lösöreinteckning meddelats bestämmelser angående rätt att genom inteckning upplåta underpant i lös egendom. Lagens tillämplighetsområde är begränsat till vissa näringar, nämligen industri, hantverk, som bedrives med anlitande av främmande arbetsbiträden, samt jordbruk. En redogörelse skall här lämnas för lagens huvudregler, i vad dessa hänföra sig till jordbrukslösören.

Lösöreinteckning kan meddelas till säkerhet för gäld av alla slag, alltså ej blott för förlagsgäld, och till säkerhet för vilken borgenär som helst. I den till grund för lagen liggande propositionen föreslogs visserligen — liksom i förarbetena — att inteckning i jordbrukslösören skulle kunna meddelas endast till förmån för vissa kreditanstalter, men i denna del vann förslaget ej anslutning i riksdagen.

Föremål för lösöreinteckning är lösegendom av vissa slag, som är avsedd att användas för eller är frambringad i visst lantbruksföretag. De slag av lösegendom, i vilka inteckning kan beviljas, äro dels byggnader, husdjur, maskiner, ledningar, inventarier, redskap och annat sådant, som fordras för bedrivande av lantbruk, dels lantbruksprodukter och lantbruksförnödenheter. Inteckningen kan omfatta antingen all dylik egendom eller egendom av visst angivet slag. Skulle byggnad, som häftar för lösöreinteckning, komma i samma persons ägo som vederbörande fastighet, skall likväl lösöreinteckningen bestå i byggnaden och medföra företräde till betalning därur jämväl framför tidigare i fastigheten meddelad inteckning.

Den rätt, som inteckningen medför, har blivit kallad för territoriell panträtt. Huvudregeln är nämligen den, att med inteckningen avsedd egendom utgör underpant för gälden så länge egendomen finnes på ifrågavarande lantbruksföretags område eller — då inteckningen avser till lantbruksföretaget hörande lager, som förvaras på särskild utom fastigheten liggande upplagsplats — på nämnda upplagsplats. Detta gäller i stort sett oberoende av förändringar i äganderätten till den intecknade egendomen. I vad mån den omständigheten att gäldenären upphör att vara innehavare av den fastighet, vartill inteckningen hänför sig, inverkar på inteckningens bestånd, är ej fullt klart. Enligt förarbetena till lagen förfaller inteckningen, då det lantbruksföretag, som inteckningen avser, nedlägges, varemot ombyte av företagets ägare icke inverkar på inteckningsrättens bestånd. Det framgår vidare av förarbetena, att, då fastigheten innehafts av arrendator, lantbruket skall anses nedlagt med arrendets upphörande. Däremot synas förarbetena icke lämna någon säker ledning för bedömande av frågan, om eller när övergång av äganderätten till fastigheten från gäldenären till annan skall anses innebära nedläggning av gäldenärens jordbruk. Bortföres egendom från fastigheten eller upplagsplatsen, upphör i allmänhet panträtten däri. Undantag från denna regel finnas dock. Om egendomen endast tillfälligtvis bortförts, står sålunda panträtten kvar. Detsamma gäller, om bortförande kränker in-

teckningshavarens rätt, såvida ej egendomen överlåtits till någon, som i god tro bekommit densamma. Enligt uttryckligt stadgande i lagen skall i fall, då bortförande icke är stridande mot reglerna för en rationell hushållning eller återstoden av den intecknade egendomen uppenbarligen förslår till inteckningshavarens förnöjande eller gäldenären ställer full säkerhet för det, som skall bortföras, inteckningshavarens rätt icke anses kränkt genom bortförandet. Även då bortförande skett med kränkning av inteckningshavarens rätt och egendomen icke kommit i godtroende förvärvares besittning, upphör panträtten i egendomen, därest inteckningshavaren underlåter att inom 30 dagar efter det han fått kännedom om bortförandet vidtaga rättsliga åtgärder för egendomens återförande. I de fall, då inteckningen avser lager, som förvaras å särskild upplagsplats, kan inteckningen härutinnan bli beståndande även om upplaget flyttas. Dock fordras, att gäldenären eller inteckningshavaren inom viss kortare tid anmäler flyttningen hos rätten.

Lösöreinteckning medför rätt för inteckningshavaren att, då hans fordran förfallit till betalning, göra sig betäckt genom utmätning av den intecknade egendomen. Har intecknad egendom blivit utmätt för annans fordran, äger inteckningshavaren att ur köpeskillingen för egendomen utfå betalning för sin fordran; dock ej om återstoden av den intecknade egendomen uppenbarligen förslår till hans förnöjande. Enligt den finska utsökningslagen iakttages emellertid inteckningshavarens rätt ej ex officio utan endast, därest han före godsets försäljning hos utmätningsmannen anmält sin fordran. Vid konkurs utgår den intecknade fordringen med förmånsrätt ur den intecknade egendomen. I försäkringsbelopp, som vid inträffad skada å intecknad egendom tillfaller ägaren, åtnjuter inteckningshavaren samma rätt, som han eljest skulle haft i egendomen.

Till skydd för inteckningshavarens rätt finnas vidare andra bestämmelser. Så kunna vissa omständigheter, som äro ägnade att sätta inteckningshavarens rätt i fara, föranleda, att fordringen förfaller till betalning. Sådana omständigheter äro: *att* lantbruksföretaget i fråga nedlägges eller till annan överlåtes eller utleges, *att* intecknad egendom till så stor del minskats, att återstoden befaras ej förslå till långivarens förnöjande eller uppgå till det belopp eller värde, som kan vara överenskommet, *att* intecknad egendom vanvårdas eller fördärvas, så att inteckningshavarens säkerhet i märklig mån minskas, *att* de lånfångna medlen icke använts för ändamål, varom kan hava överenskommits, samt *att* upplag flyttats utan att anmälan därom gjorts. Därest borgenären emellertid icke inom 90 dagar efter erhållen kunskap om att någon dylik omständighet inträffat utsöker sin fordran hos gäldenären, kan han ej längre åberopa sådan omständighet såsom förfalloanledning.

I de fall, då egendomen enligt vad nyss sagts minskats, vanvårdats eller fördärvats eller anmälan om flyttning av lager ej skett, är borgenären dessutom berättigad att få gäldenären försatt i konkurs, såvida denne ej inom 8 dagar efter skedd uppmaning förnöjt borgenären.

Vidare är borgenären i fall, då hans rätt är i fara, berättigad att genom utsöknings- eller polismyndighet förhindra bortförande av intecknad egendom, liksom borgenären, såsom redan antytts, äger att hos utsökningsmyndighet eller domstol kräva återförande av egendom, som med kränkning av hans rätt bortförts från vederbörande fastighet.

Slutligen är inteckningshavarens rätt straffrättsligt skyddad, i det att avsiktlig kränkning av densamma enligt särskild bestämmelse i den finska strafflagen kan medföra böter eller fängelse i högst ett år.

Lösöreinteckning meddelas av allmän underrätt i den ort, där lantbruksföretagets område är beläget. Inteckningshandlingen skall innehålla uppgift om, bland annat, nämnda område. Om detta icke utgöres av en eller flera i jordregistret under eget registernummer upptagna fastigheter eller av område, vars gränser angivits i arrendekontrakt, skall dessutom företes karta jämte beskrivning över det område, som avses med inteckningen. Motsvarande regler gälla, då fråga är om inteckning i lager, som förvaras å särskild utom området belägen upplagsplats. Då inteckning sökes, skall vidare gäldenärens ägande- eller nyttjanderätt till området styrkas. Lösöreinteckning skall förnyas vart tionde år. Bestämmelser finnas angående dödning och nedflyttning av dylik inteckning.

I syfte att förhindra uppkomsten av gemensamma inteckningar stadgas, att lösegendom å flera lantbruksföretag ej får intecknas för samma gäld, såvida icke därvid bestämmes, för hur stor del lösöret å varje företag skall häfta. För att reglera de kollisionsfall, som kunna uppstå därigenom, att inteckning beviljats dels i all inteckningsbar egendom överhuvud å ett visst lantbruksföretag och dels i endast visst slag av dylik egendom, har föreskrivits, att i sådant fall skall ett i den finska förmånsrättsordningen förekommande stadgande, i huvudsak motsvarande det, som i svensk rätt finnes i 17 kap. 13 § handelsbalken, bliva tillämpligt.

På grund av bestämmelse i den finska konkursstadgan är lösöreinteckning, som meddelats under de sista trettio dagarna före början av gäldenärens konkurs, utan verkan, såvida ej vid inteckningsfordringens tillkomst sådan säkerhet blivit utfäst.

Enligt upplysningar, som erhållits genom svenska beskickningen i Helsingfors, synes det genom ifrågavarande lag införda institutet icke hittills, så vitt fråga är om jordbrukslösören, hava kommit att i praktiken medföra mera avsevärda resultat. Sparbankerna lära sålunda allmänt som lånesäkerhet fordra antingen fastighetsinteckning eller borgen. Och även hos andelskassorna skola lån mot inteckning i lantbrukslösören vara mycket sällsynta, huvudsakligen beroende på att den säkerhet, som en dylik inteckning medför, ansetts icke tillfredsställande.

Tyskland.

I tysk rätt har som allmän regel gällt, att giltig upplåtelse av panträtt i lös egendom förutsätter tradition. Emellertid anses enligt tysk rätt jordbruksinventarier såsom tillbehör till vederbörande jordbruksfastighet, och

en inteckning i denna omfattar alla tillbehör till fastigheten, som tillhöra fastighetsägaren.

I anledning av den jordbrukskris, som under senare år rått i Tyskland, upptog man till behandling spörsmålet, huruvida icke arrendator skulle kunna, med bibehållande av besittningen, till långivare upplåta realsäkerhet i sina jordbruksinventarier, och den 9 juli 1926 utfärdades en lag i ämnet[1]. Denna lag har dock antagits för endast 10 år framåt.

Enligt nämnda lag kan en arrendator med bibehållande av besittningen upplåta panträtt i sitt inventariebestånd. Institutets tillämplighetsområde är dock såtillvida begränsat, som det endast avser lån, som lämnas av kreditanstalt, vilken i detta hänseende blivit särskilt auktoriserad. Lagen innehåller också bestämmelser angående dylik auktorisering, angående riktlinjerna för auktoriserad anstalts verksamhet och angående kontroll över sådan. En särskild myndighet, »Pachtkreditausschuss», meddelar auktoriseringen och handhar kontrollen.

Panträtten, som i litteraturen benämnts inventariepanträtt, uppkommer därigenom, att den angående pantförskrivningen upprättade handlingen deponeras hos vederbörande underrätt. Lagen synes räkna med att icke mer än en kreditanstalt samtidigt kan äga inventariepanträtt i ett och samma inventariebestånd.

Panträtten omfattar i princip hela det arrendatorn tillhöriga inventariebeståndet oavsett när de särskilda inventarieföremålen förvärvats. Till inventariebeståndet hänföras i jordbruksrörelsen utvunna produkter endast i den mån de äro erforderliga för jordbruket. Enstaka inventarier kunna undantagas från pantsättningen. Panträtten kan komma att omfatta även inventarier, som tillhöra annan än gäldenären, nämligen sådana, som borgenären vid tiden för pantförskrivningens deponerande hos rätten med fog ansett tillhöra arrendatorns inventariebestånd. Inventariepanträtt får dock vika för försäljning, som skett före lagens ikraftträdande, därest inom viss kort tid därefter anmälan om försäljningen gjorts hos rätten.

Arrendatorn är berättigad att inom gränserna för en rationell hushållning förfoga över den pantförskrivna egendomen. Vid dylika förfoganden upphör panträtten, såvida godset i fråga bortförts från fastigheten, innan borgenären vidtagit rättsliga åtgärder för att göra sin panträtt gällande. Men om arrendatorn i andra fall överlåtit föremål, vid vilket panträtten häftar, eller upplåtit en begränsad rätt till sådant föremål, gäller panträtten mot förvärvaren, även om denne i god tro fått föremålet i sin besittning.

Beträffande förhållandet mellan inventariepanträtt och tidigare uppkomna handpant- och nyttjanderätter gäller i allmänhet, att inventariepanträtten har företräde, såvida innehavaren därav ej vid tiden för dess tillkomst hade eller bort hava vetskap om den andra rätten.

Förhållandet mellan inventariepanträtt och den legala panträtt, som enligt

---

[1] Gesetz betreffend die Ermöglichung der Kapitalkreditbeschaffung für lantwirtschaftliche Pächter.

tysk rätt tillkommer jordägare i arrendators lösegendom, är reglerat på det sättet, att båda dessa panträtter alltid medföra samma förmånsrätt.

Panträtten medför rätt för pantborgenären att realisera den pantsatta egendomen. Mot ägare till pantsatt egendom eller annan, som kränker pantborgenärens rätt, är pantborgenären berättigad att vidtaga rättsliga åtgärder. Vid utmätning av pantförskriven egendom äger pantborgenären med förmånsrätt bevaka sin fordran.

Man har i praktiken enligt vad som framgår av det formulär till normalkontrakt för lån mot panträtt i jordbruksinventarier, vilket utarbetats av »Pachtkreditausschuss», sökt genom särskilda föreskrifter bereda ytterligare skydd för borgenären med avseende å den pantförskrivna egendomen. Arrendatorn får sålunda förbinda sig att vederbörligen underhålla och komplettera inventariebeståndet samt att hålla detsamma försäkrat, varom han vid anfordran skall lämna kreditanstalten bevis. Vidare får arrendatorn förklara, att han för att bereda kreditanstalten säkerhet till förmån för denna avstår från eventuella anspråk på grund av försäkringen. I händelse inventariebeståndet av någon anledning skulle avsevärt minskas eller sjunka i värde, skall det åligga arrendatorn att underrätta kreditanstalten därom; dock ej om värdeminskningen endast är en följd av inträffad konjunkturförändring. Arrendatorn skall vidare genast lämna kreditanstalten meddelande om eventuella förhandlingar mellan honom och hans borgenärer, om uppsägning eller upphörande av arrendekontraktet och om förestående eller redan inträffad utmätning. Slutligen måste gäldenären förbinda sig att när helst det påfordras lämna kreditanstalten önskade upplysningar beträffande rörelsen och låta anstalten taga del av hans bokföring.

Beträffande lagens tillämpning i praktiken för övrigt har, enligt vad Jordbruksutredningen inhämtat, auktorisering enligt lagen meddelats åt 63 kreditanstalter. Den största av dessa är »Deutsche Pächterkreditbank», som tillkommit uteslutande i syfte att tillgodose arrendatorernas kreditbehov och har särskilda för tillsyn över inventariepant inrättade kontrollorgan. Denna bank, vars verksamhetsområde omfattar hela Tyskland, har en omslutning, som överstiger alla de andra auktoriserade kreditanstalternas sammanlagda omslutning med avseende å kredit åt arrendatorer. Enligt vad denna banks verksamhet utvisar är det emellertid endast de större arrendatorerna, som begagnat sig av den genom lagen skapade kreditmöjligheten. Anledningen härtill uppgives vara, dels att de mindre arrendatorerna ställa sig avvisande gentemot panträtt i inventarier och lättare kunna få sina kreditbehov tillfredsställda i ortssparbanker och föreningskassor, dels att banken själv icke är angelägen om att utlämna lån till dessa arrendatorer på grund av de jämförelsevis stora förvaltnings- och kontrollkostnader sådana lån skulle draga — kostnader, som icke skulle täckas av därå inflytande ränteinkomster. Att de övriga auktoriserade kreditanstalternas omslutning i nu ifrågavarande hänseende icke blivit större, uppgives skola bero bland annat därpå, att dessa anstalter även bedriva annan utlåningsrörelse och anse kredit åt

arrendatorer riskablare än kredit mot inteckning i fastighet eller annan realsäkerhet.

Kredit mot pant i jordbruksinventarier får enligt vad »Pachtkreditausschuss» föreskrivit icke utlämnas till högre belopp än som motsvarar 35 procent av inventariebeståndets värde, och endast 20 procent av detta värde anses som betryggande säkerhet.

Schweiz. Enligt schweizisk rätt äro lantbruksprodukter och boskap icke att anse som tillbehör till vederbörande jordbruksfastighet, vilket däremot i allmänhet torde vara fallet med de döda inventarierna. Panträtt, som upplåtits i fastigheten, omfattar även dess tillbehör, såvida ej annat avtalats.

Underpant i lös egendom är i regel icke medgiven. Dock kan sådan panträtt upplåtas i kreatur. Underpant i kreatur, vilken erhålles därigenom att pantförskrivningen registreras hos särskild inskrivningsmyndighet, kan endast avse visst eller vissa djur och alltså icke en kreatursbesättning som sådan. Den kan upplåtas endast för särskilt auktoriserade kreditanstalters och föreningars fordringar. Närmare bestämmelser angående dylik pantupplåtelse äro meddelade i en förordning av den 30 oktober 1917. Enligt denna förordning fordras för auktorisering, bland annat, att vederbörande anstalt eller förening utfäster sig att icke vid sidan av pantförskrivningen mottaga borgen eller liknande säkerhet för sin fordran. Registrering av pantförskrivning sker hos inskrivningsmyndigheten i den ort, där djuret i allmänhet förvaras. Denna myndighet skall, om gäldenären är bosatt inom annan inskrivningsmyndighets ämbetsområde, sända sistnämnda myndighet meddelande om inskrivningen. Ändring i djurets förvaringsort liksom i gäldenärens hemvist skall på liknande sätt registreras. Vid exekution i pantförskriven egendom skall panträtten ex officio beaktas. För att möjliggöra detta skall inskrivningsmyndigheten till utsökningsmyndigheten i den ort, där djuret finnes, och eventuellt även till utsökningsmyndigheten i den ort, där gäldenären bor, sända meddelande om skedda registreringar. Är djuret försäkrat, skall inskrivningsmyndigheten underrätta även försäkringsanstalten om pantförskrivningen, varefter utfallande skadeersättning skall utbetalas till inskrivningsmyndigheten för vederbörlig fördelning. Registrering skall förnyas varje år för att panträtten skall bliva beståndande. Gäldenären äger ej att genom försäljning eller pantsättning förfoga över pantförskriven egendom; mot tredje man, som i god tro fått egendomen i sin besittning, kan panträtten dock ej åberopas.

På framställning av Jordbruksutredningen har svenska beskickningen i Bern sökt inhämta upplysningar beträffande det ifrågavarande institutets användning i praktiken. Därvid har framgått, att de förväntningar, som knutits till detsamma, av olika anledningar ej gått i uppfyllelse.

England. I England kan enligt en den 3 augusti 1928 utfärdad lag om jordbruks-kredit en jordbrukare upplåta underpant i sina döda och levande inventarier, i den växande grödan och i jordbrukets produkter m. m. Detta kan

dock ske endast till säkerhet för fordran, som tillkommer bank eller bankir. Panträtten kan vara antingen speciell (»fixed charge») eller allmän (»floating charge»). I förra fallet omfattar den endast sådan egendom, som specificerats i pantförskrivningen; dock gäller beträffande kreatur och jordbruksinventarier, att även aveln av djuren och inventarieföremål, som sättes i stället för specificerat sådant, må inbegripas i panten. I det senare fallet omfattar panträtten antingen all i inventariebeståndet ingående egendom, såsom kreatur, redskap, gröda m. m., eller också viss i pantförskrivningen angiven del därav. En kombination av dessa båda slag av panträtter kan också förekomma, beroende på vad kontrahenterna därom överenskomma. Panträtten, vilken vinner giltighet mot tredje man därigenom, att inregistrering av pantupplåtelsen sker i ett centralt register, utgör icke något hinder för gäldenären att förfoga över den pantsatta egendomen. Om dylik egendom förvandlas i penningar genom försäljning eller på annat sätt, är dock gäldenären skyldig att, såvida annat ej avtalats, till borgenären som avbetalning å sin skuld inbetala det erhållna beloppet. Då det är fråga om egendom, som häftar för en allmän panträtt, äger gäldenären emellertid rätt att i stället för att till borgenären inbetala det erhållna beloppet för detsamma inköpa sådan egendom, som panträtten avser. Motsvarande skyldigheter för gäldenären äro föreskrivna med avseende å ersättning, vilken på grund av försäkring utbetalas för skadad eller förstörd egendom eller av allmänna medel utbetalas för kreatur eller annan egendom, som enligt myndighets order nedslaktats eller förstörts för hämmande av kreatursssjukdom eller av liknande anledning. Pantborgenären kan jämlikt förbehåll i pantavtalet vinna besittning av den pantsatta egendomen och låta försälja densamma till gäldande av sin fordran. Vid konkurs medför panträtten förmånsrätt i den ifrågavarande egendomen. Därest konkurs inträffar inom tre månader efter panträttens uppkomst, gäller panträtten dock ej till säkerhet för större belopp än som utlånats till gäldenären i samband med upplåtandet av panträtten eller därefter, såvida det ej visas, att gäldenären omedelbart efter panträttens tillkomst var solvent. Till skyddande av borgenärens rätt är gäldenären underkastad straffpåföljd, om han i sviklig avsikt underlåter att fullgöra honom åliggande skyldighet att till borgenären inbetala för pantsatt egendom erhållna medel eller i sådan avsikt bortför dylik egendom från fastigheten.

Frankrike.

Enligt fransk rätt äro jordägaren tillhöriga, i jordbruksdriften använda djur ävensom maskiner, redskap, foder- och gödningsämnen m. m. att anse såsom tillbehör till fastigheten och omfattas av inteckning, som meddelats i denna.

För giltig upplåtelse av panträtt i lös egendom fordras i regel tradition; dock hava i flera fall undantag härifrån medgivits. Ett av dessa undantag avser viss till jordbruk hänförlig lös egendom. Genom lag den 30 april 1906 [1])

[1]) En översättning av denna lag finnes såsom bilaga fogad till propositionen den 16 maj 1924 (nr 224) med förslag till lag om viss panträtt i spannmål.

angående pantsättningsbevis å jordbruksprodukter (»warrants agricoles») äger sålunda idkare av jordbruk rätt att till säkerhet för lån upplåta underpanträtt i sådana i egen produktion utvunna jordbruks- och industriprodukter, som icke i egenskap av tillbehör till fastigheten hava fast egendoms natur, därest produkterna förvaras å fastigheten. Dylik panträtt kan omfatta även djur, därest dessa äro att hänföra till sådana produkter, som nyss sagts. För att panträtten skall vinna giltighet mot tredje man fordras, att ett pantsättningsbevis utfärdas och att detta registreras hos vederbörande fredsdomstol. Pantsättningsbeviset skall beträffande det gods, som skall utgöra pant för lånet, innehålla uppgift om natur, myckenhet, värde och förvaringsplats. Pantsatt gods må av gäldenären säljas, men det försålda må ej utlämnas till ägaren förrän lånet blivit inlöst. Innehavaren av pantsättningsbevis — vilket kan överlåtas — är berättigad att få det pantsatta godset realiserat för fordringens gäldande. Därest godset är av ägaren försäkrat, har bevisets innehavare rätt att fortsätta försäkringen, till dess godset blivit avyttrat, och han äger vid inträffad skada å godset samma rättigheter till utfallen försäkringssumma som till godset. Panträtten förfaller, om ej registreringen förnyas inom fem år. Till skydd för pantupplåtelsen stadgas straff för bl. a. undansnillande, förskingring eller avsiktligt förstörande av den pantsatta egendomen.

Belgien. Även i Belgien gäller, att en jordägares jordbrukslösegendom utgör tillbehör till fastigheten och häftar för inteckning i denna.

Emellertid kan underpanträtt upplåtas i jordbruksinventarier, växande gröda och jordbruksprodukter även utan samband med fastighetsinteckning. Härom gäller en lag den 15 april 1884, ändrad den 21 juni 1894 (loi sur les prêts agricoles). Enligt denna kan dylik panträtt upplåtas till förmån för lån, som Allmänna spar- och pensionskassan genom sina avdelningskontor eller kooperativa jordbrukskreditföreningar lämnat jordbrukare eller som en jordägare lämnat sin arrendator. Angående låneavtalet skall en skriftlig handling upprättas, vari uppgift skall lämnas om det slag av egendom, som panträtten skall omfatta, och om dess värde. Handlingen skall inregistreras hos myndighet. Om den pantsatta egendomen även häftar för fastighetsinteckning, går panträtten efter inteckningshavarens rätt, därest inteckningen meddelats före pantsättningens registrering. Av arrendator upplåten panträtt medför sämre förmånsrätt än den, som tillkommer jordägare för fordran å arrende och ersättning för husröta och vanhävd. I båda dessa fall gäller dock, att om de mot panten lånade medlen i enlighet med vad som förutsatts i lånehandlingen använts till förnöjande av borgenär, vars fordran skolat utgå med bättre förmånsrätt än som tillkommer inteckningshavaren eller jordägaren, långivaren får inträda i nämnde borgenärs förmånsrätt. Registrering av pantsättningen skall förnyas inom tio år för att panträtten skall bliva bestående.

Säkerhetsrätt i inventarier ett medel till sundare kreditförhållanden.

Av den återblick på frågans behandling i vårt land, som lämnats i det föregående, framgår oförtydbart, att önskemål sedan gammalt förefunnits i lantmannakretsar och hos dem, som närmast äro i kontakt med jordbrukets av speciella särdrag präglade kreditförhållanden, att möjlighet på ett eller annat sätt må beredas att kunna utnyttja jordbrukslösegendomen såsom underlag för kredit. Sedan institutet underpant i lösegendom under 1700-talets förra hälft upphävdes i vårt land, hava sålunda vid upprepade tillfällen framkommit krav i sådan riktning. Frågan har varit av särskild aktualitet i samband med behandlingen av industriens förlagsinteckningsinstitut, men jordbrukets berörda önskemål hava även eljest vid skilda tillfällen kommit till uttryck. Emellertid ha de olika förslag, som framkommit till frågans lösning, mötts av en negativ hållning hos den högsta juridiska instansen. Trots riksdagens vid ett par tillfällen fattade beslut, varigenom riksdagen för sin del accepterat både en verklig panträtt utan tradition i jordbrukslösegendom och en förmånsrätt närmast av den typ, som representeras av den hos oss för industrien gällande förlagsinteckningen, har Högsta domstolen ställt sig avvisande. De skäl, varpå Högsta domstolen grundat sin ifrågavarande uppfattning, synas Jordbruksutredningen icke avgörande. Bemärkas bör, att det å juridiskt håll icke rått full enstämmighet rörande omöjligheten och olämpligheten att utnyttja jordbrukslösegendomen som kreditunderlag, vilket framgår bl. a. därav, att äldre lagberedningen ansåg sig kunna gå in för ett dylikt förslag, avseende till och med verklig underpant i lösegendom. Det bör även anmärkas, att riksdagens lagutskott vid frågans tidigare behandling för sin del icke hyst några betänkligheter däremot.

De skäl, som av Högsta domstolen andragits till stöd för dess avvisande ståndpunkt, gå i huvudsak ut på att ett rättsinstitut av angivet slag skulle bliva av föga betydelse för kreditgivningen, att det skulle kunna av gäldenären missbrukas till svek mot andra borgenärer samt att lantbrukarens personliga kredit därigenom skulle skadas.

För sin del är Jordbruksutredningen av den uppfattningen, att möjligheten till utnyttjande av jordbrukslösegendomen till säkerhet för fordran, utan att jordbrukaren behöver avhända sig dispositionsrätten över egendomen, är av stor betydelse för ordnandet av jordbrukets kreditförhållanden. Det är allmänt bekant, att lantmännen i avsevärd utsträckning med utnyttjande av sin personliga kreditvärdighet sökt anskaffa det för rörelsen erforderliga kapitalet genom borgenslån och växeltransaktioner. I själva verket ha dessa kreditformer numera mångenstädes tagit en omfattning, som sträckt sig vida utöver vad som kan anses lämpligt och sunt. Varje tänkbar utväg för anskaffande av kredit på grundval av den personliga kreditvärdigheten tages i anspråk, och då de olika långivarna i regel sakna möjlighet att kontrollera i vad mån denna kreditvärdighet redan av andra tagits i anspråk, blir följden, att upplåningen ofta överstiger den gräns, som be-

tingas av jordbruksdriftens förräntningsförmåga. En kredit av sådan art, som här avses, blir givetvis relativt dyr, och hela systemet medför ett osäkerhetstillstånd, som menligt återverkar på jordbrukarnas ekonomi överhuvudtaget.

Att kreditförhållandena på landsbygden sålunda i avsevärd utsträckning kommit att utvecklas till ett osunt utnyttjande av den personliga kreditvärdigheten beror, enligt Jordbruksutredningens uppfattning, till väsentlig del därpå, att de mera ordnade förhållanden, som äro förenade med affärsmässiga kreditförbindelser, sådana som förekomma inom industrien och handeln, icke i allmänhet stått lantmännen till buds. Till icke ringa grad torde de angivna missförhållandena säkerligen få tillskrivas den omständigheten, att lantmännen — oavsett den nyligen tillkomna utvägen att belåna tröskad eller otröskad spannmål — hittills enligt svensk lag icke haft möjlighet att utnyttja sin hypotekskapacitet i annan mån än som avser själva jordbruksfastigheten. Vad beträffar fastighetskrediten hava de lånemöjligheter, som hypoteksföreningarna erbjudit, varit relativt snävt begränsade, i det att belåningsgränsen i allmänhet icke överstigit 50 % av taxerade jordbruksvärdet. Enligt vad Jordbruksutredningen inhämtat har förslag visserligen nu framlagts av 1927 års jordbruksfastighets- och skogskreditsakkunniga i syfte att åstadkomma en höjning till 55 % av denna belåningsgräns ävensom att inbegripa skogsvärdet vid den värdering, som föregår kreditgivningen. Men även om ett förslag av dylik innebörd, som naturligen är att hälsa med största tillfredsställelse, kommer att leda till ny lagstiftning, återstå likväl — bortsett från fastighetsvärdet i övrigt — betydande realtillgångar i levande och döda inventarier, som alltjämt icke kunna i kreditavseende utnyttjas i annan väg än som underlag för ren personkredit. Detta är ett missförhållande, som enligt Jordbruksutredningens uppfattning erfordrar rättelse. I och med jordbrukets tilltagande mekanisering och den animaliska produktionens utveckling har värdet av jordbrukets levande och döda inventarier undergått en ansenlig ökning i förhållande till fastighetsvärdet. Lantbruksdriften har alltmera utvecklat sig i maskinellt hänseende, varav följt ett större kapitalbehov än som tidigare varit fallet. I genomsnitt torde man kunna antaga, att värdet av jordbruksinventarierna numera uppgår till åtminstone 30 % av jordbruksfastighetens taxeringsvärde. Om möjlighet bereddes att i en eller annan form utnyttja dessa tillgångar såsom realhypotek, skulle säkerligen ett viktigt medel tillskapas för att motverka det osunda utnyttjandet av den personliga kreditvärdigheten. På samma gång skulle också vid utlåning av kapital, som skulle tillföras jordbrukskasseorganisationen med hjälp av den av Jordbruksutredningen föreslagna statsgarantien, kunna vinnas erforderlig stadga i kreditförbindelserna, något som lär få anses utgöra en förutsättning för att en statlig stödaktion av avsett slag skall leda till åsyftat gagn.

Av det sagda framgår, att Jordbruksutredningen i fråga om jordbrukarens personliga kredit icke anser sig kunna dela den ståndpunkt, som Högsta

domstolen omfattade vid dess avstyrkande av de tid efter annan framkomna förslagen om jordbrukslösegendomens utnyttjande såsom säkerhet för fordran. Strävandena, då det gäller kreditfrågans ordnande, böra enligt Utredningens mening inriktas, icke på ett kringgärdande av lantmannens personliga kreditvärdighet, utan på kreditens koncentrering och handhavande enligt mera affärsmässiga principer. Det bör nämligen beaktas, att den personliga kreditvärdigheten väsentligen bottnar i jordbrukarens realtillgångar, varför dessa tillgångars mobilisering i kredithänseende utgör den enda sunda och rationella lösningen av kreditfrågan.

Den av Högsta domstolen hysta farhågan, att ett inventariehypotek skulle kunna föranleda svikliga transaktioner från gäldenärs sida, kunde måhända på grund av rättsinstitutets innebörd synas befogad. Men att enbart på grund av en dylik eventualitet, som väl under alla omständigheter icke bör få tillmätas särskild betydelse, då det gäller landets jordbrukare, avstå från en lagstiftning, som skulle medföra påtagligt gagn för jordbruksnäringen, synes Jordbruksutredningen knappast försvarligt.

Genomförandet av en lagstiftning om rätt att upplåta säkerhet för fordran i jordbrukslösegendom utgör visserligen icke någon oundgänglig förutsättning för Jordbruksutredningens förslag i övrigt till ordnande av lantmännens kreditförhållande, men de fördelar, som ur skilda synpunkter härigenom skulle vinnas, synas vara så betydande, att en reform i denna riktning måste anses synnerligen önskvärd. Särskilt må framhållas, att kreditgivningen åt arrendatorer därigenom skulle föras in på väsentligt sundare linjer. Denna grupp av jordbruksidkare, som i allt fall omfattar 20 à 25 % av landets jordbrukare, har i vårt land hittills blivit i skilda hänseenden ganska förbisedd[1]). Med nu gällande lagstiftning äro arrendatorerna i allmänhet hänvisade till borgenslån och växelkredit för erhållande av nödiga rörelsemedel, och avsaknaden av tillgång till realhypotek torde avsevärt ha begränsat deras möjligheter att utnyttja jordbrukskasseorganisationen.

Principiella spörsmål beträffande den ifrågasatta säkerhetsrättens utformning.

Formen för den ifrågasatta säkerhetsrätten i jordbruksinventarier.

Jordbruksutredningen skall härefter närmare redogöra för, huru enligt dess uppfattning en säkerhetsrätt i jordbrukslösegendom bör utformas. Därutinnan torde huvudsakligen tre möjligheter stå till buds.

Den första av dessa är, att säkerhetsrätten begränsas att vara enbart en förmånsrätt i konkurs i enlighet med vad som gäller angående förlagsinteckning. Även om man kan lyckas att vid genomförandet av en sådan anordning undvika de rent tekniska brister, varmed den nuvarande lagstiftningen angående förlagsinteckning torde vara behäftad — å dessa brister saknar

[1]) År 1919 uppgick antalet utarrenderade brukningsdelar till omkring 99,000, medan hela antalet utgjorde omkring 400,000. Enligt senaste jordbruksräkningen utgör antalet brukningsdelar på 2 hektar och däröver 307,400, varav 62,300 brukningsdelar äro utarrenderade.

Jordbruksutredningen anledning att här närmare ingå — skulle dock en dylik anordning vara förbunden med en bestämd olägenhet. Denna består däri, att den ifrågasatta rätten icke skulle gälla vid utmätning och att inteckningshavaren följaktligen vid utmätning, som kunde minska hans rätt, icke skulle hava annan utväg än att sätta gäldenären i konkurs. Uteslutet är för övrigt ej, att inteckningshavaren på grund av bristande kännedom om utmätning försummar att i tid föranstalta om konkurs.

Den andra av de förefintliga möjligheterna är att utvidga lösöreköpsinstitutet så att det omfattar även panträttsupplåtelse, en utvidgning, som skulle vara så mycket mera naturlig, som lösöreköpet normalt just torde avse att ersätta den i vår rätt förefintliga bristen å generella regler om underpant i lösöre. En dylik lösning innebure givetvis, att den egendom, som skulle utgöra underpant, noggrant individualiserades, och häri skulle säkerligen ligga en betydande svaghet. För att jordbrukarna skola kunna hava någon verklig nytta av ett underpantsinstitut måste nämligen panträtten anordnas så, att densamma omfattar ett icke individuellt bestämt komplex av lösegendom. Skulle borgenären bliva nödsakad att, så snart gäldenären utökar sin inteckningsbara lösegendom, låta företaga registrerings- och publiceringsåtgärder, bleve det nya institutet allt för omständligt för att kunna erhålla mera avsevärd praktisk betydelse. Skulle därjämte ett ifrågasatt nytt underpantsinstitut få en benämning, som förde tanken på lösöreköpet med dess karaktär av indicium på insolvens, skulle sannolikt institutet i fråga redan från början bliva allt för impopulärt.

Den tredje möjligheten att anordna ifrågavarande säkerhetsrätt är att införa en underpanträtt i all jordbrukslösegendom eller visst eller vissa slag av sådan lösegendom. Mest önskvärt vore därvid att få till stånd en panträtt i egentlig mening, d. v. s. en rätt, som skulle gälla gent emot varje ny förvärvare, som icke vore i god tro. En anordning av sådan innebörd har vid utredningen i ämnet varit under noggrant övervägande, men Jordbruksutredningen har icke ansett sig kunna gå in för en dylik lösning på grund av de svårigheter och olägenheter, som kunna befaras därigenom uppkomma för den lojala omsättningen. Det har alltså befunnits nödvändigt att avstå från tanken att uppehålla panträtten vid försäljning av lösegendom, som i samband med försäljningen övergår i köparens besittning. Ej heller vid andra fall av äganderättsövergång har det såsom regel funnits möjligt att låta panträtten bestå. Panträttens huvudsakliga verkan skulle alltså bli, att den utan vidare skulle respekteras vid utmätning och konkurs. En så beskaffad säkerhetsrätt, som ju i själva verket skulle utgöra en mellanform mellan förmånsrätt och panträtt, torde enligt Jordbruksutredningens mening likväl i huvudsak tillgodose det föreliggande behovet. Begränsas det ifrågasatta institutets rättsliga verkningar på angivet sätt, synas mot detsamma ej rimligen kunna göras andra principiella invändningar än de, som rikta sig mot en säkerhetsrätt i jordbrukslösegendom över huvud taget och som redan i det föregående berörts. Jordbruksutredningen vill därför förorda en dylik underpanträtt, vilken lämpligen synes böra närmare regleras efter

mönstret av gällande bestämmelser angående inteckning. Det nya slaget av inteckning föreslås skola erhålla benämningen inventarieinteckning.

Bör inteckningskrediten förbehållas vissa kreditanstalter?

Enligt vissa utländska lagstiftningar kan en säkerhetsrätt av nu ifrågavarande art ej tillkomma annan än särskilt auktoriserad kreditanstalt. Även vid tillkomsten av den finska lagstiftningen i ämnet var en sådan anordning ifrågasatt. Såsom skäl härför åberopades av den finska lagberedningen huvudsakligen följande: Genom anordningen undvekes den annars hotande faran, att småbrukarna råkade i beroende av kapitalisterna på landsbygden. Vidare undvekes risken av för stor skuldsättning, emedan anstalter av omnämnt slag, t. ex. den obesuttna befolkningens lånekassor, vilka troligen vore de enda, i vilka småbrukare allmännare kunde erhålla kredit mot inteckning i lös egendom, icke beviljade lån för improduktiva eller eljest gagnlösa företag och även övervakade, att de beviljade lånen användes för sitt ändamål. Slutligen borde beviljandet av lån mot dylik inteckning icke komma i fråga, därest ej låntagarnas personliga egenskaper gåve tillbörliga garantier för beståndet av långivarens rätt, och hos ifrågavarande kreditanstalter kunde nödig försiktighet i sådant avseende förutsättas. Mot dessa skäl åberopades av finska riksdagens lagutskott, bland annat, *att* penninginrättningar av i det föregående avsett slag icke ens tillnärmelsevis alltid kunde fylla jordbrukets kreditbehov, *att* dessa inrättningar ofta toge större gottgörelse än enskilda långivare samt *att* den omständigheten, att inteckningens rättsverkan gjordes beroende av, i vilken fordringsägares besittning inteckningen vid en viss tidpunkt befunne sig, kunde föranleda svårigheter och osäkerhet i kreditärenden. På grund av vad utskottet anfört blevo i den slutliga lagen några föreskrifter om monopolrätt till inteckningssäkerhet för vissa kreditanstalter icke upptagna.

Jordbruksutredningen har för sin del varit starkt betänkt på att för vårt lands vidkommande gå in för ett system, varigenom den nu avsedda inteckningskrediten skulle förbehållas vissa kreditanstalter, närmast jordbrukskassorna. Det är uppenbart att i synnerhet dessa kreditorgan äga särskilt goda förutsättningar att utnyttja det nya rättsinstitutet på ett sätt, som bäst skulle motsvara det med förslaget avsedda syftet.

Om en sådan monopolrätt införes, föreligger emellertid onekligen risk för att de auktoriserade anstalterna visa sig icke vara i stånd att fullt tillgodose jordbrukets behov av kredit för den sekundära fasta krediten och driftkrediten. Det ligger nämligen i sakens natur, att, om monopolrätt införes, alla andra kreditgivare, även närstående, måste draga sig för att lämna lån, vilkas säkerhet kan riskeras väsentligen minskas därigenom, att huvudparten av gäldenärens egendom när som helst kan hypotiseras till förmån för en annan kreditgivare, som icke med visshet inlöser äldre lån. Nämnda omständighet måste uppenbarligen — åtminstone sedan monopolrättens innebörd blivit klar för den stora allmänheten — komma att i allra högsta grad framtvinga en koncentration av nyssberörda jordbrukskredit till de auktoriserade anstalterna, och det är ej uteslutet, att lagstiftningens

effekt under sådana förhållanden bleve, att jordbrukarna i stort sett finge sämre kreditmöjligheter än nu.

Med hänsyn till det anförda hava några bestämmelser om monopolrätt ej upptagits.

Vilka slag av jordbruksverksamhet bör inventarieinteckning omfatta?

Frågan, vilka slag av jordbruksverksamhet inventarieinteckning bör omfatta, skall härefter undersökas. Uppenbart synes vara, att dylik inteckning bör kunna avse alla slag av odling av jord, alltså ej blott produktion av spannmål, rotfrukter och dylikt utan även trädgårdsbruk och skogsskötsel. Däremot är det icke utan vidare klart, i vilken utsträckning inventarier, avsedda för jordbrukets binäringar, böra bliva ansvariga för inteckning. I fråga om kreatursskötsel, som icke omedelbart ingår i jordbruksverksamheten, liksom i fråga om annan uppfödning av djur torde väl såsom regel böra gälla, att lösegendomen, alltså i första hand djuren, skall träffas av sådant ansvar. Mera tvivelaktigt ställer sig däremot spörsmålet beträffande övriga binäringar. Åtskilliga av dessa lära vara av sådant slag, att förlagsinteckning kan meddelas i deras inventarier. Detta är sålunda fallet med sågrörelse och kvarnrörelse, och detsamma torde gälla drift av tegel- eller kalkbruk. Mejerihantering har i de tidigare betänkanden, som avse inteckning för förlag till industri eller jordbruk, förutsatts icke kunna bliva föremål för förlagsinteckning. Med den industrialisering av smör- och ostproduktionen, som numera ägt rum, torde oftast en motsatt ståndpunkt vara motiverad. Då betydande värden kunna finnas i de för jordbrukets binäringar avsedda inventarierna, men å andra sidan måste tillses, att någon kollision mellan inventarieinteckning och förlagsinteckning icke uppstår, föreslås, att inteckning skall omfatta jämväl inventarier, avsedda för binäring, därest denna icke är av sådan art, att den kan bliva föremål för förlagsinteckning.

Då i det föregående talats om jordbrukets binäringar, har ståndpunkt ej uttryckligen tagits till frågan, huruvida inteckning bör kunna meddelas i de för sådan binäring avsedda inventarierna även då binäringen bedrives utan samband med odling av jord. Med hänsyn till de ändamål, som ifrågavarande institut avser att tillgodose, synes en dylik utvidgning därav ej vara att förorda. Inventarier, tillhörande t. ex. utan jordbruk driven djuruppfödningsanstalt, skola alltså icke kunna intecknas.

Vilka slag av lösegendom böra svara för inventarieinteckning?

Såsom redan framhållits bör inventarieinteckning kunna omfatta all jordbrukslösegendom eller ock visst eller vissa slag av sådan egendom. Vid valet emellan dessa alternativ måste beaktas, å ena sidan, att en så väsentlig del som möjligt av ifrågavarande egendom givetvis bör göras till kreditunderlag och, å andra sidan, att detta kreditunderlag bör hava ett någorlunda konstant värde, så att under normala ekonomiska förhållanden större fluktuationer icke bliva att befara. I betraktande kommer också, att det nya institutet måste läggas så, att kollisioner med säkerhetsrätter av redan förefintliga slag undvikas.

Bland egendom, vars lämplighet såsom underlag för inventarieinteckning måste särskilt undersökas, märkes först och främst byggnad å ofri grund. Dylik byggnad kan övergå till fast egendom huvudsakligen på tre sätt, nämligen genom att jordägaren utövar den honom jämlikt 2 kap. 18 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom tillkommande rätten att inlösa byggnaden eller att arrendatorn i fall, då lösningsrätten ej utövats, underlåter att inom tre månader från det arrendet upphörde bortföra densamma eller att arrendatorn förvärvar äganderätten till fastigheten. Därest byggnaden rives, går den väsentliga delen av dess värde förlorad, och den lämpar sig redan på sådan grund ej väl såsom kreditunderlag. Skulle byggnaden övergå till fast egendom, skulle vissa svårlösta intressekonflikter emellan innehavare av inteckning i fastigheten och av inventarieinteckning uppstå. I finsk lagstiftning har man, såsom av redogörelsen för denna lagstiftning framgår, sökt lösa denna konflikt så, att lösöreinteckning äger bestånd i byggnad även sedan den övergått till fast egendom och gäller däri jämväl framför tidigare fastighetsinteckning. En dylik anordning medför uppenbarligen vissa olägenheter för innehavarna av åtminstone högt belägna inteckningar i den fasta egendomen, i det att de tvingas att alltid förvissa sig om att ej förefintlig byggnad häftar för inteckning av nu avsedd art eller, i motsatt fall, att bedöma, i vad mån dylik inteckning kan inverka på värdet av fastighetsinteckningarna, ett bedömande, som ytterligare kan försvåras genom att byggnaden varit föremål för tillbyggnad sedan den blivit fast egendom. Då byggnad, som hör till fastighet, enligt svensk rätt ej kan exekutivt försäljas annat än tillsammans med fastigheten (se 78 § utsökningslagen), skulle därjämte fastighetsinteckningarna kunna utsättas för vissa realisationsrisker, som kunde menligt inverka på fastighetskrediten. Läte man åter, i motsats till den finska lagstiftningen, inventarieinteckning vika för fastighetsinteckning, skulle innehavaren av den förra inteckningen bliva lidande. På grund av det sagda anser Jordbruksutredningen byggnad av ifrågavarande slag icke böra omfattas av inventarieinteckning.

Ett annat slag av jordbrukslösegendom, vars värde är i hög grad växlande, är jordbrukarens förråd av utsäde och gödningsämnen. Dylik egendom lämpar sig därför ej heller såsom kreditunderlag. Detsamma torde i allmänhet kunna sägas om vad som utvinnes ur jordbruket, såsom spannmål, rotfrukter och ladugårdsprodukter. Beträffande vissa slag av spannmål är därjämte att beakta, att förefintligt förråd kan göras till underlag för panträtt enligt den förut refererade lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål. Rättskollisioner skulle alltså, om dylik spannmål inbegrepes under inventarieinteckning, kunna uppstå därigenom, att den av inteckningen besvärade spannmålen särskilt pantsattes.

Med hänsyn till det anförda har Jordbruksutredningen funnit sig böra förorda, att inventarieinteckning icke skall omfatta annan egendom än levande och döda inventarier. I stort sett hava dessa ett under normala tider konstant värde, låt vara att vissa fluktuationer ej kunna undvikas. Sålunda skall inventarieinteckning omfatta jämväl djur, som uppfötts för avsalu, och, där så

blir förhållandet med en väsentlig del av kreatursstocken, såsom t. ex. vid mera omfattande svinavel, måste uppenbarligen denna bliva av ganska växlande storlek.

Inventarieinteckningens plats i förmånsrättsordningen.

Då huvudsyftet med det föreslagna institutet måste bliva att skapa en underpanträtt, som gäller vid utmätning och konkurs, torde inventarieinteckning, i likhet med förlagsinteckning, böra i förmånsrättsavseende placeras närmast före utmätning.

Förhållandet mellan inventarieinteckning och försäljning.

I det föregående har redan antytts, att det icke synts möjligt att utan skadande av den lojala omsättningen låta inventarieinteckning fortfarande gälla i egendom, som försålts och utlämnats till annan. I det följande skall frågan om inventarieinteckningens verkan vid försäljning av det intecknade något närmare behandlas.

Vad därvid först angår försäljning av lös egendom på sådant sätt, att egendomen bortföres från fastigheten och köparen vinner besittning av densamma, må erinras om att den finska lagstiftningen i ämnet sökt att i ej oväsentlig omfattning uppehålla panträtten jämväl vid försäljning. Enligt nämnda lagstiftning skall ett bortförande av intecknad egendom från den fastighet, där jordbruket bedrives, ej föranleda, att inteckningsrätten upphör, därest bortförandet kränker inteckningshavarens rätt. Från denna regel göres emellertid det självklara undantaget, att inteckningsrätten ej gäller mot förvärvare i god tro. Såsom kränkning av inteckningshavarens rätt må bortföring ej anses, om den ej är stridande mot reglerna för en rationell hushållning, ej heller i de fall, att återstoden av den intecknade egendomen uppenbarligen förslår till inteckningshavarens förnöjande eller gäldenären ställer full säkerhet för det, som skall bortföras.

En rigorös tillämpning av de finska reglerna skulle efter allt att döma i hög grad försvåra även den lojala försäljningen av intecknad egendom. För en köpare, som visste, att till salu utbjuden egendom häftade för inteckning, skulle det nämligen bliva förenat med betydande besvär att konstatera, att säljaren vore befogad att avyttra egendomen, och att köparen i allmänhet skulle låta sig nöja med förvissningen, att han måste anses vara i god tro, är knappast sannolikt, i all synnerhet som han ju måste räkna med risken, att riktigheten av hans påstående om god tro komme att ifrågasättas av inteckningshavaren. Effekten av de ifrågavarande reglerna kan därför antagas komma att bliva, att gäldenären får svårigheter att sälja inventarier, t. ex. djur, som uppfötts till avsalu, även i fall, då försäljningen ej kränker inteckningshavarens rätt. För egen del har Jordbruksutredningen icke sett sig i stånd att föreslå några civilrättsliga bestämmelser, som skulle kunna förhindra illojal försäljning utan att samtidigt skada den lojala.

Om försåld egendom kvarbliver å fastigheten under säljarens besittning, skall enligt de rättsregler, som kommit till uttryck i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, försäljningen icke inverka på säljarens borgenärers

rätt, därest ej det i nämnda förordning föreskrivna publicerings- och registreringsförfarandet ägt rum. Har däremot dylik publicering och registrering ägt rum, erhåller köparen samma ställning, som om han vunnit besittning till det köpta, såframt ej utmätning eller konkurs inträffar inom viss kortare tid. Att inteckningshavarens rätt sålunda kan gå förlorad genom lösöreköp är uppenbarligen en olägenhet, och denna kan i allmänhet icke motiveras genom hänsyn till den lojala omsättningen. I trots av att lösöreköp till det yttre avser att överflytta äganderätten till det sålda å köparen, torde man nämligen, ehuru någon direkt undersökning härutinnan ej föreligger, vara berättigad att antaga, att dylikt köp, vilket ofta är förbundet med ett uttryckligt eller tyst villkor om återköpsrätt för säljaren, i de flesta fall avser allenast att bereda köparen säkerhet för fordran, denna må nu hava uppkommit genom försträckning eller på annat sätt eller utgöra endast en eventuell regressfordran på grund av att köparen iklätt sig borgen för säljarens gäld. Det kunde vid nämnda förhållande ligga nära till hands, att man såsom en följd av det nya institutets införande helt upphävde gällande stadganden angående lösöreköp. Vid en närmare undersökning visar det sig emellertid, att ett sådant upphävande ej är motiverat. Sålunda är att märka, att inventarieinteckningen avser att bereda panträtt allenast i jordbruksinventarier, medan genom lösöreköpet jämväl inventarier, avsedda för annan näring än jordbruket, liksom personligt lösöre, framför allt bohag, kunna utnyttjas i kreditsyfte. Sannolikt avse minst hälften av lösöreköpen egendom av sistnämnda art, vilket synes framgå därav, att ett betydande antal lösöreköp gäller egendom inom rådstuvurätts domvärjo[1]). Vidare är att beakta, att i de undantagsfall, då kontrahenterna verkligen åsyfta att definitivt överflytta äganderätten till det sålda å köparen, ehuru besittningstagandet av ett eller annat skäl ej kan äga rum omedelbart, ett legitimt intresse måste anses föreligga att, i den mån ej annans rätt därigenom kränkes, giva avtalet sakrättsligt skydd. Men om sålunda skäl att helt avskaffa lösöreköpen ej föreligger, måste å andra sidan tillses, att gäldenären ej blir i stånd att genom lösöreköp minska den rätt, som redan tillkommer inteckningshavare. Detta syftemål kan tänkas realiserat på olika sätt.

Av 1886 års kommitté föreslogs sålunda, att försäljning av lösören skulle, i den mån den avsåge intecknad lösegendom, vara utan verkan, så länge lösörena funnes å den fasta egendomen, ändå att försäljningshandlingen vederbörligen lagfarits i enlighet med förordningen den 20 november 1845. Mot detta förslag anmärkte redan en reservant inom kommittén, att anledning saknades att frånkänna ett dylikt avtal giltighet kontrahenterna själva emellan. Denna anmärkning upptogs också av högsta domstolen vid dess granskning av förslaget. Högsta domstolen framhöll tillika, att 1886 års förslag icke uteslöte den tolkningen, att vid inteckningens beviljande redan träffat lösöreköpsavtal förlorade sin verkan.

---

[1]) Antalet registrerade lösöreköp utgjorde 1281 år 1925, 1118 år 1926, 1322 år 1927 och 1296 år 1928, därav resp. 762, 611, 578 och 531 i städerna.

En andra möjlighet skulle vara att förklara, att inteckningshavaren skulle, i den mån det vore av betydelse för hans rätt, gå före lösöreköpare, i avseende å vars fång vederbörliga formaliteter ej iakttagits före inteckningens sökande. Härigenom skulle väl ett behörigt hänsynstagande ske till de olika rättsägarna, därvid särskilt är att beakta, att efter införandet av inteckningsinstitutet ett lösöreköp i ändamål att säkra en fordran i inteckningsbar egendom ej gärna skulle bli praktiskt. Detta alternativ faller emellertid därpå, att vid konkurs den, som vunnit lösöreköp, har separationsrätt, i följd varav lösöreköpare, vars rätt är yngre än inteckningshavarens, vid konkurs skulle kunna fullständigt tillintetgöra inteckningsrätten i den sålda egendomen. Att hindra en dylik konsekvens genom att borttaga lösöreköparens separationsrätt skulle väl vara möjligt, men det förefaller dock föga tillfredsställande att låta konkursförvaltningen realisera gäldenären icke tillhörig egendom. Vidare skulle man kunna på ett annat sätt säkerställa inteckningsningshavaren, nämligen genom att, då säljaren försättes i konkurs, låta inteckningsrätten jämväl efter separationen kvarstå i intecknad, genom lösöreköp försåld egendom. Genom en sådan anordning, som väl skulle överensstämma med att inteckningsrätten betraktas såsom en panträtt, skulle inteckningshavarens rätt bliva helt oberörd av lösöreköp. Anordningen skulle emellertid å andra sidan möjliggöra kollision mellan inteckningshavarens rätt och den rätt, som tilläventyrs vunnits genom inteckning i köparens jordbruksinventarier. Den skulle därjämte i trots av att lösöreköp av intecknad egendom skulle bliva ytterligt sällsynt, nödvändiggöra vissa relativt invecklade bestämmelser rörande förhållandet mellan inteckningshavaren och köparen, såsom angående subsidiärt ansvar för den lösöreköpta egendomen och angående skyldighet för den förre att inom viss kortare tid göra sin rätt gällande. Slutligen är att taga hänsyn till de svårigheter, varmed det för inteckningshavaren skulle vara förenat att bevaka sin rätt i fall av ytterligare försäljning eller av utmätning. Nu ifrågavarande möjlighet synes därför icke böra förordas.

En tredje möjlighet skulle vara, att man, i likhet med vad som nu gäller i vissa motsvarande fall enligt 4 § konkurslagen, tillerkände inteckningshavaren rätt att vid lösöreköp påkalla konkurs, därest ej gäldenären förmådde visa, att återstoden av den intecknade egendomen räckte till inteckningshavarens fordran. En sådan anordning står otvivelaktigt i god överensstämmelse med vad som föreslagits om att inteckningshavarens rätt skall gå förlorad vid försäljning i fall, då köparen erhåller besittningsrätten till det sålda. Den har vidare den fördelen, att den är enkel och möjliggör en enhetlig reglering av likartade fall. Den är också ägnad att förhindra illojala lösöreköp, eftersom säljaren givetvis icke vill utsätta sig för risken av en konkursansökning och köparen, med hänsyn till denna risk, har mycket litet intresse att söka skaffa sig säkerhet genom lösöreköp. Då emellertid ifrågavarande lösning ej utesluter, att till förfång för inteckningshavaren ett mot honom gällande lösöreköp kommer till stånd, har Jordbruksutredningen icke ansett densamma kunna godtagas.

Slutligen föreligger den möjligheten, att man helt förbjuder inprotokollering av lösöreköpsavhandlingar rörande egendom, som svarar för inventarieinteckning. Mot en sådan anordning kan visserligen invändas, att den innebär förbud även mot lösöreköp, som ej inverkar på inteckningshavarens rätt. Då emellertid denna anordning enligt Jordbruksutredningens mening är den enda, som effektivt skulle skydda inteckningshavaren mot senare lösöreköp, samt den nyssberörda olägenheten i huvudsak kan förhindras därigenom, att man tillåter lösöreköp, som sker med samtliga inteckningshavares samtycke, har Jordbruksutredningen stannat för att förorda nu ifrågavarande alternativ.

Utmätes egendom eller försättes gäldenären i konkurs, måste givetvis inteckningsrätten i egendomen upphöra, så snart egendomen försålts, även om köparen ej omedelbart vinner besittning av den av honom förvärvade egendomen. Att märka är emellertid, att, om gäldenären vid auktion å utmätt egendom själv inropar densamma och inteckningen i övrigt är gällande, den kommer att ånyo omfatta den utmätta egendomen.

Jordbruksutredningen kommer härefter till frågan om inteckningens verkan, då den intecknade egendomen förvärvas av annan utan att flyttas från fastigheten men förvärvaren har sådan besittningsrätt till denna, att bestämmelserna i lösöreköpsförordningen ej bliva tillämpliga. Här avses alltså det fall, att gäldenärens brukningsrätt till vederbörande fastighet övergår till annan, som därvid förvärvar äganderätten till den lösegendom, som besväras av inventarieinteckning. Kunde i detta fall inteckningsrätten utan vidare bestå i nämnda lösegendom, skulle till synes inteckningshavarens ställning bliva avsevärt förstärkt, i det att han sluppe att vidtaga åtgärder till bevarande av sin rätt vid överlåtelse av brukningsrätten.

Vid närmare granskning visar det sig emellertid, att en sådan anordning är förenad med olägenheter av olika slag. Inteckningsrätten skulle ej längre gälla i ett växlande komplex, utan endast i vissa bestämda inventarier, nämligen dem, som förvärvats från den föregående brukaren. Frågan om vilka inventarier, som sålunda träffades av inteckningen, skulle säkerligen medföra talrika tvister. Vidare skulle den ifrågavarande egendomen kunna bliva ansvarig ej blott för den gamle ägarens inventarieinteckningar utan även för den nyes, varav vissa svårigheter skulle kunna föranledas. Slutligen skulle — eftersom i nu avsedda fall personligt ansvar för den nye brukaren ej kunde ifrågasättas — inteckningshavaren icke kunna räkna med, att denne hölle egendomen vid makt; ett vidmakthållande kunde under vissa förhållanden för honom innebära en given förlust av därtill använda medel.

Om man med hänsyn till det anförda måste avstå från tanken att låta inteckningsrätten bestå i viss lös egendom, som jämte brukningsrätten övergår till ny brukare, kunde emellertid ifrågasättas, om man ej på en annan väg skulle kunna nå det resultat, som man åsyftat. Man kunde sålunda tänka sig att i anslutning till vad som föreslogs av 1886 års kommitté i fråga om jordägare låta den nye brukarens samtliga inteckningsbara

inventarier utan vidare svara för den gamle brukarens intecknade gäld. Det normalfall, som man då hade att utgå ifrån, vore, att den nye brukaren övertoge inventarierna och vid betalningen därav avräknade den intecknade gälden. I de fall, då dylikt avräknande icke kunde ske, t. ex. om en högt intecknad fastighet såldes utan inventarier, skulle överlåtaren tydligen bliva nödsakad att draga försorg om inventarieinteckningens dödande. Mot en sådan konsekvens skulle väl knappast några mera vägande invändningar kunna göras, försåvitt brukningsrätten övergår på det sätt, att fastighetsägaren försäljer eller utarrenderar fastigheten, resp. innehavare av viss nyttjanderätt överlåter denna eller upplåter brukningen av jorden till annan. Och i fall, då inteckningshavaren icke funne den nye brukarens inventarier giva tillräcklig säkerhet, kunde hans rätt i huvudsak skyddas genom att han finge rätt att omedelbart indriva sin fordran. Vore det åter fråga om en sådan övergång av brukningsrätten, som föranletts av att arrende upphört eller dylikt, skulle det ifrågasatta systemet leda till att upplåtare av arrenderätten bleve med sina framtida inventarier ansvarig för arrendatorns inteckningar utan att han hade någon möjlighet att skydda sig mot förlust. För sådana fall är systemet uppenbarligen icke godtagbart. Men även i de först omnämnda fallen skulle systemet hava vissa mindre tillfredsställande konsekvenser. Då den nye brukaren icke gärna kunde bliva utan vidare personligen ansvarig för den föregåendes intecknade gäld, skulle han ej sällan hava ett direkt intresse av att icke nedlägga kostnader på inventariernas vidmakthållande och utökande, och inteckningshavarens säkerhet skulle således kunna väsentligen förminskas. En annan olägenhet skulle uppstå därigenom, att föregående brukare, vars personliga ansvar kvarstode, skulle kunna bliva lidande av att efterträdaren misskötte sina inventarier. Denna olägenhet är dock av den art, att det torde få anses böra ankomma på den föregående brukaren att själv skydda sig däremot.

Det anförda hindrar emellertid icke, att vissa fall finnas, i vilka det kunde vara försvarligt att låta inteckningsansvaret övergå på den nye brukaren. Detta är sålunda förhållandet, då denne är personligen ansvarig för gälden, antingen på grund av särskilt åtagande eller på annan grund, såsom att han tecknat borgen därför eller såsom arvinge svarar för den förre brukarens förpliktelser. I dylika fall måste emellertid praktiskt sett alltid en överenskommelse träffas med inteckningshavaren, i det att denne icke gärna kunde förvägras rätt att omedelbart uppsäga sin fordran vid här avsedd övergång av brukningsrätt. Och det synes vid sådant förhållande sannolikt, att inteckningshavarens rätt enklast kunde skyddas på det sätt, att den nye brukaren lämnade honom ny inteckning. För den här förfäktade meningen kunna åberopas ytterligare tvenne skäl. För att det nya institutet skall kunna ingiva erforderligt förtroende, är det nödvändigt, att man hos rätten kan erhålla uppgift på den eller de inventarieinteckningar, för vilka ett visst jordbruks inventarier häfta. Skulle inventarierna kunna för all framtid häfta även för äldre brukares inteckningar, måste givetvis anteckning därom ske

i protokollet inom viss kortare tid, och då dylik anteckning icke gärna kunde ske, utan att det klarlagts, att förutsättningarna för inteckningsrättens överflyttande å den nye brukarens inventarier förelåge, skulle anteckningsförfarandet säkerligen bliva mera omständligt än ett tagande av ny inteckning. Vidare är att märka, att genom föreskrifterna om anteckning den, som satte upp nytt jordbruk utan att övertaga äldre intecknad gäld, under anteckningstiden skulle kunna bliva urståndsatt att belåna sina inventarier.

På grund av det anförda måste man enligt Jordbruksutredningens förmenande komma till det resultatet, att inteckningsrätten icke i något fall kan gälla mot ny brukare.

Försäkring av intecknad egendom.

I de länder, där — enligt vad redogörelsen för utländsk rätt utvisar — underpant i jordbruksinventarier medgivits, har man icke i lag föreskrivit skyldighet för ägare till pantsatt egendom att hålla denna försäkrad. Enligt Jordbruksutredningens mening bör ej heller dylik skyldighet i lag föreskrivas utan på kontrahenternas avtal bero, huruvida och mot vilka risker gäldenären skall försäkra den intecknade egendomen. Underlåtenhet av gäldenären att uppfylla vad som angående försäkring må hava överenskommits blir att bedöma efter allmänna rättsregler.

I detta sammanhang erinras om att innehavare av inventarieinteckning redan enligt gällande lag om försäkringsavtal blir såtillvida skyddad, att han i viss omfattning erhåller rätt till ersättningsbelopp, som utfaller på grund av skadeförsäkring å den intecknade egendomen. Frågan huruvida dessa bestämmelser kunna anses medföra tillräckligt skydd för inteckningshavaren kommer att behandlas på annat ställe i betänkandet.

Inteckningss straffskydd.

De begränsningar i inventarieinteckningss rättsverkningar, som av olika skäl synts erforderliga, torde göra det nödvändigt, att man söker att skydda inteckningshavaren genom att stadga straff mot obehöriga transaktioner från gäldenärens sida. Även denna väg har beträtts i den finska lagstiftningen, enligt vilken (38 kap. 5 § strafflagen) böter eller fängelse i högst ett år kunna ådömas den, vars egendom på grund av lösöreinteckning är förpantad, där han avsiktligen med kränkning av inteckningshavares rätt bortfört förpantad egendom eller inteckningshavaren till förfång av densamma utöver behov använt eller på annat sätt förskingrat. Såsom i redogörelsen för den utländska lagstiftningen berörts, finnas dylika straffbestämmelser jämväl i dansk, tysk, fransk och engelsk rätt.

Enligt Jordbruksutredningens mening bör en bestämmelse av den typ, som förefinnes i den finska strafflagen, vara i huvudsak tillräcklig för att skydda inteckningshavaren. Därvid förutsättes givetvis, att straffbudet riktas ej blott mot den intecknade egendomens ägare utan mot en var, som är delaktig i ägarens brottsliga förfarande. Den skadeståndsplikt, som kan träffa sådan delaktig, torde ofta kunna giva inteckningshavaren ersättning för den förlust han lider genom den obehöriga åtgärden.

Ytterligare skyddsmedel.

Såsom ett ytterligare skyddsmedel bör inteckningshavaren vidare erhålla rätt att utan hänsyn till överenskommen förfallotid utsöka sin fordran, så snart gäldenären vidtager sådana dispositioner i avseende å den intecknade egendomen, att inteckningshavarens rätt märkligen minskas eller sättes i fara. Därjämte bör inteckningshavaren givetvis hava möjlighet att erhålla kvarstad eller skingringsförbud.

Författningsförslag.

I överensstämmelse med ovan angivna riktlinjer har Jordbruksutredningen utarbetat förslag till

1) lag om inteckning i jordbruksinventarier;

2) lag om ändrad lydelse av 17 kap. 7 och 13 §§ handelsbalken;

3) lag om ändrad lydelse av 22 kap. 13 § strafflagen;

4) lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen;

5) lag om ändring i vissa delar av konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225);

6) lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 18 september 1862 (nr 52, sid. 7), huru gäld vid dödsfall betalas skall och om urarvagörelse;

7) lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 20 november 1845 (nr 50) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva;

8) lag om ändrad lydelse av 54 och 57 §§ i lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal;

9) lag om ändrad lydelse av 2 och 10 §§ i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling;

10) lag om ändrad lydelse av § 14 i förordningen den 4 mars 1862 (nr 10) om tioårig preskription och om årsstämning;

11) lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42) angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden;

12) lag angående ändrad lydelse av 2 § i lagen den 7 maj 1918 (nr 294) om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden samt

13) lag angående ändrad lydelse av 26 § i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

Till närmare motivering av dessa lagförslag må följande anföras.

Specialmotivering.

1) Förslaget till lag om inteckning i jordbruksinventarier.

1 §.

Levande inventarier.

Den i det föregående uppställda principen, att jordbrukare tillhörig egendom, som är avsedd för kreatursskötsel och annan uppfödning av djur, skall häfta för inventarieinteckning, torde tarva en viss begränsning, nämligen därutinnan, att renskötsel ej inbegripes. För en sådan begränsning talar först och främst den omständigheten, att renskötsel såsom regel icke drives i samband med odling av jord. Därjämte är att beakta, att renhjordarna kunna undergå stora växlingar ävensom att den övervakning av gäldenärens

verksamhet från kreditgivarens sida, som måste bliva regel vid ifrågavarande institut, endast med svårighet kan äga rum i avseende å renhjordarna. Med nämnda undantag skulle alltså varje slag av djuruppfödning kunna i detta förslags mening vara binäring till jordbruk, alltså ej blott kreatursskötsel och dylikt, utan även sådan verksamhet som hållande av kennel eller rävfarm, uppfödning av höns eller gäss samt biskötsel. Till och med djur, som uppfödas för rena lyxändamål, komma alltså att inbegripas under inventarieinteckning.

Döda inventarier.

Under uttrycket »döda inventarier» innefattas maskiner och redskap av alla slag jämte tillbehör. Däremot kommer icke därunder personlig lösegendom, såsom möbler och konstföremål. Särskilt är att framhålla, att kontorsinventarier falla utanför området för inteckningsbar egendom. En sådan disposition torde vara given redan på den grund, att för det stora flertalet lantbrukare någon gräns emellan möbler och kontorsinventarier icke kan dragas.

För jordbruk avsedda inventarier

En betydelsefull begränsning av den egendom, vari inteckningsrätt må upplåtas, innefattas i föreskriften att dylik egendom skall vara avsedd för det jordbruk, varom fråga är. Härigenom uteslutas självfallet jordbruksredskap och maskiner, som ingå i en av jordbrukaren å vederbörande fastighet driven handelsrörelse — en sådan kan aldrig betraktas såsom en binäring till jordbruk — eller som tillfälligtvis förvaras å fastigheten i avbidan på användning å annat håll. Å andra sidan medför den föreslagna regeln, att inventarier, som förvärvats för visst jordbruk, komma att häfta för inteckning, så snart äganderätten till desamma övergått till gäldenären, och att sålunda, om konkurs inträffar, medan egendomen är på väg till vederbörande fastighet, eller egendomen utmätes, innan den nått fastigheten, inteckningsrätten skall respekteras.

Inteckningsfordringen.

Då i förevarande paragraf talas om att jordbruksinventarier skola utgöra pant för gäld, avses därmed förbindelse av varje slag, t. ex. förbindelse på grund av försträckning, borgen eller skadegörelse. En begränsning av inteckningsrätten till att avse allenast förlagslån har icke ansetts genomförbar redan på den grund, att det icke gärna är möjligt att göra långivarens säkerhetsrätt beroende av det sätt, varpå låntagaren använder lånfångna medel. Även om i skuldförbindelse intages föreskrift om de ändamål, vartill medlen skola användas, kan uppenbarligen garanti ej skapas för att medlen icke desto mindre direkt eller indirekt användas till personliga utgifter eller i allt fall för annat ändamål än som överenskommits. Också lärer väl den i 17 kap. 7 § handelsbalken upptagna föreskriften om att förlagsinteckning förutsätter lån, som givits såsom förlag till idkande av viss näring, ej kunna i praktiken uppehållas. Mot det anförda strider icke, att långivaren kan hava ett intresse av att de utlånta medlen användas i jordbruket, varigenom hans speciella säkerhet kan ökas eller i allt fall gäldenärens förmåga att göra rätt för sig kan förväntas bliva större. Detta in-

tresse torde emellertid icke lämpligen kunna tillgodoses på annat sätt än att långivaren får rätt att omedelbart utkräva betalning, så snart det visar sig, att låntagaren icke använder lånet på överenskommet sätt. Bestämmelse härom återfinnes i 19 §.

Lokal begränsning av inteckningsrätten.

I fråga om inventarieinteckning omfattning föreligger möjlighet dels att låta alla gäldenärens jordbruksinventarier, oavsett var han driver jordbruk, svara för varje hans inventarieinteckning och dels att lokalt begränsa inventariernas ansvar. Alternativet med inteckningsrätt utan lokal begränsning medför, att inteckningen måste sökas antingen hos myndighet i den ort, där gäldenären har sitt hemvist, eller ock hos en central myndighet. Den förra anordningen skulle nödvändiggöra, att inteckningarna på något sätt överflyttades vid hemortsändring, i det att det eljest bleve omöjligt för såväl exekutionsmyndigheterna som inteckningshavare och personer, vilka inteckning tillbjudes, att erhålla tillförlitliga uppgifter om gäldenärens inventarieinteckningar. Då en dylik överflyttning näppeligen skulle kunna äga rum utan en betydande risk för rättsförluster, är denna anordning utesluten. Men även om en central registreringsmyndighet inrättades, skulle likartade olägenheter uppstå. Registreringsmyndigheten skulle, då intyg om någons inventarieinteckningar begärdes, bliva nödsakad att med ledning av allenast uppgifter om gäldenärens namn och bostad samt möjligen födelsedag gå igenom ett register, som så småningom skulle komma att omfatta landets hela jordbrukande befolkning. Redan den omständigheten, att jordbrukarnas namn sällan äro egenartade, skulle här medföra stora svårigheter. Det torde på grund av det sagda vara oundvikligt att — för övrigt i likhet med vad som gäller enligt de flesta utländska rättssystem — låta inventarieinteckning hänföra sig till viss bestämd jordegendom. Denna jordegendom behöver givetvis ej vara en viss registerenhet, utan kan likaväl bestå av en eller flera hela registerenheter eller ideella andelar av sådan som av visst å marken angivet område, t. ex. en särskilt utarrenderad eller brukad del av viss fastighet. Till undvikande av oklarhet har i förevarande paragraf uttryckligen angivits, att den jord, vartill inteckning hänför sig, kan vara såväl ett område vilket som helst — ehuru det, såsom framgår av 4 §, måste vara klart individualiserat — som registerenhet eller ideell andel av sådan. Påpekas må, att det för inteckningshavaren är av synnerlig vikt, att vid intecknings meddelande intet område, vartill inteckning skall hänföra sig, varder utelämnat. Ett förbiseende härutinnan medför nämligen jämlikt 18 § en proportionell minskning av den egendom, som svarar för inteckningen.

Inteckningen omfattar all inteckningsbar egendom.

Redan i det föregående har framhållits, att det för att förevarande inteckningsinstitut skall bliva praktiskt användbart är nödvändigt, att inteckningen får omfatta hela komplexet av den för visst jordbruk avsedda egendom, som är inteckningsbar, varigenom det blir möjligt att låta nytillkommande inventarier utan vidare inbegripas under inteckningsrätten. Den sålunda förordade regeln har upptagits i förevarande paragrafs andra stycke, enligt

vilket inventarieinteckning skall omfatta all den inteckningsbara lösegendom, som är avsedd för det jordbruk, varom fråga är. I detta stadgande ligger emellertid ytterligare, att, även om jordbruk drives av flera gemensamt, samtligas jordbruksinventarier skola häfta för inteckningen, varav åter följer, att i sistnämnda fall samtliga delägare måste gemensamt medgiva inteckning. Såväl då bolagsförhållande föreligger i avseende å inventarierna som då detta icke är fallet, kommer alltså inventarieinteckningen att omfatta brukarens eller brukarnas samtliga inventarier.

2 §.

Inteckningsförbindelsen.

Första stycket innehåller efter mönstret av redan gällande inteckningslagar föreskrifter angående skriftlig, bevittnad utfästelse såsom förutsättning för inteckning jämte stadgande om att inteckning må meddelas blott till visst bestämt belopp. Då möjligheten att inteckna i varor bestämd fordran numera torde sakna praktisk betydelse, har stadgats, att inteckning må meddelas endast för visst i penningar bestämt belopp [1]). Vad paragrafen innehåller därom, att inteckning för ränta ej må meddelas annat än i den mån sådan utfästs, överensstämmer med vad som gäller beträffande inteckningar av annat slag.

Uppdelad inteckning.

Tredje stycket avser att möjliggöra, att inteckning, till hindrande av gemensamma inteckningar, från början uppdelas. Härom hänvisas till vad som yttras vid 3—12 §§.

3—12 §§.

Förslagets stadganden angående förfarandet vid ansökning om meddelande, förnyelse eller dödande av jordbruksinteckning äro i allmänhet avfattade efter mönstret av gällande lagar rörande inteckningar av annat slag.

Inteckningssökande åliggande utredning.

I 4 § har i överensstämmelse med vad som stadgas i förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning uppställts krav på myndighets bevis om att gäldenären driver det jordbruk, varom fråga är. Den myndighet, som torde ha lättast att utfärda sådant bevis, är den, som har hand om mantalslängderna, vilka innehålla uppgifter i dylikt avseende. Nämnda myndighet är för landsbygden och städer, där magistrat ej finnes, häradsskrivaren, för Stockholm och Göteborgs taxeringskommissarie, resp. mantalsskrivare samt för annan stad, där magistrat finnes, denna. Med hänsyn till landsfiskalernas ingående kännedom om förhållandena inom sina distrikt samt därtill, att landsfiskal i vissa fall kan förordnas att förrätta mantalsskrivning, har emellertid befogenheten att utfärda bevis tillerkänts ej blott nyssnämnda myndigheter utan även landsfiskal.

Utöver nyssnämnda föreskrift har i 4 § jämväl upptagits ett stadgande

[1]) Jfr lagen om inteckning i fartyg, 1 §, lagen om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt, 1 §, samt lagen om viss panträtt i spannmål, 4 §.

om att gäldenärens ägande- eller besittningsrätt till det område, där jordbruket bedrives, skall styrkas.

Säkerligen är det i många fall icke möjligt att redan i inteckningsmedgivandet fullständigt angiva nyssberörda område. Däremot måste inteckningsmedgivandet uppenbarligen vara så detaljerat, att det blir klart, att det åsyftar ägande- eller nyttjanderätt, varom är fråga i handling, som sökanden jämlikt 4 § skall förete. Att i lag uppställa några mera detaljerade regler angående vad medgivandet sålunda skall innehålla har dock icke synts behövligt.

Förbud mot gemensamma inteckningar.

För att det nya institutet skall bliva så lättpraktikabelt som möjligt torde man böra undvika att låta flera jordbruk solidariskt häfta för en och samma inteckning. Genom att gemensamma inteckningar förbjudas blir realisationen vid utmätning och konkurs väsentligen förenklad och man undgår vad som väl annars bleve nödvändigt, nämligen att vid försäljning i konkurs anlita exekutiv myndighet. Den risk inteckningshavaren i följd av sådan anordning löper att icke erhålla betalning för hela sin fordran kan han utan svårighet förebygga genom att iakttaga vederbörlig försiktighet vid kreditgivningen. I enlighet med det sagda förbjudas i 7 § gemensamma inteckningar[1]). Förbudet har genomförts på det sätt, att vid behandlingen av varje ansökning om inteckning i egendom, som redan besväras av inventarieinteckning, skall tillses, att antingen samtliga inteckningar komma att gälla i exakt samma egendom eller ock inteckning, som avser större inventariekomplex än annan, varder uppdelad. Har sålunda t. ex. den första inteckningen meddelats i de jordbruksinventarier, som äro avsedda för jordbruket å fastigheten A, och sökes därefter inteckning i de jordbruksinventarier, som äro avsedda för jordbruket å en del av fastigheten, här betecknad såsom A^1, måste, för att denna ansökning skall kunna beviljas, den första inteckningen vara uppdelad så, att särskilt ansvarighetsbelopp bestämmes *dels* för A^1 och *dels* för återstoden av A. Ligga åter förhållandena omvänt, så att, sedan inteckning beviljats i de för jordbruket å fastigheten A avsedda inventarierna, ansökning göres om inteckning i de inventarier, som äro avsedda för gäldenärens jordbruk å fastigheterna A och B, måste den senare ansökningen göras så, att särskilt ansvarighetsbelopp bestämmes för såväl A som B.

Den omständigheten, att särskilda ansvarighetsbelopp bestämts, utesluter givetvis ej, att vederbörande fastigheter eller fastighetsdelar ligga i sambruk, lika litet som inteckning hindras av att en fastighet, som inteckningen avser, ligger i sambruk med annan fastighet, vars inventarier ej häfta för inteckningen. Den för dylika fall erforderliga regeln om inventariernas uppdelning å de särskilda fastigheterna eller fastighetsdelarna återfinnes i 18 §.

---

[1]) Jfr lagen om inteckning i fartyg, 1 § andra stycket och 15 §, och lagen om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt, 1 § andra och tredje styckena.

Verkan av konkurs.

Den i 6 § meddelade, efter mönstret av 15 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom avfattade föreskriften förutsätter, att domstolen i allmänhet äger kännedom om att den, i vars egendom domstolen kan meddela inventarieinteckning, är försatt i konkurs. För sådant ändamål erfordras viss ändring i 21 och 26 §§ konkurslagen, vartill särskilt förslag upprättats.

Ändring i jurisdiktionsområde.

Genom det i 10, 11 och 12 §§ använda uttrycket »vederbörande inteckningsdomstol» har Jordbruksutredningen velat utmärka, att, då den fastighet, vartill inteckning hänför sig, flyttas från en domstols jurisdiktionsområde till en annans, inteckningsförnyelse eller annan åtgärd skall ske vid den senare domstolen[1]).

Uppdelning av inteckningar.

Av vad som redan yttrats framgår, att det för att möjliggöra inteckning i inventarier, som äro avsedda för allenast del av fastighet, vars inventarier häfta för redan beviljad inteckning, är nödvändigt att uppdela den äldre inteckningen. Bestämmelser om hur sådan uppdelning skall ske hava efter mönstret av närstående fall beträffande fast egendom upptagits i 11 §.

Understundom kan en uppdelning vara erforderlig jämväl utan samband med att ny inteckning tages, t. ex. när en fastighetsägare skall avhända sig en del av sin fastighet och i samband därmed vill sätta ned inventarieinteckningslån så, att beloppet svarar mot värdet av inventarierna å den fastighet, som han behåller. För dylik åtgärd måste uppenbarligen, om gemensamma inteckningar skola kunna undvikas, krävas samma förutsättningar som för meddelande av ny inteckning, som skall besvära inventarierna till allenast del av fastighet, vilken avses med tidigare inteckning. I enlighet härmed föreslås, att uppdelning av en inteckning ej må ske, om ej samtidigt de övriga inteckningar, som må finnas, uppdelas på enahanda sätt.

13 §.

Inventarieinteckningsverkan.

Förevarande paragraf inleder de materiella bestämmelserna om verkan av inventarieinteckning. Paragrafen är avfattad efter mönstret av 18 § 1 mom. i förordningen angående inteckning i fast egendom med de avvikelser, som föranledas av att egendom, som är besvärad av inventarieinteckning, i konkurs realiseras i vanlig ordning genom konkursförvaltarens försorg och utan anlitande av exekutiv myndighet.

14 §.

Förhållandet emellan inventarieinteckning och andra speciella förmånsrätter.

Inventarieinteckning kan kollidera dels med förlagsinteckning, dels med vissa andra speciella förmånsrätter.

Vad angår förhållandet mellan inventarieinteckning och förlagsinteckning är att erinra om att, om en och samma person på en gång idkar jordbruk

[1]) Jfr 2 § i lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling.

och näring, som kan göras till föremål för förlagsinteckning, det kan inträffa, att redskap och dragare användas för såväl den ena som den andra verksamheten. På grund härav och då det nya institutet ej skäligen bör få menligt inverka på redan förefintlig säkerhetsrätt har i denna paragraf stadgats, att inventarieinteckning icke skall gälla i egendom, som häftar för förlagsinteckning. Därvid är givetvis likgiltigt, om inventarieinteckningen uppkommit före eller efter förlagsinteckningen.

De speciella förmånsrätter i övrigt, varmed inventarieinteckning kan kollidera, äro sjöpanträtt, handpanträtt, retentionsrätt, som avses i 17 kap. 3 § handelsbalken, samt de förmånsrätter, varom stadgas i 17 kap. 4, 6 och 8 §§ handelsbalken.

Då genom inventarieinteckning inteckningsrätt skall kunna upplåtas i lös egendom, avsedd för visst jordbruk, kan det inträffa, att intecknade inventarier vid forsling sjöledes från eller till vederbörande fastighet — även om inventarierna ej befinna sig å denna, kan ju inteckningsrätten bestå — bliva besvärade av sjöpanträtt i inlastat gods. Vare sig denna panträtt uppkommit före eller efter inteckningsansökningen, lärer det vara uppenbart, å ena sidan, att sjöpanträtten bör erhålla företräde framför inteckningen — detta följer redan av den plats i förmånsrättsordningen, som inteckningen enligt förslaget skall medföra — och, å andra sidan, att inteckningen bör njuta till godo vad av egendomen må finnas kvar, sedan den med sjöpanträtt försedda fordringen uttagits.

Jämväl handpanträtt och retentionsrätt enligt 17 kap. 3 § handelsbalken kunna gälla i intecknad egendom, liksom sådan rätt kan hava uppkommit såväl före som efter inteckningsansökningen. I fråga om konventionell handpanträtt, uppkommen efter inteckningsansökningen, är emellertid att beakta, att pantsättningen kan användas såsom ett medel att förskingra intecknad egendom. De risker, för vilka inteckningshavaren sålunda kan utsättas, ansåg 1886 års kommitté vara av sådan betydelse, att den föreslog, att handpanträtt icke skulle medföra förmånsrätt till betalning ur intecknad egendom, därvid dock är att märka, att inteckning icke skulle gälla i annan egendom än sådan, som befunne sig å vederbörande fastighet. De fall, som man på detta sätt egentligen ville nå, torde hava varit sådana, i vilka pantsättningen icke omedelbart framträder för den, som besöker vederbörande fastighet. Kommittén anmärkte sålunda, att en jordägare, boställshavare eller fideikommissarie kunde lämna sin förvaltare arrendekontrakt å egendomen och till honom pantförskriva lösörena, att en arrendator kunde transportera sitt arrendekontrakt till en borgenär och till honom pantförskriva inventarierna och att man kunde utfärda ett hyreskontrakt å spannmålsmagasinet och hos hyresmannen pantsätta spannmålen. Av dessa fall äro, med den begränsning av inteckningsrätten, som förordats i förevarande förslag, allenast de två förstnämnda i detta sammanhang av intresse. Enligt numera härskande praxis lärer i dylika fall, i vilka regeln torde vara, att gäldenären kvarbor å fastigheten och jordbruket drives för hans räk-

ning, någon giltig pantsättning icke komma till stånd[1]). Något behov att med hänsyn till dessa fall generellt förbjuda all pantsättning lärer alltså icke förefinnas. I övriga pantsättningsfall, t. ex. pantsättning, som sker genom att gäldenären i vanlig ordning överlämnar egendomen såsom handpant till en å fastigheten bosatt borgenär, synes anledning saknas att icke respektera panthavarens rätt. Alldeles särskilt måste det synas otillfredsställande att, såsom kommittéförslaget torde hava inneburit, låta jämväl pantsättning, som föregått inteckningen, bliva utan verkan. I själva verket synes det riktiga korrektivet mot obehöriga åtgärder här ligga i straffsanktionen. En pantsättning av den typ, som kommittén berört, kan nämligen i de undantagsfall, i vilka den blir giltig, i allmänhet icke ske utan att panthavaren har kännedom om att pantsättningen innefattar en till inteckningshavarens skada skedd förskingring av den intecknade egendomen. Panthavaren måste alltså bliva delaktig i det mot inteckningshavaren begångna brottet, och då panthavaren i detta fall oftast torde vara solvent, kan inteckningshavaren i skadeståndsväg erhålla full gottgörelse. I vissa fall torde dessutom, om konkurs inträffar, 29, 30 eller 34 § konkurslagen kunna komma till tillämpning.

Med hänsyn till det anförda har Jordbruksutredningen i avseende å handpanträtt och retentionsrätt enligt 17 kap. 3 § handelsbalken kommit till enahanda resultat som i fråga om sjöpanträtt. Uttryckliga lagbestämmelser härom lära ej vara av nöden.

Den förmånsrätt, som enligt 17 kap. 4 § handelsbalken tillkommer fordran å begravningskostnad, arbetslön m. m., skall jämlikt 17 kap. 13 § handelsbalken ej njutas i det, varuti andra särskild, fast lägre förmånsrätt hava, för mer än som i den övriga egendomen brister. Förstnämnda förmånsrätt kan i följd härav ej respekteras, med mindre gäldenären är i konkurs. Uppenbart torde vara, att med nämnda begränsning ifrågavarande förmånsrätt, vilken införts av sociala skäl, måste gå före inteckningshavarens såväl i konkurs som vid försäljning, som på grund av bestämmelse i 23 eller 24 § konkurslagen under konkursen äger rum genom utmätningsmans försorg.

Att den förmånsrätt, som jämlikt 17 kap. 6 § handelsbalken tillkommer jordägare i arrendators lösegendom, måste respekteras av inteckningshavaren, lärer utan vidare vara klart. Däremot är att taga under övervägande, huruvida vid fördelning av köpeskillingen för intecknad egendom, som försålts efter utmätning eller i konkurs, hänsyn bör tagas till att fördelning till äventyrs skall ske jämväl av köpeskilling för egendom, som ej besväras av inteckning men vari jordägaren äger förmånsrätt jämlikt nyssnämnda lagrum. Under inga förhållanden synes man i detta fall kunna ordna förhållandet emellan jordägaren och inteckningshavaren så, att den förre i första hand kan taga sin fordran ur köpeskillingen för den intecknade egendomen. Man

[1]) Jfr N. J. A. 1914: 385, 1917: 226, 1922: 349, 1923: 372, 1926: 281.

lärer här hava att välja emellan att låta jordägarens fordran proportionellt utslås å hela köpeskillingen för egendom, som häftar för fordringen, och att låta jordägaren i första hand taga betalning ur köpeskillingen för icke intecknad egendom. Den senare meningen har synbarligen företräde redan ur den synpunkten, att inteckningshavarens rätt bör göras så stark som utan åsidosättande av andras berättigade intressen är möjligt. Den överensstämmer också väl med den princip, som kommit till uttryck i 17 kap. 13 § handelsbalken, och det torde kunna ifrågasättas, om ej denna paragraf här kunde ex analogia tillämpas. Jordbruksutredningen har emellertid funnit det i klarhetens intresse önskvärt att upptaga en uttrycklig bestämmelse i ämnet. Denna bestämmelse återfinnes i förslaget till lag om ändrad lydelse av bl. a. 17 kap. 13 § handelsbalken.

Vad till sist angår förhållandet mellan inteckning och utmätning, intar förslaget den ståndpunkten, att inteckningshavaren skall hava företräde framför utmätningssökande, som vunnit utmätning å senare dag än inteckningsansökningen, ävensom att äldre inteckningshavares rätt skall respekteras vid utmätning oavsett bevakning. Skälet härtill är, att det är ett huvudsyfte med det nu föreslagna institutet att skapa en säkerhetsrätt, som icke kan gå förlorad vid senare utmätning. Bestämmelser i syfte att genomföra den uppfattning, som här kommit till uttryck, återfinnas — utom i förevarande paragraf — i förslaget till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen.

I avseende åter å utmätning, som skett å den dag, då inteckningen sökts, eller dessförinnan, uppkommer det spörsmålet, huruvida inteckningsrätten i detta fall bör gälla efter utmätningen eller ock den utmätta egendomen ej alls besväras av inteckningen. Det förra alternativet har i svensk rätt vunnit tillämpning i fråga om inteckning i fast egendom, medan det senare gäller beträffande inteckning i tomträtt, vattenfallsrätt eller fartyg. I avseende å inventarieinteckning har här det senare alternativet godtagits. Skälen härtill äro, att enligt förslaget dylik inteckning alltid skall upphöra att gälla, så snart den intecknade egendomen försålts i konkurs eller efter utmätning, och att det icke föreligger något intresse att tillskapa inteckningar endast för att genast giva inteckningshavaren betalning i ett redan inlett utmätningsförfarande. Genom den sålunda förordade lösningen kan man också undvika att tynga utmätningsförfarandet med regler, avsedda att skydda nu ifrågavarande inteckningshavare.

15 §.

Verkan av gäldenärens död.

Jordbruksutredningen kommer härefter till spörsmålet om verkan av gäldenärens död. Det torde ligga i sakens natur, att man ej såsom regel kan låta panträtten gå förlorad endast på grund av att gäldenären avlidit. Å andra sidan kan man ej låta panträtten bestå under obestämd tid i egendom, som på grund av giftorätt, arv eller testamente övergått till ny ägare. En sådan anordning skulle nämligen kunna möjliggöra kollisioner emellan inventarieinteckning i den avlidnes inventarier och dylik inteckning i den nye ägarens inventarier, och dessa kollisioner skulle otvivelaktigt bliva svårlösta dels på

grund därav, att den nye ägarens inteckning oftast skulle hänföra sig även till inventarier, som han icke förvärvat från den avlidne, och dels på den grund, att den avlidnes inventarier skulle kunna komma att häfta för inventarieinteckningar, beviljade i olika stärbhusdelägares inventariebestånd. I syfte att jämväl i detta fall kunna undvika de gemensamma inteckningarna föreslås här, att dödsfallet skall vara utan verkan å inteckningen endast till dess bodelning eller skifte eller, om sådan åtgärd ej erfordras, boupptecknings ägt rum. Enligt gällande lag må arv eller testamente ej tagas, ej heller i allmänhet bodelning i anledning av makes dödsfall äga rum [1]) utan att den avlidnes gäld betalas, vadan alltså i regel inteckningshavarens rätt blir tillgodosedd. För det fall, att giftorätt, arv eller testamente åtnjutes utan att den intecknade gälden betalas och dödsbodelägarnas solidariska ansvar ej är tillräckligt, föreslås, att inteckningen under alla förhållanden skall gälla i konkurs å den avlidnes egendom. Genom att sätta dödsboet i konkurs skall alltså borgenären alltid kunna bevara sin rätt i den intecknade egendom, som tillhör den avlidnes dödsbodelägare. Ett ytterligare skyddsmedel tillerkännes inteckningshavaren därigenom, att han enligt 19 § äger att på grund av äganderättsövergången kräva omedelbar betalning [2]).

Om, då skiftad egendom avträdes till konkurs efter den avlidne, däri ingående inventarieföremål kommit att häfta för en av stärbhusdelägare — före eller efter skiftet — upplåten inteckningsrätt, lärer redan av 1 § i förevarande förslag framgå, att denna inteckningsrätt ej består i den till konkursboet överlämnade egendomen. Stärbhusdelägarens äganderätt till inventarieföremålet måste nämligen anses hava varit beroende av ett genom konkursen inträtt resolutivt villkor, och inteckningsrätten bör därför icke kunna bestå, lika litet som den kan bestå i inventarier, vartill annan än gäldenären efter inteckningens meddelande befinnes hava bättre rätt. Förhållandet blir alltså analogt med att gäldenären vid tiden för inteckningens meddelande innehar eller senare förvärvar egendom, som den föregående ägaren upplåtit under äganderättsförbehåll. Att den, som erhållit inventarieinteckning i stärbhusdelägares egendom, i enlighet med det anförda — låt vara i undantagsfall — kan komma att lida förlust, kan ej förnekas. Skäl att i detta fall på andra rättsägares bekostnad söka skydda sådan inteckningshavare torde dock icke föreligga. Framhållas må, att långivning mot inventarieinteckning överhuvud förutsätter, att långivaren har en god kännedom om låntagarens förhållanden, och iakttages detta, ligger däri ett i stort sett effektivt skydd mot förluster av nu ifrågavarande art.

Annan övergång av äganderätt.

I fråga om denna paragrafs andra stycke hänvisas till vad som tidigare anförts angående förhållandet emellan inventarieinteckning och försäljning.

Ett särskilt omnämnande kräver emellertid frågan om verkan av att intecknad egendom till viss andel övergår till ny ägare antingen genom att andel i fall, då egendomen från början ägts av flera, avyttras eller utmätes

[1]) Se § 1 urarvaförordningen och 12 kap. 2 § giftermålsbalken.
[2]) Jfr § 2 urarvaförordningen.

eller därigenom, att ägaren till egendomen överlåter andel däri till annan. På grund av stadgandet i andra stycket av förevarande paragraf blir följden av denna äganderättsövergång normalt, att den andel, som övergått till ny ägare, upphör att svara för inteckningen. Men därjämte är att erinra om att för delägares gäld utmätning icke lärer kunna ske av visst inventarieföremål utan allenast av delägares rätt i det hela och att i följd därav den intecknade fordringen icke kan göras gällande i inteckningsgäldenärens andel av intecknad egendom så länge denna ej utbrutits.

16 §.

Verkan av att egendom ej längre är avsedd för vederbörande jordbruk eller har bortförts utan att hava övergått till ny ägare.

Enligt 1 § skall inteckningsrätten gälla de inventarier, som äro avsedda för jordbruket å det område, vartill inteckningen hänför sig. Emellertid torde inteckningsrätten bliva allt för snävt bestämd, därest man alltid gör densamma beroende av att den egendom, varom fråga är, är avsedd för det område, vartill inteckningen hänför sig. Sålunda skulle egendom, som jordbrukaren av någon anledning ej längre använder för jordbruket, kunna upphöra att häfta för inteckningen till och med om den funnes kvar å området. Slaktdjur, redskap, som ersatts av andra, och ungdjur, avsedda för avsalu, skulle sålunda bliva fria från inteckningsansvar. Och därest gäldenären, efter att hava upphört med jordbruket, beredde sig att föra bort sina inventarier för försäljning eller användning å annan ort, skulle likaledes inteckningsansvaret omedelbart upphöra. Det torde ligga i öppen dag, att en sådan utformning av inteckningsrätten skulle medföra avsevärda risker för inteckningshavaren; vid en plötslig nedläggning av jordbruket skulle han stå helt rättslös. Det synes därför ofrånkomligt, att man låter gäldenären tillhöriga inventarier, som blivit ansvariga för inteckning, alltjämt häfta därför, så länge de finnas kvar å ifrågavarande område. Men man kan ej nöja sig därmed. Även i fall, då gäldenären tillhörig egendom bortförts från området, kräver såsom regel inteckningshavarens intresse, att inteckningsrätten får kvarstå i de inventarier, som blivit ansvariga för inteckningen. Har sålunda gäldenären, sedan han upphört med jordbruket, låtit överföra honom alltjämt tillhöriga intecknade inventarier till en utanför området belägen förvaringslokal, vore det icke tillfredsställande, om inteckningsrätten omedelbart upphörde. Till enahanda resultat torde man komma i alla övriga fall, i vilka dylika inventarier bortföras utan att syftemålet därmed är, att de skola av gäldenären användas på annat håll. Bortföras åter inventarierna i nämnda syfte, kan frågan, i vilka fall inteckningsrätten skall bestå, vara föremål för skilda meningar. Därest man ej inkräktar på annan speciell förmånsrätt, det vill här säga, på den rätt, som tillkommer inventarieinteckning i annat inventariebestånd, synes man väl kunna låta inteckningen gälla, varigenom det för inteckningshavaren blir möjligt att bevaka sin rätt. Inträder däremot en kollision mellan den gamla inteckningen och en inteckning, som hänför sig till det område, dit inventarierna överförts, lärer det icke vara möjligt att bevara den förra.

Om sålunda skäl föreligga för att låta inteckning bestå jämväl i viss egendom, som efter det gäldenären upphört att bruka vederbörande fastighet förvaras utanför denna, torde å andra sidan dessa skäl knappast kunna motivera mer än att inteckningen får bestå under någon kortare tid, under vilken inteckningshavaren alltså har att göra sin rätt i egendomen gällande. I enlighet härmed föreslås, att inteckningens giltighet i här avsett fall skall begränsas till 90 dagar från det gäldenären upphörde med jordbruket.

Att inteckning får bestå i egendom, som bortförts från den fastighet, vartill inteckningen hänför sig, kan otvivelaktigt medföra den olägenheten, att det blir svårt att vid utmätning konstatera, i vad mån jordbruksinventarier svara för inteckningar, som hänföra sig till annan fastighet än den, där de förvaras. Denna olägenhet är oundviklig, så snart man ej vill helt begränsa inteckningsrätten till den egendom, som finnes å förstnämnda fastighet. För inteckningshavaren, vilken ju är den ende, som träffas av ifrågavarande olägenhet, är den dock vida att föredraga framför den olägenhet, som skulle uppstå, därest ett bortförande av egendomen omedelbart skulle medföra, att inteckningsrätten förfölle. Förfara utmätningsmännen med tillbörlig noggrannhet, torde för övrigt faran för rättsförlust för inteckningshavaren bliva ytterligt liten.

För andra än inteckningshavaren kan den omständigheten, att inteckning i nyss berörda fall fortfarande kvarstår, understundom föranleda ett alltför gynnsamt bedömande av gäldenärens ekonomi. Då gäldenären flyttat sina jordbruksinventarier från ett område till ett annat, skulle sålunda den, som förskaffade sig ett gravationsbevis rörande inventarierna å det senare området, icke, därest dessa ej besvärades av inteckning, som hänförde sig till detta område, av beviset erhålla upplysning, om eller i vad mån inventarierna svarade för äldre inteckning. Men då det av ett gravationsbevis rörande inventarieinteckningar överhuvud är omöjligt att bedöma, i vad mån inventariernas ägare häftar för gäld, synes något avseende icke böra fästas vid ifrågavarande olägenhet, i all synnerhet som i det viktigaste fallet — nämligen det, att gäldenären upphört med jordbruket å det första stället — ett fullt klarläggande gravationsbevis kan erhållas efter övergångstidens utgång. Däremot måste man uppenbarligen kräva, att gravationsbeviset icke kan föranleda någon rättsförlust för den, som i förlitande på detsamma vill lämna gäldenären lån mot ny inventarieinteckning. Detta krav blir också fyllt i förslaget, eftersom den gamla inteckningen skall upphöra att gälla i de inventarier, som häfta för den nya.

I det föregående har endast varit fråga om det fall, att visst inventarieföremål varit uteslutande avsett för jordbruket å det område, vartill inteckning hänför sig. Den möjligheten är emellertid ej utesluten, att ett föremål från början varit avsett för flera jordbruk eller, sedan inteckning beviljats, blivit avsett jämväl för annat jordbruk. Även å dessa fall blir den i första stycket upptagna regeln tillämplig. Det torde i detta sammanhang böra framhållas, att, för att intecknad egendom skall kunna anses vara avsedd för mer än ett jordbruk, objektiva kriterier på att så är förhållandet måste före-

ligga. Ett uppehållande av denna princip är så mycket mera av behovet påkallat, som det här oftast är fråga om inventarieföremål av relativt stort värde, t. ex. tröskverk och skördemaskiner.

Även å det fall, att intecknat inventarieföremål överförts från en fastighet till en annan, i sambruk därmed liggande, blir första stycket att tillämpa. Enligt 18 § skall av inventarierna å fastigheter, som ligga i sambruk, å varje fastighet anses belöpa så stor del, som svarar mot dess s. k. jordbruksvärde. En flyttning mellan dylika fastigheter medför alltså, ändå att särskilda inteckningar gälla i de olika fastigheternas inventarier, icke någon ändring i inventariernas ansvar för inteckningarna.

Binder man inteckningsrätten vid egendom, som en gång blivit ansvarig, på sätt här föreslagits, föranledes därav en inskränkning i den i 1 § givna regeln, att för visst jordbruk avsedd egendom skall häfta för inteckning, som hänför sig till det område, där jordbruket drives. Dylik inskränkning har därför gjorts i paragrafens andra stycke.

Verkan av att intecknad egendom blir tillbehör till fast egendom, tomträtt, vattenfallsrätt eller fartyg.

Sedan egendom blivit ansvarig för inventarieinteckning, kan i undantagsfall inträffa, att densamma blir tillbehör till fast egendom, tomträtt, vattenfallsrätt eller fartyg. I allmänhet upphör därmed egendomen att vara avsedd för jordbruk, åtminstone så vitt den ej blivit tillbehör till fast egendom, varå jordbruk bedrives. Med den ståndpunkt, som förslaget intager beträffande en gång intecknad lös egendoms ansvar för intecknad gäld, skulle emellertid dylik egendom komma att alltjämt häfta för inteckningen, därest den ej särskilt undantages från dylikt ansvar. För ett sådant undantag föreligger enligt Jordbruksutredningens mening starka skäl. De olägenheter, som, på sätt tidigare utvecklats, skulle uppstå, därest man läte byggnad å ofri grund häfta för inventarieinteckning, skulle vara att befara jämväl i avseende å egendom, varom här är fråga. Därvid är att erinra om att även beträffande tomträtt, vattenfallsrätt och fartyg gäller, att tillbehör därtill ej kunna särskilt utmätas[1]). I enlighet med det sagda har föreskrivits, att egendom, som blivit tillbehör till fast egendom, tomträtt, vattenfallsrätt eller fartyg, ej därefter skall svara för inventarieinteckning.

17 §.

Verkan av äganderättsförbehåll vid övertagande av bruknings-rätt.

I fall, då jordbruk, som avses med inventarieinteckning, övergår till ny brukare, som därvid förvärvar företrädarens inventarier men allenast med nyttjanderätt, uppstår frågan, huruvida inteckningen fortfarande bör bestå i dessa. Här åsyftas sålunda först och främst det fall, att jordägare, som tagit inventarieinteckning, utarrenderar sin fastighet och med arrendatorn träffar sådant avtal om upplåtande av kreatur och redskap, som omförmäles i 2 kap. 24 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Vidare avses sådana fall som att vid överlåtelse av fast egendom jämte inventarier säljaren förbehåller sig äganderätten till dessa, till dess full betalning sker. Låter

[1]) Se 66 och 78 §§ utsökningslagen samt lagen om nyttjanderätt till fast egendom, 4 kap. 9 och 11 §§.

man i dylika fall inteckningen kvarstå i de till brukande upplåtna inventarierna, kommer man väl sannolikt att i viss mån skapa en fälla för inteckningshavaren. Inteckningen upphör nämligen, därest äganderätten till ifrågavarande inventarier förvärvas av den nye brukaren, men äganderättens övergång kommer icke att på något sätt framträda. Risk föreligger alltså för att en inteckningshavare, i förlitande på att inventarierna alltjämt svara för hans inteckning, underlåter att i tid indriva sin fordran. Berörda omständighet synes emellertid under inga förhållanden kunna föranleda, att man möjliggör för gäldenären att genom avhändelse av brukningsrätten helt beröva gäldenären hans rätt i egendom, som alltjämt tillhör gäldenären, och sålunda ställa inteckningshavaren alldeles rättslös gent emot en illojal gäldenär. Med hänsyn till det sagda förordas här inteckningsrättens bibehållande, därvid framhålles, att det enligt förslaget skall stå inteckningshavaren öppet att redan vid överlåtelsen av brukningsrätten oavsett fordringens förfallotid omedelbart indriva densamma. Det förutsättes, att inteckningshavaren oftast icke skall underlåta att indriva sin fordran. Särskilt är ett dylikt indrivande av behovet påkallat, därest eljest inventarierna å viss fastighet skulle komma att — om än till olika delar — häfta för flera olika gäldenärers inteckningar, t. ex. om först jordägaren, därefter en arrendator, som överlåtit sitt arrende å annan, och slutligen denne sistnämnde upptagit lån mot inventarieinteckning.

Det resultat, vartill Jordbruksutredningen sålunda kommit, följer, så vitt avser de inventarier, som redan vid tidpunkten för brukningsrättens övergång svarade för vederbörande inteckning, redan av stadgandet i 16 §. Emellertid är att märka, att upplåtelsen av inventarierna ej behöver inskränka sig till egendom, som tillhörde den gamle brukaren redan vid nämnda tidpunkt. Enligt förenämnda stadgande i nyttjanderättslagen skall sålunda, då jordägare lämnat arrendator inventarier till fastighetens brukande, jordägaren förvärva äganderätten till de inventarier, som av arrendatorn sättas i stället för dem, som jordägaren från början lämnat honom. Vidare kan jordägaren under arrendetiden komma att lämna arrendatorn nya inventarier. I dessa och likartade fall synes det önskligt, att inteckningen får omfatta all den inteckningsgäldenären tillhöriga egendom, som är avsedd för jordbruket å fastigheten. En bestämmelse av sådant innehåll har därför upptagits i förevarande paragraf.

I anslutning till det sagda torde böra framhållas, att, såsom av 1 § framgår, ny inteckning ej kan medgivas av jordbrukare, sedan han upphört med jordbruket.

18 §.

Fastigheter, som ligga i sambruk.

Genom föreskriften i 7 § i förevarande förslag hava s. k. gemensamma inteckningar i jordbruksinventarier omöjliggjorts. Däremot lärer det icke vara möjligt att undgå den gemensamhet, som föranledes av att flera fastigheter ligga i sambruk. Därest en jordbrukare, som driver två särskilda jordbruk och intecknar vartderas inventarier för sig, sedermera lägger fastigheterna i sambruk, måste en regel givas för att fastslå, i vad mån de nu-

mera gemensamma inventarierna skola svara för de särskilda inteckningarna. Enahanda fall uppkommer t. ex., om en jordbrukare, sedan han intecknat sina inventarier, förvärvar brukningsrätten till ytterligare jord och lägger den i sambruk med den förut brukade. Då fördelningsregeln måste vara så lättpraktikabel som möjligt, synes annan utväg knappast stå öppen än att göra densamma med ledning av fastigheternas vid vederbörande taxering bestämda jordbruksvärden eller, där sådana undantagsvis saknas, utmätningsmannens värdering [1]). Angående vad som menas med jordbruksvärde hänvisas till 10 § i kommunalskattelagen den 28 september 1928.

Klart torde vara, att vad som i paragrafen stadgats om inteckning jämväl är att tillämpa å sådan del av inteckning, som avses i 2 § tredje stycket och 11 §.

Den föreslagna regeln åsyftar i första hand att uppdela inventarierna i deras helhet och får alltså omedelbart tillämpning på fördelning i konkurs och vid utmätning, som avser all den intecknade egendomen. Men även vid en utmätning av ett visst för inteckningen häftande föremål är paragrafen att tillämpa. Utmätningsmannen skall då ex officio iakttaga alla de inteckningar, varför det utmätta häftar, och han får med ledning av de i paragrafen omförmälda värdena uppdela försäljningssumman mellan inteckningar, som hänföra sig till olika fastigheter.

För det fall, att vid konkurs särskilt jordbrukstaxeringsvärde för de olika fastigheterna ej finnes, har i paragrafen ej lämnats någon särskild föreskrift, huru fördelningen skall ske. Anledningen härtill är den, att konkursförvaltaren ansetts kunna låta med fördelningen av köpeskillingen för försåld intecknad egendom i detta undantagsfall anstå, till dess taxeringsvärdering ägt rum, därvid erinras om, att ägare och alltså konkursförvaltaren å gäldenärens vägnar jämlikt 8 § sista stycket i kommunalskattelagen den 28 september 1928 kan påkalla taxering av de olika fastigheterna.

Den princip, enligt vilken inventarier skola fördelas mellan i sambruk liggande fastigheter, har synts böra komma till tillämpning jämväl i det fall, att visst inventarieföremål är avsett för jordbruket å flera områden, som i övrigt ej ligga i sambruk.

19 §.

Rätt att i förväg utkräva intecknad fordran.

Arten av den egendom, som svarar för inventarieinteckning, medför på olika sätt risker för inteckningshavaren. Han måste därför, om han vill iakttaga sin rätt, övervaka, att ej gäldenären vanvårdar egendomen eller genom att avhända sig densamma eller genom åtgärd av annat slag, t. ex. konsumtion, minskar värdet av den intecknade egendomen utan att inteckningshavaren erhåller en mot värdeminskningen svarande avbetalning. Ofta innebära de åtgärder, varom nu är fråga, icke att gäldenären blir insolvent utan allenast att förmånsrätten går förlorad. Inteckningshavaren kan därför mången gång sakna anledning att påkalla konkurs, en utväg, som för övrigt ej i och för sig gagnar honom, i den mån ej de av gäldenären vidtagna åt-

[1]) Jfr 73 och 79 §§ utsökningslagen.

gärderna i fall av konkurs äro underkastade återvinning. Däremot har inteckningshavaren ett starkt intresse att vid åtgärd, varom här är fråga, kunna omedelbart utsöka sin fordran. I enlighet härmed har inteckningshavaren berättigats att i alla dylika fall omedelbart utkräva betalning.

Skäl saknas måhända icke att tillerkänna inteckningshavaren rätt att kräva omedelbar betalning redan då avtal träffas om försäljning av intecknad egendom, därest avtalet kan antagas i fall av tradition leda till kränkning av hans rätt. Med ett dylikt stadgande skulle inteckningshavarens rätt till synes bliva väl skyddad, särskilt på den grund att han skulle kunna påkalla kvarstad eller skingringsförbud utan att behöva riskera, att dylik åtgärd skulle förfalla därför, att han saknade befogenhet att inom föreskriven tid instämma sitt fordringsanspråk [1]). Jordbruksutredningen har dock icke ansett sig böra föreslå ett sådant stadgande. Den praktiska betydelsen därav skulle säkerligen bliva ringa, enär inteckningshavaren väl ytterst sällan vid de illojala fallen finge reda på ett försäljningsavtal, innan egendomen traderats. Härtill kommer, att enbart den omständigheten, att gäldenären träffat avtal om försäljning av intecknad egendom, i de flesta fallen icke i och för sig innebär fara för att inteckningshavarens rätt skall bliva kränkt och att ett generellt stadgande av den ifrågasatta innebörden därför skulle kunna på ett mindre önskvärt sätt inskränka gäldenärens handlingsfrihet. Erinras må också, att borgenären alltid kan skydda sig genom att i låneavtalet förbehålla sig rätt till kort uppsägningstid överhuvudtaget eller till omedelbar betalning vid försäljning.

Rätt att kräva omedelbar betalning för intecknad fordran har ansetts böra tillerkännas inteckningshavaren även för det fall, att den intecknade egendomen nedgått i värde icke i följd av ägarens åtgärder eller underlåtenhet utan på grund av andra omständigheter, såsom förändrade konjunkturer, olycksfall och dylikt. Likaledes har, på sätt tidigare delvis berörts, uppsägningsrätt synts böra tillerkännas inteckningshavaren, då jordbruket på grund av dödsfall eller av annan anledning nedlägges eller övergår till annan.

Man torde få räkna med att lån mot jordbruksinteckning ofta kommer att beviljas för att sätta gäldenären i stånd att skaffa inventarier. Underlåter han detta och använder han i stället lånet på annat sätt, kommer inteckningshavaren icke att få den säkerhet, som han vid lånets beviljande förutsatt. Dylik underlåtenhet torde innefatta ett avtalsbrott av så väsentlig betydenhet, att inteckningshavaren enligt allmänna rättsregler är befogad att, oavsett om förbehåll därom gjorts eller icke, omedelbart uppsäga sin fordran. Till undvikande av varje tvekan har emellertid ett uttryckligt stadgande härom upptagits.

20 §.

Fall, då inteckning är utan verkan.

Då intecknad egendom försålts i konkurs, upphör enligt 15 § inteckningsrätten däri. Eftersom konkursen måste omfatta all den egendom, som häftar

[1]) Jfr 188 § utsökningslagen, förslaget till lag om ändrad lydelse av bl. a. 179 och 180 §§ utsökningslagen samt Trygger, Kommentar till utsökningslagen, Uppsala 1904, sid. 453—454.

för inteckningen, finnes ej i fall, då konkurs avslutas genom slututdelning, någon som helst egendom, som svarar för inteckningen. Även i vissa andra fall kan konkursen leda till fullständig realisation av den intecknade egendomen, t. ex. om nämnda egendom först säljes och konkursen därefter avskrives jämlikt 186 § konkurslagen. Konkurs behöver emellertid ej med nödvändighet innebära, att till konkursboet hörande rätt till fast egendom eller gäldenären tillkommande nyttjanderätt försäljes, och intet hindrar ju, att gäldenären efter konkursen åter förvärvar ägande- eller brukningsrätten till egendom, som han vid konkursens utbrott innehade. I samtliga dessa fall skulle det kunna medföra svårigheter för gäldenären att erhålla ett förlagslån mot inventarieinteckning, om äldre inteckningar fortfarande formellt finge kvarstå. I anledning härav och då inteckningshavaren efter konkursen icke skäligen torde kunna göra anspråk på någon ytterligare förmånsrätt föreslås, att gäldenären skall kunna begära anteckning om att inteckningen är utan verkan. Ett särskilt dödningsförfarande är i detta fall icke av nöden.

Säljes all den intecknade egendomen utan att konkurs inträffat, behöver försäljningen icke innebära, att inteckningen helt upphör att gälla. Är sålunda gäldenären alltjämt ägare eller brukare av vederbörande fastighet, kan han även efter en total försäljning av den intecknade egendomen förvärva nya inventarier, som omedelbart omfattas av inteckningen. Upphör åter såväl gäldenärens rätt till fastigheten som hans äganderätt till samtliga de intecknade inventarierna, bör väl också här inteckningen hava förlorat sin verkan. Även i detta fall kan gäldenären hava ett intresse att, om han ånyo förvärvar t. ex. brukningsrätten till den fastighet han tidigare innehaft, kunna upptaga ett förlagslån mot säkerhet av inventarieinteckning. Att på något formellt sätt styrka, att inteckningsrätten i ifrågavarande fall i dess helhet upphört, torde ej vara möjligt för gäldenären. Däremot har det synts ej kunna förbjudas honom att efter stämning föra talan om inteckningens dödande.

Jämväl då intecknad egendom försäljes utmätningsvis, upphör inteckningsrätten i den försålda egendomen (15 §), men den intecknade egendom, som må återstå, svarar för hela den kvarvarande, intecknade gälden. I den mån inteckning medfört betalning ur köpeskillingen för utmätt egendom, upphör naturligtvis inteckningsansvaret. Möjlighet för gäldenären att avtala med inteckningshavaren, att inteckningen trots avbetalningen skall gälla med oförändrat belopp, respektive att utsläppa en vid köpeskillingslikviden till fullo betald inteckning, har icke synts böra till sämre ställda inteckningshavares förfång medgivas. I enlighet härmed har i förevarande paragraf vederbörande rättsägare (ägaren, resp. efterföljande inteckningshavare) förklarats berättigade att få i inteckningsprotokollet antecknat, att viss inteckning, som till fullo eller delvis utgått vid exekutiv försäljning, i motsvarande omfattning är utan verkan.

Såsom tidigare anmärkts, erhåller innehavare av inventarieinteckning redan enligt gällande lag om försäkringsavtal (54—58 §§) i viss omfattning rätt till ersättning, som utfaller på grund av skadeförsäkring å den inteck-

nade egendomen. Enligt Jordbruksutredningens förslag skall den rätt, som sålunda tillkommer innehavare av inventarieinteckning, ytterligare säkerställas[1]).

Då inteckningshavare enligt sålunda gällande eller föreslagna bestämmelser tager del i utfallande ersättningsbelopp, inträder i huvudsak samma situation som då inteckningshavaren erhåller betalning vid exekutiv försäljning. Värdet av den intecknade egendomen har minskats, och genom att gäldenären ej fått uppbära skadeersättningen har han sannolikt satts ur stånd att åtminstone omedelbart uppbringa den intecknade egendomen till det värde, som den hade före försäkringsfallet. Det synes därför naturligt, att betalningens verkan å inteckningen blir densamma som då betalning utgår i anledning av en exekutiv försäljning. En sådan ståndpunkt intager också gällande rätt i det fall, att innehavare av fastighetsinteckning erhåller betalning ur brandskadeersättning[2]). I enlighet med det sagda har tredje stycket i förevarande paragraf avfattats, såvitt angår ersättning i anledning av försäkringsfall.

Under vissa omständigheter utgår ersättning för förstörda jordbruksinventarier under förhållanden, som mycket påminna om de fall, då ersättning utfaller på grund av försäkring. De sakkunniga åsyfta här det fall, att myndighet till förekommande eller hämmande av smittsam kreatursjukdom föranstaltar om nedslaktning av kreatur och ersättning av allmänna medel i anledning därav utgår till ägaren. Bestämmelser härom äro meddelade i kungl. breven den 4 november och den 22 december 1892 till medicinalstyrelsen angående bemyndigande, resp. utsträckt bemyndigande för styrelsen att vidtaga åtgärder till hämmande av sjukdomen smittosam mul- och klövsjuka m. m., förordningen den 9 december 1898 angående vad iakttagas bör till förekommande och hämmande av smittosamma sjukdomar bland husdjuren, kungörelsen den 3 november 1906 angående åtgärder mot svinpest, svinsjuka samt rödsjuka hos svin, ävensom kungörelsen den 10 februari 1928 angående åtgärder mot hönskolera och hönspest m. m. Beträffande mul- och klövsjuka gäller sålunda, att medicinalstyrelsen erhållit ett allmänt bemyndigande att förordna om erforderliga åtgärder till förekommande och hämmande av denna sjukdom och att styrelsen således även äger förordna om nedslaktning av djur. Då boskapspest, elakartad lungsjuka, svinpest eller svinsjuka misstänkes föreligga, kan efter vederbörligt förordnande ett eller flera av djuren nedslaktas för närmare undersökning. Sedan dylik sjukdom konstaterats, kan den angripna besättningen eller del därav nedslaktas. Liknande regler gälla rots. Likaså kan vid vissa hönssjukdomar nedslaktning av angripen fjäderfäbesättning eller del därav äga rum. I samtliga här omförmälda fall utgår ersättning, som i allmänhet beräknas med utgångspunkt från djurens fulla värde. Ej

---

[1]) Se förslaget till lag om ändrad lydelse av 54 och 57 §§ i lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal.

[2]) Lagen den 8 april 1927 om inteckningshavares rätt till betalning ur ersättning, som utgår på grund av brandförsäkringsavtal, 3 §.

heller i dessa fall bör enligt Jordbruksutredningens mening, om egendomen häftar för jordbruksinteckning, utbetalning av ersättning utan vidare ske till ägaren utan böra liknande regler gälla som angående utbetalning av ersättning i anledning av försäkringsfall. Jordbruksutredningen förutsätter, att härför erforderliga ändringar göras i nyssnämnda författningar eller, vad angår mul- och klövsjuka, genom särskilt brev föreskrivas av Kungl. Maj:t. I förevarande paragraf har Jordbruksutredningen under nämnda förutsättning med utbetalning av skadeersättning i anledning av försäkring å intecknad egendom likställt, att intecknad fordran blivit gulden ur ersättning, som i anledning av kreaturssjukdom utbetalats av allmänna medel för skada å kreatur.

Ifrågasättas kan, huruvida ej inteckningshavare borde på motsvarande sätt skyddas även i sådana fall, då ersättning skall utbetalas av allmänna medel för kreatur och andra jordbruksinventarier, som i anledning av mobilisering rekvirerats för krigsmaktens behov. Bestämmelser härom finnas i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilde att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov, hästutskrivningslagen den 2 juli 1915, hästutskrivningsförordningen den 10 december 1915 och automobilutskrivningsförordningen den 12 maj 1916. Med hänsyn till de svårigheter och olägenheter av praktisk art, som en sådan anordning kan befaras komma att medföra, och då en ägare ofta skulle kunna kringgå bestämmelserna genom att till kronan frivilligt avyttra egendomen i fråga, har Jordbruksutredningen emellertid icke ansett sig kunna förorda en dylik reglering.

21 §.

Denna paragraf är avfattad efter mönstret av, bland annat, 25 § i förordningen angående inteckning i fast egendom.

22 §.

I överensstämmelse med vad som skett i 38 § i förordningen angående inteckning i fast egendom har här upptagits föreskrift om anteckning i inteckningsprotokollet om utmätning. Föreskriften avser att göra det möjligt för den, som inteckning tillbjudes, att observera, att inteckningen i följd av utmätningen kan vara eller inom kort bliva utan verkan, såvitt fråga är om den egendom, som utmätts.

Försättes gäldenären i konkurs, komma motsvarande anteckningar till stånd i följd av föreskrifter, som enligt Jordbruksutredningens förslag skola upptagas i 21 och 26 §§ konkurslagen. Till dessa stadganden har en hänvisning skett i andra stycket.

23 §.

Beträffande den här föreskrivna inteckningsboken är att framhålla, att i de bestämmelser därom, som Kungl. Maj:t enligt tredje stycket skall meddela, måste upptagas stadganden om att uppläggens överskrifter skola angiva såväl ägarnas som vederbörande fastigheters namn samt att uppläggen skola registreras såväl på ägarnas namn som på fastigheternas.

24 och 25 §§.

Förevarande paragrafer äro avfattade efter mönstret av 63 och 64 §§ i förordningen angående inteckning i fast egendom.

26 §.

Införandet av en ny förmånsrätt av här föreslagen art måste uppenbarligen medföra en betydande risk för alla dem, som vid den nya lagstiftningens tillkomst hos jordbrukare hava fordringar, vilka skola utgå med sämre förmånsrätt än inventarieinteckning. Varje borgenär, som icke själv lyckas säkra sig genom inventarieinteckning, kan komma att göra förluster genom att annan erhåller dylik inteckning. I den mån inteckning meddelas till säkerhet för lån, som utlämnas av jordbrukskassa, kan man visserligen räkna med att kassan såsom regel skall göra inlösandet av äldre, oprioriterade förbindelser till förutsättning för låns erhållande. Men där inteckning tages till säkerhet för andra förbindelser, torde man sällan kunna förutsätta, att dylikt inlösande äger rum. Är det fråga om gäldenär, som redan då den första inventarieinteckningen tages är insolvent, kunna visserligen korrektiv vinnas genom gällande konkurslagstiftning. Förmår nämligen borgenären visa, att gäldenären är insolvent, och sålunda få honom i konkurs, kan återvinningstalan, om konkursansökningen gjorts inom sextio dagar från inteckningsansökningen, enligt 29 § konkurslagen anställas mot inteckningshavaren, om han erhållit inteckningen till säkerhet för fordran, vid vars tillkomst sådan säkerhet ej betingats[1]). Och i fall, då inteckningen lämnats till säkerhet för gäld, vid vars tillkomst sådan säkerhet betingats, men det genom inteckningslånet erhållna beloppet använts till betalning av icke förfallen gäld, kan jämlikt samma lagrum återvinningstalan anställas mot de borgenärer, som sålunda erhållit betalning i förtid. Visserligen kan återvinningssvarande undvika återvinning genom att visa, att han, då han mottog betalningen eller sökte inteckningen, saknade skälig anledning att antaga, att gäldenären ville gynna honom framför övriga borgenärer, men dylik bevisning, som är utan verkan, om borgenären vid sagda tidpunkt bevisligen hade skälig anledning till antagande, att gäldenären var på obestånd, eller kännedom om konkursansökningen, är i allmänhet utesluten. Vidare kan, då inteckningen lämnats till säkerhet för ny gäld, återvinningstalan jämlikt 30 § konkurslagen anställas mot den, som ej tidigare än trettio dagar före konkursansökningens ingivande ur det genom inteckningen erhållna beloppet undfått betalning för förfallen gäld. I detta fall skall emellertid mot återvinningssvaranden styrkas, att han, då han mottog betalningen, hade antingen skälig anledning att antaga obestånd eller ock kännedom om att gäldenären sökts i konkurs.

Såsom regel torde emellertid icke vara att räkna med att gäldenären är på obestånd redan då den första inventarieinteckningen tages eller att i allt fall möjlighet att styrka obestånd redan då föreligger. Är den genom in-

[1]) Jfr förslaget till lag om ändring i vissa delar av konkurslagen, där inventarieinteckning i återvinningsavseende jämställts med övriga inteckningar.

teckningen hotade borgenärens fordran icke förfallen, skulle han således icke kunna göra något före förfallotiden, och därest gäldenären då befunnes insolvent, skulle rätt att anställa återvinningstalan kanske ej längre förefinnas.

Enligt Jordbruksutredningens mening kan man ej underlåta att söka skydda de äldre borgenärerna mot de risker, vilka inventarieinteckningens införande för dem innebär — mot dessa risker hade de ju icke kunnat på förhand vidtaga någon åtgärd. Härvid torde två möjligheter stå öppna. Den ena är att medgiva äldre borgenär att redan på grund av inteckningsansökningen ovillkorligen påkalla konkurs, därest ej gäldenären visar, att han kan tillfredsställa borgenären. En sådan anordning skjuter dock såtillvida över målet, som ett tagande av jordbruksinteckning ju icke alls behöver innefatta någon försämring av gäldenärens ställning. Därtill kommer, att denna utväg är förenad med tydliga olägenheter. En fullt solvent gäldenär kunde sålunda genom en konkursansökning onödigtvis få sin ställning försvagad, och en gäldenär med svag ställning, ehuru solvent, skulle kunna på grund av svårigheten att styrka solvens tvingas till en förlustbringande konkurs. Möjligen kunde borgenären tilltvinga sig sin rätt genom att använda konkurshotet som tvångsmedel, men denna i och för sig föga tilltalande möjlighet skulle säkerligen i många fall — i vilka gäldenären lojalt använt de upplånade medlen till att förkovra sitt jordbruk — få lov att fullföljas till konkurs utan att något därigenom kunde vinnas för borgenären.

Den andra utvägen skulle vara att alltid medgiva borgenären rätt att utan avvaktan på förfallotiden utsöka sin fordran. Även denna utväg är förenad med olägenheter. En gäldenär, som, om han ej på en gång ansättes av alla sina borgenärer, skulle kunna göra rätt åt alla, skulle kunna bliva tvingad att göra konkurs trots att han i själva verket vore solvent. Å andra sidan skulle denna utväg skydda åtminstone de fullt solventa gäldenärerna. Då den vidare torde medföra något mindre risk för brådstörtade åtgärder i allmänhet, har Jordbruksutredningen funnit sig böra förorda densamma.

2) Förslaget till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 7 och 13 §§ handelsbalken.

Angående skälen till detta lagförslag hänvisas till vad som tidigare anförts.

3) Förslaget till lag om ändrad lydelse av 22 kap. 13 § strafflagen.

Såsom redan antytts lärer man icke kunna undgå att genom straffbestämmelse söka skydda innehavare av inventarieinteckning mot en av de viktigaste av de risker han löper, nämligen risken att han lider förlust genom att hans panträtt helt eller delvis går förlorad i följd av obehöriga åtgärder från gäldenärens sida.

Det förfarande, som man har anledning att kriminalisera, är, i motsats till vad som är fallet i fråga om handpanträtt, ej själva hävandet av panträtten i det intecknade komplexet eller del därav. Ifrågavarande inteckning-

institut bygger nämligen på att gäldenären skall äga att förfoga över den intecknade egendomen, i den mån han ej därigenom kränker inteckningshavarens intressen. Ej ens ett förfogande, som strider mot grunderna för en rationell hushållning, behöver därför konstituera ett brottsligt förfarande. Vill gäldenären omlägga driften, t. ex. övergå från mjölkproduktion e. d. till hästavel, kan såsom regel en försäljning av större delen av hans nötkreatursstam icke betraktas såsom otillbörlig. Till och med en försäljning av samtliga inventarier i samband med ett upphörande med jordbruket (utarrendering, upphörande med eller överlåtelse av arrende etc.) får anses i och för sig tillåtligt. Men i båda de nämnda fallen kan försäljningen innefatta en illojal åtgärd mot inteckningshavaren. Detta är sålunda förhållandet, om i det första fallet gäldenärens ställning var sådan, att det stått klart för honom, att han ej kunde undvika att gå i konkurs, innan kan kunde fullfölja sin omläggningsplan, och att han följaktligen genom sin åtgärd måste slutligt tillintetgöra inteckningshavarens panträtt. Likaledes måste det senare förfarandet betraktas såsom en illojal åtgärd, om gäldenären icke hade för avsikt att med den för inventarierna inflytande köpeskillingen betala inteckningshavarens dåmera förfallna fordran och ej heller hade möjlighet att med andra tillgångar fullgöra sin betalningsskyldighet.

Av det anförda följer, att frågan, om brottsligt förfarande föreligger, i många fall kan bliva svårbedömd och att bevissvårigheterna i gränsfallen ofta kunna leda till en tillämpning av regeln »in dubio mitius». Nämnda omständigheter synas dock icke böra föranleda till att man avstår från att begränsa straffbestämmelsen till sådana åtgärder, som klart framstå såsom illojala och därför av en var måste uppfattas såsom straffbara. Å andra sidan hindrar säkerligen en sådan begränsning icke, att man träffar de typiska fallen. Såsom sådana kunna betecknas, att en insolvent gäldenär antingen avyttrar eller pantsätter intecknad egendom i syfte att därigenom få medel till andra ändamål än betalning av skulden till inteckningshavaren eller ock till inteckningshavarens förfång konsumerar eller eljest förstör dylik egendom.

I enlighet med det sagda förordas en bestämmelse, varigenom straff stadgas för att ägare av gods, som häftar för inventarieinteckning, uppsåtligen skadar inteckningshavaren i denna hans egenskap genom åtgärd, varigenom värdet av det gods, som skall svara för inteckningen, varder minskat.

Med de rekvisit, som sålunda måste uppställas i avseende å ifrågavarande brottsliga handling, kommer handlingens straffbarhet att stå klar för en var. Straffbestämmelsen, som med hänsyn härtill synes hava sin naturliga plats i strafflagen, har upptagits i 22 kap. 13 § på grund av den inre överensstämmelse, som förefinnes mellan där upptagna brott och det nu ifrågavarande.

Även i andra fall än de i det föregående omnämnda kan brottsligt förfarande äga rum i avseende å den föreslagna inventarieinteckningen. Sålunda kan gäldenär, som utlämnar dylik inteckning, lämna falska uppgifter angående värdet av den lösegendom, som skall häfta för inteckningen, eller falskeligen förtiga, att egendom, som finnes å hans fastighet och är avsedd för hans

jordbruk, i följd av äganderättsförbehåll tillhör annan. Då emellertid förfarande av nu angiven art måste betraktas såsom bedrägeri, straffbart enligt 22 kap. 1 § strafflagen, erfordras ej till skydd däremot någon särskild straffbestämmelse [1]).

4) Förslaget till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen.

Genom att inventarieinteckning förklarats medföra panträtt komma i allmänhet de bestämmelser i utsökningslagen, som handla om panträtt, att bliva tillämpliga å inventarieinteckning. Undantag bilda allenast sådana, som uteslutande avse handpanträtt (71 § första stycket andra punkten, 92 §, 138 §). Därutöver erfordras emellertid i utsökningslagen vissa ytterligare nya regler, vilka förnämligast avse att skydda innehavare av inventarieinteckning på enahanda sätt som innehavare av inteckning i fast egendom, tomträtt, vattenfallsrätt eller fartyg.

Vad som enligt 62, 85 och 88 §§ gäller angående fast egendom har sålunda synts böra i tillämpliga delar gälla jämväl angående jordbruksinventarier [2]). Likaledes hava i huvudsak enahanda bestämmelser som de, vilka enligt 91, 94, 139, 140 och 163 §§ gälla angående fartyg, funnits böra äga tillämpning å dylika inventarier. Ändringen i 94 § har medfört ändring jämväl i 96 §.

Då inteckningshavarens rätt skall respekteras oavsett bevakning, kommer oprioriterad utmätningssökande att, om ej inteckningshavaren uttryckligen avstår från sin rätt, såsom regel vara mycket litet betjänt med utmätning av intecknade jordbruksinventarier. Utmätningskostnaden blir väl uttagen ur den utmätta egendomen, men då inteckningshavaren äger att konkurrera i försäljningssumman med inteckningens hela belopp, oavsett värdet av det utmätta och oavsett om inteckningshavaren kan antagas hava full säkerhet eller icke i eventuell återstod av den intecknade egendomen, har utmätningssökanden i allmänhet intet intresse av att utmätningsmannen utmäter jordbruksinventarier, ur vilka sökanden icke kan med någorlunda säkerhet räkna på betalning. Då utmätningsmannen vid utmätningen ej alltid kan veta, huruvida eller i vad mån jordbruksinventarierna häfta för inventarieinteckning, och utmätningssökanden icke såsom regel bevakar sin rätt vid utmätningen, har i 63 § upptagits en bestämmelse i syfte att förhindra en för sökanden meningslös utmätning. Det kunde ifrågasättas att med borgenärens samtycke medgiva utmätning i första hand av jordbruksinventarier, även om någon betalning ej vore att med säkerhet förvänta för borgenären. En dylik reglering vore dock ej önskvärd av hänsyn till inteckningshavarnas intressen. Genom en sådan skulle nämligen dessa utan tillräckliga skäl utsättas för de risker, varmed en exekutiv försäljning alltid är för dem förenad.

---

[1]) Jfr Johan C. W. Thyrén, Förberedande utkast till strafflag, speciella delen IV, sid. 132, angående det närstående brottet utsättande av veterligen falsk pant.

[2]) Jfr beträffande ändringarna i 85 och 88 §§ motiveringen till de i 21 och 26 §§ konkurslagen föreslagna ändringarna.

De i 62 och 63 §§ föreslagna ändringarna hava medfört en ändring jämväl i 64 §.

Enligt 65 § må lös pant ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett. Detta stadgande torde enligt härskande uppfattning avse allenast lös egendom, som lämnats såsom handpant [1]). Enahanda regel har emellertid synts böra gälla även egendom, som besväras av inventarieinteckning, och härav torde bliva en konsekvens, att all lös egendom, som besväras av panträtt, måste inbegripas under ifrågavarande stadgande. I enlighet härmed föreslås ny avfattning av 65 §.

Det har redan framhållits, att innehavare av inventarieinteckning bör hava rätt att genom exekutiv myndighets bistånd förhindra förskingring eller förstöring av intecknad egendom. Enligt 179 § utsökningslagen äger borgenär till säkerhet för fordran begära kvarstad å så mycket av gäldenärs lösa egendom, som kan mot den fordran svara, liksom den, som anser sig äga bättre rätt till viss egendom, som annan innehar, kan begära kvarstad däråå, allt under förutsättning, att fara är, att godset undanstickes eller förstöres. Och enligt 180 § i samma lag kan, om full anledning ej är att bevilja kvarstad, eller borgenär eller den, som påstår bättre rätt till visst gods, det äskar, gäldenären tillhörig lös egendom eller det gods, varom fråga är, ställas under förbud att säljas eller skingras. Möjligen skulle det först refererade av dessa stadganden kunna tolkas så, att borgenär skulle kunna få kvarstad å viss egendom, vari han har förmånsrätt, och i praxis tages sannolikt hänsyn till ett borgenärens intresse i sådant avseende. Den nämnda tolkningen strider dock uppenbarligen mot lagrummets ordalydelse [2]), och till undvikande av varje tvekan har därför en uttrycklig föreskrift synts böra meddelas. Med den lydelse, som sålunda föreslagits beträffande 179 §, har en ändring jämväl av 180 § synts erforderlig.

5) Förslaget till lag om ändring i vissa delar av konkurslagen den 13 maj 1921.

Såsom en konsekvens av att den rätt, som i förslaget till lag om inteckning i jordbruksinventarier tillerkänts inteckningshavaren, där betecknats som en panträtt komma, i den mån ej annat särskilt stadgas, jämväl konkurslagens bestämmelser om verkan av panträtt att bliva tillämpliga på den rätt inventarieinteckning medför. Detta bliver sålunda fallet med de i 6, 23, 24, 71, 75, 76 och 123 §§ upptagna föreskrifter, som avse panträtt i allmänhet, medan däremot stadgandena i 29, 30, 73 och 137 §§, vilka röra allenast handpanträtt, icke bliva tillämpliga. Berörda konsekvens medför vissa otvivelaktiga fördelar för det nya inteckningsinstitutet, bland andra den, att inteckningshavarens speciella förmånsrätt ej går förlorad genom underlåtenhet att bevaka i konkurs.

---

[1]) Jfr Trygger: Kommentar till utsökningslagen, Stockholm 1916, sid. 210.
[2]) » » » » » Uppsala 1904, » 435.

Genom de i 21 § nu meddelade föreskrifterna om att, då till konkursbo hör fast egendom, konkursen skall antecknas i inteckningsprotokollet samt intecknings- eller fastighetsboken, åsyftas att vinna *dels* att en efter konkursbeslutet gjord ansökan om inteckning skall kunna ex officio avvisas, *dels* att, om likvisst en sådan ansökan beviljas, av ett gravationsbevis rörande fastigheten skall kunna utläsas, att inteckningen är utan verkan, och *dels* att dylikt bevis kommer att innehålla en erinran om att inteckningshavares rätt i följd av konkursen kan hava gått förlorad eller kan komma att gå förlorad.

En anordning av enahanda slag erfordras i ännu högre grad i fråga om inventarieinteckning. Konkurs skall sålunda enligt 6 § i förslaget till lag om inteckning i jordbruksinventarier hava enahanda verkan å senare ansökan om inventarieinteckning som å senare ansökan om inteckning i fast egendom. Vidare skall enligt 20 § i samma förslag konkurs såsom regel medföra, att inteckningshavarens förmånsrätt slutligt begränsas till de i konkursmassan ingående, intecknade inventarierna; i den mån dessa ej räcka till betalning av hans fordran, återstår honom endast gäldenärens personliga betalningsansvar. För den, vilken en inventarieinteckning tillbjudes, är det alltså av stort intresse att veta, om gäldenären efter inteckningens meddelande försatts i konkurs.

Att den anteckning om konkurs, som sålunda skall göras, alltid måste äga rum, då i konkursboet finnes egendom, som svarar för inventarieinteckning, synes uppenbart. Även i det fall, att inteckningsansvaret träffar inventarier, vilka äro eller varit avsedda för jordbruk å fastighet, som gäldenären ej längre brukar, erfordras alltså anteckning. Men man kan ej stanna härvid. Så snart det ej är uteslutet, att borgenär innehar en förbindelse med inteckningsmedgivande, på grund varav inteckning kan komma att sökas, måste det ifrågasatta stadgandet bliva tillämpligt, alltså ej blott då gäldenären brukar fast egendom utan att veterligen hava hypotiserat inventarierna utan även då han äger inventarier, anskaffade för bruket av en av honom tidigare innehavd fastighet, och dessa inventarier jämlikt 16 eller 17 § i förenämnda lagförslag kunna häfta för inteckning, som hänför sig till nämnda fastighet. Ligger den fastighet, varom i det föregående är fråga, inom annan rätts domvärjo, bör tydligen underrättelse om konkursen för vederbörlig anteckning sändas till annan rätt eller konkursdomare, därvid är att märka, att, om inventarierna förvaras å en av gäldenären brukad fastighet inom konkursdomstolens domvärjo och inteckning, som hänför sig till sistnämnda fastighet, ej meddelats, anteckning om konkursen i vissa fall kan, såsom av nyssnämnda paragrafer framgår, erfordras på båda ställena.

I enlighet med det sagda föreslås ändrad lydelse av 21 §.

Den i 26 § föreslagna ändringen föranledes av den, som förordats beträffande 21 §.

I 29 § föreslås sådan ändring, att inventarieinteckning i återvinningsavseende skall erhålla samma ställning som inteckning av annat slag.

Enligt 65 § utsökningslagen i dess av Jordbruksutredningen föreslagna lydelse må lösegendom, vari borgenär har panträtt, ej undantagas från utmätning för den fordran, varför panträtten äger rum. Ett motsvarande stadgande synes erforderligt i konkurslagen; dock torde anledning saknas att låta bestämmelsen bliva strängare än att konkursförvaltningen kan få fria händer för det fall, att ett utlämnande av den egendom, vari panträtten äger rum, uppenbarligen icke länder borgenären till förfång. I enlighet med det sagda föreslås en ändring i 97 §.

Då konkurs kungjorts i vanlig ordning och alltså eventuella anteckningar eller anmälningar jämlikt 21 § ägt rum, kan det i undantagsfall inträffa, att konkursen upphör utan att egendom, som svarar för inventarieinteckning, gått till försäljning. Detta är sålunda fallet, om förvaltning av konkursbo, till vilket intecknade inventarier höra, låter jämlikt 186 § avskriva konkursen, ehuru nämnda inventarier icke sålts. En sådan åtgärd lärer nämligen vara befogad på den grund, att jämlikt 81 § ur berörda inventarier bidrag till de allmänna konkurskostnaderna ej kan erhållas. Vidare kan konkurs avslutas genom förlikning eller ackord utan att den intecknade egendomen gått till försäljning. I här avsedda fall bör gäldenären vara befogad att få i vederbörande inteckningsprotokoll och inteckningsbok klarlagt, att konkursen ej påverkat hans rätt till inventarierna. Bestämmelse härom har upptagits i 198 §.

6) Förslaget till lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 18 september 1862, huru gäld vid dödsfall betalas skall och om urarvagörelse.

Enligt § 2 i urarvaförordningen gäller, att borgenärerna i konkurs å avlidens egendom, med visst undantag, som här kan lämnas å sido, kunna anställa återvinningstalan, då på grund av stärbhusdelägares utfästelse inteckning i fast egendom sökts under tiden från dödsfallet till och med en månad efter den dag, då upptecknigen av boet slutades, eller, om bouppteckning ej förrättats inom föreskriven tid, efter den dag tiden för bouppteckningens förrättande tilländagick.

Då, på sätt tidigare utvecklats, på grund av stärbhusdelägares utfästelse meddelad inteckning icke besvärar de jordbruksinventarier, som vid konkurs efter den avlidne överlämnats till konkursboet, kan det nu refererade stadgandet icke få någon motsvarighet i avseende å inventarieinteckning.

Förberörda paragraf i urarvaförordningen innefattar vidare för det fall, att inteckning i fast egendom på grund av utfästelse av den döde sökts för gäld, vid vars tillkomst sådan säkerhet ej betingats, en utvidgning av den kritiska tiden, i det att denna bestämts på enahanda sätt som beträffande återvinning av inteckning, som sökts på grund av stärbhusdelägares utfästelse. I detta fall skola i övrigt i sak samma bestämmelser gälla som enligt 29 § konkurslagen äro att tillämpa vid återvinning av inteckning, som sökts i fast egendom för fordran, vid vars tillkomst sådan säkerhet ej betingats.

Jämväl i fråga om inventarieinteckning, som sökts på grund av utfästelse av den döde, synes skäl förefinnas att tillämpa den i urarvaförordningen föreskrivna längre kritiska tiden. Utvidgas återvinningsreglerna i avseende å inventarieinteckning på nu förordat sätt, torde emellertid, om icke rättsreglerna på detta område skola bliva alldeles inkonsekventa, enahanda utvidgning erfordras jämväl i avseende å de återstående inteckningstyperna — inteckning i tomträtt, vattenfallsrätt eller fartyg och förlagsinteckning.

Vid den omarbetning av § 2 i urarvaförordningen, som nödvändiggjorts av det här anförda, har förutsatts, att de regler, som meddelas i 29 § andra och tredje styckena konkurslagen, kunna, i den mån så skall ske, göras tillämpliga genom allenast en hänvisning till nämnda lagrum. Sistnämnda stycke innehåller, såvitt nu är i fråga, att återvinning icke äger rum, om borgenären visar, att han, då han sökte inteckningen, saknade skälig anledning att antaga, att gäldenären ville gynna honom framför övriga borgenärer, men att sådan bevisning är utan verkan, om borgenären vid nämnda tidpunkt hade skälig anledning till antagande, att gäldenären var på obestånd, eller kännedom om konkursansökningen. Någon tvekan torde ej kunna råda därom, att i det fall, varom här är fråga, ordet gäldenären på det senare stället måste bliva liktydigt med dödsboet. En sådan tolkning är för övrigt redan nu att tillämpa i vissa fall, då återvinning till avliden persons konkursbo omedelbart grundas på 29 § konkurslagen.

Då genom vad här föreslagits en förlängning av den kritiska tiden skulle äga rum även i fråga om en vid den föreslagna lagens ikraftträdande redan vidtagen disposition, har såsom skedde vid gällande konkurslags tillkomst dylik disposition undantagits från lagens tillämpning.

7) Förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva.

Skälet till att genom ändring i förevarande lagrum inprotokollering förbjudits av lösöreköpsavhandling, som kan kränka den rätt, vilken tillkommer innehavare av tidigare sökt inventarieinteckning, har redan i det föregående berörts.

Här torde emellertid böra framhållas, att det kan vara förenat med svårigheter att utreda, huruvida visst inventarieföremål besväras av inventarieinteckning eller icke. För att man skall vara på den säkra sidan har därför föreslagits, att inprotokollering skall tillstädjas, endast om inteckningshavaren det medgivit eller det är uppenbart, att föremålet ej häftar för inventarieinteckning. För att den senare förutsättningen skall föreligga lärer det ej vara tillräckligt, att det styrkes att säljaren ej brukar någon jordbruksfastighet eller att inventarieföremålet är avsett för viss av säljaren innehavd jordbruksfastighet och ej på sådan grund besväras av inventarieinteckning. Den möjligheten är nämligen ej utesluten, att säljaren innehar eller innehaft annan fastighet och att det sålda jämlikt 16 eller 17 § i den föreslagna lagen om inteckning i jordbruksinventarier häftar för inteckning, som hänför

sig till sådan fastighet. Det måste alltså därjämte visas, att dylikt häftande är uteslutet.

Vidare är att påpeka, att det här upptagna förbudet gäller så snart något av det sålda träffas därav samt att, då samtycke av inteckningshavare åberopas, sådant måste föreligga från samtliga inteckningshavare och dessas legitimation visas genom inteckningshandlingarnas företeende.

8) Förslaget till lag om ändrad lydelse av 54 och 57 §§ i lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal.

I 54 § i lagen om försäkringsavtal stadgas bl. a. att, om i försäkringsavtal icke angivits det intresse försäkringen avser, försäkringen skall, där ej annat framgår av omständigheterna, anses omfatta även panthavares intresse av att egendomens värde ej minskas eller går förlorat. På grund härav kommer panthavaren i vanliga fall att erhålla en å själva försäkringsavtalet grundad rätt till ersättning av försäkringsgivaren vid skada å egendomen. I enlighet härmed stadgas i 58 § i samma lag, att panthavaren äger rätt att framför ägaren ur utfallande ersättningsbelopp utfå sin fordran, såvida icke ägaren genom att avhjälpa skadan eller på annat sätt bereder panthavaren samma säkerhet, som han ägt före försäkringsfallet. Även då försäkringen således gäller jämväl till förmån för panthavare, har emellertid försäkringstagaren enligt föreskrift i 56 § i nämnda lag, såvida annat ej avtalats med försäkringsgivaren, i allmänhet förfoganderätt över försäkringen och kan med bindande verkan för panthavaren uppsäga försäkringen eller avtala om ändring däri. Försäkringstagaren äger också, enligt 57 § i ifrågavarande lag, rätt att i anledning av inträffat försäkringsfall förhandla med försäkringsgivaren och uppbära utfallande ersättning. Endast om panthavaren är i avtalet namngiven eller eljest bestämt utmärkt eller anmält sig vilja själv bevaka sin rätt, har försäkringstagaren icke denna befogenhet.

Beträffande fastighetsinteckning har man ansett dessa bestämmelser icke tillräckligt skydda inteckningshavaren utan meddelat särskilda föreskrifter. Sålunda saknar enligt 86 § i lagen om försäkringsavtal och lagen den 8 april 1927 om inteckningshavares rätt till betalning ur ersättning, som utgår på grund av brandförsäkringsavtal, försäkringstagaren den förut omnämnda rätten att förfoga över den utfallande ersättningen, därest denna överstiger en tiondedel av försäkringssumman, och försäkringsgivaren äger enligt 87 § i förstnämnda lag i allmänhet ej att till befrielse från ansvarighet gentemot inteckningshavaren åberopa omständighet, som beror av annan än denne.

Det skydd, som enligt bestämmelserna i 54—58 §§ i lagen om försäkringsavtal tillkommer panthavare, skulle, därest lagstiftningen om inventarieinteckning kommer till stånd, gälla jämväl innehavare av inventarieinteckning. Enligt Jordbruksutredningens mening är dock detta skydd icke tillräckligt. Även om det är att antaga, att en försäkring på grund av stadgandet i 54 § i meranämnda lag i allmänhet kommer att avse även inteckningshavares rätt, står det ju ägaren öppet att i försäkringsavtalet göra för-

behåll om motsatsen. Och den inteckningshavaren tillkommande rätten kan ofta nog bliva av ringa värde på grund av den befogenhet, som tillkommer försäkringstagaren att lyfta utfallande ersättningsbelopp. Visserligen kan en inteckningshavare genom att tillse, att hans namn blir angivet i försäkringsavtalet, eller genom att för försäkringsanstalten anmäla, att han vill själv bevaka sin rätt, förhindra att utbetalning äger rum till förfång för denna. I de fall, då inventarieinteckning lämnats som säkerhet för lån hos bank, jordbrukskassa eller annan kreditanstalt, torde man väl kunna utgå från att inteckningshavaren på dylikt sätt skyddar sin rätt. Men man måste å andra sidan räkna med att inventarieinteckningar i stor utsträckning komma att innehavas av enskilda personer och ofta nog av sådana, som ej förstå att i ifrågavarande hänseenden bevaka sina intressen. Om sålunda efter en lantbrukares död en arvinge övertager gård och inventarier, medan de övriga låta sina arvslotter innestå mot säkerhet av inteckningar i inventarierna, är det föga sannolikt, att dessa senare i allmänhet skola veta att iakttaga sin rätt vid ett försäkringsfall.

Att beträffande inventarieinteckning införa de stränga regler, som gälla i avseende å fastighetsinteckning, skulle emellertid säkerligen vara att gå för långt. I fråga om vissa slag av försäkring, vilka ofta förekomma beträffande jordbruksinventarier, måste avtalsfrihet åtminstone i stort sett vara tillåten. Då det t. ex. gäller kreatursförsäkring, kan man under inga förhållanden förbjuda kontrahenterna att genom avtal bestämma, att inteckningshavaren ej skall hava bättre rätt än ägaren. Vidare skulle den skyldighet, som under vissa förhållanden åligger försäkringsgivare att lämna innehavare av fastighetsinteckning meddelande om uppsägning av eller ändring i försäkringen, om underlåten premiebetalning m. m., icke skäligen kunna utsträckas att omfatta även innehavare av inventarieinteckning. Erinras må också, att de regler, som i detta hänseende gälla beträffande fastighetsinteckning, i stort sett byggts på redan före deras tillkomst allmänt härskande praxis inom försäkringsvärlden, medan man, då det gäller inventarieinteckning, saknar all erfarenhet om, huru likartade regler skulle verka.

Enligt Jordbruksutredningens mening skulle det önskade syftet emellertid kunna vinnas därigenom, att man i fråga om jordbruksinventarier låter vissa slag av försäkring alltid gälla till förmån för inteckningshavare, och, vad dessa slag av försäkring angår, föreskriver, att inteckningshavares rätt till utfallande ersättning skall, oavsett att han ej är angiven i försäkringsavtalet eller anmält sig vilja själv bevaka sin rätt, beaktas, såvida fråga ej är om endast förhållandevis små ersättningsbelopp. I enlighet härmed föreslås vissa ändringar i 54 och 57 §§ i lagen om försäkringsavtal. Att ändringarna endast hänföra sig till brand- och kreatursförsäkring beror på att dessa slag av försäkring äro de vanligast förekommande samt avse fall, då egendomens värde går förlorat eller varaktigt minskas och inteckningshavarens rätt således kan sättas i fara. Beträffande övriga slag av försäkring har en reglering av enahanda art icke synts böra ifrågakomma.

Skälet till att man ej velat förhindra utbetalning av förhållandevis små ersättningsbelopp ligger däri, att det i praktiken skulle bliva alltför omständligt och för såväl försäkringsgivaren som försäkringstagaren alltför betungande, om vid reglering av varje än så liten skada gravationsbevis skulle behöva företes och eventuellt efterforskningar göras efter inteckningshavare. Intresset av att skydda inteckningshavarens rätt fordrar ej heller att man går så långt. Avgörandet av, huru gränsen skall dragas mellan små och stora ersättningsbelopp, måste naturligtvis alltid bliva i viss mån godtyckligt. Genom förslaget att inteckningshavarens rätt ovillkorligen skall iakttagas, då ersättningsbeloppet överstiger en tredjedel av försäkringssumman, torde emellertid såväl de hänsyn av praktisk art, som måste tagas, som inteckningshavarens intressen hava vederbörligen beaktats.

Även om mer än en inteckning häftar vid försäkrad egendom, torde fördelningen av försäkringsbeloppet ej erbjuda några svårigheter, då gemensamma inteckningar ej finnas. Det har därför ej ansetts erforderligt att, såsom i fråga om ersättning för brandskada å intecknad fast egendom, låta myndighet göra fördelningen. Liksom då det gäller fartygsinteckning får alltså försäkringsanstalten draga försorg därom.

9)—10) Förslagen till lag om ändrad lydelse av 2 och 10 §§ i lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling och till lag om ändrad lydelse av § 14 i förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämning.

Förslaget till lag om inteckning i jordbruksinventarier har föranlett vissa ändringar i lagen om dödande av förkommen handling och lagen om tioårig preskription och om årsstämning.

11)—12) Förslagen till lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden samt till lag angående ändrad lydelse av 2 § i lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden.

Det förra av de här ifrågavarande lagförslagen är allenast en konsekvens av den i 4 § i förslaget till lag om inteckning i jordbruksinventarier upptagna bestämmelsen, att inventarieinteckning skall antecknas i särskilt protokoll.

Det senare lagförslaget avser att i fråga om inventarieinteckning möjliggöra lika skyndsam handläggning som i fråga om inteckning i fast egendom.

13) Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 26 §§ i lagen den 29 juni 1923 om sparbanker.

Enligt den nuvarande lydelsen av 26 § i lagen om sparbanker må lån ej av sparbank utlämnas mot inteckning i fartyg eller förlagsinteckning; sparbanken dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet av berörda slag. Om man sålunda med hänsyn till

angelägenheten av att sparbankernas ställning blir så tillförlitlig som möjligt ansett sig icke kunna tillåta, att fartygs- och förlagsinteckningar mottagas annat än såsom fyllnadssäkerheter, lärer man näppeligen kunna intaga annan ståndpunkt i fråga om inventarieinteckningar. Denna inteckningstyp är från juridisk synpunkt svagare än fartygsinteckningen, eftersom inteckningsrätten i allmänhet förfaller, då den intecknade egendomen övergår till ny ägare. Och den föreslagna straffbestämmelsen kan givetvis ej med säkerhet skydda långivare mot förluster, föranledda av illojala åtgärder från låntagaren. Härtill kommer, att värdefluktuationerna å jordbruksinventarier ej torde vara mindre än å fartyg, fabriksinventarier och industriprodukter. I enlighet med det anförda har i förevarande förslag inventarieinteckning såsom säkerhet för lån hos sparbank jämställts med fartygs- och förlagsinteckningar.

Författningsförslag.

1) Förslag till lag om inteckning i jordbruksinventarier.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Driver någon jordbruk, må den därför avsedda, honom tillhöriga lösegendom, som består av levande eller döda inventarier, utan att överlämnas till annan utgöra pant för hans gäld, därest inteckning *(inventarieinteckning)* meddelas i egendomen efter ty nedan stadgas. Under jordbruk inbegripes jämväl i samband därmed bedriven binäring till jordbruk, utan så är, att för binäringen avsedda inventarier kunna bliva föremål för förlagsinteckning eller att fråga är om renskötsel.

Inventarieinteckning skall hänföra sig till visst område samt omfatta all den inteckningsbara lösegendom, som är avsedd för jordbruket å området. Fast egendom, som består av en eller flera registerenheter eller ideella andelar av sådan, anses i denna lag såsom visst område, ändå att den helt eller delvis ingår i oskiftad samfällighet.

2 §.

Inventarieinteckning må meddelas endast på grund av gäldenärens skriftliga förbindelse och till visst i penningar bestämt belopp jämte ränta, där sådan utfästs. Å förbindelsen skall gäldenärens namnteckning vara av vittnen styrkt.

Förbindelsen skall innehålla uttryckligt medgivande till inteckning ävensom tydlig uppgift å det område, vartill inteckningen skall hänföra sig.

Skall inteckning gälla med särskilda ansvarighetsbelopp i vad den hänför sig till olika delar av området, varde det angivet i förbindelsen.

3 §.

Inventarieinteckning meddelas av den rätt, varunder det område lyder, till vilket inteckningen skall hänföra sig.

4 §.

Då inventarieinteckning sökes, ingive sökanden till rätten gäldenärens förbindelse i huvudskrift, så ock intyg av magistrat, taxeringskommissarie, mantalsskrivare, häradsskrivare eller landsfiskal om att gäldenären, då inteckningsförbindelsen utfärdades, drev det jordbruk, varom fråga är, ävensom lagfartsbevis, arrendekontrakt eller annan handling, som visar gäldenärens rätt till det område, vartill inteckningen skall hänföra sig. Rätten låte förbindelsen offentligen uppläsas och i särskilt protokoll över inventarieinteckningar intagas; låte ock däri anmärka omförmälda intyg samt den handling, som visar gäldenärens rätt till området.

5 §.

Är inteckningsförbindelsen ej så avfattad, som i 2 § sägs, eller har sökanden ej iakttagit vad som enligt 4 § åligger honom, varde ansökningen avslagen.

6 §.

Är, när inventarieinteckning sökes, gäldenären försatt i konkurs eller försättes han i konkurs samma dag ansökningen göres, varde ansökningen avslagen.

Är på grund av ansökning, som nu sagts, inteckning meddelad, vare den utan verkan; och varde, när förhållandet styrkes, anteckning därom gjord i protokollet över inventarieinteckningar.

7 §.

Inventarieinteckning må ej meddelas i egendom, avsedd för jordbruket å område, vartill för fordran hos gäldenären tidigare sökt inventarieinteckning hänför sig, med mindre den nya inteckningen hänför sig till samma område eller ock ansvaret för den av inteckningarna, vilken hänför sig till större område, varder så bestämt, att den kommer att gälla med allenast särskilt ansvarighetsbelopp i den egendom, som skall svara för den andra inteckningen.

8 §.

Då inteckning blivit beviljad, teckne rätten bevis därom å inteckningsförbindelsen.

9 §.

Inventarieinteckning skall förnyas i den ordning, som i 10 § bestämmes, första gången inom tio år sedan den beviljades och sedermera inom tio år från varje förnyelse. Sker det ej, vare inteckningen förfallen, ändå att inom nämnda tid vidtagits sådan åtgärd, som i 11 § eller 12 § andra stycket sägs.

10 §.

Vill någon låta förnya inventarieinteckning, uppvise inteckningsförbindelsen i huvudskrift hos vederbörande inteckningsdomstol; och varde bevis om förnyelsen där tecknat å förbindelsen. Sökanden stånde ock fritt att inför annan underrätt förete inteckningsförbindelsen. Den rätt låte, då sådant sker, i protokollet över inventarieinteckningar korteligen intagas vad förbindelsen innehåller med dag och årtal, då den utgavs, av vilken rätt inteckningen är beviljad, när och under vilken paragraf i protokollet det skedde och när inteckningen förnyades, nedsattes eller annorledes förändrades, om det skett; teckne ock bevis å handlingen, att den varit företedd till vinnande av inteckningsförnyelse. Sedan ingive sökanden protokollet däröver till inteckningsdomstolen inom tid, som i 9 § sägs; och vare detta så gillt, som om förbindelsen där blivit företedd.

Har någon, som efter ty särskilt är stadgat sökt dödande av förkommen inteckningsförbindelse, i anledning därav utverkat sig offentlig stämning och

vill han låta förnya inteckningen innan frågan om förbindelsens dödande blivit slutligen behandlad, ingive han till vederbörande inteckningsdomstol stämningen i avskrift före utgången av den i 9 § stadgade tiden. Varder inteckningsförbindelsen sedermera dödad och vinner beslutet därom laga kraft eller varder förbindelsen återfunnen och av sökanden företedd i ärendet om dess dödande, skall rätten på anmälan förklara inteckningen vara förnyad den dag den offentliga stämningen ingavs. Kommer gäldenären eller annan, vars rätt kan vara beroende av att förnyelse ej ägt rum, och visar, att ansökningen om förbindelsens dödande förfallit utan att förbindelsen blivit på sätt nyss är sagt företedd, eller visas, att ansökningen blivit avslagen genom beslut, som vunnit laga kraft, förklare rätten frågan om förnyelse hava förfallit.

Går tiden, inom vilken inteckning, som hänför sig till område på landet, bör förnyas, till ända innan nästa lagtima ting, må inteckningen förnyas på urtima ting, vilket domaren har att på anmälan av inteckningens innehavare och på hans bekostnad inom sagda tid hålla; vare dock inteckningshavaren skyldig att å nästa lagtima ting förete inteckningsförbindelsen eller rättens bevis om förnyelsen att i protokollet över inventarieinteckningar införas. Försummar han det, vare förnyelsen utan verkan.

11 §.

Vill innehavare av inventarieinteckning uppdela denna så, att den blir gällande med allenast särskilda ansvarighetsbelopp i vad den hänför sig till olika delar av det område, vartill inteckningen hänför sig, vise skriftligt medgivande därtill av gäldenären samt, där annan inteckningshavare finnes, som har lika eller sämre rätt, av denne. Ej må dock dylik åtgärd ske, om annan inteckning finnes och den ej uppdelas på enahanda sätt.

Åskar inteckningshavare åtgärd, som i första stycket sägs, ingive till vederbörande inteckningsdomstol inteckningsförbindelsen samt, där annan inteckningshavares medgivande åberopas, jämväl hans inteckningsförbindelse. Sedan göre rätten om uppdelningen anteckning i protokollet över inventarieinteckningar samt teckne bevis därom å sökandens inteckningsförbindelse.

12 §.

Vill någon låta inventarieinteckning helt och hållet eller för visst belopp dödas, uppvise inteckningsförbindelsen i huvudskrift hos vederbörande inteckningsdomstol; och teckne rätten å förbindelsen bevis om dödandet.

Vill någon låta inteckning under annan nedsättas, förfares i enlighet med vad angående inteckning dödande nu är sagt. Är egendomen besvärad av flera inteckningar, må ej någon av dem sättas efter annan, med mindre den tillika sättes att gälla efter den eller de inteckningar, vilka äga lika eller bättre rätt än denna.

13 §.

Inventarieinteckning medför rätt att med den förmånsrätt, som i handelsbalken sägs, vid utmätning eller i konkurs ur den egendom, som enligt

denna lag häftar för inteckningen, utbekomma vad intecknat är, dock ej ränta för längre tid än två år före den dag utmätningen skedde eller konkursansökningen ingavs.

14 §.

Inventarieinteckning gälle ej i egendom, som utmätts sist å den dag, då inteckningen söktes, eller besväras av förlagsinteckning.

15 §.

Dör gäldenären, gälle inteckningen utan hinder därav i dödsboets egendom. Sedan bodelning eller skifte skett eller, där sådan åtgärd ej erfordras, bouppteckning ägt rum, svare dock den intecknade egendomen endast såframt den avträtts till konkurs efter den döde.

Övergår eljest egendom, som häftar för inventarieinteckning, till ny ägare, upphöre inteckningsrätten däri, såframt han vunnit besittning av egendomen eller denna, enligt vad särskilt är stadgat, ändock skall vara fredad från ansvar för förre ägarens gäld eller egendomen försålts efter utmätning eller i konkurs.

16 §.

Har egendom blivit ansvarig för inventarieinteckning, skall egendomen, intill dess sådant fall inträffat, som avses i 14 eller 15 §, häfta för inteckningen, utan så är, att den blivit tillbehör till fast egendom, tomträtt, vattenfallsrätt eller fartyg eller ock upphört att vara avsedd för jordbruket å det område, vartill inteckningen hänför sig samt överförts till annat område, för vars brukande den i stället blivit avsedd och vartill gällande inteckning hänför sig; dock skall, i den mån ej annat följer av 17 §, egendom, som förvaras utanför förstnämnda område, vara fri från ansvarighet, såframt gäldenären upphört med jordbruket å området och egendomen ej utmätts inom nittio dagar därefter eller gäldenären försatts i konkurs efter ansökan, som gjorts inom samma tid.

Intecknad egendom, som upphört att vara avsedd för jordbruket å det område, vartill inteckningen hänför sig, skall ej utan att överföras till annat område bliva ansvarig för inteckning, som hänför sig till detta.

17 §.

Övergår brukningsrätten till område, till vilket inventarieinteckning hänför sig, från gäldenären till annan, gälle inteckningen, ändå att det ej följer av 16 §, i de för jordbruket å området avsedda inventarier, som må tillhöra gäldenären.

18 §.

Hänför sig inventarieinteckning till område, som ligger i sambruk med annat, skall av de för jordbruket å områdena avsedda inventarierna å vartdera området anses belöpa så stor del, som motsvarar dess andel i områdenas sammanlagda jordbruksvärde enligt den taxering, som var gällande, då inteckningen söktes, eller, därest områdena då ej varit föremål för särskild taxe-

ring, den, som efter nämnda tid först skedde; har, när intecknad egendom skall utmätningsvis säljas, särskild taxering ej ägt rum, verkställe utmätningsmannen uppskattning av områdenas jordbruksvärden efter ty beträffande värdering av lös egendom är i utsökningslagen stadgat, och skall fördelningen ske med ledning därav.

Är viss egendom avsedd för flera områden gemensamt utan att de ligga i sambruk, skall i avseende å den egendoms ansvar för inventarieinteckning vad i första stycket stadgats äga motsvarande tillämpning.

19 §.

Inteckningshavare äge att kräva omedelbar betalning för intecknad fordran, ändå att den ej är förfallen:

om den intecknade egendomen så vanvårdas eller fördärvas eller jämlikt 14, 15 eller 16 § i sådan utsträckning upphör att svara för inteckningen eller eljest så nedgår i värde, att inteckningshavarens säkerhet märkligen minskas;

om jordbruket helt eller delvis nedlägges eller övergår till annan; eller

om gäldenären underlåter att enligt utfästelse förbättra eller öka den intecknade egendomen.

20 §.

Har gäldenär, i vars egendom inventarieinteckning beviljats, försatts i konkurs och har konkursen avslutats genom slututdelning eller har eljest all den intecknade egendomen försålts i konkursen, vare inteckningen utan verkan; och varde, när förhållandet styrkes, på gäldenärens begäran anteckning därom gjord i protokollet över inventarieinteckningar.

Där gäldenärens ägande- eller nyttjanderätt till det område, vartill inteckning hänför sig, upphört och han ej heller är ägare till någon egendom, som häftar därför, må rätten på talan av honom förelägga inteckningshavaren att tillhandahålla inteckningsförbindelsen för inteckningens dödande.

Har vid försäljning av jordbruksinventarier i den ordning utsökningslagen stadgar betalning utgått å kapitalbeloppet av intecknad fordran, vare inteckningen till motsvarande del utan verkan; och varde, då förhållandet styrkes, på begäran av rättsägare anteckning därom gjord i protokollet över inventarieinteckningar. Samma lag vare, där betalning å kapitalbeloppet av intecknad fordran utgått ur ersättning, som utbetalats i anledning av försäkringsfall eller utgivits av allmänna medel för kreatur, som nedslaktats till förekommande eller hämmande av kreatursssjukdom.

21 §.

Har intecknad förbindelse kommit i gäldenärens hand och föreligger ej sådant fall, att inteckningen är utan verkan, må förbindelsen ånyo utgivas med oförändrad inteckningsrätt.

22 §.

Då jordbruksinventarier utmätts, skall, sedan bevis härom inkommit till rätten eller domaren, beviset uppläsas vid rätten samt införas i protokollet

över inventarieinteckningar å landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden. Inkommer anmälan, att utmätningen upphävts eller att frågan om försäljning av den utmätta egendomen eljest förfallit, varde ock sådant i protokollet antecknat.

Angående anteckning om att gäldenären försatts i konkurs är särskilt stadgat.

23 §.

Vid rätten skall i överensstämmelse med protokollet över inventarieinteckningar föras bok, så inrättad, att därav beträffande varje inteckning lätteligen kan ses:

gäldenärens namn;

det område, till vilket inteckningsansökningen hänför sig;

tiden, då ansökningen skett;

beloppet av fordran, varför inteckning är sökt; samt,

då inteckning blivit beviljad, avslagen, uppdelad, förnyad, nedsatt eller dödad, tiden, då det skedde.

Då enligt 20 eller 22 § anteckning skett i protokollet, varde ock det anmärkt i boken.

De närmare föreskrifterna om bokens förande meddelas av Konungen.

Å protokollsutdrag, som utfärdas i ärende rörande inventarieinteckning, skall tecknas avskrift av vad om ärendet blivit infört i boken.

24 §.

Ärende rörande inventarieinteckning må av rätten upptagas å landet endast på lagtima ting samt i stad endast å måndag eller, om helgdag då inträffar, nästa söckendag därefter; dock att fråga om inteckningsförnyelse må av rätten handläggas på landet så som i 10 § tredje stycket sägs och i stad jämväl å annan rättegångsdag än måndag.

25 §.

Har beslut, varigenom underrätt helt och hållet eller till någon del avslagit ansökan om beviljande av inventarieinteckning, blivit till följd av besvär ändrat av högre rätt, vare sökande pliktig att å landet sist å det ting, som infaller näst efter tre månader, och i stad inom tre månader från det utslaget om ändringen vunnit laga kraft, detsamma hos underrätten förete, vid äventyr att i annat fall den inteckning, som på grund av utslaget beviljas, gäller såsom vore den sökt först å den dag utslaget vid underrätten företes.

26 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

Då inventarieinteckning första gången sökts i egendom, avsedd för jordbruk, vilket gäldenären drivit sedan tiden före nämnda dag, vare en var, som hos gäldenären äger fordran, vilken uppkommit före samma dag och enligt 17 kap. handelsbalken utgår med sämre rätt än inteckningen, berättigad att

kräva omedelbar betalning för fordringen, ändå att den ej är förfallen; dock må den rätt ej utövas, sedan sex månader förflutit från den dag, då inteckningen söktes.

---

2) Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 7 och 13 §§ handelsbalken.

Härigenom förordnas, att 17 kap. 7 och 13 §§ handelsbalken, vilka lagrum ändrats, det förra senast genom lag den 13 maj 1921 (nr 228) och det senare genom förordning den 8 oktober 1861 (nr 59), skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

7 §.

Har redare — — — — — — — icke rum.

Därefter njute borgenär, som har inventarieinteckning, förmånsrätt i egendom, som häftar för inteckningen, från den dag inteckningen söktes. Häftar sådan egendom för flera inteckningar, njute den, som tidigare sökt inteckning, företräde, och de, som sökt inteckning samma dag, lika rätt.

13 §.

Borgenär, som — — — — — — — — — att tillgå.

Har jordägare efter 6 § förmånsrätt i lös egendom och häftar någon del därav tillika för inventarieinteckning, skall i avseende å förhållandet mellan jordägaren och inteckningshavaren vad i första stycket stadgats äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

3) Förslag till lag om ändrad lydelse av 22 kap. 13 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 22 kap. 13 § strafflagen, vilket lagrum ändrats genom lag den 4 juni 1926 (nr 146), skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

13 §.

Fordrar man betalning för gäld, den man vet gulden vara, eller nekar man emot bättre vetande sin hand och förskrivning eller till pantsatt, lånt, legt eller inlagt gods, eller vad eljest det är, som hörer annan till och man i besittning haver; eller återfordrar man det gods, som blivit till annan utlegt eller förtrott eller lämnat såsom pant eller lån, ändå att man det veterligen återbekommit; eller tager man svikligen åter det gods, man i pant till annan lämnat eller denne eljest under panträtt innehaver; eller tillfogar ägare till gods, som häftar för inventarieinteckning, uppsåtligen inteckningshava-

ren skada genom åtgärd, varigenom värdet av det gods, som skall svara för inteckningen, varder minskat; straffes med böter eller fängelse.

Lag samma — — — — — — — — — tvem ett.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

4) Förslag till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 62—65, 85, 88, 91, 94, 96, 139, 140, 163, 179 och 180 §§ utsökningslagen skola, 62, 63, 85, 91 och 94 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

62 §.

Av gäldenärs — — — — — — — — — med lösören.

Häftar på grund av inteckning gäldenärens fasta egendom eller hans jordbruksinventarier för fordran, varför utmätning skall ske, varde intecknad egendom först utmätt, där ej borgenären hellre vill taga betalning ur annan egendom. Skall utmätning på en gång ske för fleras fordringar, må borgenär, för vars fordran fast egendom eller jordbruksinventarier sålunda häfta, ej för vad av intecknad egendom kan utgå till förfång för annan borgenär taga betalning ur övriga tillgångar.

63 §.

Ej må — — — — — — — — — särskilt begär.

I den mån annan lös egendom finnes att tillgå, må jordbruksinventarier utmätas allenast för fordran, varför de på grund av inteckning häfta, så framt det ej är uppenbart, att borgenären kan erhålla betalning ur inventarierna; och skall utmätningsmannen förty, innan utmätning av jordbruksinventarier äger rum, söka skaffa sig upplysning, om eller till vilket belopp de häfta för inventarieinteckning.

64 §.

Av lösören skall, där ej annat särskilt stadgats, vad gäldenären för sin näring behöver eller minst kan umbära sist utmätas. Uppgiver gäldenär viss egendom till utmätning, bör den företrädesvis i mät tagas, där sådant lämpligen samt utan förfång för borgenär kan ske, och annan ordning ej är föreskriven.

65 §.

Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören till ett värde av högst femhundra kronor, eller, där gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst tvåhundra kronor. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle;

då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös egendom, vari borgenär har panträtt, må ej undantagas från utmätning för den fordran, varför panträtten äger rum.

85 §.

Då fast — — — — — — — — — det tillkänna.

Då fast egendom eller jordbruksinventarier utmätts, vare utmätningsmannen pliktig att genast till den rätt, varå handläggning av ärenden rörande inteckning i egendomen ankommer, eller, om handläggningen ankommer å häradsrätt, till domaren insända bevis om utmätningen. Sådant bevis skall innefatta uppgift om ägarens namn, om beloppet av den fordran, för vilken utmätningen ägt rum, samt huruvida den utmätta egendomen på grund av inteckning häftar för samma fordran eller icke, ävensom vad i övrigt kan vara erforderligt för att tydligt utmärka, vilken den fordran är, varför utmätningen skett. Är fråga om jordbruksinventarier, angive utmätningsmannen ock så noggrant som möjligt det område, för vars brukande de äro avsedda, samt den handling, som visar gäldenärens rätt till nämnda område.

Utmätes fartyg — — — — — till kommerskollegium.

88 §.

Har utmätning av fast egendom eller av jordbruksinventarier upphävts eller eljest frågan om sådan egendoms försäljning förfallit, åligger det utmätningsmannen eller överexekutor, om ärendet där är anhängigt, att därom genast göra anmälan hos den rätt eller domare, dit bevis om utmätningen jämlikt 85 § insänts.

91 §.

Kungörelse om — — — — — — är sagd.

Då jordbruksinventarier, vilka häfta för inventarieinteckning, skola säljas, skall inteckningshavaren, såvitt ske kan, underrättas om auktionen genom särskilt kallelsebrev, vilket utmätningsmannen skall med posten avsända så tidigt, att kallelsen må komma inteckningshavaren till handa minst åtta dagar före auktionen.

Har gäldenären — — — — — — — — ske kan.

Är fråga om försäljning av jordbruksinventarier eller av fartyg, som blivit i fartygsregistret infört, anskaffe förrättningsmannen gravationsbevis rörande egendomen; dock vare, där förrättningsmannen det äskar, borgenären pliktig att förskjuta den för bevisets utlösande nödiga kostnad.

94 §.

Skall försäljning — — — — för sammanträdet.

Vad ovan stadgats skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om jordbruksinventarier, som häfta för inventarieinteckning.

96 §.

Annan lös egendom än i 94 § första stycket sägs skall genast efter inropet betalas; sker det ej, gånge egendomen under nytt utrop. Utmätningsmannen stånde dock fritt att på eget äventyr lämna anstånd med betalningen.

139 §.

Borgenär, som, då lös egendom för annans fordran utmättes, hade panträtt i egendomen, utan att hava den under panträtt i handom, eller ock ägde rätt att till säkerhet för sin fordran hålla egendomen kvar, vare ock berättigad att ur köpeskillingen, efter ty nedan sägs, undfå betalning, såvida han därom hos utmätningsmannen före auktionen framställt yrkande. Skall under konkurs egendom, som häftar för inventarieinteckning, eller fartyg eller gods i fartyg utmätningsvis försäljas, äge jämväl borgenär, som för sin fordran har förmånsrätt enligt 4, 6 eller 7 § i 17 kap. handelsbalken, den rätt, nu är sagd.

Hava jordbruksinventarier eller fartyg utmätningsvis försålts och häftar egendomen för inteckning, skall den å inteckningshavarens fordran enligt förmånsrättsordningen belöpande utdelning utgå, ändå att fordringen ej blivit anmäld. Skall ränta utgå, varde den beräknad för ett år, där ej sist å sammanträde, som i 140 § avses, visat varder, att den för annan tid innestår.

140 §.

Då jordbruksinventarier, som häfta för inventarieinteckning, eller fartyg, varom i 94 § sägs, utmätningsvis försålts, äge de, vilka anse sig hava rätt till betalning ur köpeskillingen, så ock gäldenären att å fjortonde dagen efter auktionen å utsatt ort och timme inför auktionsförrättaren sammanträda för att höras angående köpeskillingens fördelning.

Har, på klagan över utmätningen eller auktionen, högre myndighet förordnat om inställande av vidare åtgärd i målet, och kan förty sammanträde ej hållas å den därför bestämda tid, varde det, såvitt ske kan, kungjort i tidning inom orten. Upphör hindret, utsätte auktionsförrättaren ofördröjligen ny tid för sammanträdet och kungöre den, vad angår jordbruksinventarier, på sätt i 90 § är stadgat och, då fråga är om fartyg, tre gånger i allmänna tidningarna och, där så ske kan, i tidning inom orten, första gången minst tio dagar före sammanträdet; dock äge kungörelse ej rum, där alla rättsägare annorledes så tidigt underrättas om sammanträdet, att de själva eller genom ombud kunna sig där infinna.

163 §.

Hava jordbruksinventarier, som häfta för inventarieinteckning, eller fartyg, i annat fall än i 165 § sägs, eller gods i fartyg utmätts, eller skall utmätt fordran eller rättighet säljas, och varder ej det utmätta sålt å landet inom tre månader och i stad inom två månader efter det utmätningsmannen emottagit de i 54 och 56 §§ nämnda handlingar; vare om ansvarigheten lag som i 162 § sägs.

179 §.

Begär borgenär hos överexekutor, till säkerhet för sin fordran, kvarstad å så mycket av gäldenärens lösa egendom, som kan mot den fordran svara, eller å gods, som häftar för borgenären tillhörig inventarieinteckning, eller äskar man kvarstad å visst gods, som annan innehaver och vartill man bättre rätt påstår; har sökanden företett sannolika skäl för sin talan, och prövar överexekutor, det fara är att godset undanstickes eller förstöres; varde då kvarstad beviljad.

180 §.

Prövar överexekutor full anledning ej vara att bevilja kvarstad efter 179 §, eller äskar borgenär eller den, som påstår bättre rätt till visst gods, att gäldenär tillhörig lös egendom eller gods, som häftar för borgenären tillhörig inventarieinteckning, eller det gods, varom tvistas, må ställas under förbud att säljas eller skingras; då må sådant förbud när skäl därtill äro av överexekutor beviljas. Finnes gäldenärens gods eller det, varom tvistas, hos tredje man, må ock denne förbjudas att det utgiva.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

5) Förslag till lag om ändring i vissa delar av konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225).

Härigenom förordnas, att 21, 26, 29, 97 och 198 §§ i konkurslagen den 13 maj 1921 skola, 21, 26, 29 och 97 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

21 §.

Konkursdomaren skall — — — — — — närmaste förman.

Utvisar den i anledning av konkursen upprättade boupptecknigen, att fast egendom finnes i boet, skall om konkursen göras anteckning i inteckningsprotokollet samt i intecknings- eller fastighetsboken. Framgår av boupptecknigen, att gäldenären brukar fast egendom eller att till boet hör lös egendom, som kan vara föremål för inventarieinteckning, skall om konkursen göras anteckning i protokollet över inventarieinteckningar jämte därtill hörande inteckningsbok. Ankommer handläggning av ärenden rörande inteckning i egendom, som nu nämnts, på rätten i annan ort, skall konkursdomaren för anteckningens verkställande ofördröjligen till rätten eller domaren i den ort insända bevis om konkursen jämte utdrag ur boupptecknigen. Hör till boet fartyg, som blivit infört i fartygsregistret, skall om konkursen göras anteckning i protokollet över inteckningar i fartyg samt i inteckningsboken för fartyg; och varde förty, där konkursen ej är anhängig vid Stockholms rådstuvurätt, anmälan om konkursen med angi-

vande av fartygets registernummer ofördröjligen gjord till nämnda domstol. Anteckning, som ovan sagts, skall göras å den rättegångsdag, då det först kan ske. Hör till boet lott i fartyg, skall anmälan om konkursen ofördröjligen avsändas till den myndighet, som för fartygsregistret; och varde i anmälningen intagna de uppgifter, som erfordras för fartygets säkra urskiljande.

26 §.

Varder beslut — — — — — — anslagna kungörelsen.

I fall, som avses i 21 § tredje stycket, skall vad där föreskrivits angående anteckning eller anmälan om konkursen äga motsvarande tillämpning i fråga om den högre rättens beslut.

Innan i — — — — — — sig, betalas.

29 §.

Har gäldenären — — — — — — konkursboet åter.

Har borgenär under ovan angivna tid sökt inteckning i gäldenärens egendom för fordran, vid vars tillkomst sådan säkerhet ej betingats, och är ej fråga om inteckning, som inom den i 11 kap. 2 § jordabalken stadgade tid sökts för fordran, som där avses, vare borgenären pliktig att på talan av konkursboet antingen återställa inteckningshandlingen till boet eller ock tillhandahålla inteckningshandling angående fast egendom för verkställande av utbyte efter ty därom är stadgat samt handling, på grund varav annan inteckning sökts, för inteckningens dödande.

Vad sålunda — — — — — — om konkursansökningen.

97 §.

Gäldenär skall av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, make och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag, då beslutet om egendomsavträde meddelades, där ej han själv eller hans make kan annorledes försörja familjen. Kan ej inom nämnda tid boupptecknings sed avläggas av gäldenären, njute han underhåll till dess sådant sker. Gäldenären äge ock från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, make och oförsörjda barn eller adoptivbarn dels ock nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören till ett värde av högst femhundra kronor eller, där gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst tvåhundra kronor; dock må egendom, vari borgenär har panträtt, utlämnas till gäldenären endast så framt det är uppenbart, att utlämnandet ej länder borgenären till förfång.

Vid bestämmande — — — — åligga honom.

198 §.

Har konkurs i annat fall än som avses i 26 § upphört utan att till boet hörande fast egendom eller lös egendom, som häftar för inventarieinteckning, eller fartyg, som blivit infört i fartygsregistret, eller lott i fartyg gått till försäljning, ankomme på ägaren att därom göra anmälan hos den myndig-

het, hos vilken anteckning om konkursen eller anmälan om densamma jämlikt 21 § ägt rum; skolande, när förhållandet styrkes, anteckning därom i fråga om annan egendom än lott i fartyg göras i vederbörande inteckningsprotokoll samt inteckningS- eller fastighetsbok.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

6) Förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 18 september 1862 (nr 52, sid. 7), huru gäld vid dödsfall betalas skall och om urarvagörelse.

Härigenom förordnas, att § 2 i förordningen den 18 september 1862, huru gäld vid dödsfall betalas skall och om urarvagörelse, vilket lagrum senast ändrats genom lag den 13 maj 1921 (nr 234), skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

Vill den — — — — — konkursboet åter.

Är under tid, som i andra stycket sägs, inteckning i fast egendom sökt på grund av stärbhusdelägares utfästelse och är ej fråga om inteckning, som inom den i 11 kap. 2 § jordabalken stadgade tid sökts för fordran, som där avses, gälle därom vad i 29 § andra stycket konkurslagen stadgas om inteckning, som blivit sökt i fast egendom inom sextio dagar innan konkursansökning gjorts. Har under förstnämnda tid på grund av utfästelse av den döda inteckning sökts i boets egendom för fordran, vid vars tillkomst sådan säkerhet ej betingats, skall vad i 29 § konkurslagen stadgas äga tillämpning, ändå att den i första stycket av samma lagrum omförmälda tiden varder överskriden.

I fråga — — — — — motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19....., men skall icke äga tillämpning å inteckning, som sökts tidigare, där enligt äldre lag frihet från klander äger rum.

---

7) Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 20 november 1845 (nr 50) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva.

Härigenom förordnas, att 1 § i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, vilket lagrum ändrats genom lag den 14 juni 1907 (nr 36, sid. 45), skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Vill den — — — — — protokoll, företes.

Avser köpeavhandling föremål, vilket är att hänföra till jordbruksinventarier, må den intagas i protokoll, som ovan sagts, endast såframt innehavaren av inventarieinteckning, varför föremålet häftar, det medgivit eller det är uppenbart, att föremålet ej häftar för sådan inteckning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

8) Förslag till lag om ändrad lydelse av 54 och 57 §§ i lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal.

Härigenom förordnas, att 54 och 57 §§ i lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

54 §.

Har försäkring tagits å gods utan angivande av det intresse försäkringen avser, skall försäkringen, där ej annat framgår av omständigheterna, anses gälla till förmån för envar, som, i egenskap av ägare, panthavare eller innehavare av annan rättighet till godset eller emedan han i anledning av avtal om godset står faran för detta, har intresse av att dess värde icke minskas eller går förlorat. Brand- eller kreatursförsäkring å jordbruksinventarier, vilka besväras av inventarieinteckning, gälle dock alltid till förmån för inteckningshavaren. I fråga om sjöpanträtt skall vad nu stadgas äga tillämpning endast om panträtten är förbunden med personlig fordran hos pantens ägare.

Är förbehåll — — — — — eller kreatursförsäkring.

57 §.

Då försäkringsfall — — — — — om försäkringen.

Försäkringstagaren äge dock förhandla med försäkringsgivaren och uppbära ersättningsbeloppet, såframt icke tredje mannen är i avtalet namngiven eller eljest bestämt utmärkt eller han anmält sig vilja själv bevaka sin rätt. Rörer avtalet sjöförsäkring eller annan transportförsäkring å varor, å vilka utfärdats konnossement eller fraktsedelsdubblett, äge försäkringstagaren den behörighet nu är sagd endast såframt han företer försäkringsbrevet för erforderlig anteckning om åtgärden. Överstiger ersättningsbeloppet vid brand- eller kreatursförsäkring å jordbruksinventarier en tredjedel av det belopp, för vilket försäkringen är gällande, må ersättningsbeloppet utbetalas till försäkringstagaren endast såframt han visar, att egendomen ej besväras av inventarieinteckning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19..... och skall utan hinder av att försäkringsavtalet slutits tidigare äga tillämpning å försäkringsfall, som inträffat efter nämnda dag.

---

9) Förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 10 §§ i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling.

Härigenom förordnas, att 2 och 10 §§ i lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling skola, 2 § i nedan angiven del, erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Ansökan om dödande av handling skall, skriftligen avfattad, ingivas till rätten i den ort, där förpliktelsen skall fullgöras, eller, om sådan ort ej är nämnd i handlingen, till den rätt, där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål, som angå gäld i allmänhet. Har på grund av handlingen inteckning meddelats i fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt eller i jordbruksinventarier eller i fartyg, skall ansökningen göras hos vederbörande inteckningsdomstol.

Ansökan om — — — — — av dem.

10 §.

Är handling, om vars dödande gjorts ansökning, intecknad i fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt eller i jordbruksinventarier eller i fartyg, har rätten att om ansökningen samt om rättens slutliga utslag i ärendet så snart ske kan göra anteckning i inteckningsprotokollet och inteckningsboken, så ock, där handlingen är intecknad jämväl i egendom, i avseende varå handläggningen av ärenden rörande inteckning ankommer på annan rätt, giva den rätt meddelande för anteckning i dess inteckningsprotokoll och inteckningsbok.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

10) Förslag till lag om ändrad lydelse av § 14 i förordningen den 4 mars 1862 (nr 10) om tioårig preskription och om årsstämning.

Härigenom förordnas, att § 14 i förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämning, vilket lagrum senast ändrats genom lag den 22 juni 1911 (nr 68, sid. 9), skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 14.

Är borgenärs fordran intecknad i fast egendom eller i tomträtt eller i vattenfallsrätt eller i jordbruksinventarier eller i fartyg, eller har han lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom; njute han ur den egendom, som sålunda häftar, betalning, ändå att han ej, efter årsstämning, sin fordran angiver. Om rätt till kvittning för genfordran vare ock lag som i 7 § sägs, ändå att den fordran ej blivit efter årsstämning angiven.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

11) Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42) angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden.

Härigenom förordnas, att 1 § i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden, vilket lagrum senast ändrats genom lag den 8 juni 1928 (nr 288), skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Över följande ärenden skola vid underrätt föras särskilda protokoll, nämligen: ett över lagfarter med fång av fast egendom; ett över inteckningar i sådan egendom; ett över inskrivningar av tomträtt samt av fång till sådan rätt, inteckningar i tomträtt, inskrivningar av vattenfallsrätt samt av fång till sådan rätt, så ock över inteckningar i vattenfallsrätt (tomträttsprotokoll); ett över inventarieinteckningar; ett över ärenden angående förmynderskap och godmanskap (förmynderskapsprotokoll); ett över äktenskapsförord; samt ett över boupptecknings, testamenten, som vid domstolen bevakas, åtgärder, som avses i 9 kap. av lagen om arv, förordnande eller entledigande av boutredningsman, varom förmäles i lagen om allmänna arvsfonden, samt avhandlingar om lösöreköp (boupptecknings protokoll).

För varje ärende skall å bredden tecknas, i lagfarts-, inteckningsoch tomträttsprotokollen: namnet på den egendom ärendet rörer; i protokollet över inventarieinteckningar: gäldenärens namn och beteckning å det område, vartill inteckning hänför sig; i förmynderskapsprotokollet: namnet å den omyndige eller den, för vilken god man förordnats, ävensom det nummer, varunder förmynderskapet eller godmanskapet blivit infört i förmynderskapsboken; i äktenskapsförordsprotokollet och i boupptecknings protokollet, såvitt angår avhandlingar om lösöreköp: namnet å den person ärendet rörer; samt eljest i boupptecknings protokollet: den dödes namn. Sker anmälan av arvsanspråk, skall hänvisning till ärendet tecknas å bredden av det protokoll, som upprättats rörande registrering av bouppteckning efter arvlåtaren.

Vid rådstuvurätt — — — — — protokollet anmärkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

12) Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § i lagen den 7 maj 1918 (nr 294) om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden.

Härigenom förordnas, att 2 § i lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Ärende, som skall antecknas i lagfarts-, inteckningS- eller tomträttsprotokollet eller i protokollet över inventarieinteckningar, har rätten, utan hinder av vad som finnes stadgat därom att sådant ärende endast må upptagas å lagtima ting, att handlägga jämväl å sammanträde, som avses i denna lag, ändå att det hålles mellan de lagtima tingen.

Där enligt — — — — — denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.....

---

13) Förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

Härigenom förordnas, att 26 § i lagen den 29 juni 1923 om sparbanker skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

26 §.

Sparbanks utlåningsrörelse — — — — — än skuldebrev.

Lån må, då fråga ej är om lån till kommun eller dylik samfällighet, utlämnas allenast mot fullgod säkerhet av pant eller borgen. Mot inteckning i fartyg eller inventarie- eller förlagsinteckning må lån ej utlämnas, sparbank dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet, som nyss nämnts; ej heller må lån mot pant av aktier eller lottbrev utlämnas till högre sammanlagt belopp än som motsvarar hälften av sparbankens fonder.

Är lån — — — — — en gång.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.. ....

Särskilt yttrande

av professor *Thure Björkman.*

För att underlätta en önskvärd utveckling av jordbrukskasserörelsen har Jordbruksutredningen föreslagit, att statsmakterna skulle ekonomiskt stödja verksamheten på två olika sätt. Dels skulle anslag utgå för bestridande av kostnader för upplysnings- och informationsverksamhet ävensom för revision av till rörelsen anslutna jordbrukskassor. Ur anslaget för nu sagda ändamål skulle jämväl utgå organisationsbidrag till nya central- och jordbrukskassor. Jordbruksutredningen beräknar anslagsbehovet för nu nämnda uppgifter till sammanlagt 100,000 kronor. Vid sidan av berörda anslag skulle utgå statsunderstöd såsom förvaltningsbidrag till de olika jordbrukskasseinstitutionerna i syfte att ernå viss ränteminskning å de genom kreditrörelsen utlämnade lånen. Jordbruksutredningen anser, att vid en sammanlagd utlåning av 25 miljoner kronor skulle såsom förvaltningsbidrag erfordras ett årligt statsunderstöd av 200,000 kronor, motsvarande 0·8 % av det utlånade beloppet. Jordbruksutredningen har jämväl uppgjort ett förslag till plan för fördelning av ifrågavarande förvaltningsbidrag, därvid som grund lagts dels antalet kreditföreningar av olika slag och dels beloppen för föreningarnas utlåning. Jordbruksutredningen framhåller, att ifrågavarande ekonomiska stöd från det allmännas sida bör äga karaktären av en tillfällig hjälp åt jordbrukskasserörelsen, men enligt nyssnämnda plan skulle förvaltningsbidrag — med successiv minskning — utgå till en och samma kassa under tjugu år, och för kasserörelsen såsom sådan har någon sista tidpunkt för statsunderstöd till förvaltningsbidrag icke angivits.

Vad beträffar det förstnämnda av de båda ovan omförmälda statsanslagen biträder jag Jordbruksutredningens förslag. Det torde nämligen få anses såsom en uppgift för staten att på sätt föreslagits medverka till spridande av upplysning om jordbrukskasseverksamheten, och då de genom kasserörelsen utlånta medlen förutsättas komma att till största delen härstamma från olika statliga fonder och inrättningar, synes det motiverat, att staten lämnar understöd för åstadkommande av en såvitt möjligt effektiv kontroll över låneverksamheten.

Däremot kan jag icke följa Jordbruksutredningens majoritet, när den förordar ett årligt anslag av statsmedel såsom bidrag till bestridande av förvaltningskostnader. Jorbrukskasserörelsen är en kooperativ organisation och måste sålunda betraktas såsom ett *ekonomiskt företag*. Att uppehålla ett sådant företag genom årliga tillskott av statsmedel kan icke

gärna vara lyckligt. Då jag förutsätter, att statsmakterna icke skulle vilja för en längre tidsperiod binda sig vid den av Jordbruksutredningens majoritet föreslagna understödsplanen, kommer härtill, att systemet skulle försätta jordbrukskasserörelsen i ett ständigt osäkerhetstillstånd, som icke kan vara gynnsamt för rörelsens sunda och lyckosamma utveckling.

Å andra sidan hyser jag den uppfattningen, att statsmakterna med hänsyn till de svåra ekonomiska förhållandena för jordbruket böra medverka därtill, att den reformerade jordbrukskasserörelsen från början erhåller en solid ekonomisk grund, på vilken en sund utveckling kan byggas. Ifrågavarande medverkan bör enligt min mening lämnas i form av ett kapitaltillskott på en gång å förslagsvis 5 miljoner kronor. Beloppet bör ställas till Svenska jordbrukskreditkassans förfogande. Anses detta belopp vara väl stort med hänsyn till nuvarande utlåning inom jordbrukskasserörelsen, kan en sådan anordning tänkas, att statstillskottet utgår med 1 miljon kronor för varje fullt utlåningsbelopp av 5 miljoner kronor, dock att statstillskottet ej må överstiga förenämnda belopp av 5 miljoner kronor. Blir jordbrukskreditkassans styrelse sammansatt på av Jordbruksutredningen föreslaget sätt, torde erforderlig garanti finnas att statsmedlen komma till rätt användning. Skulle så anses önskvärt, kunna emellertid särskilda bestämmelser i sådant syfte av statsmakterna utfärdas.

Jag anser sålunda, att Jordbruksutredningen borde hava förordat — i stället för årligt statsanslag såsom bidrag till bestridande av förvaltningskostnader för jordbrukskasseorganisationen — ett engångsanslag av statsmedel i syfte att bidraga till en solid grund och en sund utveckling av den svenska jordbrukskasserörelsen.

Thure Björkman.

Statens offentliga utredningar 1930

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Polisi.

Socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruksutredningens betänkanden. 1. Betänkande ang. åtgärder för vete- och rågmarknadens stödjande. [1] 2. Betänkande ang. jordbrukets kreditförhållanden. [2]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1930.
38 30